

ਗੁਣੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਸਾਹਿਤ

ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

©
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਉਂਤ-ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

BHAI MOHAN SINGH VAID DI CHONVIN RACHNA

1987

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ : 1100

ਮੁੱਲ : 28-00

ਨਰਦਾਰ ਤਾਰਬ ਸਿੰਘ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ
ਅਤੇ ਮੈ/ਸ. ਐਡਵਿਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਨਾਮਦਾਰ ਖਾਨ ਰੋਡ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਛਪੀ ।

ਵਿਭਾਗੀ ਸ਼ਬਦ

ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕਿੱਤੇ/ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਵਾਸਤਵ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕਸਵੱਟੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਕ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਸਰੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖੀਏ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਵਕਤ ਇੰਨੀਆਂ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਣਾ (ਜਿੰਨਾ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਕ ਅਣਹੋਣੀ ਗੱਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਇਕ “ਨਿਪੁੰਨ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਇਨਸਾਨ” ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਦਾ ਕਾਰਜ-ਖੇਤਰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸਤਕਾਵਾਂ/ਪੈਂਫਲਿਟ ਆਦਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ “ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਭਗਤ ਨਹੀਂ।” ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਾਸਾਰ ਲਈ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਲੱਭੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਸਕੀਮ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੌਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 12 ਕੌਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉੱਘੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਡਾ ਇਹ ਖਾਸ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਵੈਦ ਜੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ‘ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵੰਨਗੀ’ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਅਬਨਾਸ ਕੌਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਛਾਪੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਐਸ. ਐਸ. ਅਮੋਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਜੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 3,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਨੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਹੁਣ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਪੱਖ ਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਡਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤਰਤੀਬ ਦੇ ਕੇ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :

ਭਾਗ I : ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਸਾਹਿਤ :

ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ—(1) ਕਰਮਯੋਗ, (2) ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ, (3) ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ, (4) ਸਦਾਚਾਰ, ਅਤੇ (5) ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ

ਭਾਗ II : ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਸਾਹਿਤ :

(1) ਇਲਮ ਖਿਆਲ (2) ਸਫਲਤਾ

ਭਾਗ III : ਗਲਪ ਰਚਨਾ

ਇਸ ਵਿਚ ਵੈਦ ਜੀ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਇਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣਾ' ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਛਪਾਈ ਲਈ ਭੇਜਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਸਾਡੇ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਪੁਰਾਣੇ ਹੀ ਰਖੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਵੈਦ ਜੀ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਤੋਂ ਪਾਠਕ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪਰਿਚਿਤ ਹੋ ਸਕਣ। ਹਰੇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਵੈਦ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਤੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅਨੁਵਾਦਿਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਬੇਕਨ ਵਿਚਾਰ ਰਤਨਾਵਲੀ' ਅਤੇ 'ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ' ਵੱਖਰੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਛਾਪਣ ਦਾ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੋਜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕਾਲ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖਣ-ਵਿਚਾਰਨ ਲਈ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਆਮ ਪਾਠਕ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੇ।

ਤਤਕਰਾ

(ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਸਾਹਿਤ)

ਕਰਮਯੋਗ

1. ਕਰਮ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ	1
2. ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ	11
3. ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ ?	21
4. ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰਾਵ	29
5. ਅਲੋਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤਯਾਗ ਹੈ	38
6. ਮੁਕਤੀ	49
7. ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ (ਆਦਰਸ਼)	59

ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

1. ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ	70
2. ਸੰਸਾਰ ਦਿਮਾਗੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਕਸ ਜਾਂ ਪਰਤੋਂ ਹੈ	76
3. ਅਨਭਾਉਂਦੀਆਂ (ਨਾਪਸੰਦ) ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਰਾਹ	82
4. ਖਿਆਲ ਦਾ ਗੁੱਝਾ ਬਲ	94
5. ਅਰੋਗਤਾ, ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭੇਤ	102
6. ਪਰਮ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ?	112
7. ਇਕਕਾਲਮੰਦੀ ਜਾਂ ਉੱਨਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ	118

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

1. ਧਿਆਨ (ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ) ਦਾ ਬਲ	121
2. ਦੋ ਹਾਕਮ—ਖੁਦੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ	131
3. ਆਤਮਕ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ	140
4. ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ	146
5. ਅਪਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ	157
6. ਵਲੀ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ	165
7. ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਰਾਪਤ ਹੋਣਾ	173

(vi)

ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਦੀ ਚੋਣਵੀਂ ਰਚਨਾ

ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ

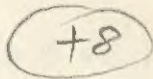
178

ਸਦਾਚਾਰ

186

ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ

193

ਕਰਮਯੋਗ

ਬੇਨਤੀ

ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ, ਬੀਰ ਬਹਾਦਰਾਂ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ, ਅਤੇ ਰਾਜਯੋਗੀਆਂ ਆਦਿਕ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਹੀ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਦੱਬੇ ਪਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਰ ਭੰਡਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਾਦੀ ਬਣਾਨ ਵਾਸਤੇ ਨਿੱਤ ਇੱਕ ਹੀ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੋਜਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਨਾਲ ਅੱਡ ੨ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਲੂਣੇ ਅਤੇ ਭਾਜੀਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਿਚਾਰਕੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਵਣ ਲਈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ “ਕਰਮ-ਯੋਗ” ਭੀ ਸੂਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਲ ਕਰਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਜੀ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਖ ਸਾਰੇ ਜਾਣੂੰ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਜੀ ਬੰਗਾਲੀ ਪੁਰਖ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਉੱਚੀ ਵਿੱਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤਾਂ ਉੱਚੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾ ਆਈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਚਿੰਤਾਵਾਨ ਸਨ ਹੀ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਮਿਲ ਗਏ। ਜੇਹਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦਾ ਉੱਚਾ ਮਤਲਬ ਸੀ, ਤਹੇ ਉੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਤਮਾਂ ਮਿਲ ਗਏ। ਮਹਾਤਮਾਂ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਆਪ ਸੰਸਾਰੀ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਬਣ ਗਏ।

ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਗਏ। ਇਸ ਮੁਸਾਫਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਤਮ ਵਿੱਦਯਾ ਦੀ ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰਾ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਝਰਨਾ ਅਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਰਸ ਹੈ, ਪੱਛਮੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜੋ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਵਾਦ ਅਤੇ ਦੋਹਵਾਦ ਦੀ ਪੌਣ ਨਾਲ ਸੁੱਕ ਰਹੀ ਹੈ ਚੱਲਕੇ ਸਿੰਚੀਏ। ਕੇਹਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੇ ਯੂਰਪ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਆਦਿਕ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਿੱਦਯਵਾਨ ਸੱਜਣ ਪਾਸੋਂ ਗੁੱਝਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਘਰ ੨

ਵੇਦਾਂਤ* ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਪੁਰਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਭੇਤ ਜਾਣਨ ਲਈ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬਣ ਕੇ ਵੇਦਾਂਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਬੀੜੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਿਸਟਰ ਨਿਵੇਦਿਤਾ ਆਦਿਕ ਕਈ ਅਮਰੀਕਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਉਕਤ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਕੋਹੋ ਜੇਹੇ ਸਨ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲੋਕ ਅਨਜਾਣ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਵਖੜਾਨਾਂ ਦਾ (ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਰਮਯੋਗ ਪਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ) ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਉਲਥਾ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਭੀ ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲਘੂ ਸ਼ੇਵਕ

ਰਚਨਾ ਤਾਰਨ

ਦਾਸ—ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ

*ਵਿਹ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ ਨੰ. 45 ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 1915 ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛਪੀ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੀ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਸਨ।

ਕਰਮਯੋਗ

ਪਹਿਲਾ ਅਧਯਾਯ

ਕਰਮ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਕਰਮ ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੋ 'ਕ੍ਰੀ' ਧਾਤੂ ਨਾਲ 'ਮਨ' ਪ੍ਰਤਯ ਲਾਯਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਮ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਵਿਵਹਾਰ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਭੀ 'ਕਰਮ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਰਮ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਇਥੇ ਤਕ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਕਾਰਣ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਭੂਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖਤ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਤਕ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ਼ ਵਰਤਮਾਨ ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਤਕ ਹੀ ਬੱਸ ਰਹੇਗਾ।

ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਵਿਵੇਕ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਆਨ "ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਨ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ" ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਖ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਦੁਖ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਭਰਮ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮੰਨ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚਾਲ ਸੁਖ ਵਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗਿਆਨ ਵਲ ਹੈ। ਹਾਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਸਿਖਯਕ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ 'ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ'। ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੋਵੇਂ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਕ ਰਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਉੱਤੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਾਲਚਲਨ (ਕਰੈਕਟਰ) ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਦਾ ਚਾਲਚਲਨ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਚਾਲਚਲਨ) ਸਿਵਾ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾ ਦੀ ਰਾਸ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਜਾਓਗੇ, ਕਿ ਇਸ ਚਾਲਚਲਨ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਪੁੰਨ, ਪਾਪ, ਸੁਭ, ਅਸੁਭ ਅਤੇ ਸੁਖ, ਦੁਖ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤ

ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਾਲੋਂ ਦੁਖ ਨੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਉਸਤਾਦ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਧਯਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਨਾਲੋਂ ਦੁਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਖਯਾ ਦਿੱਤੀ, ਗ਼ਰੀਬੀ ਨੇ ਧਨਾਢਤਾ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਨਤੀ ਅਤੇ ਸਹਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਯਾ। ਨਿੰਦਯਾ ਅਤੇ ਨਿਰਾਦਰ ਦੀਆਂ ਚਪੇੜਾਂ ਨੇ ਸਲਾਘਾ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਭਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਗਯਾਨ, ਇਹ ਵਿਵੇਕ, ਇਹ ਵਿਦਯਾ, ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਕਿਧਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਸਗੋਂ ਉਸਦਾ ਆਤਮਾ ਹੀ ਗਯਾਨ ਦਾ ਆਪ ਆਸਰਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਵਿਚ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਯਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਖਣਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿ ਆਤਮਾ ਦੇ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਓ, ਗਯਾਨ ਦੀ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਸਿਖਣਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਆਦਿਕ ਕਹਣ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਯੂਟਨ ਨੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਭਿਆ। ਕੀ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸੇ ਖੁੰਜੇ ਵਿਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਨਯੂਟਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ? ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਅੰਗੂਰ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਜੋ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਢੱਬਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਅਤੇ ਫਲ ਡਿੱਗਣ ਰੂਪ ਕਰਮ ਦਾ ਰਗੜ ਨਾਲ ਉਹ ਅੱਗ, ਜੋ ਢੱਬੀ ਪਈ ਸੀ, ਅਚਾਨਕ ਬਲ ਉਠੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਗਯਾਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲਾ ਜਗਤ ਸਿਰਫ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲੋਂ ਸੋਊ ਡਿੱਗਾ, ਨਯੂਟਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਇਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਵੇਖੀ, ਉਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਉਸ ਨੇ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖ ਲਿਆ, ਇਹ ਗਯਾਨ ਨਾ ਤਾਂ ਸੋਊ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਗਯਾਨ (ਚਾਹੇ ਉਹ ਬਾਹਰਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਅੰਦਰਲਾ, ਸੰਸਾਰੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਰਮਾਰਥੀ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਰਦਾ ਛੇਤੀ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਜਦ ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ

¹ਸਰ ਆਈਜ਼ਿਕ ਨਯੂਟਨ ਇਕ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਆਕਰਸ਼ਣ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਕੱਢਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਗੀਚੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਸੋਊ ਡਿੱਗਾ। ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਧਰਤੀ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਲ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ।

ਪਰਦਾ ਹਟਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਦੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਯਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਇਹੋ ਭੇਦ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਤਤ੍ਵ ਗਯਾਨੀ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਦੇ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਅਗਯਾਨੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਦੇ ਹਟ ਗਏ ਓਹ ਸਰਵੰਗਯ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਵੰਗਯ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ।

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਅੱਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਯਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਬਾਹਰਲੀ ਰਗੜ ਪਾ ਕੇ ਪੱਥਰ ਵਿਚੋਂ ਅੱਗ ਝੜਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਕਰਮ ਦੀ ਰਗੜ ਨਾਲ ਗਯਾਨ ਦੀ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਖਯਾ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਲਣ ਨਾਲ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਨਿਯਮ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗਮੀ, ਨਿੰਦਯਾ ਜਾਂ ਉਸਤਤ, ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੁਖ, ਸੁਭ ਅਸੁਭ, ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਇਸੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਡੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਗੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਭੇਦ ਹੁਣੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਂ (ਚਾਹੇ ਓਹ ਅਧਯਾਤਮਿਕ ਹੋਣ ਚਾਹੇ ਅਧਿਭੌਤਿਕ) ਬਾਹਰੀ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਲੂਮ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਮਯੋਗ ਹੈ।

ਇਹ ਬਾਹਰਲੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਜੋ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਿਖਯਕ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਮ ਹੀ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਤਕ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਤਕ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਕਰਮ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਹ ਭੀ ਕਰਮ ਹੈ। ਸਾਹ ਲੈਣਾ, ਚਲਣਾ, ਫਿਰਨਾ, ਬੋਲਣਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਹੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਆਪਣੀ ਯਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਕਰਮ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਦਾ ਸਬਦ ਸੁਣੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਵੱਡੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਹਿਰਾਂ ਇਕ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਈ ਅਗਿਣਤ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਟਕਰਾਉਂਦੀਆਂ, ਤਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ। ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਧੜਕਣ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਜੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਨੁਭਵ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਚਾਲਚਲਨ ਦੀ ਜਾਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖੋ, ਮੂਰਖ

ਤੋਂ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਬੇਅਕਲ ਤੋਂ ਬੇਅਕਲ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਬੁਧਵਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਮੂਲੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਤੁਛ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸਦੇ ਆਚਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਕੰਮ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਜੇਹਾ ਭੀ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਆਦਮੀ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਹਰੇਕ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਭੀ ਜਿਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਾਯਾ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਉਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇ।

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਚਰਨ ਉੱਤੇ ਕਰਮ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਜਿਹਾ ਬਲਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਰੋਕਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖਿਚ ਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਲਹਿਰ ਜਾਂ ਧਾਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਬਲ ਅਤੇ ਗਯਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਪਨੀ ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁੰਨ ਪਾਪ, ਸੁਖ ਦੁਖ, ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਵਲ ਖਿਚੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਚੰਬੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਤੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜਾਂ ਪੂਰਣ ਧਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਕਰੈਕਟਰ) ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਵਲ ਖਿਚਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਉਥੇ ਬਾਹਰ ਵਲ ਸੁੱਟਣ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਚਤੁਰ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਵਹਾਰ, ਮਨੁੱਖ-ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮਤੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਆਸ ਪਾਸ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ। ਕਲਾ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰ, ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਜੇਹਾ ਕਰਮ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇਹਾ ਹੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਣੇਗਾ ਤੇਹੀ ਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਉਹ ਲੋਕ ਹੋਂਦ ਹਨ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਭੀ ਅਦਭੁਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੱਲ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਯਾਂ ਪਲਟ ਗਈ, ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਆਦਿਕ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਜਨਮ ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਸੀ? ਨਹੀਂ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਬੁੱਧ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ? ਬੁੱਧ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਰਜਵਾੜੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਰਗੇ ਲੱਖਾਂ ਰਾਜੇ ਇਸ

ਮਿਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੱਧੋਦਨ ਸੀ, ਜੋ ਕਪਿਲਵਸਤੂ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਰਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਦੀ ਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਯਾ ਦੇਵੀ ਸੀ।

ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅੰਸ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨੋਗੇ ਕਿ ਬੁੱਧ ਵਰਗੀ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਮਮੂਲੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਅੰਸ ਵਿਚੋਂ ਆਈ ਸੀ? ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਵੀ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਥੇ ਦੇਖੋ ਉਸਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵਚਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਅੱਧਾ ਸੰਸਾਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਥੋਂ ਆਈ? ਪਿਤਾ ਦੇ ਅੰਸ ਨਾਲ ਕਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਾਲਾਯਕ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਲਾਇਕ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਲਾਇਕ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਨਾਲਾਯਕ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਪਿਤਾ ਦੇ ਅੰਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਇਹ ਕਦੇ ਇਕ ਜਨਮ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਬਲਕੇ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਖਿੜਾਉ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਨਮ ਲਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਤਕ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਛੇਕੜ ਜਾ ਕੇ ਬੁੱਧ ਦੇ ਅਕਾਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇੰਨੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਪਰ ਭੀ ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਜੇਹਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਤਥਾਗਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਕੁਝ ਪਾਸ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤਥਾਗਤ ਕੋਈ ਕਿਸਦਾ ਕਰੇਗਾ? ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਯਮ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਧਨਵਾਨ ਹੋਣ ਲਈ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੱਖਾਂ ਛਲ ਫਰੇਬ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਛੇਕੜ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੁਖ ਅਤੇ ਅਸਾਂਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰੀ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁਖ ਦੇ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਮਾਨ ਕਰਨੇ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਪਰ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਪੜ੍ਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਹੱਕ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਹੀ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਵਰਤਮਾਨ ਤਾਕਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇਹ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਭੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿਧ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਕਿ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਜਾਂ ਜੇਹੇ ਬਣਨ ਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਜੇਹੇ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮ ਸਾਨੂੰ ਲਾਭਦਾਯਕ ਹਨ? ਜੇਕਰ ਆਖੋ ਕਿ ਕਰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਕਰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਤਾਂ ਯਾਦ ਰਖੋ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ । ਕਰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਬੁਧੀਮਤਾ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਕਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਰਨ ਜੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਅਕਾਰਨ ਜੋਗ ? ਇਸਦਾ ਫਲ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ? ਆਦਿਕ । ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੋ ਦੱਬੀ ਪਈ ਹੈ ਉੱਭਰ ਖੜੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸੁਤਾ ਹੋਯਾ ਆਤਮਾ ਜਾਗ ਉਠੇ । ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਗਯਾਨ ਭੀ, ਉਸਦੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦੀ ਮੂੰਗਲੀ ਦੀ ਚੋਟ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਲਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ ਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਮਤਲਬ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਜੋ ਨਾਮਵਰੀ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਨਾਮਵਰੀ ਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕ ਅਤੇ ਅੰਹਦੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕੋਈ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਸੁਰਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਪਿਛੇ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਚੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੀਨ ਵਿਚ ਜਦ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੇ ਮੌਏ ਹੋਏ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਨੂੰ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਮੰਦਰ ਬਣਾਯਾ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਇਸੇ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਫਿਰ ਇਕ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਗਏ । ਸਾਰ ਇਹ ਕਿ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਬੇਗਿਣਤ ਮਤਲਬ ਹਨ ।

ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰੇ । ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਨਾ ਨਾਮਵਰੀ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ

---

^੧ਸਿਰਫ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕਿ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਕੋਈ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ । ਕੀ ਓਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਇਹ ਜਾਣਕੇ ਕਿ ਪੇਟ ਮੈਂ ਭਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜ਼ਰੇਗੀ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਓਹ ਮੂਰਖ ਨਹੀਂ ਸਦਾਵੇਗਾ ? ਪੇਟ ਭਰਨਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤਦੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਖਾਣੀ ਯੋਗ ਹੈ, ਕੋਹੜੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਪਚਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਭੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ ? ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜਦ ਕਰਮ ਭੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਰਤੱਵਯਤਾ, ਨਤੀਜਾ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਤਥਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਅਤੇ ਨਾ ਧਨ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰਮ ਬਰਾਬਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ^੧ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਸਦਾ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਦੀਨਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਨਾਮਵਰੀ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਦੇਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਨਾਮਵਰੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਬੁਢੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਕਰੀਬਨ ਮੌਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਨਾਮਵਰੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਛੇਕੜ ਦੇਖਾਂਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਲਾਭ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਮਤਲਬਾਂ ਦੇ ਲੋਭ ਨਾਲ ਲੋਕ ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਫਲ ਅਨੰਤ ਅਤੇ ਅਮਿਟ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਖੋ ਕਿ ਜਦ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੇ ਫਲ ਦੇ ਲਈ ਕਰਮ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕਰਤਾ ਦੀ ਫਲ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਨਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਫਲ ਲਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਬਲਕਿ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਨਾਲ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਫਲ ਦੇਣ ਦੀ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਔਖਿਆਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਅਧੀਰਜੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਧਯਾਤਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ, ਸਚਿਆਈ ਅਤੇ ਯਯਾਗ ਇਹ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰੀ ਲੱਖਣ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਭਾਵ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖੇਗਾ, ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸੰਜਮ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵਡਿਆਈ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਚਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬੱਧੀ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਦੌੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਹੀਸ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਗਾਮ ਖਿਚ ਕੇ ਰੋਕ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੱਸੋ ਕਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੌੜਨ ਵਿਚ, ਜਾਂ ਸਹੀਸ ਦੇ ਰੋਕਣ ਵਿਚ? ਇਕ ਖਿਦੂ (ਗੇਂਦ) ਪੈਂਣ ਵਿਚ ਉਛਲਕੇ ਕੁਝ ਦੂਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕੰਧ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਖਾ ਕੇ

^੧ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਸਮਝਕੇ ਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਯ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਜਾਂ ਫਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਜੋ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਕਰਮ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਬਿਨਾਂ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਦੇ “ਕਰਮ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਰਤੱਵਯ ਸਮਝਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ” ਭਾਵੇਂ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਭੋਗਣਾ ਭੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਬਲਕਿ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਤਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ “ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ”।

ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਦਸਾ ਸਾਰੇ ਸਕਾਮ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਛੇਤੀ ਜਾ ਦੇਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਮੁੜਕੇ ਨਾ ਆਉਣਗੇ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਤਮਾ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧੇਗੀ, “ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗ ਜੀਤ” ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਵਰਗੇ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਮੂਲੀ ਆਦਮੀ ਇਸ ਕੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਦਬਦਬਾ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਧੀਰਜ ਰਖੋ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਹਰਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਨੂੰ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਰੋਕੋ, ਅਤੇ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਸਕੋਗੇ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਮਨੁੱਖ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਨਰਥ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਜਮ ਵਿਚ ਰਖ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਲ ਖਿੱਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਵਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਤਕ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਦੇ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸਾਡੀ ਦਸਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਸੰਸਾਰ ਬਹੁਤ ਸੌੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਆਤਮੀਯਤਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਕੁਟੰਬ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਤਕ ਬੱਸ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਖਣ ਦੀ ਨਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁੱਧ ਹੈ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੁਰਚਾਰੀ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਚਾਲਚਲਨ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਭੀ ਛੋਟੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਨਾਮਵਰੀ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਤਲਬ ਲਈ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਆਲਸੀ ਹੋਕੇ ਨਾ ਬੈਠੇ। ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉੱਦਮ ਦਾ ਪੈਰ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਨਾਲ ਕਰੀਏ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਤਤ੍ਵ ਨੂੰ ਭੀ ਸਮਝਦੇ ਜਾਈਏ ਕਿ ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਲਖਯ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਹੱਕ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਫਲ ਜਾਂ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ) ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਜਦ ਕਿਸੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਆਵੇ, ਕਦੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਓ ਕਿ ਉਸਦਾ ਵਰਤਾਵ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਉਲਟ ਕਦੇ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ।

ਕਰਮ ਦੇ ਉਕਤ ਆਦਰਸ਼ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾਂ ਅਭਯਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਿੱਤ ਕਰਮ ਦਾ ਅਭਯਾਸ

ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ । ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਇਕ ਖਿਣ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦਾ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੁਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਸਮਝਣਾ ਕੋਈ ਸੁਖੱਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਹਲ ਚਲ ਵਿਚ ਹਥ ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਹੋਯਾ ਜਦ ਕਦੇ ਕੋਮੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਭੰਵਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਡੁੱਬਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ।

ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਜਿਸ ਨੇ ਨਵਿਰਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਅਤੇ ਅਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ । ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬਦਮਾਸ ਆਦਮੀ ਬੂਣੇ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਤਯਾਗੀ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਦ ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੀਆਂ ਲੈਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਪੇੜਾਂ ਲਗਣਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰਗੀ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇਗਾ । ਜੇਹੜੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੀ ਤੈਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਜੇਕਰ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਕਦੇ ਉਪਰ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਲੈਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਪੇੜਾਂ ਖਾ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਨਾਮ ਨਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਸਦਾ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਭੇੜ (ਹਥ ਪਾਈ) ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਤਿਤ ਹੋਏ, “ਧੋਬੀ ਦਾ ਕੁਤਾ ਨਾ ਘਰ ਦਾ ਨਾ ਘਾਟ ਦਾ ।”

ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੋ ਆਦਮੀ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਲਚਲ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਇਕਾਂਤ ਸੇਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਭੇਜਣ ਦੇ ਜੋਗ ਹੈ । ਸੱਚਾ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤੀ ਪੁਰਖ ਉਹੋ ਹੈ ਜੋ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਇਕਾਂਤ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਕਰਮ ਤੋਂ ਕਦੇ ਉਪਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੰਸਾਰੀ ਹਲਚਲ ਅਤੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਆਤਮ ਸੰਜਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕਾਂਤ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸਦਾ ਮਨ ਇਕਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਅਨ-ਇਕਾਂਤਤਾ ਉਸਦੇ ਮਤਲਬ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ । ਜਾਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਹੀ ਅਨਇਕਾਂਤ ਹੈ, ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਇਕਾਂਤਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ । ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਣੋਂ ਉਸਨੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ—ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਲ ਕਲ ਨਾਲ ਕੰਨ ਬੋਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—ਸਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਜਾਣੋਂ ਕਿਸੇ ਜੋਗੀ ਦੀ ਗੁਫਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ, ਉਹ ਇਸ ਦਸਾ ਵਿਚ ਭੀ ਕਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਏ ਹੋ ।

ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਵੱਖੇ ਵੱਖਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਉਸੇ ਤਰਾ ਅਸੀਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਉਸਾਰ ਅਤੇ ਸੰਜਮੀ ਬਣਦੇ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰਮ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਕਰਤੱਵਯ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਦਸਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਮਝਕੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਮੋਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰੋਸਾ ਰਖਕੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ

ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੁਰਬ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ ਉਹ ਅਭਯਾਸ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਮਝ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਕਦੇ ੨ ਸੁਰਬੀ ਬੁੱਧੀ ਜੇਕਰ ਪੈਦਾ ਭੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੁਖੈਨਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦਬਾ ਸਕਾਂਗੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵਗਦੇ ਹੋਏ ਨਦੀ ਨਾਲੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਸਮਾਂ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਭੀ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਤੇ ਜਦ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਬਾਹਰ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੱਚ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ :—“ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਹੋਇ ਨਿਹਕਾਮੀ। ਤਿਸ ਕਉ ਹੋਤ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ।” ਤਥਾ :—“ਕਾਹੂੰ ਫਲ ਕੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਬਾਛੈ। ਕੇਵਲ ਭਗਤਿ ਕੀਰਤਨ ਸੰਗਿ ਰਾਚੈ।”

ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ

ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਸਹਾਇਤਾ ਜੋ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਿਤ ਅਤੇ ਦੂਰ ਤਕ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕੌਮੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਘੰਟੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਏਹ ਮਦਦ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਕ ਵਰ੍ਹੇ ਤਾਈਂ ਉਸਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਦਾ ਲਈ (ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ) ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕੈਹਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਗਯਾਨ ਹੀ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਡੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਤਰਾਂ ਦੇ ਗਯਾਨ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਗਯਾਨ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਤਮਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਮੁਖ ਮਦਦ ਹੈ। ਜੇ ਆਦਮੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਮੁਦਾਯ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਾਯਾਂ ਪਲਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕਤਾ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ ਜੇਕਰ ਚਾਹਵੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਿਕ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਭੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। “ਆਤਮਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਜੇਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਬਖਸ਼ੀ ਅਰ ਫਿਰ ਸਦਾ ਦੀ ਅਟੱਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਭੰਡਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਏਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ, ਅਜੇਹਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੀਤਾ, ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਆਸ-ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਰੇਗਾ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਦੇਖਕੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ। ਸਿਖਯਾ ਅਤੇ ਗਯਾਨ

ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰੋਟੀ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਣ ਰੱਖਯਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਹੀ ਵਿਦਯਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਗਯਾਨ ਮੌਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਅਗਯਾਨ ਕਰਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਭੁੱਟਦਾ ਅਤੇ ਟਟੇਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਬਿਅਰਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਇਸ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਿਰਫ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸਥਿਤ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁਖ ਰੋਟੀ ਖਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਖ ਦੁਖ ਦੇਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਤਦੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੁਖ ਸਿਰਫ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਵਤ ਹੈ : “ਨਾ ਸੁਖ ਵਿਚ ਜਹਾਨ ਦੇ ਨਾ ਸੁਖ ਛੱਡ ਗਿਆਂ। ਸੁਖ ਹੈ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆਂ।” ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਸੰਜਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ, ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੁਖ ਦੇਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪੁਚਾਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਅਗਯਾਨ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਅਵਿਦਯਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਓ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਖੋ ਕਿ ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਖਯਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਆਤਮਾ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇਗੀ। ਭੁੱਖਿਆਂ ਲਈ ਸਦਾ ਵਰਤ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਔਸ਼ਧਾਲਯ ਹਸਪਤਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚੀ ਸਿਖਯਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਉਸਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਰੋਗ ਸਦਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਸਕਣਗੇ।

ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ ਰੋਸ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਕਰਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ, ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨਾ ਹੋਣ। ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਅਧਰਮ ਘੱਟ, ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਅਧਰਮ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਘੱਟ। ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਕੋਈ ਭੀ ਅਸੂਭ ਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁੰਨ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਰੇਕ ਕੰਮ ਵਿਚ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਸੁਭ ਕਰਮ ਵਿਚੋਂ ਅਸੂਭ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸੁਟੋ ਜਾਂ ਦਬਾ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਅਸੂਭ ਵਿਚੋਂ ਸੁਭ ਕਰਮ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲਵੋ ਜਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ

ਪੰਡਿਤਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਬੁੱਧਵਾਨੀ ਹੈ।¹ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁਭ ਦਾ ਫਲ ਮੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਦਾ ਜੋ ਉਪਾ ਦਸਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਬਕ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸੰਬੰਧ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ?

ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕਰੋ, ਪਰ ਕਰਮ ਤੋਂ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਫਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ, ਸੰਸਕਾਰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਸੰਬੰਧ ਨੂੰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਇਕ ਤਲਾਉ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉਛਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਲਹਿਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਾਨ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਲਹਿਰਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੂਰੀਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੁਲਬੁਲੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਖਿਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਕਸ਼ੇ ਬਾਹਰੋਂ ਚਾਹੇ ਨਾ ਦਿੱਸਣ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਰੀ ਤਾਕਤ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਬੇਖਟਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਪੂਰਬਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਚਾਲਚਲਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਢਲਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣਗੇ ਉਜੇਹਾ ਹੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੁਰੀਆਂ ਇੱਛਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਮਨ ਬੁਰੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਦਾ ਉਜੇਹੇ ਹੀ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਦਤ ਭੀ ਉਜੇਹੀ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੀਆਂ ਇੱਛਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹੋਂ ਚੰਗੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਭੀ ਚੰਗੇ ਹੋਣਗੇ। ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਚਕੇ ਪੁੰਨ ਵਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਣਗੇ, ਉਹ ਜੇਕਰ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਪਾਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ

¹ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ ਵਿਚ ਅਕਰਮ ਅਤੇ ਅਕਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਬੁੱਧਵਾਨ ਅਤੇ ਕਰਮਵਾਨ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਰਮ ਨੂੰ ਅਕਰਮ ਅਤੇ ਅਕਰਮ ਨੂੰ ਕਰਮ ਸਮਝੇ। ਬਲਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਰਮ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਅਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦਾ ਹੋਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ ਵਿਚੋਂ ਅਕਰਮ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਅਕਰਮ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਕਰਮ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਰਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁੱਧਵਾਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਜੋਗ ਦਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਰਲ ਹਨ ਜੋਹਾ ਕਿ ਨਮੂਨਾ ਪਹਿਲੇ ਅਧਯਾਯ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ।

ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਦ ਸੁਭ ਇੱਛਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਭੈ ਹੀ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਫਿਰ ਪਾਪ ਕਰਮ ਵਲ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਨਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਜਾਗ ਪੈਣਗੇ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਕੇ ਧਰੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਅਟੱਲ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕੱਛੂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਅਤੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੁਗੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਮਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਸਿਰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰਖੇਗਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਖਿਆਲਾਂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਰਖੇਗਾ। ਕੋਈ ਭੀ ਲਾਲਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾ ਸਕਦਾ। ਲਗਾਤਾਰ ਸੁਭ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਟ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵੁੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਭੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦੇ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਨੀਤੀ ਬਚਨ ਹੈ : “ਸਤ ਪੁਰਖਨ ਦੇ ਸੰਗ ਤੇ ਦੁਰਜਨ ਸੁਜਨ ਹੋ ਜਾਤ। ਪਰ ਦੁਰਜਨ ਦੇ ਸੰਗ ਤੇ ਸਜਨ ਨ ਨੀਤ ਧਰਾਤ। ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਜਿਉਂ ਧਾਰ ਦੀ ਫੁਲਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋਇ। ਪਰ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨੂੰ ਫੁਲ ਨਾ ਧਾਰੇ ਕੋਇ।” ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਜਗਯਾਸੂ ਅਤੇ ਮਮੁਖਯੂ (ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲੇ) ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਯੋਗ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮੁਕਤੀ ਹੀ ਹੈ, ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਧਯਾਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਈਸਾ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨਾਲ ਪਾਯਾ ਸੀ। ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਮੁਕਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਸੁਭ ਅਤੇ ਅਸੁਭ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਨਾ ਪੁੰਨ ਦਾ ਬੰਧਨ ਹੋਵੇ ਨਾ ਪਾਪ ਦਾ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਬੇੜੀ ਉਜੇਹੀ ਹੀ ਬੁਰੀ ਹੈ ਜੇਹੀ ਲੋਹੇ ਦੀ। ਮੰਨ ਲਵੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੰਡਾ ਚੁਭ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਕੰਡੇ ਨੂੰ ਲੈ ਲਿਆ, ਜਦ ਉਸਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਅਰਥਾਤ ਕੰਡਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤਦ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕੰਡੇ ਦੇ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੈਨ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੰਡੇ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੰਦੇ ਸੰਸਕਾਰ, ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਪਾਪ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਬਾਈ ਜਾਂ ਮਿਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਬੁਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਮਿਟ ਗਏ ਜਾਂ ਦਬ ਗਏ ਤਦ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਬਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਇਕ ਉਪਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ, ਲੋਗਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਅਤੇ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਪਰ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੋ ਕਿ ਉਹ ਕਰਮ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤ ਪੱਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਾ ਜਮਾ ਲੈਣ। ਮਗਜ਼ ਅਤੇ ਮਨ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਵਿਸ਼-

ਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰੈਹਣ, ਪਰ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ ਕਿ ਆਤਮਾ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਕਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਭੀ ਸੰਜੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਯਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਜੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਜਾਂ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਖਿਣ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਕਲਾਂ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈਆਂ ਹੋਣ, ਪਰ ਸਨੇਹ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੀ ਮਨ ਉੱਤੇ ਬਾਕੀ ਰੈਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਬਹੁਤ ਸੰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਉਸਦਾ ਮਨ ਉੱਤੇ ਰਹੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੂਰਤ ਉਸੇ ਦੀ ਸਾਫ ਉਤਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਕੁਝ ਲਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਪਯਾਰੇ ਮਿਤ ਨੂੰ ਇਕ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰੇ ਜਿੰਨਾ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦੇ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ ਹੋਵੇ, ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਖਣਾ ਨਾ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕੋਗੇ। ਹਾਂ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਚਾਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਤੁਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਬਣੋ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਗੋਚਰ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਿਓ, ਮਨ ਨੂੰ ਰਚਨਾ ਦਾ ਚਿਤਰ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਿਓ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖੋ, ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਭੀ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਅਤੇ ਬੇਵਸ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਅਥਿਤੀ ਜਾਂ ਪਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰੋ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਬਚਨ ਭੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਰਹੈ ਅਤੀਤ ਜਾਣੈ ਸਭ ਤਿਸਕਾ। ਮਨ ਤਨ ਅਰਪੈ ਹੈ ਇਹੁ ਜਿਸਕਾ।” ਤਾਂ ਤੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗੋ ਰਹੋ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਧਨ ਜਾਂ ਅਧੀਨਤਾ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਘ੍ਰਿਣਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਜੇਹੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਆਰਾਮ ਲਈ ਇਕ ਮੁਸਾਫਰਖਾਨਾ ਹੈ। ਸੁਣੋ ਸਾਂਖ ਕੀ ਆਖਦਾ ਹੈ, “ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ।” ਇਹੋ ਸਾਂਖ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਨਿਰਾ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਲਈ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਸਿਵਾ ਉਸ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ

ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਪਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਦਾ ਯਾਦ ਰਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਕ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਫਿਰ ਪੁਨਤਕ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸੋਚਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਡ ਚੰਮ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਜੀਉਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਜੀਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਭਲਾ ਛੁਟ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਦ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਦਾਸ ਜਾਂ ਸੇਵਕ ਬਣਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਈਏ ?

ਵੇਦਾਤ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਨਾ ਬਣੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੁਾਰਥ ਦਾ ਅੰਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਤਕ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਵਗ਼ਾਰੀ ਨੌਕਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਰਹੋ, ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਦਾਸ, ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਤਕ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਜੇ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਲਈ ਜਾਂ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਭੀ ਸੁਾਰਥ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸੁਾਰਥ ਹੈ ਉਥੇ ਦੁਖ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਸੱਚਾ ਸੱਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਜੀਵਨ, ਅਸਲੀ ਗਯਾਨ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਇਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਗੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤ, ਚਿੱਤ, ਆਨੰਦ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸਤ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਉਸ ਵਿਚ ਗਯਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਨੰਦ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਦੁਖ ਹੈ ਉਥੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਮੰਨ ਲਵੋ ਕਿ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮੋਹਤ ਹੈ, ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸਦੇ ਸਿਵਾ ਦੂਜੇ ਵਲ ਨਾ ਢੇਖੇ, ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਭੜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਭੀ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਦਾਸੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨੌਕਰ ਦੀ ਨੀਚ ਅਤੇ ਸੁਾਰਥ ਲਈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਅਵਗਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ

ਦੁਖ ਕਿਥੇ ? ਜਿਸ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਲਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਕਰੋ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਭਰਮ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੁਖ ਜਾਂ ਈਰਖਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਭਾਵ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਾਵੇ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਅਸੰਗ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—“ਹੇ ਅਰਜਨ ! ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਭੀ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿਆਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਗਤ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਕਰਨ ਗੋਚਰਾ ਕੁਝ ਬੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਤ ਕਾਮ ਹਾਂ। ਨਾ ਕਰਮ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਵਾਸਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤਿਆਗ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਸ਼ਯਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਦੋ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਰੀਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਉਥੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਕੁਝ ਬੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਚਾਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੌਰ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ ਸਰੀਰ ਭਾਵੇਂ ਮਰ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਦੁਖ ਦਾ ਹੀ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪਦਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਜਨਮ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ, ਜਾਣੋਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਗਏ, ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬੰਧਨ ਟੁੱਟ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸਾਡੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਜ਼ਿੰਜੀਰਾਂ ਨਾ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਜਿੱਥੇ ਅਧੀਨਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਸ੍ਵਾਰਥ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਉਥੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਵਾਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਜਦ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਸ੍ਵਾਰਥ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਰਮ ਫਲ ਉਸਦੇ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਕੀ ਕਦੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਕਰੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿੱਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਖਾਸ ਸ਼ੇਰਰ ਜਾਂ ਖਾਸ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਦਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀ ਤੁਹਾਡਾ ਵਰਤਾਰਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਦਲਾ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਫਲ ਲੈਣ ਦੀ ਕਦੇ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਪਰ

ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਹੋਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਬੰਧਨ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਥੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨੌਕਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਬੁੱਧ ਕਦੇ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਹੋ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਨਯਾਯ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ (ਬਹਸ ਮੁਬਾਹਸਾ) ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਯਾਯ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬਕਵਾਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ। ਸਿਰਫ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਜਾਂ ਰਖਯਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦਯਾ, ਦੂਜੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਰੈਹਣਾ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਅਭਾਸ ਕਰਨਾ ਸ੍ਵਾਰਥ ਪਰਤਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਇਸ਼ਤੀ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਰਾਤ ਦਿਨ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਯਾ ਸ੍ਵਰਗ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਬਣਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦਯਾ ਕਰ। ਨਯਾਯ ਹੱਕ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਪਜੋਗ ਹੀ ਦਯਾ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇਸਥਿਤ ਹੈ। ਕਰਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚਾਹੁਣ ਨਾਲ ਆਤਮਿਕ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸੰਬੰਧ ਨਾ ਰਖ ਕੇ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਕ ਦੂਜਾ ਉਪਾ ਬੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਯਾ ਨਿਰਸ੍ਵਾਰਥ ਉਦਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਕਰਮ ਨੂੰ ‘ਉਪਾਸ਼ਨਾ’ ਸਮਝਕੇ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਰਮ ਹੀ ਉਸਦੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਫਲ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਹੋ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖੋ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਈਸ਼੍ਵਰ ਆਪ “ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੇ” ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਕੋਲ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਨਿਸਕਾਸ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਨਿਸ੍ਵਾਰਥ ਪੁਰਖ ਚਾਹੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸ਼ੋਹਰ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨਾਲ ਘੇਰਿਆ ਰਹੇ, ਪਰ ਉਹ ਕਦੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਕਥਾ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ। ਜਦ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਦਾ ਜੱਧ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਦ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਜੱਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰੀਥਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਚਰਜ ਹੋਯਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇਹਾ ਦਾਨ ਅੱਗੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਸੁਣਨ ਵਿਚ। ਜਦ ਜੱਗ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਦ ਇਕ ਨੇਉਲ ਉਥੇ ਆਯਾ, ਉਸਦਾ ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਧਾ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ। ਉਹ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਯੱਗ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਲੱਟਣ ਲੱਗਾ। ਬੌੜੀ ਚੇਰ

ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ “ਤੁਸੀਂ” ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ
 ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਇਹ ਯੱਗ ਨਹੀਂ।” ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ
 “ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਕਦੇ ਪੈਹਲੇ ਕਿਸੇ ਯੱਗ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਦਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ?
 ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੀਬ ਧਨੀ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਗਏ।” ਨੇਉਲ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ :—“ਸੁਣੋ ਭਈ,
 ਇਕ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਗ੍ਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੁਟੰਬ ਸਮੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ,
 ਇਸ ਦੇ ਕੁਟੰਬ ਵਿਚ ਚਾਰ ਜੀਵ ਸਨ, ਇਕ ਉਹ ਆਪ, ਦੂਜੀ ਉਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਤੀਜਾ
 ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਉਸ ਦੀ ਨੂੰਹ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਭਿਛਿਆ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।
 ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ, ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ
 ਹੀ ਗ੍ਰੀਬ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੇ ਦੁਖ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਅੰਨ
 ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੰਜ ਦਿਨ ਤਕ ਚਾਰੇ ਜੀਵ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਖੇ ਰਹੇ।
 ਛੇਵੇਂ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਥੋੜੇ ਜਹੇ ਜੌਂ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਤ੍ਰ ਬਣਾਏ।
 ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਹਿੱਸੇ ਮੂਜਬ ਚਾਰ ਭਾਗ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਅਜੇ ਖਾਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਿਸੇ
 ਨੇ ਬੂਹਾ ਆ ਖੜਕਾਯਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ
 ਲਈ ਆਖਿਆ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਇਹ ਰੀਤ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਹਸਤੀ
 ਲੋਕ ਆਪ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਬੀ ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਵਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗ੍ਰੀਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ
 ਅਤਿਥੀ ਦੀ ਆਉ ਭਾਗਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਸੱਤ੍ਰ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿੱਤੇ।
 ਅਤਿਥੀ ਭੁੱਖਾ ਸੀ, ਇਕ ਛੋਟੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਖਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ : “ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ
 ਮਾਰ ਸੁਟਿਆ, ਮੈਂ ਦਸਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜੇ ਜਹੇ ਸੱਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਨੂੰ
 ਹੋਰ ਬੀ ਭੜਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।” ਤਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ
 “ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਭੀ ਇਸਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ।” ਪਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹਠ ਕਰਨ
 ਲੱਗੀ ਕਿ ਦੇਖੋ “ਇਹ ਗ੍ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਸਾਡਾ ਅਤਿਥੀ ਹੈ ਤੇ ਭੁੱਖਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ
 ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਦੇਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਅਰਧੰਗੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ
 ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੀ ਅਤਿਥੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਵਾਂ।” ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਸ ਨੇ ਭੀ
 ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਭੀ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ
 ਨਹੀਂ ਗਈ, ਤਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਭੀ ਲੈ ਲਵੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ
 ਪਿਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਤ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਵਰਜ ਪਾਲਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ
 ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ।” ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਨਾ ਰੱਜਿਆ,
 ਤਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਨੂੰਹ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਨੇ
 ਰੱਜ ਕੇ ਪੇਟ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਸੇ ਰਾਤ ਉਹ ਚਾਰੇ
 ਜਣੇ ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਸੱਤ੍ਰ ਦਾ ਛਾਣ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ
 ਫੁੱਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੇ ਲੇਟਣ ਲੱਗਾ। ਮੇਰਾ ਅਧਾ ਸਰੀਰ ਜੇਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ
 ਰਹੇ ਹੋ, ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭਉਂ ਰਿਹਾ
 ਹਾਂ, ਇਸ ਮਤਲਬ ਨਾਲ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਯੱਗ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਲੇਟਣੀ ਲਾ
 ਕੇ ਬਾਕੀ ਦਾ ਅਧਾ ਸਰੀਰ ਬੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਯੱਗ ਵਿਚ ਲੇਟਣ

ਨਾਲ ਬੀ ਮੈਂ ਉਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਝੂਠੇ ਹੋ ਅਤੇ ਇਹ ਯੱਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

ਹਮਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਚਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਗੁੰਮ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਪੈਹਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤਦ ਇਕ ਲੜਕੇ ਦਾ ਹਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੋ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਗਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਰੁਪਏ ਭੇਜਕੇ ਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਪੱਥੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਸਫੇ ਰੰਗੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਅਚਰਜ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਕੌਣੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਸਮਝਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਉਂ ਇਸ ਲੜਕੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ? ਵਲੈਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿੱਖਯਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਆਪ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਲੈਤੀ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਮਾਂ ਬਾਪ ਲੜਕੇ ਬਾਲੇ ਅਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਰਾਬ ਚਾਲ ਹੈ। ਗ੍ਰਹਸਥੀ ਲਈ ਇਹ ਨਮੂਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਕਰਮਯੋਗ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਮਰਦੇ ਦਮ ਤਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਬਦਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਕਰਮਯੋਗ ਹੈ। ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਜਾਂ ਕ੍ਰਿਤੰਗਯਤਾ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਕਰੋ, ਪਰ ਆਪ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਿਤੰਗਯਤਾ ਬਣੋ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਦਯਾ ਦੇ ਅਭਯਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਆਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਧਰਮ ਸਨਯਾਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਔਖਾ ਹੈ, ਕਰਮੀ ਜੀਵਨ ਤਯਾਗੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਮਤ ਅਨੁਸਾਰ “ਗ੍ਰਹਸਥ ਧਰਮ ਪਰਧਾਨ ਹੈ।”

ਤੀਜਾ ਅਧਯਾਯ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ ?

ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਬੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾਂ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਕੀ ਹੈ ? ਤਦੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ । ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਮਤਾਂ ਦੇ ਖਯਾਲ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਦ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਜੋ ਹੁਕਮ ਹਨ ਉਹੋ ਧਰਮ ਹੈ । ਈਸਾਈ ਆਪਣੀ ਅੰਜੀਲ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੀ । ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਤਰਾ ਧਰਮ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਨਾ ਬੀ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਪਾਸ ਦੇ ਚਿੰਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਹਾਲ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਖੋਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਈਸਾਈ ਨੂੰ ਗਵ੍ਰਿ ਦਾ ਮਾਸ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਾ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮਝੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਕੋਲੋਂ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮਘਾਤ ਨਾਲੋਂ ਬੀ ਵੱਧ ਪਾਪ ਸਮਝੇਗਾ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝ ਸਿਰ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਲ ਹਨ । ਪਿਲਛੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲੂਟੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾੜਵੀਂ ਆਖਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਲੁੱਟ ਲੈਣਾ । ਜਿੰਨੇ ਬਹੁਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਉਂਜ ਜੇਕਰ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਭੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਝੇਗਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਉਹੋ ਮਨੁੱਖ ਸਿਧਾਹੀ ਬਣਕੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ

ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦੋ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵੀਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰੇਗਾ, ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੋ ਰਾਇ ਦੇਣੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਤਾਂ ਭੀ ਧਰਮ ਦਾ ਕੁਝ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਵਲ ਚਲਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਧਰਮ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਜਾਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡੇਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਧਰਮ ਹਨ। ਕਈ ਕਰਮ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਜੇਹੇ ਭੀ ਕਰਮ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਨੀਚ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਰਗੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਇਹ ਆਖ ਦੇਣਾ ਕਿ ਕਈ ਖਾਸਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਉਤਮਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗਿਆਈ ਆ ਜਾਵੇਗੀ, ਔਖਾ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਚਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਦੇਸ, ਹਰੇਕ ਕੌਮ ਅਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਚੰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ “ਮਾਂ ਹਿੰਸਯਾਤ ਸਰਵਾ ਪ੍ਰਾਣਿਨ।” ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਨਾ ਸਤਾਓ। ਸਤਾਉਣਾ ਜਾਂ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨੀ ਪਾਪ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇੰਨੀ ਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਹਾਲ ਦੱਸਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਦੇਸ ਕਾਲ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ, ਕਾਲ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੇ ਉਲਟ ਨਾ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ, ਅਤੇ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਦ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ ਕਾਲ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਰੀਤ ਤਥਾ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਅਮੀਕਾ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਅਮੀਕਨ ਆਚਾਰ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਉਹੋ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸੱਭਯਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਚਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅਸੱਭਯ ਅਤੇ ਅਨਾਦਰ ਜੋਗ ਹਨ। ਇਕ ਭਾਰਤ ਨਿਵਾਸੀ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੀਨ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਤੁਛ ਹਿਰਦਯਤਾ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਨਰਥ ਅਤੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੈਰ ਅਤੇ ਦੁਫੇੜ ਦੀ ਅੱਗ ਵਧ ਗਈ ਤੇ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਜੋਗ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੌਮੀ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ ਆਚਾਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਬਰਾਬਰੀ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੀ ਨਮੂਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਸਿੱਖਯਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕੋ ਰੀਤੀ ਦਾ

ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਾਮਯਕ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਨਾਲ ਧਰਮ ਵਿਚ ਭੀ ਉਲਟ ਫੇਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇਸ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਰਮਯੋਗ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਉਹੋ ਸਾਡੇ ਸੱਚੇ ਧਰਮ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਰਣ ਅਤੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸਾਡਾ ਨਿਜ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਉਸਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਦਸ਼ਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਬਹੁਤ ਡਰ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਦਸ਼ਾ ਉਪਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਅਤੇ ਜੇਹਾ ਆਪ ਨਹੀਂ ਉਜੇਹਾ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਜੇਹਾ ਆਪ ਹੈ ਉਹੋ ਜੇਹਾ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਕਦੇ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਹ ਮਮੂਲੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਭੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲ ਲਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜੋਗਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇਵੀ ਦੂਤੀ ਬਣਾਕੇ ਸਾਨੂੰ ਖੱਬਰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੋਗਤਾ ਦਾ ਸ੍ਰੀਵੀਕੇਟ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਰਖ ਸਕੇਗਾ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਅਟੱਲ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਉਲਟ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਛੋਟਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਛੋਟਾ ਜਾਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ, ਬਲਕੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਭੋਗ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੇਵਲ ਕਰਤੱਵਯ ਜਾਂ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸਮਝਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਣ। ਜਿਸ ਕਰਮ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਸ੍ਵਾਰਥ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉੱਨੀ ਹੀ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਘਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਰਮ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਧਰਮ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਇਸੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਤਮਾ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਰਮ ਦਾ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਇਕ ਰਸ ਅਭਯਾਸ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਭੈੜੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਹਿਰਦਾ ਉਦਾਰ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਦਾ ਰਾਹ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਨਿਸ਼੍ਵਾਰਥ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਓਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਚਮਕਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਰਥ ਪਰਤਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਾਪ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਧਰਮ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਪਿਤਾ ਧਰਮ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰਮ,

ਪਤੀ ਧਰਮ, ਪਤਨੀ ਧਰਮ, ਗੁਰੂ ਧਰਮ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਰਾਜ ਧਰਮ, ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਧਰਮ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਧਰਮ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪਾਲਣ ਵਲ ਝੁਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਸੁਾਰਥ ਲਈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੇਵਿਸਾਹੀ (ਬੇ ਭਰੋਸਾ) ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਈਰਖਾ ਵੈਰ ਅਤੇ ਮਤੱਸਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੰਦੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚੰਧਰਤਾਈ ਜਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਰਤਾਉ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨੀਚਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਚਾਲਚਲਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਗੈਰਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਦੇ ਰੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਪੁਰਖ ਸਦਾਚਾਰ ਤੋਂ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਭਾਵੇਂ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਚਾਲਚਲਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਭੀ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਚਾਲਚਲਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਲੜਾਕੀ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਭੀ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪਰਾਯਣਤਾ ਦੁਸ਼ਟਤਾਈ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਦਾਚਾਰਿਣੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ, ਭਰਾ ਜਾਂ ਬਾਪ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਮਝਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਅਜੇਹਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੀਆ ਭੀ ਪੈ ਸਕੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਸਿਵਾ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾ, ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਭੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਲੋਕ ਉਸਤਾਦ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ “ਦੇਖ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਜਾਣੇ” ਇਸ ਉੱਤਮ ਵਾਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਭੁਰੋਸਾ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਨਾਲ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਨਿਸ਼੍ਵਾਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲੋਂ ਕੇਵਲ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜੇਹੇ ਨਿਸ਼੍ਵਾਰਥ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਭੀ ਅਸੀਂ ਸੁਾਰਥ ਵਿਚ ਪਾਗਲ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਰਖ ਧੰਨ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਕਪਟ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਬੇਤੋਖਲਾ ਰਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਾਮਯਕ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਮੂਲੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਪੱਕੇ ਹੱਕੇ ਰਹੀਏ, ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਭੀ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਹੀ

ਕਰਨੀ ਜੋਗ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਉਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਤੋਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਕਰਤੱਵਯ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਢੰਗ ਹੀ ਉਸਦੇ ਜਾਚਣ ਦੀ ਕਸੋਟੀ ਹੈ। ਇਕ ਮੋਚੀ ਜੋ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੁੱਤੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਾਲੋਂ ਕਿਧਰੇ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਜੋ ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਬਿਰਥੀ ਬਕਵਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਇਕ ਜੋਗੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਜੋਗ ਸਾਧਨ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਉਹ ਇਕ ਆਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਤਪ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਪਤ੍ਰ ਡਿੱਗੇ। ਉਸਨੇ ਉੱਤੇ ਨਜ਼ਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਕਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜ ਕੁਝ ਕੇ ਹੇਠਾ ਡਿੱਗ ਪਏ। ਜੋਗੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਸਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਜੋਗ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਭਿੱਛਿਆ ਮੰਗਣ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ “ਮਾਤਾ, ਭਿੱਛਿਆ ਦੇ ਜਾਹ।” ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ “ਬਾਵਾ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਠੰਹਰ ਜਾਹ।” ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ “ਅਭਾਗਣੇ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਬਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਠਹਰਾਉਂਦੀ ਹੈਂ ? ਇਹ ਗੱਲ ਜੋਗੀ ਅਜੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ “ਪੁੱਤ੍ਰ, ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਕਾ ਨਹੀਂ ਵਸਦੇ ?” ਹੁਣ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਅਚਰਜ ਰੈਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਉਸਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਹਰ ਆਈ। ਜੋਗੀ ਉਸਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ “ਮਾਤਾ। ਤੈਂ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜਾਣਿਆ ?” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ “ਪੁੱਤ੍ਰ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਯੋਗ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਸੂਲੀ ਤੀਮੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਠੰਹਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਜਦ ਕੁਵਾਰੀ ਸਾਂ, ਤਦ ਬੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵਿਆਹੀ ਜਾਣ ਪਰ ਥੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਰਬੰਸ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੈਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਅਭਯਾਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਬੁਝ ਗਈ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਤੂੰ ਕੁਝ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਫਲਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਸਾਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਠੀਕ ਸਿੱਖਣਾ ਦਵੇਗਾ।”

ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ, “ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਉਸ ਕਸਾਈ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਵਾਂ ? ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਡਾਲ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਛੋਹਣ ਵਿਚ ਭੀ ਪਾਪ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਖ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਸ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਆਖੇ ਨੂੰ ਮੌੜ ਸਕੇ। ਜਦ ਉਹ ਜੋਗੀ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ

ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਕ ਮੋਟਾ ਤਾਜ਼ਾ ਕਸਾਈ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਮਾਸ ਵੇਚਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਜੋਗੀ ਨੇ ਜੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ “ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ, ਇਹ ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਗਯਾਨ ਸਿਖਾਵੇਗਾ? ਇਹ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਉਸ ਕਸਾਈ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਜੋਗੀ ਤੇ ਪਈ। ਉਸਨੇ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ “ਸ਼੍ਰਾਮੀ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਗਯਾਨ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਤਕ ਬਿਛ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਹਲਾ ਹੋਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।” ਜੋਗੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ “ਇਹ ਕੀ ਭੇਦ ਹੈ? ਹੁਣ ਦੇਖੀਏ ਇਥੇ ਕੀ ਕੌਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਕੇ ਜੋਗੀ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਕਸਾਈ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਬਰਾਬਰ ਮਨ ਦੇਕੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਉਹ ਵੇਹਲਾ ਹੋਯਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ :—“ਮਹਾਰਾਜ, ਆਓ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਘਰ ਚਲੋ।” ਦੋਵੇਂ ਚਲ ਪਏ। ਜਦ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਸਾਈ ਨੇ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਬਿਠਾਕੇ ਕਿਹਾ, ਆਪ ਇਥੇ ਬੋਝੀ ਦੇਰ ਤਕ ਅਰਾਮ ਕਰੋ। ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਉਸਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਯਾ, ਪੁਵਾਯਾ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਖੁਵਾਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਪੁਛਿਆ :—“ਮਹਾਰਾਜ, ਹੁਣ ਆਪ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ?” ਤਦ ਜੋਗੀ ਨੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਅਤੇ ਜੀਵ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਕਸਾਈ ਨੇ ਉਸਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਅਤੇ ਮਤਲਬ ਭਰਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਯਾ ਜੋ ਅੱਜ ਤਕ “ਵਯਾਧ ਗੀਤਾ” ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਆਤਮ ਜਗਯਾਸੂ ਵੱਡੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਿਖਯਾ ਉਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੁਸਾਂ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਵਯਾਧ ਗੀਤਾ ਭੀ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਦੇਖੋ, ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕਹੇ ਗਏ ਭੇਦ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦ ਕਸਾਈ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਜੋਗੀ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਚਰਜ ਹੋਯਾ, ਉਸਨੇ ਪੁਛਿਆ :—“ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇਹੇ ਗਯਾਨੀ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ? ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਅਜੇਹਾ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ?” ਕਸਾਈ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ “ਪ੍ਰਤ੍ਨ ਕੋਈ ਕੰਮ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਧਰਮ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਬਚਪੁਣੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਸਿੱਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਇਸਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਚਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਖਬਰੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਦਾ ਹਾਂ, ਨਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੋਗ ਸਾਧਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਸੰਨਯਾਸ, ਨਾ ਕਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਮੁਸਾਫਰੀ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਭੀ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹਨ? ਅਤੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਅਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।”

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਜੋਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਸਦਾ ਚਰਸਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਅਦਭੁਤ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਨਾ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਲਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸੰਨਯਾਸੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੋ ਅਤੇ ਕਈ ਦਿਨ ਤਕ ਉਸਦੇ ਉੱਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਖੁਦ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ

ਵਰਣਨ ਕਰੇਗਾ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਜੰਦਰੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਜਾਓਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਬਾਬਤ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸੁਖੱਲੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਜਾਓਗੇ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਸਿਵਾ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਤਕ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਮਝ ਲਓ ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਪੂਜਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਦਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਾ ਦਿਓ।” ਇਹ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸਾਰੀਆਂ ਉਪਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹੈ। ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਕਸਾਈ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਯਾ ਕਿ ਇਸ ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਕਵਾੜ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਉੱਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਮ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਕਰਮ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਫਲ ਦੇ ਉਲਟੇ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਗਾਂ ਜਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿੰਦਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰੇ ਜਾ ਕੇ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਨੀਵਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਤ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੰਸ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉੱਚਾ ਜਾ ਕੇ ਸਵਾਧੀਨਤਾ ਦੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਹੀ ਸਾਂ ਤਦ ਮੈਂ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜਾਂ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਇਹ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਸੁਫਨੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਫਰਜ਼ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕੁਝ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਸਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਾਲਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਕੰਮ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵਾਂਗੇ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਨਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਬਿਸਬਰੀ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਦਯਾ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਭਾਗ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਰੋਣਾ ਰੋਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਦੁਖਦਾਇਕ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਆਓ, ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਕਰੀਏ । ਜੋ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪਕਿਆਈ ਨਾਲ ਫੜ ਰਖੀਏ । ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਪਹੀਆਂ (ਚਕਰਾਂ) ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਬਲ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਇਸ ਕਰਮ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚੋ । ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੁਭਣ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਮਨ ਬੰਛਿਤ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪੁਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਚੌਥਾ ਅਧਯਾਯ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚ ਸੁਾਰਥ

ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ਕਿ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਲਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਉੱਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਰਮ ਤੋਂ ਕੀ ਤਾਤਪਰਜ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ :—(1) ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ, (2) ਇਤਿਹਾਸ, (3) ਕਰਮ ਕਾਂਡ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਹੀ ਸਾਰੇ ਮੱਤਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ । ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੀ ਸਜੀਵ ਸਕਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮਕਾਂਡ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਅਧਯਾਤਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਤਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਖਿੜਾਉ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਮਨੁੱਖ ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਤਰ ਅਤੇ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਦ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜਾਂ ਰੂਪਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਾਂ ਸੈਨਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਸ਼ਬਦ (ਅਵਾਜ਼ਾਂ) ਕੀ ਹਨ ? ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀ ਮੂਰਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਗੁਝੀ ਤਰਾਂ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਯਾ । ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਇਸ਼ਾਰੇ ਬਣਾ ਲਏ, ਇਹ ਇਸ਼ਾਰੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਲੇ ਹੋਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਈ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਸੀਹੀ ਸੂਲੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਸਿਰਫ ਇਸਾਈ ਧਰਮ ਨਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੂਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮੂਸੇ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ । ਫੇਨਸ਼ਿਨ ਅਤੇ ਅਜਟਕ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ

ਸਾਰਿਆਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਗੱਲਾਕਾਰ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਸਦਾ ਤੋਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸਿਵਾ ਸਵਸਤਿਕ ਸਭਾ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਪਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਯਾ ਹੈ ਕਿ ਬੋਧਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ। ਬਾਬਿਲ ਤੇ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਾਮਯਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬੋਲੀ ਭੀ ਸਿਰਫ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਅਜੇਹਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਕਿ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਮਿਲਕੇ ਕੱਠੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਹ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਈ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਓ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਘੜ ਲਈਏ। ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁੰਗੇ ਅਤੇ ਬੋਲੇ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇਸਾਰਿਆ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਖਿਆਲ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸਾ ਚਿਤ੍ਰ ਖਿਚਿਆ ਹੋਯਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅਤੇ ਰੂਪ ਆਖਦੇ ਹਨ ! ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਨਾਦੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ, ਕਰਮ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੋਖਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਇਕ ਬੱਚਾ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਗਮਤਾ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਮੰਦਰ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੰਦਰ (ਧਰਮ ਸਾਲ) ਕਰਮ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮਾਰਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਮਯੋਗ ਵਿਗਯਾਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ? ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਹਰੇਕ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਾਕਤ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੰਨਾ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਕੋਈ ਧਰਮ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਈਸ਼ੂਰ ਦੇ ਗਯਾਨ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੈ। ਈਸ਼ੂਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਅੱਜ ਕਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਗਯਾਨ ਉੱਨਤੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਉੱਤੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਹਿਰਦੇ ਕਰੜੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਹੀ ਜੋ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਭੀ ਬਣਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੜਾਈ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਖਬਰੀ

ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਭੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਗਯਾਨ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਮਮੂਲੀ ਗੱਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖੋਜ ਵਲ ਖਿੱਚ ਹੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਯਾਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੁੱਲ ਦੀ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ, ਤਦ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਕਰਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੋਂਹਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੌਣ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰਗਾਂ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਸਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸਦਾ ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੀ ਅਸਰ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਸਰ ਉੱਤੇ ਰਤਾ ਹੋਰ ਭੀ ਧਿਆਨ ਦਿਓ। ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਕੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਆਕੇ ਮਿੱਠੇ ਅਤੇ ਸਾਂਤੀ ਵਾਲੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਥੱੜੀ ਢੇਰ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਸਾਰਾ ਦੁਖ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਅਨੰਦ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਕਹੀ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਧਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗਾ ਵਯਾਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣੇ ਬੁਝੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਕੀਤੇ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਜਾਣਨਾ ਅਥਵਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੀਏ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਈਏ, ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ ? ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਉਪਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਈਏ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਰਬਕ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਹਾਯਤਾ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਬਣਾਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਅਸੀਂ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦੀ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ? ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਇਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ ਕਿ “ਇਹ ਜਗਤ ਵੱਡਾ ਅੱਛਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੇ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।” ਰੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਮਿੱਥਣਾ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਕਿਉਂ ? ਕੀ ਅਜੇਹਾ ਆਖਣਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਹਾਯਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਢਿਠਾਈ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ? ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਛੇਕੜ ਜਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਬਾਲਕ ਸਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਚੂਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਚੱਕਰ ਲਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਚੱਕਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੂਹਾ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਇੰਨਾ ਲਾਭ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੇ ਗੁਣ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਾ ਬੁਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੁਖੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੁਖੀ। ਸੁਖੀ ਸੁਖ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਦੁਖ ਨਾਲ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਵਾਨ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇ ਉਦਾਸ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ (ਜਵਾਨਾਂ) ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਈ ਆਸ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਬੁਢਿਆਂ) ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੁਣ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਰਾਤ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੂਰਖ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਰਾ, ਜੇਹਾ ਸਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇਹਾ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਬੁੱਧਵਾਨ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਕਿਸੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਰਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਅਪਣੀ ਦਸਾ ਵਿਚ ਨਾ ਚੰਗੀ ਹੈ ਨਾ ਬੁਰੀ। ਜਦ ਉਹ ਸਾਡੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਚਾਨਣ ਕਰਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਆਹਾ। ਅੱਗ ਕੇਹੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਰ ਉਹੋ ਜਦ ਸਾਡੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿਣ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੱਗ ਨਾ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਰੀ। ਅਸੀਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਬੁਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੀ ਦਸਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੌਮ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਧਰਮ ਆਚਰਣ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਾਡਾ ਹੱਕ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਲਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਹਸਾਨ ਨਾ ਜਤਾਓ, ਅਤੇ ਨਾ ਲਹਿਣੇਦਾਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦਬਾਉ ਪਾਓ, ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਕ੍ਰਿਤੰਗਯ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਦਾਰਤਾ ਦੇ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਾਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਵਧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣੇ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ

ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਨਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਹੋਈ। ਯਾਦ ਰਖੋ, ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾਕੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ। ਗਰੀਬ ਘਰ ਅਤੇ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਤਥਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਯਥਾ ਵਿਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਯਤੀਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿਓ, ਤਾਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੁਹਤਾਜ ਨਾ ਹੋਣ, ਆਪਣੀ ਰੋਟੀ ਆਪ ਕਮਾ ਸਕਣ। ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣਾਓ। ਏਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਪਰ “ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ” ਇਸ ਤੁਛ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਿਚ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹੋ ਸਾਡੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਅਤੇ ਇਹੋ ਸਾਡੇ ਉੱਚੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੋੜੀ ਹੈ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਪਛਤਾਵਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਅਸਾਂ ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡਾ ਧੰਨਯਵਾਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਉਦਾਰਤਾ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚਾਹੁਣਾ ਉਸ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਾਰਥ ਉਪਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਅਲੋਪ ਰਹੀਏ ਤਾਂ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਆਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਜੋ ਦੁਖ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਦੁਬਿਧਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੀਏ।

ਇਕ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭੂਤ ਵੱਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਢੇਰ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਉਸਦੇ ਮਗਜ਼ ਵਿਚ ਇਹੋ ਧੁਨ ਸਮਾ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਜੋ ਭੂਤ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾ ਦੇਵੇ। ਛੇਕੜ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲਿਆ। ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ “ਤੂੰ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?” ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ :—“ਮੈਂ ਭੂਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰੇ।” ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਪਾਗਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਜਾਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ।” ਉਸ ਦਿਨ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਆਯਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਧ ਅੱਗੇ ਘੁੰਮਿਆ ਕੇ ਭੂਤ ਵੱਸ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਸਾਧੂ ਨੇ ਛੇਕੜ ਕਿਹਾ, “ਅਛਾ ਇਹ ਜੰਤੂ ਲੈ ਜਾਹ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹੀ। ਭੂਤ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਆਖੇਗਾ ਉਹ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਪਰ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੀਂ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ ਤੂੰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟੇਗਾ।” ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹ ਘਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਡਰਾਉਣਾ ਭੂਤ ਜਿਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਦੰਦ ਸਨ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ “ਮੈਂ

ਭੂਤ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਪ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਦੱਸ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁਟਾਂਗਾ।” ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਬਣਾ ਦੇਹ।” ਭੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਲੈ ਬਣ ਗਿਆ” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ “ਰੁਪਯਾ ਲਿਆ ਦੇਹ” ਭੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਘਰ ਵਿਚ ਖਜ਼ਾਨਾ ਭਰਿਆ ਹੈ।” ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਜੰਗਲ ਵੱਢ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਹ,” ਭੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਜੰਗਲ ਭੀ ਸਫ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ”। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਹੱਛਾ ਉਥੇ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾ ਦੇਹ।” ਭੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਸ਼ਹਿਰ ਭੀ ਆਬਾਦ ਹੈ, ਹੁਣ ਕੰਮ ਦਸ ?” ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਘਬਰਾਯਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਖਣ ਲੱਗਾ “ਇਹ ਵੱਡਾ ਵਿਲੱਖਣ ਆਦਮੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਮ ਦੱਸੇ ਪਲ ਭਰ ਵਿਚ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕੰਮ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂ ?” ਭੂਤ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਝਟ ਪਟ ਕੰਮ ਦੱਸ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।” ਭੱਲੇ ਆਦਮੀ ਪਾਸ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਰਿਹਾ, ਡਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਭੱਜਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਸਾਧੂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ “ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਨੂੰ ਬਚਾਓ। ਇਹ ਭੂਤ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।” ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਪੁਛਿਆ :—“ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ?” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ “ਮੈਂ ਭੂਤ ਨੂੰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਡਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਖਾ ਜਾਵਾਂਗਾ।” ਇਹ ਆਖਕੇ ਉਹ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਉਹ ਭੂਤ ਭੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਉਸ ਵਲ ਝਪਟਿਆ। ਕੰਗਾਲ ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਕੰਬਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਅੱਛਾ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁੜਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੇਖ। ਇਸ ਕੁਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਵਿੰਗੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਵੱਢ ਸੁਟ, ਅਤੇ ਭੂਤ ਨੂੰ ਆਖ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਕਰੇ।” ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਕੁਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਵੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਭੂਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਕਰ ਦੇਹ। ਭੂਤ ਨੇ ਪੂਛ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਹੌਲੇ ਹੌਲੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਜਦ ਉਸਨੇ ਹੱਥ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਵਿੰਗੀ ਦੀ ਵਿੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਛੇਕੜ ਉਹ ਥੱਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਜੇਹੀ ਵਿਪਦਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਰਾਵਾ ! ਮੈਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਤੂੰ ਜਿੱਤਿਆ। ਆ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾਮਾ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਲੈ ਲੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਹ। ਮੈਂ ਕਸਮ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਤਾਵਾਂਗਾ। ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਭੀ ਕੁਤੇ ਦੀ ਵਿੰਗੀ ਪੂਛ ਹੈ। ਲੋਕ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ। ਸੈਂਕੜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਹ ਵਿੰਗੀ ਦੀ ਵਿੰਗੀ ਰਹੀ। ਪਹਿਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਕੀ ਹੈ ? ਮਨੁੱਖ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਕਰੇ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ ਧਰਮੀ, ਹੋਛਾਪਨ ਅਤੇ ਪੱਖ ਪਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਹਨ ਧਰਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਖਾਮਖਾਹ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਝਈਆਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣੋ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਅਮੀਕਾ) ਵਿਚ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ

ਇਕ ਮਕਾਨ ਬਣਾਯਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਸਰਤ ਆਦਿ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਤਮਾਕੂ ਦੇ ਉਲਟ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਉਪਾਉ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ” ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ “ਉਹ ਕੀ ਹੈ?” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ “ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮਕਾਨ ਦਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ?” ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਉਹ ਗੱਲ ਸਮਾ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਆਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਕੇਹਾ ਹੀ ਐਬ ਅਤੇ ਐਂਗਣ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ? ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਕੱਟਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪਤੀ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਬੁਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਟਰਪਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧਵਾਨ ਆਦਮੀ ਕੱਟਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਕੱਟਰ (ਹੱਠ ਧਰਮੀ) ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਭੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੱਟਰਪਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸਦੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਉੱਨਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਕੱਟਰਪਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੁੱਸਾ ਅਤੇ ਵੈਰ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਤੁੱਛ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਲਈ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਣ ਝਗੜਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਪੂਛ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਯਾਦ ਰਖੋਗੇ ਤਾਂ ਕੱਟਰਪਨ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਓਗੇ। ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਫਿਕਰਵੰਦ ਅਤੇ ਘਾਬਰਨਾ ਬਿਰਥਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਕਰੋ, ਸੰਸਾਰ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰਹੇਗਾ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਇਸ ਦਾ ਅਧੀਸ਼ਵਰ ਅਤੇ ਮਾਲਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨੇਮ ਜੋ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਕੱਟਰਤਾਈ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਦ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕੱਟਰਪਨ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ।

ਤੁਸੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਕ ਅਧਰੂਤ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ May Flower ਹੈ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸਨ, ਫਿਰ ਵਿਗੜ ਗਏ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਨਿਰਦਈ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਈ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਇਕ ‘ਸੇਨਾ’ ਦੀ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ‘ਮੇ ਫਲਾਵਰ’ ਦੀ (ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਾਸੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮੇ ਫਲਾਵਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ)। ਇਹ ਕੱਟਰਪਣੇ ਦਾ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਜਦ ਡਾਕਟਰ ਹਕੀਮ ਲੋਕ ਆਖਣਗੇ ਕਿ ਕੱਟਰਪਨ ਭੀ ਇਕ ਰੋਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਰੋਗੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਈਸ਼ੂਰ ਕੱਟਰਪਨ ਤੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾਵੇ।

ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਉਲਟ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਨਹੀਂ, ਹਰੇਕ ਕੱਟਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਦੇ ਮਾਲ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੱਟਰ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਓ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਸਮਝੋਗੇ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬੀ ਭੀ ਛੇਕੜ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਤਮ ਘਾਤ ਕਰ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਦੀ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਸਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖ ਸਿਰਫ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਜੁਲਮ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਹ (ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਮੂਜਬ) ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਈ ਲੜਾਕੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅਯੋਗ ਸੂਤੰਤ੍ਰਾ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਉਹ ਖਸਮ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਦ ਖਸਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਇਕ ਬੋਲ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਬਿਚਾਰੇ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਦੁਰਗਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਿਵਾ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਡੈਂਡਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਭੀ ਪਾਦਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲੈ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ, “ਧੰਨ ਹੋ ਲੋਡੀਓ, ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਹੈ।” ਇਸ ਉਪਮਾ ਨਾਲ ਫੁਲਕੇ ਲੋਡੀਆਂ ਆਪਣੇ ਧੰਨ ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਦਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। (ਅੱਜ ਕਲ ਤਾਂ ਹੱਕ ਮੰਗਣੀਆਂ ਲੋਡੀਆਂ ਨੇ ਵਿਲੈਤ ਵਿਚ ਸਾਹਬਾਂ ਦੇ ਨੱਕ ਦਮ ਲਿਆਂਦੇ ਹੋਏ ਹਨ)।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਛੇਕੜ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ :

(1) ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹਾਂ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡਾ ਕਰਜ਼ਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

(2) ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਤੇ ਰਖਯਕ ਈਸ਼ੁਰ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਕੁਝ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਦਯਾ ਦੀ ਛਾਯਾ ਸਦਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਇਸਦੀ ਰੱਖਯਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਤਜਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(3) ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਭਲਾਈ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਦਯਾ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਰਖੀਏ।

(4) ਸਾਨੂੰ ਕੱਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਟਰ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕੱਟਰ ਮਨੱਖ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਅਸੀਂ ਪਾਪੀ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਪਾਪ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।” ਪਰ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਕੱਟਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜੋ ਪਾਪ ਅਤੇ ਪਾਪੀ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਆਖ ਦੇਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ।

(5) ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਅਤੇ ਚਿੜਚਿੜਾਪਨ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ। ਜਿਨੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਨਤੀਜਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਲੌਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤਿਆਗ ਹੈ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨੀਚ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਉਹ ਡਿਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਇਸ ਅਮਿਟ ਅਸਰ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਮੈਂ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਦਲੀਲ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਭੀ ਉਜੇਹੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇਹੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਕਈ ਸਿਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਲੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੇ, ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖਰਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਰ ਦੇ ਛੇੜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਦੂਜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਉਜੇਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਿਕਲੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸੁਰ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਜੋ ਇਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਖਾਸ ਭਾਵ ਨਾਲ ਭਾਵਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਰ ਤਥਾ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਫਰਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਭਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਇਕ ਖਾਸ ਦਸ਼ਾ ਉੱਤੇ ਠਹਿਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਮੇਲ ਦਾ ਹਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਨਣ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਇਕ ਖਾਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਤਕ ਫਿਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਰਾਬਰ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ, ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਠੀਕ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਿਰਦਾ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀ ਪੌਣ ਉਜੇਹੀ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਵਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਖਿਆਲ ਜੋ ਇਕ ਖਾਸ ਦਿਮਾਗ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਬਰਾਬਰ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਉਸਨੂੰ ਅਨਕੂਲ ਮਨ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ । ਜੋ ਮਨ ਜਿਸ ਖਿਆਲ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਭੀ ਖਿਚਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਸੱਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਪਾਪ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਉਸੇ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਨਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਸੇ ਢੰਗ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਡੁਬੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪੀ ਬਹੁਤਾ ਪਾਪ ਵਲ ਝੁਕਦਾ ਹੈ । ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੈਣ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਆਪਣੀ ਵਲ ਖਿਚੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ । ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਡਰ ਹਨ : (1) ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵੜਨ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ । (2) ਅਸੀਂ ਅਜੇਹਾ ਬੁਰਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਰਾਹੀ ਰਾਹ ਭੁਲਕੇ ਭਟਕਣਗੇ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦੇਣਗੇ । ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੁਰਾਈ ਨਾਲ ਸੈਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇ । ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡੇਗਦੇ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਭਲਾਈ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਭੀ ਭਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ । ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਭੀ ਬਾਹਰੋਂ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਚੁੰਡਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਸਿਖਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਰਮ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਲੈਂਦਾ । ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਕਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਫਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ । ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਬੁਰਾ ਨਤੀਜਾ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕੇ । ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਕਾਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਚੰਗੇ ਫਲ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ । ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਬਾਬਤ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਯੋਗ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਹਨ (ਚਾਹੇ ਉਹ ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮੰਦੇ) ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬੁਰਾ । ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝੋ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਜੀਵ ਮੇਰੇ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਮਰਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੁਰਾਈ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੁਰਾ ਆਖ ਸਕੀਏ । ਜਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਚੰਗਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਆਖਦੇ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ

ਵਖਿਆਨ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਚੰਗਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਦੇ ਜੀਵ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੇਰੇ ਕਥਨ ਦਾ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਲੂਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਪਰ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਦੇ ਬਰੀਕ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਅਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਕਈ ਚੰਗੇ ਫਲ ਭੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਭੀ ਦੇਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੁੱਧਵਾਨ ਅਤੇ ਕਰਮਯੋਗ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਜਤਨ ਕਰੀਏ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕਰਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖ ਪੁਚਾਏ ਨਾ ਜੀ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਸਾਹ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਹਰੇਕ ਗਰਾਹੀ ਅਜੇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਖੋਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ “ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝ ਨ ਕੋਇ” ਸਾਡਾ ਜੀਉਣਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਹੋਵੇ, ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜੇ ਹੋਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਮਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪੁਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਾਂ ਹੁਣ ਚੰਗੇ ਬੁਰੇ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਕੀ ਰਹੀ? ਇਹੋ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਾਭ ਬਹੁਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਘੱਟ ਹੈ ਉਹ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤ ਅਤੇ ਲਾਭ ਘੱਟ ਹੈ ਉਹ ਬੁਰਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਦੇ ਛੇਕੜਲਾ ਫਲ ਕੀ ਹੈ? ਹਰੇਕ ਦੇਸ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਿਸਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੁਰਗ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਦੋਂ ਰੋਗ, ਦੁਖ ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਖਿਆਲ ਭੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਰਤਾ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਦੇ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਦ ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਇਕ ਮਾਤਾ (ਕੁਦਰਤ) ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚੋਂ ਜੋੜਾ ਪੁਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਨਾ ਹੋਣ? ਪੂਰਣਤਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਨਿਰਦੋਸ਼ (ਪਾਪ ਰਹਿਤ) ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਲੜਾਈ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਈਏ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਜੀਵਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਜਾਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਯਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਝਗੜੇ ਨਾ ਰਹਿਣਗੇ ਤਦ ਜੀਵਨ ਭੀ ਨਾ ਰਹੇਗਾ।

ਪੂਰਣ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਬੇਰੋਕ ਸੁਖ ਦਾ (ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ) ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਦਸ਼ਾ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਏਹ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸੰਸਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਅਨੰਦ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਤਦ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਡਾ (ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ) ਨਾਮ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਕ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਪੂਰਣ ਅਨੰਦ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਬਿਰਥੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਸੱਚਾ ਤਜਾਗ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਿਖਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਵਰਿਹਾਂ ਬੁੱਧੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੋਹਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਮਝਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁਾਰਥ ਦੇ ਤਜਾਗ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾਰਥ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਦਾਰਤਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ ਆਦਿਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭਾਵ ਹੀ ਸਾਡੀ ਸੁਾਰਥ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਭੀ, ਸੂਮ, ਅਤੇ ਨਿਰਦਈ ਲੋਕ ਹੀ ਬਹੁਤੇ ਸੁਾਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਾਰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸੱਚਾ ਤਜਾਗ ਹੈ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਮਿਲਕੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗਿਆਨ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ “ਹਉਮੈ” ਦਾ ਪੜਦਾ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ‘ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ’ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਪਰ ਕਰਮਯੋਗ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪਦਵੀ ਤਕ ਪੁਚਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਕਾਰ ਉਪਾਸ਼ਕ, ਅਮੂਰਤ ਜਾਂ ਅਨੰਗ (ਅੰਗ ਰਹਿਤ) “ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰ ਬਰਨ ਜਾਤ ਅਰ ਪਾਤ ਨਹਿਨਜਿਹ। ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ” ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਸਤਿਕ ਹੋਣ ਦਾ ਘਮੰਡ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ (ਚਾਲ ਚਲਨ) ਚਾਹੇ ਕੇਹਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਤਜਾਗ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤਜਾਗ ਹੀ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਤਜਾਗ ਦੇ ਜੇਕਰ ਸਦਾਚਾਰ ਹੋਯਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜੁਲਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਲਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਈਸ਼ੁਰ ਕੋਟੀ ਵਾਲੇ

ਮਨੁੱਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵੈਰਾਗ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸਹਾਰ ਕੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹੋ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ, ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਮਨੁੱਖ ਸੌ (100) ਭੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਓਦੋਂ ਤਕ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਾਰਥ ਵਿਚ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੱਧਮ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੋਟੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਿਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੁਾਰਥ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਨੀਚ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਹਨ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਭਰਥਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੋਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ। ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ? ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭੀ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਧਰਮਾਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਆਪ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਕੇ ਭੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਲਾਭ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਭੀ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਖੋਟੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕੋਸ਼ (ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ-Dictionary) ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਮ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਜਾਵੇ। ਭਰਥਰੀ ਦੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਤਯਾਗ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਇਕ 'ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ 'ਨਿਵਿਰਤੀ'। ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ 'ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ' ਪਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਉਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੀ ਇੱਛਾ, ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਵਯਾਖਯਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰ ਸਕੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹਕੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਅਤੇ ਪਦਾਰਥ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਨਿਵਿਰਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਆਪਣਾ ਪਰਾਯਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੀ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕਰਮ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੇ ਨਿਵਿਰਤੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਰਮ ਦੇ ਹੀ ਭੇਦ ਹਨ। ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ। ਅਥਵਾ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਸਕਾਮ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਵਿਰਤੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਕੋਈ

ਨਿਵਿਰਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਟੁਰ ਸਕਦਾ। ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਇਹੋ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਉਸਦਾ ਛੇਕੜਲਾ ਫਲ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦਰਸਨ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਈਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਭੀ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਭੀ ਈਸ਼ੁਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਬਲਵਾਨ ਤਾਕਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਪੂਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ (ਗੁਰਮਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤਕ ਅਰਪਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸੇ ਔਹਦੇ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਗਿਆਨ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਛੇਕੜਲਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਫਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਖਿਆਲ ਕੁਝ ਹੋਣ) ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨੀਯ ਅਤੇ ਆਦਰ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਜਾਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੇਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਉਹ ਲੋਕ ਕਿ ਜੋ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਵਖਰੇ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਜਦ ਉਸਦੇ ਤਜਾਗ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਵਗੇਰਾ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਸੱਚੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਆਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਈਸਾਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਇਕ ਭੀ ਕੱਟਰ ਈਸਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਐਡਵਿਨ ਅਰਨੋਲਡ ਦੀ ਪੁਸਤਕ “ਲਾਈਟ ਆਫ ਈਸਾਈਆ” ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ “ਗੋਤਮ ਬੁਧ” ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਾ ਝੁਕਾਯਾ ਹੋਵੇ। ਬੁੱਧ ਨੇ ਤਜਾਗ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਸਿਵਾ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਭੀ ਸਿੱਖਯਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਕਿੰਨਾ ਆਦਰ ਹੈ। ਕੱਟਰ (ਪੱਖਪਾਤੀ) ਆਦਮੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਜੋ ਉਸਦੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰੁਧ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਵੀ ਮਤਲਬ ਜਾਂ ਛੇਕੜੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਉਹੋ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸਦਾ ਆਪਣਾ ਹੈ। ਈਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਸੱਚਾ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਆਚਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਈਸ਼ੁਰ ਭਗਤ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਧਰਮਾਤਮਾ ਭੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਜਾਗੀ ਭੀ ਤਜਾਗ ਨਾਲ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦਾ। ਇਹ ਉੱਚਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ ਕਰਮ, ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਈਸ਼ੁਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਈਸ਼ੁਰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਭੇਦ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਸੁਾਰਥ ਹੈ, ਪਰ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਸੁਾਰਥ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਸੁਾਰਥੀ ਹਨ। ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ ਪਰਾਇਣ ਹਨ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੇ, ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਲਗਾ ਹੋਯਾ ਹੋਵੇ।

ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਜੇਕਰ ਝੌਂਪੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਨੇ ਪਾਟੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੀੜੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ ਪਰ ਸੁਾਰਥੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੁਰੇ ਦਾ ਅੰਸ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਅੰਸ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਈ (ਜਥੇ) ਭੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗੀ ਸਮਝੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੇ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਰਨ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਭਰੋਸਾ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ :- “ਕਰਮ ਕਰੀ ਚਲੋ ਪਰ ਅਲੇਪ ਰਹਵੋ” ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ :- “ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਥੈ ਕਰ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ” ਜੋ ਕਰਮ ਭਲੇ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਜਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਬੁਰਾ ਜਾਂ ਭਲਾ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਕਰਮ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੋਯਾ ਕਿ “ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ” ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਜਾਂ ਆਪ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮ ਯੋਗ ਦੀ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਉਸ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਸਦਾ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੋ “ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਹੋਇ ਸੋ ਹੋਇ”। “ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਹਾਰ ਸੁਆਮੀ। ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ”। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਸੰਸਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੈ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਟਾ ਦਿਓ “ਹਉ ਹਉਮੈ, ਮੈਂ ਵਿਚਹੁ ਖੋਵੈ” ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੂਪ ਸਮਝੋ। “ਇਹ ਜਗਤ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪ ਨਦਰੀ ਆਇਆ” ਮੂਰਖ ਮਾਪੇ ਤੇ ਸਿੱਖਯਕ ਆਪਣੇ ਬਾਲਾਂ ਤੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ—“ਹੇ ਈਸ਼੍ਵਰ, ਤੈਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਬਣਾਏ।” ਜਾਣੋ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੂੰ ਸਿਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਤੁੱਛ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਸਿਖਾਓ। ਇਕ ਹੋਰ ਭੀ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਜੰਤ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੋ ਤੇ ਖਾਓ, ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਭੋਗ ਸਰੀਰ ਹੈ।” ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਾਰਥੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤੁਛ ਅਤੇ ਨੀਚ ਖਿਆਲ ਹਨ। ਸ਼ੇਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ—“ਮਨੁੱਖ ਮੇਰੇ ਖਾਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ” ਅਤੇ ਉਹ ਭੀ ਮੂਰਖਾਂ ਵਾਂਗ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ—“ਹੇ ਈਸ਼੍ਵਰ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦੇਹ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਖ ਨਿਵਿਰਤ ਕਰਾਂ, ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਖਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਮੈਥੋਂ ਡਰਦੇ ਦੂਰ ਨੱਠਦੇ ਹਨ।” ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਣਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ

ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਬਣੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਬਿਲਾਸਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜਦੇ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਪਰ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਸਾਡੇ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹੋ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦੇ, ਸਗੋਂ ਭੋਗ ਸਾਨੂੰ ਭੋਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਹਾਂ।¹

ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਉਸ ਵਿਚ ਲਾਗ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਿਰਫ ਗਵਾਹ ਅਤੇ ਮੁਨਸਿਫ ਹੋਕੇ ਕਰਮ ਕਰੀ ਚਲੋ। ਮੇਰੇ ਪੂਜਨੀਕ ਬ੍ਰਿਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ “ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਕਰੋ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਈ ਦੇਖਦੀ ਹੈ। ਦਾਈ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਖੂਬ ਖਿਡਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪਯਾਰ ਕਰੇਗੀ ਪਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਡੇਰਾ ਡੰਡਾ ਚੁਕ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਨਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹੋ ਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਯਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਣਾਯਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ, ਉਹੋ ਸਾਡੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕੋਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਖਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਖਤਾ ਜੋ ਅਸਾਂ ਅਰ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਿਖਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਲਿਆ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੁਖੀ ਨਾ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਹੀਏ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਤੀ ਹੋਵੇ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹੋਣ ਅਥਵਾ ਵਡੇ ਔਹਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਕੇ ਨਾ ਰਹਵੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਕੀ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਗੇ? ਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸੁਟੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ

¹ ਪਰਬਰੀ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਵੈਰਾਗ ਸ਼ਤਕ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, “ਭੋਗ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗੇ, ਸਗੋਂ ਭੋਗਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭੋਗ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਤਪ ਨਹੀਂ ਤਪਿਆ, ਪਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਤਾਪਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤਪ ਲਿਆ। ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬੀਤਿਆ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਬੀਤ ਗਏ ਹਾਂ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੁਢੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਬੁਢੇ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ।”

ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਰਥ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਾਨ ਦਿਓ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰਖੋ। ਉਸਦੀ ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾਵੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਉਸਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਕਰਮ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਮ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਰਿੰਦਾ ਬਣਾ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦਾਨ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋਵੇ? ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਖਜਾਨਚੀ ਬਣੇ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੁਪਯਾ ਤੁਹਾਥੋਂ ਲੈ ਗਿਆ। ਸੋਚੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਵੱਖਰੇ ਬਣੇ ਤਾਂ ਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਬੁਰਾ। ਸਿਰਫ਼ ਸ੍ਵਾਰਥ ਨਾਲ ਹੀ ਭਲਾਈ ਬੁਰਾਈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਵੋਗੇ। ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਰੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੈ। ਉਹ ਸ੍ਵਾਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਾਧੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਤੇ ਨਿਸ੍ਵਾਰਥ ਹੋਣਾ ਹੀ ਉਸ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਨੂੰ ਫੜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਾਸ ਬਣ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜਦ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਨ, ਅਪਮਾਨ, ਸ਼ਾਦੀ, ਗ਼ਮੀ, ਅਤੇ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋਵੋਗੇ।

ਵਯਾਸ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰਿਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੇਦਾਂਤ ਸੂਤਾਂ ਦੇ ਬਨੈਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਤਤ੍ਵ ਦਰਸ਼ੀ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਕਦੇਵ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਤਤ੍ਵ ਦਰਸ਼ੀ ਬਣਿਆ। ਵਯਾਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਕਦੇਵ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਜਨਕ ਰਾਜਾ "ਵਿਦੇਹ" ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਵਿਦੇਹ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਦੇਹ (ਸਰੀਰ) ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਹ ਦੀ ਮਮਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਦੇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਰਾਜਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਸੁਕਦੇਵ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖਯਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਆਯਾ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਵਯਾਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਸੁਕਦੇਵ ਰਾਜ ਮਹਿਲ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਦ ਦਰਬਾਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਪੁੱਛੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਰਾਤਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਜੇ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਆਯਾ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜੇ ਹੋਏ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਤ ਜਲ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਪੜੇ ਪਵਾਏ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਆਰਾਮ ਤੇ ਭੋਗਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਉਸਦੇ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਠ ਦਿਨ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਨਾ ਪਿਆ। ਨਾ ਉਹ ਨਿਰਾਦਰ ਨਾਲ ਗੁਸੇ ਹੋਯਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਆਦਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼। ਦੋਹਾਂ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ

ਉਹ ਨਿਰੋਧਿਤ ਰਿਹਾ। ਇਸਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਪਾਸ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਇਕ ਦੁਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਕਟੋਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਹਿਲ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰਦੱਖਣਾਂ (ਪਰਕਰਮਾਂ) ਕਰ। ਪਰ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹੀ ਕਿ ਦੁਧ ਦੀ ਇਕ ਬੂੰਦ ਬਾਹਰ ਨਾ ਡਿਗੇ। ਉਹ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਦੁਧ ਦੀ ਕਟੋਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਡਿੱਗੀ। ਜਦ ਉਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ :—ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਭੀ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਤੂੰ ਘਰ ਜਾਹ, ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨੀ ਹੈਂ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਦੀਵਾ ਜਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੁਕਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਥੇ ਤਕ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਦਾ ਦਿਖਾਵਾ ਯਾ ਲੋਭ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਲ ਨਾ ਖਿੱਚ ਸਕਿਆ। ਅਜੇਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਭੀ ਰਹੇ ਜੇ ਕੁਝ ਭੀ ਕਰੇ, ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਲੋਪ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵੱਡਾ ਭਯਾਨਕ ਅਤੇ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੈ। ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵੱਡਾ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੀ ਭਯਾਨਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਜਿੱਤ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸੁਖ ਰੂਪ ਅਤੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਜਿਹੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਅਸਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਉੱਤੇ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਆਪਣੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਪੂਰ ਚੰਗੀ ਅਰ ਸੋਭਨੀਕ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭਯਾਨਕ ਜਾਂ ਨਰਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਉਹ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸੰਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੁਖਦਾਈ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਯੋਗ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਕੇ ਇਸਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣਾ ਫਲ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਲਵਾਨ ਹੋਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਭਿਮਾਨ ਸੁਾਰਥ ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਨਿਰਮੂਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਚੁਫੇਰੇ ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਅਸਲੀ ਫਲ ਹੈ।

ਯੋਗ ਕਦੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅਖੀਰ ਮਤਲਬ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਭਰੋਸੇ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਮਨ ਭੇਂਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪੁਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਝੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੈਰਲਾਂ ਸੁਣੋ, ਫੇਰ ਮਨਨ ਕਰੋ, ਉਸਦੇ

ਪਿਛੋਂ ਕਰਮ ਕਰੋ, ਹਰੇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਯੋਗ ਇਹੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਹਲੇ ਸੂਣ, ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਨਿਧਿਯਾਸਨ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਆਪ ਹੀ ਹੋ। ਬਾਹਰੀ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਪਾ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਉਪਦੇਸ਼ਕ (ਆਤਮਾ) ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ ਜਾਂ ਵਰਤੇਗਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ। ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਰੈਂਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਇਕਾਗ੍ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਤਕ ਉਸਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੇਗਾ, ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਸੰਸੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਭਯਾਸ ਇਸ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਭਯਾਸ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾਂ ਅਨੁਭਵ, ਫਿਰ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਤਦ ਤਕ ਸਾਧਕ (ਜਗਯਾਸੂ-ਵਿਦਯਾਰਥੀ) ਨੂੰ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਧੀ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਭਰੋਸੇ ਜਾਂ ਖਾਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ। ਚਾਹੇ ਸਾਧਕ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਭਯਾਸ ਅਤੇ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਖਜ਼ਾਲ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਭੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਭਾਵੇਂ ਮੰਦਰ ਧਰਮਸਾਲਾ, ਮਸੀਤ ਜਾਂ ਗਿਰਜੇ ਵਿਚ ਜਾਓ, ਅਥਵਾ ਨਾ ਜਾਓ, ਕਰਮਯੋਗ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਹੀ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਘਰ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਯੋਗ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਮੂਰਖ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਭੇਦ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਮਤਲਬ ਇਕ ਹੀ ਹੈ। (ਗੁਰਬਾਣੀ “ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ” “ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ” “ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰਾ” ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਥੋੜੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਭੀ ਏਹਨਾਂ ਉਕਤ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸਹਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।)

ਮੁਕਤੀ

ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਕਰਮ ਹੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੋ ਫਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੀ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਕਰਮ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਫਲ ਅਤੇ ਫਲ ਤੋਂ ਕਰਮ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਦਾ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਰਮ ਵਿਚ “ਕਾਰਜ, ਕਾਰਣ” ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਕਾਰਜ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਉਸਦਾ ਕਾਰਣ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗੁਪਤ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਕਾਰਣ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਹੋਯਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਰਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਡਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਛੋਂਹਦੇ ਜਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਰਮ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਫਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਕਰਮ ਭੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਇਕ ਕਰਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸਦੀ ਬਾਬਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਾਰੋ ਵਾਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ। ਨਾਯਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸਦੇ ਲਈ ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਮ “ਵਯਾਪਤੀ” ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਮੁਜਬ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਾਨਸਿਕ, ਵਾਚਿਕ ਅਤੇ ਕਾਯਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਯਾਪਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਉਠਦਿਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਤ੍ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੱਲ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ “ਵਯਾਪਤੀ” ਆਖਦੇ ਹਨ, ਬਾਹਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹੋ ਸਿਧਾਂਤ ਸਮਾਨ ਰੂਪ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਭਾਵ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਜਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਦੋ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਇਕ ਦੇਸੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਬ ਦੇਸੀ? ਇਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸਦੇ ਉੱਤੇ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਅਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਅਤੇ ਨਿਮਿਤ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਕ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਿਮਿਤਕ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਫੇਰ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਦੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੇ ਇਕ ਹੱਦ ਵਾਲਾ ਇਸਥਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹੀ ਜਗਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਸੁਣਦੇ, ਸੋਚਦੇ, ਛੋਂਹਦੇ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ

ਚਲਕੇ ਫੇਰ ਕਾਰਜ ਕਾਰਣ ਦਾ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਅਨੁਮਾਨ ਦੀ। ਇਸ ਸ਼੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਤਕ ਨਾਮ ਰੂਪ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਤਕ ਕਾਰਜ ਕਾਰਣ ਭਾਵ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਨੁਮਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾਸੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੱਬੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਥੇ ਸਾਡਾ ਗਿਆਨ ਭੀ ਉਸੇ ਹੱਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਜਿਸਦਾ ਜਾਣਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਅਧੀਨਤਾ ਹੈ ਉਥੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਭੀ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਨੇ ਦੇਸ ਕਾਲ ਅਤੇ ਨਮਿਤ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਧੁਰਾ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਹੈ (ਭਾਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪੜਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ)। ਉਹ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰਣ ਸੰਤੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਤਦ ਤਕ ਬੰਧਨ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਦੇਸ ਕਾਲ ਅਤੇ ਨਮਿਤ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਮਿਟਿਆ ਉਥੇ ਉਹ ਫੇਰ ਸੁੱਧ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਉਹ ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ, ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਫੇਰ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਪਨਿਸਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕਿਥੋਂ ਉਤਪਤ ਹੋਯਾ, ਕਿਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਥੇ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸਦਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਮੱਧ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਮੱਧ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। (ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਉਪਨਿਸਦਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਸੁਝਾਏ ਹਨ।) ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਜਾਂ ਜਦ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਥੇ (ਤਦ) ਸਾਡਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਅਨੰਤ, ਅਖੰਡ ਅਤੇ ਸਰਬ ਵਯਾਪਕ ਸੱਤਾ ਦਾ ਇਕ ਅੰਸ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਖੁਦ ਉਸ ਅਨੰਤ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਇਛਾ ਅਤੇ ਆਸਾਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਜਗਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਉਨਤੀ (ਤਰੱਕੀ) ਅਵਨਤੀ (ਤਨੱਜਲੀ) ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਸ ਕਰਨੀ ਕਿ ਇਹ ਜਗਤ ਸਦਾ ਰਹੇਗਾ ਇਕ ਬਾਲਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਿਰਫ ਸਾਡਾ ਮਨ ਹੈ, ਸਵਰਗ ਭੀ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਇਕ ਕਲਪਿਤ ਰੂਪ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਰੱਤਾ ਸੋਚੋ ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਛਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਅਨੰਤ ਅਤੇ ਬੇਹੱਦ ਸੱਤਾ ਸਾਡੇ ਇਸ ਹੱਦ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਵੇ, ਕੋਹੀ ਅਯੋਗ ਅਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਵਾਲੀ ਇਛਾ ਹੈ? ਜੇਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੰਤ ਸੱਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਉਸਦੀ ਅਕਲ ਖਿਣਕ ਸੁਖ ਦੁਖ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੱਦ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਅਤੇ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਨੂੰ ਸਵਾਧੀਨਤਾ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਟਾ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਡੁਬਿਆ ਹੋਯਾ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਰਬੰਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਗਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰੋੜਾਂ ਸੁਖ ਹੋਣ, ਅਗਿਣਤ ਉੱਨਤੀ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੋਣ, ਅਗਿਣਤ ਨਿਯਮ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਉਸ ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਬੂੰਦ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਅੰਸ਼ ਹੈ।

ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਜਗਤ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਉਸਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਬਿਰਥੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਨਹੀਂ। ਪੂਰਣ ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਕਾਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਸੂਰਗ ਜਾਂ ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨ ਸਾਡੇ ਹੱਦ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਣਗੇ, ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਅਤੇ ਨਮਿਤ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਅਨਗਿਣਤ ਲੋਕ ਜਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਣ, ਜਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਸਦੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਅਤੇ ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਇਥੋਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਭੀ ਇਸੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਬੰਧਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਦੂਰ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਉਸ ਪਰਮ ਪਦ (ਮੁਕਤੀ) ਦਾ ਆਦਿ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਖ ਦੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗਮੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਲੂਮ ਹੋਣਾ ਸਭ ਇਥੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਓਥੇ ਨਿਰਾ ਆਤਮ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪਲਟਣ ਵਾਲੇ ਖਿਣ ਭੰਗਰ ਜਗਤ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੰਗਾਂ ਮੋਹ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹੀ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਵਿਵੇਕ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਠਨ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਵੇਕ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪਰਮ ਸਵਾਧੀਨਤਾ (ਮੁਕਤੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ (ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ) ਦਾ ਬੱਸ ਇਕੋ ਹੀ ਉਪਾਏ ਹੈ ਅਤੇ ਓਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸਾਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੂਰਗ, ਨਰਕ, ਸਰੀਰ, ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਆਦਿ ਸਭਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੱਦ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਖਿਣਕ ਹਨ। ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਜ, ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਵੀਏ।

ਪਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਛੱਡਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਵਿਰਲੇ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਸ ਜੋਗ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦੇ ਦੋ ਸਾਧਨ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਨੂੰ “ਨੇਤੀ” “ਨੇਤੀ” ਅਰਥਾਤ “ਇਹ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ” ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ “ਇਤੀ, ਇਤੀ”

ਅਰਥਾਤ “ਇਹ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ” ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਨਿਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਫ ਉਹੋ ਮਨੁੱਖ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਹੁ (ਜ਼ਹਿਰ) ਜਾਣਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਆਸ਼ਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਤੋਂ ਡੇਗ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਅਜੋਹੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਸੂਲੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਰਾਹ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ ਸੁਖਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਤਰਾ ਦਾ ਤਪ ਹੈ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਨੰਬਰਵਾਰ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣਾ ਅਭਿਆਸ ਵਧੋਂਦਾ ਹੋਯਾ ਤ੍ਰਿਵਰਗ ਅਰਥਾਤ ਧਰਮ, ਅਰਥ ਅਤੇ ਕਾਮ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੋਯਾ, ਸੱਚ ਝੂਠ, ਭਲੇ ਬੁਰੇ, ਅਤੇ ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ, ਛੇਕੜ ਜਾਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ ਗਯਾਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਵਿਚ ਕਰਮ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸਾਂਖ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ “ਗਯਾਨ ਯੋਗ” ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਮਾਰਗ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਉਸਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ “ਕਰਮ ਯੋਗ” ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਤਸਾਹ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਹ ਲੋਕ ਕਿ ਜੋ ਸਿਰਫ ਆਤਮਾ ਦੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਛੁਟ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ, ਨਾ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਸ਼ਕ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਉਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਘੁੰਮਣ ਘੋਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਾਰੰਵਾਰ ਚੱਕਰ ਮਾਰਕੇ ਫੇਰ ਜੋਰ ਨਾਲ ਰੁੜ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਲਹਿਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਰਾਤ ਦਿਨ ਵਗਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪ੍ਰਵਾਹ (ਸੋਤਾ, ਝਰਨਾ) ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੱਛਾ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਹ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਆ ਮਨੁੱਖ ਗੋਤੋ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਅਤੇ ਨਮਿਤ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਭਰਾ ਭੈਣਾ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁੱਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਹ ਵਿਚ ਨਾਮਵਰੀ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਲਭ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਤੜਫਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਛੇਕੜ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਲਹਿਰ ਵਾਂਗ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੇਰ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣੀਏ ਜਾਂ ਨਾ ਜਾਣੀਏ ਮੂਰਖ ਹੋਈਏ ਜਾਂ ਸਿਆਣੇ, ਪਰ

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ (ਤਜਰਬਾ) ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨੌਕਾ (ਬੰਝੀ) ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਮਲਾਹ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੇਤਨ ਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੂਰਜ ਤਕ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਇਕ ਖਿਣ ਭਰ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਰਮ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਮੁਕਤੀ ਲਈ। ਸਾਰੇ ਮੁਕਤੀ (ਛੁਟਕਾਰਾ) ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਭੱਜਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਆਕਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਵਿਕਰਸ਼ਕ, ਆਕਰਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਕਰਸ਼ਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਰਮ ਯੋਗ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਕਰਮ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਹੋ ਕਰਮ ਯੋਗ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਹ ਸਦਾ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਪੀਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨੂੰ “ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਵਿਹੁ ਨਾਲ ਵਿਹੁ ਨੂੰ ਅਤੇ ਕੰਡੇ ਨਾਲ ਕੰਡੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ”—ਵਿਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਬਿਰਥਾ ਨਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਕਰਮ ਹੋਰ ਭੀ ਸਾਡੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ (ਸਾਇੰਸ) ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਫਲ ਛਤੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਯੋਗ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪਲਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸਥਿਰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤਕ ਪੁਚਾਣ ਲਈ “ਜਿਥੇ ਸਤੰਤ੍ਰ ਸੁਖ ਹੈ” ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਲ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰਾਹ ਥਾਣੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਕਦੇਵ ਵਰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਕ ਦਮ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸੱਪ ਆਪਣੀ ਕੰਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਭੀ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੜਕ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ। ਸੰਸਾਰੀ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਵਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਯੋਗ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਕਰਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕਰਮ ਯੋਗ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ—“ਉਤਸ਼ਾਹ (ਖੁਸ਼ੀ) ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀ ਚੱਲੋ, ਪਰ ਵੱਖਰੇ ਹੋਕੇ ਰਹੋ। ਉਸਦੇ ਫਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਚਮੇੜੋ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੱਸ ਰੱਖੋ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਹਰਖ (ਖੁਸ਼ੀ) ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸੋਗ ਹੈ, ਇਹ ਉਪਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ

ਸਾਡੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਆਤਮਾ ਸੁਖ ਦੁਖ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਖ ਸਿਰਫ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਰਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਨੂੰ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿ ਸਕੀਏ, ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਕਦੇ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜਦ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਆ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰੋਂਦੇ ਹਾਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਨੁੱਖ ਰੋਜ਼ ਮਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜਦ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਸਬੰਧੀ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਦਾ (ਪੁਤ੍ਰ, ਧੀ, ਇਸਤ੍ਰੀ) ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸੋਗ ਨਾਲ ਘਾਬਰ ਉਠਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਣ ਹੈ? ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਸਿਰਫ ਮਮਤਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮਮਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਮਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਥੇ ਨਾ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਸੁਖ ਨਾ ਵਿਜੋਗ ਨਾਲ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਉਥੇ ਤਾਂ “ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਭਲ ਮਾਨੇ” ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਟੱਲ ਹਨ), ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮੰਨ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਘਰ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਸਨਬੰਧ ਨਹੀਂ ਉਸਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧ (ਮਮਤਾ) ਹੀ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਸਬੰਧ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਾਰਥ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥ ਹੀ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਮੇਰ ਤੇਰ ਪੁਣੇ ਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਕੜ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਯੋਗ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣੋ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਦੇ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣਾ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਾ ਆਖੋ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਆਖੋਗੇ ਉਹੋ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਖ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਮੇਰਾ ਘਰ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ, ਇਹ ਸਭ ਬੰਧਨ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਮੂਰਖ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਨਾ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਸਾਖੀ (ਗਵਾਹ) ਬਣਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਵਿਦਯਾ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਦੀ, ਪ੍ਰਤਿਵਾਦੀ (ਮੁੜਦੀ, ਮੁਦਾਲਯ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਕੀ ਹੈ? ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਲਪਿਤ (ਝੂਠੀ) ਮੂਰਤ ਜਾਂ ਪੁਤਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਮੂਰਤ ਜਾਂ ਪੁਤਲੇ ਦੇ ਟੁਟਣ ਫੁਟਣ ਨਾਲ ਉਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਮੂਰਤ ਜਾਂ ਪੁਤਲਾ ਹੈ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ।

ਕਰਮਯੋਗ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕੱਟਕੇ ਸੁਟ ਦਿਓ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਨਾ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਇਸਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਅਿਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣਗੀਆਂ। ਜਦ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤਦ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਚਾਹੋ ਜਾਓ, ਜੋ ਚਾਹੋ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹੋਗੇ। ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਣੀ ਉਸਦੇ ਪੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਬਚੋ ਰਹੋ। ਬੱਸ ਏਹੋ ਸੱਚਾ ਵੇਰਾਗ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੋਗ ਬਿਨਾਂ ਵੇਰਾਗ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੱਡਣ ਜਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਵੇਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਉਸਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਵੇਰਾਗ ਦਾ ਸਬੰਧ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਦੇ ਵੱਸ ਕੀਤੇ ਸਰੀਰ ਸੁਕਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੇਰਾਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇਰੇ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵੇਰਾਗੀ ਹਨ। ਉਲਟ ਇਸਦੇ ਕਿ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਗੀ (ਸੰਸਾਰੀ) ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਉਸਦਾ ਮਨ ਵਿਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿਰਫ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਉਹ ਵੇਰਾਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸਗੋਂ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨੱਗ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹੇ। ਦੂਜੇ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਲੀਰਾਂ ਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗੋਦੜੀ ਬਣਾਕੇ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਅਥਵਾ ਪੂਰਾ ਸਾਧੂ ਭੋਜ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਸੰਸਾਰੀ ਹੈ। ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਅਸਲੀ ਵਰਤਾਉ ਸਾਨੂੰ ਵੇਰਾਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮਯੋਗ ਵਿਚ ਵੇਰਾਗ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਮੈਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਕੇ ਰਹਾਗਾ'। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਈਸ਼ੁਰ ਦੇ ਭਗਤ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੇਰਾਗ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੋ ਪੈਹਲੇ ਨਾਲੋਂ ਔਖਾ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮ ਫਲ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰਪਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਰਮ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸਦੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰਪਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸਦਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਾਂ। ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਨੌਕਰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੋ ਉਸਦੇ ਜੱਸ ਦਾ ਭਾਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਉਪਾਸ਼ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ

ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਰਣ ਮਾਤ੍ਰ ਹਾਂ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਤੇ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਡਾ ਉਹੋ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸੇਵਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਸਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਉਸਤੇ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਿਚ ਹੈ ਸਾਰਾ ਉਸਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਹ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਭੀ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦੇਹ, ਏਹੋ ਸਾਰੇ ਯੋਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗ ਆਤਮਯੋਗ ਹੈ, ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਅਹੁਤੀ ਇਸ ਯੋਗ ਵਿਚ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਏਹੋ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ “ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਧਨ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਸਿਵਾ ਮੇਰੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਉਪਰੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਰ (ਪ੍ਰਯੋਗ) ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਇਸ਼ਟ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਨਿਸ਼ਵਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਉਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਬੁਰਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਭਲਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵੇਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਉਤੇ ਅਰਪਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।” ਰਾਤ ਦਿਨ ਇਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪਦੇ ਰਹੋ, ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਓ, ਇਹੋ ਸੱਚਾ ਤਿਆਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਵੈਰਾਗ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਕਰਮਯੋਗ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡੋਣਾ ਹੈ, ਇਕ ਤਰਫ਼ ਹੋਕੇ ਉਹ ਮਾਮੂਲੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਚਿਤ ਹੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁੱਛ ਫਲ ਦੇ ਮੁਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਉਸਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ। ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਉਥੋਂ ਤਕ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵਜ਼ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਆਰਥ, ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਹ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਉਭਰਦੇ। ਕਰਮਯੋਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਂ ਕੌਮੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦਾ ਧਰਮ ਕਰਮ ਜੋ ਕੁਝ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਧਰਮ ਭੀ ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰੀ ਬੰਧਨ ਪੱਕੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਰਮਯੋਗੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਾ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਲੋ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਕਦੇ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਇਹ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਜਾਂ ਕਰਮ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹਾ, ਬੱਸ ਉਥੇ ਸਬੰਧ ਪਾਯਾ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਬੰਧ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਗਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਰਪਣ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹੋ ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ (ਚਾਹੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਾਹਰ) ਆਪਣੀ ਆਖ ਸੱਕੋ? ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਡੰਡ (ਸਜ਼ਾ) ਜਾਂ ਸਿਰੋਪਾਉ ਨਾਲ ਕੀ ਕੰਮ? ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਨਾਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਡੰਡ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੇਗਾ, ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੋ

ਉਪਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨਾਮ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਭੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੁਖ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਇਸਦੇ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੀ ਉਪਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਹੀ ਮੂਲੋਂ ਛੱਡ ਦੇਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦੋਵੇਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਸੁਖ ਹੈ ਉਥੇ ਦੁਖ ਭੀ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰਨ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਲਈ ਮੌਤ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੇਕਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਦੋ ਧਰਮ ਜਾਂ ਅੰਗ ਹਨ। ਸੁਖ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਦੁਖ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮਰਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਇਕ ਬਾਲਕ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰੇ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਉਪਮਾਂ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਪਿਛੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਪਮਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਾਨ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤਦ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਜ ਕਲ ਕੋਈ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਇਆ, ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਆਯਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬੱਧ ਅਤੇ ਈਸਾ ਜੇਹੀਆਂ ਤਥਾ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਦਿ) ਕੁਦਰਤੀ ਮੂਰਤਾਂ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਨਾਮ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇ ਭੁਖੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਧ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਵਿਚਾਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਉਹ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਜਾਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਰੀਤ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨ ਅਤੇ ਮਤਸਰ ਦਾ ਭੋਰਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਸਾਤਕੀ (ਸਾਦੇ) ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਚਾਰ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਉਸਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਨੂੰ ਵੱਢਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਜਾ ਹੱਥ ਭੀ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ “ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਤੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ।” ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਾਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣ ਪਰ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ, (ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਬੇਅੰਤ ਨਰ ਰਤਨ ਹਨ।)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨੰਬਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰਜ਼ੋਗੁਣੀ ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਸੀ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ, ਖੁਸ਼ੀ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਯਾ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਉੱਦਮ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਤਕੀ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ

ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪ੍ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੁੱਧ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ 24 ਬੁੱਧ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਓਹ 25ਵਾਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ 24 ਬੁੱਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਪਰ ਗੌਤਮ ਬੁੱਧ (25ਵਾਂ) ਜੋ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਬੁੱਧ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਫ਼ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ 24ਵਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰੰਭਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਨਿਸ਼ੱਠ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਥੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੁਣਾ ਦਾ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਉਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਤੱਤ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਛੱਡ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਕਟਦੇ ਹੋਏ, ਸਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਮਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਫਲ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਤਕੀ ਮਨੁੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਇੰਨੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਸ, ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਰਤੱਵਜ ਕਰਮਾ ਦੇ ਪਾਲਣ ਦੀ ਵੇਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਉਤਸਾਹ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋਣ ਫਿਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਗਯਾਨ ਦਾ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਕਿਣਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅਪੂਰਣਤਾ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਰਮ ਵਿਚ ਫੇਰ ਭੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸ਼ਾਰਥ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੱਛਾ ਈਸ਼ਵਰ ਅਰਪਣ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਈਸ਼ਵਰ ਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਭਾਵੇਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਪਰ ਕਰਮ ਪੁਣੇ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਹੀ ਉਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ (ਮੁਕਤੀ) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਆਦਮੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਪ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵੱਡਾ ਓਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵੱਡਾ ਆਖੇ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੌਣ ਜੀਉ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤੀ ਅਤੇ ਅਕੁਦਰਤੀ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਪੈਣ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਭੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਭ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਉਸਦੇ ਲਈ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਲਈ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਰਖੋ। ਇਹੋ ਸੱਚਾ ਤਯਾਗ ਹੈ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਕਰਮਯੋਗ ਹੈ।

ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ (ਆਦਰਸ਼)

ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹਾਂ ਥਾਣੀਂ ਇਕ ਹੀ ਇੱਛਤ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹ ਉਂਵ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਨ ਪਰ ਮੁੱਖ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਕਰਮ, ਦੂਜਾ ਭਗਤੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ, ਤੀਜਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਗਿਆਨ, ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਾਹ ਅਜੇਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸਨਬੰਧ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਭੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜੋ ਸਿਰਫ ਕਰਮ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਸਿਰਫ ਈਸ਼੍ਵਰ ਭਜਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਨਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਜੋ ਸਿਰਫ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਕਰਮ ਜਾਂ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਸਿਰਫ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਭੇਦ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚਾਰੇ ਰਾਹ ਮਿਲਕੇ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਆਦਿਕ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਪੁਚਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਮਨ ਬੰਛਿਤ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਭੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਤੜਫ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਿਰਜੀਵ (ਬੇਜਾਨ) ਕਿਣਕੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਜੀਵ ਮਨੁੱਖ ਤਕ ਸਾਰੇ ਇਸੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਲਈ ਉੱਦਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਕਰੜੀ ਜਾਂ ਪੋਲੀ ਚੀਜ਼ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਮ ਚਕ੍ਰ ਅਜੇਹਾ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਿਣ ਲਈ ਭੀ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ। ਧਰਤੀ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭੱਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚੰਦ ਧਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼, (ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੜ੍ਹ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਚੇਤਨ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਓਹ ਛੁਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੀ ਯੋਗੀ ਯੋਗ ਅਤੇ ਭਗਤ ਲੋਕ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਕੂ ਅਤੇ ਲੁਟੇਰੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਦ ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ (ਮਮੁਖਜੂ) ਨੂੰ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਚੋਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ

ਮੰਗਣੀ ਬੁਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਓਹ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਸੁਯੋਜਨ ਇਕ ਮੁਕਤੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਆਪਣਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਵਿਗੇ ਰਾਹ। ਜੜ੍ਹ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਚੰਤਨ, ਮੂਰਖ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਿਆਣਾ ਸਾਰੇ ਇਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਭੀ ਇਸੇ ਮੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਗਾਹਕ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਬਿਨਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾਏ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਆਪਾ ਭਾਵ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲਈਏ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਹੱਡ ਚੰਮ ਵਾਲਾ ਸਰੀਰ ਨਾ ਸਮਝੀਏ। ਮਮਤਾ ਹੀ ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਕਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਫਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਸੁਟੋਂ। ਇਹੋ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਬੰਡੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜੀ ਬੰਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੇ ਬਿਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਢੱਕੂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕਰਮਯੋਗ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਣ ਦਾ ਉਪਾ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਸ੍ਵਾਰਥ ਤਿਆਗ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਸ੍ਵਾਰਥ ਹੈ ਤਦ ਤਕ 'ਮੈਂ' ਅਤੇ 'ਮੇਰਾ' ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਨਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਉਥੇ ਫੇਰ ਕੇਵਲ 'ਤੂੰ' ਅਤੇ 'ਤੇਰਾ' ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮੈਂ ਕਿਛੁ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ। ਤੇਰਾ ਤੁਝ ਕਉ ਸੌਂਪਤੇ ਕਿਆ ਲਾਗੇ ਮੇਰਾ।" ਕਰਮ ਉਹੋ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਏਹੋ ਸੰਸਕਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਵਾਰੰਵਾਰ ਕਰਮ ਢੱਕੂ ਵਿਚ ਘੁਮਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਕਰਮਯੋਗ ਭਾਵੇਂ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰਤਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਈਸ਼ੁਰ ਹੀ ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਨਮਿਤ ਮਾਤ੍ਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਭੇਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਖਾ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ (ਬਹਿਸ ਮੁਬਾਹਿਸਾ) ਕਰਨ ਲਗੋਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਸਦਾ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭੇਦ ਆਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਰਮ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਿਸਕਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਹੋ ਸਕਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਰਬ ਵਯਾਪਕ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ, ਕਾਲ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਦੇਸ ਵਿਚ ਉਹੋ ਬੁਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਮੁਕਤੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਸਿਰਫ ਨਿਸਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਗੱਲ, ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਕਰਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਭੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਸ੍ਵਾਰਥ ਤਯਾਗ ਹੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਧਰਮ, ਹਰੇਕ ਕੌਮ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਾਹਿਤਜ ਇਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ

ਹੈ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਧਰਮ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਈਸ਼ਵਰ ਵਲੋਂ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕਰੀਏ? ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ “ਇਹ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ” ਭਾਵੇਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਣ ਕੁਝ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਖਿਆਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਮਿਲੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹੋ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ “ਮੈਂ” ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਕੇ ਕੰਨ ਖੜੇ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਮਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਕੜ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗੇ। ਉਹ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਮਮਤਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ, ਪਰ ਮੌਤ ਹਰੇਕ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਮਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰੰਗ ਨਾਲ ਮੌਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਡਰਾਉਣੀ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਹੋ ਮੌਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ਅਤੇ ਸੁਖ-ਦਾਇਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜਦ ਤਕ ਮਨੁੱਖ “ਮੈਂ” ਦੇ ਮਦ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਦ ਤਕ ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਰਮਯੋਗ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮਯੋਗੀ ਚਾਹੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਉਸ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਈਸ਼ਵਰ ਉਤੇ ਭੀ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਾਖ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਗੁਝੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ਼੍ਰਾਵਥ ਤਯਾਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੋਯਾ ਆਪਣੀ ਮੈਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਮਿਟਾ ਦੇਵੇ। ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਆਪ ਮਿਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਦਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸੱਚਾ ਕਰਮਯੋਗੀ ਹੈ। ਭਗਤ ਲੋਕ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਇਸੇ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ “ਨਹੀਂ” ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਉੱਤਰ ‘ਹਾਂ’ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ‘ਸੰਸਾਰ’ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇਗਾ। ਆਪ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਈ ਕਿਸੇ ਭੁਖੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਫੇਰ ਤੰਗ ਕਰੇਗੀ। ਹਰੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨਿਤਜ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਚਾ ਲਈ ਨਾ ਸੁਖ ਪੁਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਦੁਖ। ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹਰੇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਜਤਨ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਪਲਟ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੂ ਜੋ ਉਹ ਦੁਖ ਸੁਖ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸਨ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਭੀ ਉਹੋ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਤੇ ਰੁਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸਨ। ਯੂਨਾਨੀ, ਮਿਸਰ, ਅਤੇ ਰੂਮੀਆ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹੋ

ਦਸ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਉਹੋ ਹੈ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਤਿਹਾਸ ਪਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਥੋਂ ਤਕ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਸਦਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ? ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਹੈ। ਖਿੱਦੂ ਏਧਰੋਂ ਓਧਰ ਅਤੇ ਓਧਰੋਂ ਏਧਰ ਭੁੜਕਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼੍ਰੀਰਕ ਦੁਖ ਮਿਟਿਆ ਤਾਂ ਮਾਨਸੀ ਦੁੱਖ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਧਰ ਘਾਟਾ ਹੋਯਾ ਓਧਰ ਵਾਧਾ ਹੋਯਾ। ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਪਾਗਲ-ਪਣਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜੇਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਜਦ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਭਰਮ ਭਵਿਆ ਅਤੇ ਬੇਬੁਨਯਾਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜੇਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ-ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।

ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਦੁਖ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਸੁਖ ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੌਲ ਸਦਾ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਰਹੇਗਾ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਿੱਦੂ ਏਧਰੋਂ ਉਛਲਕੇ ਓਧਰ ਜਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਘਾਟਾ ਵਾਧਾ, ਇਹ ਆਵਾਜਾਈ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਮੰਨ ਲਵੇ ਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਜੀਉਣਾ ਹੈ ਉਥੇ ਮੌਤ ਦਾ ਹੋਣਾ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਦੀਵਾ ਬਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਥੌੜੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁਝ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਮਰਨਾ ਭੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਅਣਨਤੀ (ਤਨੱਜਲੀ) ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਜੋ ਉੱਨਤੀ (ਤਰੱਕੀ) ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬਾਲਕ ਜਿਸਨੂੰ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹਰੇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਖਦਾਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਢਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮੰਦ ਅਤੇ ਠੰਢੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰ ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਦੇ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ੍ਰੇ ਸੌਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਮਰ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਉ ਅਤੇ ਉਭਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਉਜੜਕੇ ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਆਬਾਦ ਹੋਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। (ਬਸਤੀ ਹੋਇ ਹੋਇ ਸੋ ਉਜੜ ਉਜੜ ਹੋਇ ਸੋ ਬਸੇ)। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਭੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਭੀ ਵਿਚਾਰਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਕਈ ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਵੇਗਾ, ਤਦ ਵਡਿਆਈ ਛੁਟਿਆਈ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਪੱਖਪਾਤੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਰੋਸੇ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਭਰੋਸੇ ਨੇ ਰੂਮ

ਅਤੇ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਵਲ ਖਿੱਚਿਆ। ਇਹ ਗੁਲਾਮ ਲੋਕ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਦ ਅਜੇਹਾ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਿਲੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਝੁੰਡਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਈਸਾਈ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਸਾਰਿਆ ਸੀ ਉਹ ਪੱਖਪਾਤੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮਤਾ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਪੱਖਪਾਤ ਹੈ। ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਮਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਆਈ ਅਤੇ ਨਾ ਆਵੇਗੀ। ਭਲਾ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਿਖਮਤਾ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਅਵੱਸਥਾ ਸਮ ਹੋ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਹੋਈ ਗੱਲ ਹੈ। ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਮ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਭੇਦ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਦ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਸੀ, ਕੁਦਰਤ ਸਮਾਨ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਵਿਖਮਤਾ ਦਾ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਰਤਮਾਨ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਖਮਤਾ ਰਹੇਗੀ। ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਜੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਣੂੰ ਇਕ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ, ਤਦ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀ ਲੋਪ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ? ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਖਮਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਤਾ ਹੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਸਮਤਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਪ੍ਰਲੈ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸਾਂ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਫਰਕ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ। ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੀਆਂ ਇੱਛਾ, ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਰਮ ਭੀ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਦਸ਼ਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਸਮਤਾ ਮੌਤ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਖਮਤਾ ਜੀਉਣ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਸਮਤਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪੂਰੀ ਸਮਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵੇਗੀ ਜਦ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਕਤੀ ਵਿਖਮਤਾ ਹੀ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਤਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਸ ਮਤਲਬ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਣ।

ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਡੰਡੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਫਸ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਕ ਕੰਮ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲੇਗਾ। ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਇਕ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਚੱਕ੍ਰ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਖਿੱਚਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਦੋ ਉਪਾਏ ਹਨ, ਇਕ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਨਾ ਦਿਓ, ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ 20 ਕੌੜ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਆਦਮੀ ਨਿਕਲ ਸਕੇ, ਕਹਿਣਾ ਸਹਿਜ ਹੈ ਪਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਉਪਾਏ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਓ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝੋ। ਸੰਸਾਰ ਚੱਕ੍ਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਾ ਰਹੋ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ

ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬੂਟੇ ਲਵੇ। ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਹ ਚੱਕਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਬੂਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਬੂਹੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਭੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਕੇ ਕਰਮ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਓਗੇ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ? ਇਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਅਨਾਦੀ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਲੋਕ ਈਸ਼ੁਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। “ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ” ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪੱਖਪਾਤੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਚਾਹੇ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਕਰਮਯੋਗੀ ਨੂੰ ਇਸਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਰਮਯੋਗੀ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੰਸਾਰੀ ਮਤਲਬ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਚੰਗਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਠਾਂ ਡੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਕਰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਫਲ ਦੀ ਆਸ ਸਾਨੂੰ ਕਰਮਯੋਗ ਦੇ ਉਚੇ ਮਤਲਬ ਤੋਂ ਡੋਗ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। “ਕਰ ਕਾਰ ਨਿਕਾਰਾ ਨਾ ਥੀਵੇਂ। ਕਾਰੋਂ ਮੰਗੇ ਰਿਜ਼ਕ ਤਾਂ ਕਾਫਰ ਥੀਵੇਂ” ਇਸ ਲਈ ਫਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ। ਕਰਮ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਫਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਰਪਨ ਕਰ ਦਿਓ। ਜੇਕਰ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਕੇ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ (ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਤਮਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਤੋਂ ਸੂਫ਼ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਕੜੀਏ? ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿਸ ਲਈ ਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਇਹ ਰੋਣਾ ਕੇਹਾ? ਪਰ ਹਾਇ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਅਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਬਾਲਾਂ ਵਰਗੇ ਮੂਰਖ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦੇ ਸਗੋਂ ਈਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਭੀ ਰੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਾਡਾ ਈਸ਼ੁਰ ਭੀ ਸੂਰਗ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ (ਤਖਤ) ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਪੁਰਖ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਯਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਰੋਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਅਲੇਪ ਹੋਵੋ। ਸੂਰਬ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇ ਤੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਟੁਟ ਜਾਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਸ਼ੁਭ ਸੰਕਲਪ, ਹਰੇਕ ਚੰਗਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਕਰਮ ਜੋ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਰੱਖਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਇਸ ਬੰਧਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਫਾਹੀ ਨੂੰ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਰੀਬ, ਅਸਮਰੱਥ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹਾਂ) ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਆਖਕੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਰਮਯੋਗੀ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਉਂ ਬੁੱਧ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੈਗੰਬਰ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮਤਲਬ ਜਾਂ ਉੱਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਓਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਦੂਤ (ਨੌਕਰ, ਸੇਵਕ, ਰਸੂਲ) ਜਾਹਰ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਨਮੂਨੇ ਮਿਲਣਗੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਹਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰੱਖਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਿਰਫ਼ ਬੁੱਧ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ— ਮੈਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਭੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣੇ ਭੇਦਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰੋ, ਧਰਮਾਤਮਾ ਬਣੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਮਿਲੇਗੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੂਰਤ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਾਰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਕੌਮੀ ਜਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਮਤਲਬ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਅਜੇਹਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਇੰਨਾ ਅਚਰਜ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਯਾ ਹੋਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਉੱਚੀ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਅਤੇ ਅਜੇਹੀ ਭਾਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਅਜੇਹਾ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਹੋਯਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੇ ਗੁਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸੁਭਾਵਕ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਸਿੱਧ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਬਲਵਾਨ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਭ ਨਾਲ ਦਯਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤਦ ਤਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀ। ਜਾਂ ਅਜੇਹਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਅਵੱਸਥਾ ਤੋਂ ਭੀ ਅਤੀ ਉੱਚ ਸੁਾਰਥ ਤਯਾਗ ਅਤੇ ਆਤਮ ਦਾਨ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਝੇ ਉਧਾਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜੋ ਅਦੁਤੀ ਹੈ, ਇਹੋ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਉੱਚਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾ ਕੋਈ ਸੁਾਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ੨ ਕੇ ਦੱਸੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਜੇਹਾ ਨਿਸੁਾਰਥ, ਤਯਾਗੀ, ਸੱਚਾ ਕਰਮਯੋਗੀ, ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬੁੱਧ ਜੀ ਆਖਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਕੌਮੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕੌਮੀਯਤ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ (ਅਕਲ) ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਨਾਲ ਤੋਲ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਕਸੌਟੀ (ਕਸਵੱਟੀ) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖੋ। ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੱਚਿਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੋ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਣਾਓ । ਆਪਣੇ ਮਨ, ਵਚਨ ਅਤੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ । ਬਸ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸੁਖਦਾਈ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹੋ ਕਰਮਯੋਗ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ।” (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਜੋ ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਇਸ ਉੱਚ ਅਵੱਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਫਲ ਜਨਮ ਹੋਵਣ । ਇਹ ਹੀ ਅੰਤਮ ਬੇਨਤੀ ਇਸ ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸੇਵਕ ਲੇਖਕ ਦੀ ਹੈ) ।

ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ¹ ਬੇਨਤੀ

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕੀ ਗਰੀਬ ਤੇ ਕੀ ਅਮੀਰ, ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਅਰ ਚਿਰੰਜੀਵ ਰਹੀਏ, ਸਾਡਾ ਨਾਮ, ਨਿਰਮਲ ਜੱਸ, ਮਾਨ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ, ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਸਦਾ ਵਧਦੀ ਹੀ ਰਹੇ, ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ, ਅਰ ਇਸ਼ਟ ਮਿਤ੍ਰ ਸੁਖ ਪਾਵਨ, ਉੱਤਮ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਪੁੰਨ ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਤਾਪ-ਵਾਨ, ਅਰੋਗ ਅਰ ਸਦਾ ਬਲਵਾਨ ਬਣੇ ਰਹੀਏ, ਨੀਚ, ਦਰਿੰਦ੍ਰੀ, ਨਰਕ ਗਾਮੀ ਕਦੀ ਨਾ ਬਣੀਏ, ਮਨ ਇੰਦ੍ਰਯ, ਆਤਮਾ ਸਭ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੈਹਣ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਆਤਮਾਂ ਗਿਣੇ ਜਾਵੀਏ। ਇਹ ਇੱਛਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਹਰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਬਣੀ ਹੀ ਰੈਂਹਦੀ ਹੈ। ਅਰ ਇਹ ਇੱਛਾ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਯੋਗ ਭੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਸਮਰੱਥ ਬੇਅੰਤ ਵੇ ਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਾਰ ਖਾਣੀ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ "ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਪੈ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ" ਤਥਾ "ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੋਹੁਰੀਆ। ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਨ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ" ਦੀ ਬਰਕਤ ਬਖਸੀ। ਸੱਭੇ ਜੂਨਾਂ ਮਾਨਸ ਜੂਨ ਦੇ ਹੀ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਧਨੀ, ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਭ ਭਾਤ ਦਾ ਬਲ, ਸਾਰੀ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਇਸਦੇ ਆਸਰੇ ਕੀਤੀ।

ਪਰ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਦੀ ਸੂਝ ਕਿੱਥੇ ? ਅਗਯਾਨ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਸਤ ਦੀ ਭਾਲ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਆਦਿ ਦੂਤਾਂ ਦੇ ਦਬਾਏ ਹੋਏ ਸੁੱਧ ਕੌਣ ਕਰੇ ? ਏਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਧੇਰੀਆਂ ਈਸ਼ਵਰੀ ਬਰਕਤਾਂ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਯਾ ਭੀ ਸ੍ਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਕ, ਆਤਮਕ, ਉੱਨਤੀ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਵਾਂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ :

“ਮੈਂ ਜਗਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗ਼ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਾਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਛਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਬਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪਿਆ, ਕਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਪਰ ਪੂਰੀ ਨਾ ਪਈ, ਆਖਰ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ

---

¹ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸ੍ਰੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 47 ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1915 ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ ਐਂਮਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛਪੀ। ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਸਨ।

ਪਿਆਰੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਸਾਧੂ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਵਾਰਾ) ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਕਰਤਾ ਦੋਵੇਂ ਲਭ ਪਏ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇਲਾਜ ਭੀ ਲੱਭ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਡਿੱਠਾ, ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਡਿੱਠਾ ਜੋ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਅਟੱਲ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਸੱਚ ਡਿੱਠਾ ਜੋ ਇਕ ਜਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾਕਾਰੀ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ।

“ਫੇਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਕ ਅਜੇਹੀ ਪੁਸਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼, ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ, ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ, ਅਨਪੜ੍ਹ, ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਅਤੇ ਤਿਆਗੀ ਹਰ ਇਕ ਵਾਸਤੇ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਲਾਭ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਪਰਮ ਅਨੰਦ, ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸਚਿਆਈ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਲੱਭ ਲਵਨ।

“ਜੋ ਇਹ ਫੁਰਨਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਹੀ ਆਯਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਲਾਮਤੀ ਤੇ ਬਰਕਤ (ਪ੍ਰਾਪਤੀ) ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਤੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਆਮ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਲੋੜਵੰਦ ਸੁਪ੍ਰਾਤ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੁਜੇਗੀ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ “ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ” ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਇਹ ਕੌਣ ਸਹਾਪੁਰਸ਼ ਸੀ? ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਹਾਤਮਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ “ਜੇਮਜ਼ ਐਲਨ” ਸੀ। ਆਪਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕ “ਫਰਮ ਪਾਵਰਟੀ ਟੂ ਪਾਵਰ” (From Poverty to Power) ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਸੁਨੰਹਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਨ ਤੇ ਦਿਲ ਅਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਚਿਤ੍ਰਨ ਯੋਗ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਨੂੰ ਪਲਟਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਆਦਰ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ ਉਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਬੇਅੰਤ ਸੱਜਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਚ ਖਿਆਲ, ਉਭਾਰਕ ਯੁਕਤੀਆਂ, ਪ੍ਰਸੰਨਕਾਰੀ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਜੇਹੀ ਵਜੋਂ ਤੇ ਨਾਲ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸੂਣ ਨ ਗੋਚਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇਵਤਾ ਬਣਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਲਾਇਤ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਖਬਾਰ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਚਰਜ ਰੀਵੀਯੂ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਏਸਦੀ ਉੱਤਮਤਾ, ਸਾਫ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉੱਚ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਵਣ ਦੇ ਗੁਣ, ਮਨ ਦੇ ਜਿੱਤਣ ਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵਨ ਦੇ ਫਲ, ਅਤਯੰਤ ਆਦਰ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਯਾਵਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੈ ਕਿ : “ਮਿਸਟਰ ਜੇਮਜ਼ ਐਲਨ ਨੇ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਵਿਖੜ ਸੰਬੰਧੀ ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਨ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਏਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਾਸਤੇ ਅਦੁਤੀ ਹੈ। ਏਸਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਹਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਚ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਦਾਨਾਈ ਅਤੀ ਉੱਚ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਦਿਕ।” ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਏਹ ਪੁਸਤਕ ਬੇਅੰਤ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ, ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਪਾਠਕ ਏਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰ ਚੁਕੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਬਰਸ ਤੋਂ ਉਰਦੂ ਪਾਠਕ ਭੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਲਾਭਵੰਦ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਹਲੇ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਪਰੇਡੇ ਪਏ ਹਨ ਸੋ ਸੂਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਅਦੁਤੀ ਪੁਸਤਕ ਉਰਦੂ ਉਲਥੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਲੇਖ ਦੇ ਆਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਤਥਾ ਸੰਤ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਵ ਬੜੀ ਹੀ ਉਤਮਤਾ ਨਾਲ ਦਿਖਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਸ ਹੈ ਸੂਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ (ਪੰਜਾਬੀ) ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਣ ਇਸ ਅਮੁਲੇ ਲਾਲ ਤੋਂ ਆਪ ਲਾਭ ਉਠਾਂਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਵਨ ਦੀ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਵਨਗੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਾਸ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਸਗੋਂ ਵਧਦਾ ਰਹੇ ।

ਤਰਨ ਭਾਰਨ
ਸਾਵਣ ੪੪੬

ਭੁੱਲਾਂ ਚੁੱਕਾਂ ਦੀ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਯਾਚਕ
ਸੂਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਲਘੂ ਸੇਵਕ
ਦਾਸ—ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ

ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ

ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਸੰਥਾ

ਦੁੱਖ ਬਿਨ ਨਾ ਇਨਸਾਨ, ਖੋਜੋ ਚਾਰੇ ਚੱਕ ਹੀ ।
 'ਦੁੱਖ' ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪੌੜੀ ਜਾਨ, ਉੱਨਤਿ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ।
 ਜਗ ਮੇਂ ਆਇਆ ਜੋ, ਉੱਚ ਮਹੱਲੇ ਚੜ੍ਹਨ ਹਿਤ ।
 ਦੁੱਖ ਬਿਨਾਂ ਨਾਂ ਸੋਇ, ਤਾਂਤੇ ਨਾਂ ਘਬਰਾਈਏ ।
 ਇਕ ਬੇਰ ਜਿਸ ਦੁੱਖ, ਪਾਇਆ ਹੋਊ ਜਾਸਤੇ ।
 ਬਹੁਰ ਨਾ ਲਾਊ ਮੁੱਖ, ਐਸੀ ਦੁਖ ਕਰ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ।
 ਸਿਖਯਾ ਦਾਤਾ ਦੁੱਖ, ਯਾਂਤੇ ਹੀ ਉਸਤਾਦ ਬਡ ।
 ਆਦਰ ਕਰੋ ਮਨੁੱਖ, ਐਸੇ ਸੱਜਣ ਯਾਰ ਦਾ ।

ਦੋਹਰਾ

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਵਿਚ ਐਸਾ ਕੋ ਨਰ ਆਹਿ ।

ਪਾਇ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹ ਕੋ ਬਿਪਤਾ ਦੇਖੀ ਨਾਹਿ ।

ਬੇਚੈਨੀ, ਦੁਬਿਧਾ, ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਰੰਜ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜੇਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਦੁਖ ਦਾ ਕੰਡਾ ਕਦੀ ਨਾ ਚੁਭਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਹਨੇਰੇ ਦੁੱਖ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਨਾ ਖਾਧੇ ਹੋਣ, ਅਰ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਥੀਂ ਅਕਬਨੀਯ ਦੁਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੱਤੇ ਤੱਤੇ ਅਥਰੂ ਨਾ ਵਗੇ ਹੋਣ । ਕੋਈ ਖਾਨਦਾਨ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਾਸ ਕਰਤਾ ਤੇ ਮਾਰੂ ਰੋਗ ਤੇ ਮੌਤ ਨੇ ਪੈਰ ਨਾ ਰਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਦਿਲ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਰੰਜ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨਾ ਛਾ ਗਈ ਹੋਵੇ । ਇਹ ਸੰਸਾਰਕ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤ ਹੀ ਕਰੜੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਥੀਂ ਛੁੱਟ ਜਾਣਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਘੱਟ ਵੱਧ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਦੁਖ ਦਰਦ ਅਰ ਤਕਲੀਫ ਸਭ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਕਿਹਾ ਹੀ ਸੱਚ ਆਖਾਯਾ ਹੈ :

ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭਿ ਸੰਸਾਰ ।

ਸੋ ਸੁਖੀਆ ਜਿਸ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ।

ਇਸ ਸਖਤ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਛੁੱਟਨ ਲਈ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋਕ—ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀ ਪੁਰਸ਼—ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਅਣਗਿਣਤ ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਖਤਿਆਰ

(ਗੁਰੂਣ) ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਅਜਿਹੇ ਬੈਹਤਿਆਂ ਪਿਛੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ ਨਾਲ ਦਿੜ੍ਹ ਤੇ ਅਥਨਾਸੀ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਜੋਹਾ ਕਿ ਕਈ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼ ਬੀਨ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿ ਕਾਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੇ ਖਾਣੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਪਹਿਨਣੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਏਸੇ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਵੇਂ ੨ ਤੇ ਸੁਆਦਲੇ ੨ ਪਦਾਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਬਾਜੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੌਲਤ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਚਾਹ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਭਾਵਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬਾਜੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਸੱਲੀ (ਸੰਤੋਖ) ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਕੀ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਬਚਨ ਲਈ ਸੁਖ ਦਾ ਅਭਲਾਸੀ ਹੈ।

ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਇਸ ਆਰਜ਼ੀ (ਕੱਚੀ) ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਹਾਇ ਸ਼ੌਕ ! ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਖੀ ਹੀਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਰੋਗ ਹੋਲੇ ੨ ਆ ਦਬਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਰੰਜ ਉਸ ਉੱਤੇ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਅਚਨਚੇਤ ਸਖਤ ਸਦਮਾਂ ਹੀ ਆ ਵੱਜਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਿਆਲੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸੁਆਹ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਇਮਾਰਤ) ਵੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਟਕੜੇ ਟਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤਾਂਤੇ ਹਰ ਇਕ ਸਖਸੀ ਜਾਂ ਜਾਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਤਕਲੀਫ ਮੰਜੂਦ ਹੈ, ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਦਮ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਿੱਦਯਾ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੈ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸੱਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਬਾਲ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੁਆਨ ਮਰਦ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਇ। ਸਾਡੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਗਰੀਬੀ ਪੁਰਸ਼ ਗਰੀਬ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਟਾਹਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੋਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਿਰਧਨ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਭੈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਿਆਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਜੇ ਵੇਲੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਖਾਸ ਮਜ਼ਹਬ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਇੱਕ ਮਾਨਸਕ ਸਿਆਣਪ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਇਕ ਦਿਮਾਗੀ ਸੂਖਮ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅਮਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪੌੜੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਬੀਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਡਾਢੀ ਪੂਰਨਾਂ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਦੁਆਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਮਜ਼ਹਬ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਸਿਆਣਪ ਉਕੀ ਹੀ ਨਿਕੰਮੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਾਂ ਉਹ ਦਿਮਾਗੀ ਅਰ ਖਿਆਲੀ ਮੂਰਤ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰਨਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਕ ਦਮ ਵਿੱਚ ਚਿਣੀ ੨ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੇ

ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਸ ਦੁਖ ਦਰਦ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ? ਕੀ ਅਜੇਹੇ ਵਸੀਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਟੁੱਟ ਸਕਣ ? ਸਦੀਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੂਰਣ ਆਰਾਮ ਅਰ ਸਦਾ ਦਾ ਅਮਨ ਐਵੇਂ ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ਅਯੋਗ ਖਿਆਲ ਹੀ ਹਨ ? ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੇਵਲ ਖਾਬ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਹਾਂ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੁਸੀਬਤ ਸਦਾ ਲਈ ਬੇ-ਬੁਨਿਆਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਰੋਗ, ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਦਾ ਲਈ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਫੇਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਅਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਗਾਤਾਰ ਅਥਾਹ ਅਮਨ ਅਰ ਬਰਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਰੰਭ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੋਂ ਨਮੁੰਕਰ (ਮੁਨਕਰ) ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਕਰਨਾਂ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਪਾਲਨਹਾਰੇ ਦੀਸ਼ਵਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ ਭੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ, ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸੀਬਤ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਸੰਥਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਜੇਹੜੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ ਅਰ ਚਿੜਨਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਅਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਤਾਂ ਤੇ ਮ੍ਰਿਤ ਗਣੋਂ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਗੋਰਖ ਧੰਦੇ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ, ਅਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਅਧੀਨਗੀ (ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ) ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਏ, ਅਰ ਅਧੀਨਗੀ ਅਤੇ ਹਲੀਮੀ ਤੋਂ ਉਹ ਸੰਥਾ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਭਲਿਆਈ ਲਈ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਪੁਚਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਠੀਕ ੨ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਥਾਹ ਤਾਕਤ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਮਾਨਸਕ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਦੀ ਇਕ ਸਧਾਰਣ ਸੂਰਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ (ਉਸਤਾਦ) ਅਤੇ ਆਗੂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਮੁਸੀਬਤ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਅੱਕਲੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਦਿਲ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਉ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋਗੇ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੌਲੀ ੨ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਨਾਲ ਜੜ੍ਹ ਪੁਟ ਸਕੋਗੇ। ਹਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਭਾਵ ਭਲਾਈ ਅਰਥਾਤ

ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਮੁਸੀਬਤ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਘਰ ਕਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਗੁਮਰਾਹੀ ਜਾਂ ਅਗਿਆਤ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਾਂਗੇ, ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਇਸ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਸਿਆਣਪ, ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਨਾ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਫੇਰ ਗੁਮ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਸੰਥਾ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਵੀਏ ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਇਕ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬਾਲਕ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਰੋਂਦਾ ਤੇ ਚੀਕਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਮਾਂ ਸੁਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਖੇਡਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਇਕ ਘੜੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਫਲ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਅਰ ਫੇਰ ਬਾਲ ਨੇ ਉਸ ਦੀਵੇ ਨਾਲ ਖੇਡਨ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਸ ਅਹਿਮਕਾਂ ਵਾਲੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਦੀ ਸੰਥਾ ਸਿੱਖ ਲਈ ਅਰ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅੱਗ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾੜਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ, ਹਕੀਕਤ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਛੇਕੜ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਹਫ਼ੀ ਤਰਾਂ ਪਤਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੇ ਅੱਗ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬਾਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜੇਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਰੋਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਏਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੂਰਖਤਾ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤ ਜਿਆਦਾ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਲੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮੁਸੀਬਤ ਜਾਂ ਬਦੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਅਰ ਬਰਕਤ ਜਾਂ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ ਨਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ੨ ਅਸਲੀਅਤ ਛਿਪੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਸਦਾ ਸਾਰੀ ਸਿਸਟੀ ਤੇ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਹਨੇਰਾ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਹੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਟਿਮਕਣਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਅਥਾਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਲਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦਾਤੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸਿਸਟੀ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਮੁਸੀਬਤ ਜਾਂ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਉਹ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਅਰ ਤੁੱਛ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਹੈ ਜੋ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇ ਫੈਲਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਅੰਦ੍ਰ

ਆਉਣ ਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਰਾਤ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਅਰ ਹਨੇਰੇ ਚੋਗੇ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪੁਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਨੇਰਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸੰਘਣਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਦ ਭੀ ਇਹ ਹਨੇਰਾ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤਾਰੇ ਦੇ ਕੇਵਲ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਢੱਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਉਠੇਗੀ। ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਜਦ ਰੰਜ ਤਕਲੀਫ ਜਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕੇ ਟੁਟੇ ਬਿੜਕੇ ਹੋਏ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਐਧਰ ਉਧਰ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਰ ਬਰਕਤ ਦੀ ਅਥਾਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਜੋ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹਨੇਰਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਢੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰਲਾ ਹਨੇਰਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਲਪਤ ਪਰਤੋ ਹੈ, ਇਕ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਕਿਧਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲਾ ਹਨੇਰਾ ਭੀ ਇਕ ਕਲਪਤ ਸਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਨ ਆਤਮਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਇਦ ਇਹ ਆਖਨ “ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹੋ?” ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਆਪ ਏਸ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੰਘਨਾਂ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਇਉਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭਲਾਈ ਅਰ ਬੁਰਾਈ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਲੰਘਨ ਕਰਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਵਧੇਰੀ ਕਦਰ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਚੂੰਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਜਾਂ ਬੁਰਾਈ ਠੀਕ ੨ ਮੂਰਖਤਾ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਜਦ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀਆਂ ਸੰਥਾ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਸਿੱਖ ਲਈਆਂ ਜਾਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਅਰ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਗਿਆਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਆਗਿਆ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸੰਥਾ ਸਿੱਖਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਸੰਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਚਾਹੁਣ, ਅਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਣ ਅਰ ਬੀਮਾਰੀ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਰੰਜ ਆਦਿ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਜਾਈਂ (ਦੰਡ) ਭੁਗਤਦੇ ਰਹਨ। ਤਾਂ ਤੇ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰਤਮਾਨ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਰਜ਼ਾਵੰਦ ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸੁਆਰਨਾਂ ਸਿੱਖ ਲਵੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਕੋਈ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਭਾਗ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਸੁਖ ਅਰ ਅਮਨ ਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਲਵੇ ਅਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਾਹਰ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਹਨੇਰਾ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਸੱਚੀ ਵਿੱਦਯਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ

ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ, ਜਾਂ ਉਲਟ ਇਸਦੇ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪੱਖਪਾਤ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪਸੰਦੀ ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਬਣਾ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਢਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ, ਅਰ ਉੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦਿਓ ।

ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ, “ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਬਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦੇਖ” ਅਰਥਾਤ ਝਾਤ ਮਾਰੋ ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਤੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਅਰ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਿਆਸ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਇਕ ਲੰਘ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੂਰਤ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ, ਰੋਜ਼ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਇਕ ਮੁਕੰਮਲ (ਪੂਰਣ) ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆ ਪਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੋ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਰ ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਨ ਤੋਂ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਕੋ, ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਅਕਲਮੰਦ ਬਣ ਜਾਓ । ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਪ ਹੀ ਯੋਗ ਹੋਰ ਫੇਰ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਪੂਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਹੱਛੇ ਸੁਖਦਾਈ ਸਮਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ । ਅਰਥਾਤ : “ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ” ਦੇ ਅਰਥ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ ।

ਚਟ ਸਾਲਾ ਸੰਸਾਰ ਤਾੜਨਾ ਕੇਰ ਸਥਾਨਾ, ਛੁਛਕਾ

ਦੰਮ ਦੰਮ ਲਾਗਿ ਸਿਆਣਪ ਹਿਤ ਸਿਖੂਨਾ

ਬਿਪਤ ਦੇਖਿ ਨਾਂ ਖਿਝੋ ਦੁੱਖ ਕਰਿ ਜੀਵ ਪਿਆਰੇ ।

ਬਡੋ ਦੁਖ ਉਸਤਾਦ ਸਿੱਖ ਸੀਖਾਵਣ ਹਾਰੋ ।

ਜੋ ਆਇਆ ਚਲਿ ਜਾਇ ਦੁਖ ਨਾ ਬਾਰੰਬਾਰਾ ।

ਜਾ ਸੋ ਭਯਾ ਕਲੇਸ਼ ਬਹੁਰਿ ਸੋ ਕਰੇ ਨ ਕਾਰਾ ।

ਬੀਤਤ ਦੁਖ ਮਹਾਨ ਸਮਝਿ ਕਰਿ ਝੱਲ ਸੁਜਾਨਾ ।

ਹੋਵੇ ਪਾਰ ਜਹਾਨ ਪਾਇ ਨਿਜ ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨਾ ।

ਸੰਸਾਰ ਦਿਮਾਗੀ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਕਸ ਜਾਂ ਪਰਤੋ ਹੈ

“ਚਿਤੇ ਦਿਸਹਿ ਧਉਲ ਹਰਿ ਵੇਖਿ ।

ਨਦਰੀ ਹੋਠਿ ਚਲਾਇਦਾ ।”

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਹੈ :

“ਤੂੰ ਦੇਖਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਿ ਦਰਿ ਬੀਨਾਈਐ ।”

ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਓਹੋ ਜੇਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬਾਹਰਲੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਰਦਿਕ (ਮਾਨਸੀ) ਹਾਲਤ ਦਾ ਅਕਸ (ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ) ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬਾਹਰਲੀ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ, ਅਰ ਉਸ ਤੇ ਉਸੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਰਗਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏਗਾ : “ਜੈਸਾ ਅੰਤਰ ਬਾਹਰ ਤੈਸਾ” ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੈਸਾ ਯਥਾਰਥ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚ ੨ ਮਲੂਮ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਹੈ (ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ), ਅਰ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੋਂ ਮਲੂਮ ਕਰੋਗੇ ਓਹ ਜ਼ਰੂਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਖਿਆਲ, ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਰ ਓਹੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੈ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ, ਸੋਹਣੇ ਅਰ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੇਂ ਜਾਂ ਅਤੀ ਬਦਸ਼ਕਲ, ਦੁਖਦਾਈ ਅਰ ਖੇਦਵਾਨ ਪਦਾਰਥ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ (ਸੁਭਾਵ) ਸੁਧਾਰ ਸਕਦੇ ਜਾਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੇਹੀ ਇਮਾਰਤ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜੀ ਕਰੋਗੇ, ਉਜਿਹੀ ਸ਼ਕਲ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਹਰਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਰ ਹਾਲਤ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਹਰਕਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੈ ਓਹੋ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋਗੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ ਕਿ : “ਜੋ ਜੀਅ ਹੋਇ ਸੋ ਉਗਵੈ ।” ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਅਸੁਧ, ਨੀਚ ਅਰ ਸੁਆਰਥ ਵੱਸੇ ਹੈ ਓਹ ਬੇਹੱਦ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਆਰਥ ਦੀ ਲੋਸ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਓਹ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਵੱਲ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ

ਇਕ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਸ਼ੈ ਕਿ ਖਾਸ ਉਸਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਦੀ ਭੀ ਉਸ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰੀ ਨਿਯਮ ਇਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ, ਅਰ ਸਭ ਉੱਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਅਟੱਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਘਟਨਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਆਰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਿਗਾੜਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਫਲ ਹਨ, ਹਰ ਇਕ ਆਤਮਾਂ ਵਿਚ ਭਾਂਤ ੨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਣਾਂ ਅਰ ਖਿਆਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਅਰ ਸਰੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਸੀਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਜਿਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲ ਹਨ ਉਜਿਹੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੋ। “ਸਭਕੋਂ ਮੀਤ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ ਹਨ ਸਭਹੁੰਕੇ ਸਾਜਨ।” ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਚਹੂੰ ਪਾਸੀਂ ਜੋ ਸਜੀਵ ਤੇ ਨਿਰਜੀਵ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਟਿਕ ਮਿੱਕ ਹੋਕੇ ਉਜਿਹੇ ਹੀ ਸੂਰਤ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, “ਜੋ ਕੁਝ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਫਲ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਖਿਆਲ ਹਨ, ਅਰ ਸਾਡੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ” ਇਹ ਵਾਕ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬੁੱਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੀ ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਸੁਖੀ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ ਕਿ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਦੁਖੀ ਜਾਂ ਦੁਰਭਾਗ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਅਰ ਕਮ ਅਕਲੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਡਰਪੋਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਿਡਰ, ਬੇਵਕੂਫ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਿਆਣਾ, ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੁਖੀ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਜਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਆਖਦੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ “ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਮਨਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਤਬੀਅਤਾਂ ਉਤੇ ਕੁਝ ਭੀ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ?” ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਨਾ ਟਲਨ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਉੱਨਾ ਹੀ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੌਚ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਬਲ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਲਾਭ ਜਾਂ ਵਰਤਾਉ ਨੂੰ ਠੀਕ ੨ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਹੈ ਕਿ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਬਲ ਹੈ, ਪਰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਬਦ “ਭਰੋਸੇ” ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਧਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਇਕਰਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਾਂ, ਅਰ ਇਹ ਸਾਡੀਆਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਮਾਲਕ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ ਨਿਸਚੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਏਹਨਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ

ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚਮੁਚ ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ ਵਾਕਿਆਤ (ਵਰਤਾਰਿਆਂ) ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਗਮੀ, ਡਰ ਜਾਂ ਭਰੋਸਾ, ਬਲ ਜਾਂ ਨਿਰਬਲਤਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਗਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਸੰਕਲਪ ਆਦਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ :

ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਢ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਇਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੜੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਅਰ ਅਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ, ਉਦਾਸੀਨ ਤੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਜਦ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਅਮਾਨਤ ਜਮਾਂ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਦੀਵਾਲਾ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਕੋਡੀ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪੂੰਜੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਆਖਿਆ "ਖੈਰ ! ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਸੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤੋਂ ਓਹ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ ਕਰੜੀ ਮੋਹਨਤ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਫੇਰ ਐਨਾ ਰੁਪਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ" ਉਹ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੋੜ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ, ਅਰ ਝੱਟ ਪੱਟ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਪੈਹਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਰ ਆਪਣੀ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਤੇ ਹੱਥ ਮਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਰ ਆਪਣੀ ਮੰਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਿਰਬਲ ਅਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹਾਨੀ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ ਭੈ ਦਾਇਕ ਖਿਆਲਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਪਾਈ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕਤ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਲਾਹੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਸ ਘਟਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਹਾਰਾ ਆਸ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਏ।

ਜੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਜਾਂ ਵਾਕਿਆ ਵਿਖੇ ਲਾਭ ਜਾਂ ਹਾਨੀ ਪ੍ਰਚਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਫਾਇਦਾ ਅਪੜਦਾ, ਪਰ ਇਕ ਹੀ ਤਕਲੀਫ ਕਿਸੇ ਤੇ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਤੇ ਮੰਦਾ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਯਾ ਕਿ ਭਲਿਆਈ ਜਾਂ ਬੁਰਿਆਈ ਉਸ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਇਹ ਤਕਲੀਫ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚ ਭਲਿਆਈ ਜਾਂ ਬੁਰਿਆਈ ਹੈ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਂਡੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਣ ਲੱਗੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨ ਲਗ ਪਓਗੇ। ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨਾਂ ਅਰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਸਿਖੋਗੇ, ਅਰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਏਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਸਾਰੇ ਨਕੰਮੇ ਤੇ ਬੇਅਰਥ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿਓਗੇ ਅਰ ਕੇਵਲ ਖੁਸ਼ੀ, ਸਹਾਰਨਾਂ, ਸਹਾਰਾ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ, ਸੁੰਦਤਾ ਅਰ ਅਟੱਲਤਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਸ ਵਿਖੇ ਭਰ ਦਿਓਗੇ ਅਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਲੀਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ, ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ, ਅਰੋਗ, ਦਿਆਲੂ ਸਰਬ ਸੱਜਨਤਾ

ਅਰ ਅਟੱਲਤਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਬਨ ਜਾਉਗੇ।

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਰਧਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਏਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਫਬਨ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੀ ਵਖਾਲੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਅਤੇ ਬਦਸੂਰਤੀ ਵਖਾਲੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਇੱਛਾ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅਰ ਫਿਰਦੇ ੨ ਪੈਲੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤਲਾ ਉੱਤੇ ਜਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਖੁਰਦਬੀਨ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬੋਤਲ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਨ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰੀਸ਼ਰਮ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਇਕ ਸੂਰਖ ਅਤੇ ਅਕਲ ਹੀਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਕੋਲ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਤਲਾਉ ਦੇ ਗੁੱਝੇ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਅਸਚਰਜਤਾ ਜਨਕ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਵਰਨਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛੇਕੜ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਮਿਤ੍ਰ ! ਇਸ ਤਲਾਉ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਤਾਂ ਕੀਹ ਸਗੋਂ ਲੱਖਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਸਦੀ ਹੈ, ਸ਼ੋਕ ! ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ, ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਖੁਰਦਬੀਨ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਅਰ ਉਸ ਸਿੱਧੇ ਸਾਢੇ ਜੱਟ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨੇ ਸੋਚ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ੨ ਡੱਡੂਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਅਰ ਓਹ ਸੋਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।”

ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸੁਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕਿਆਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਏਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ, ਫਬਨ, ਅਤੇ ਗੁੱਝੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰ ਵਡਿਆਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਦਿ ਦਿੱਸੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਇਕ ਕੋਝਾ ਜਿਹਾ ਚਿੱਕੜ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾਂ ਵੇਖਿਆ।

ਆਪੇ ਉਗਣ ਵਾਲੇ ਫੁਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਹ ਚਲਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਿਨਾਂ ਸੌਚੇ ਸਾਰੇ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਤਾੜਦਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਆਤਮਕ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇੱਕ ਦਿਉਤਾ ਗਣ, ਹਰਕਾਰੇ ਜਾਂ ਦੂਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ, ਜੋ ਗੈਬ ਦੇ ਪਰਦੇ ਥੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਵਸਤ ਹੈ ਜੋ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਾਈਂ ਵਿਸਤ੍ਰੁਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬਾਜੇ ਵੇਲੇ ਟੱਕਰ ਖਾ ਕੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਰਾਗ ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਗਿਆਤਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਓਹ ਸਾਗਰ ਇਕ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਤਾਲ ਮੇਲ ਸੁਨਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਸਧਾਰਣ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਖਰਾਬੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਇਕ ਅਤੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਲੜੀ ਵਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਤਮਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਵਾਕੀਏ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਮ੍ਰਿਤੂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵਿਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਓਸ

ਥਾਂ ਸੰਤ ਜਨ ਨੂੰ ਟੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਅਰ ਸਦਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਰਥਾਤ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਸੁੱਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਕਿਆਤ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੁਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨਾਲ ਸਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਹਾਂ ਉਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਯਥਾ ਜੋ ਲੋਕ ਸੱਕੀ ਹਨ, ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸੱਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। “ਸੁਖੀਏ ਕਾਉ ਪੇਖੇ ਸਭ ਸੁਖੀਆ। ਰੋਗੀ ਕੇ ਭਾਣੈ ਸਭ ਰੋਗੀ।” ਝੂਠਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੀ ਅਜੇਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਹੀ ਸੱਤਵਾਦੀ ਹੋਵੇ। ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਈਰਖਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਕੰਜੂਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਯਾਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਮੇਰੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇੱਛਾਵਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਧਨ ਕਮਾਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਵੀ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰਹਾਣੇ ਹੋਠਾਂ ਤਮੰਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਸੌਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਸ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਖੋਹਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਕਾਰੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਈ ਹੈ ਉਹ ਭਲੇ ਅਤੇ ਵਿਰਕਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਗਲਾ ਭਗਤ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਹਨ ਉਹ ਏਹੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਪਯਾਰ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਮੀ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਸੁਬੂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਕਦੀ ਗੰਧਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸੁਖੀ ਸੁਭਾਉ ਪੁਰਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਾਣਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਈਰਖਾ ਕਿਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਈਸ਼ਵਰੀ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੰਕਲਪ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਸਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਵਿਖੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ੨ ਪਰਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਖਿਆਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਖਿਆਲ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਜੋਲ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੋ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਵਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ “ਹਮ ਜਿਨਸ ਆਪਣੇ ਹਮ ਜਿਨਸਾਂ ਨਾਲ ਉਡਦਾ ਹੈ” ਕਬੂਤ੍ਰ ਕਬੂਤ੍ਰ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਅਰ ਬਾਜ਼ ਬਾਜ਼ ਨਾਲ, ਇਸ ਬੜੀ ਅਰਥਵੰਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ (ਮਾਇਆਵੀ) ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖਿਆਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਹਰ ਇਕ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਜਾਤੀ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਜਾਂ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹੋਰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸਤਵਾਦੀ ਬਣੋ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦਿਓਗੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਹੈ, ਗੱਲ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਵਰਤਾਉ ਕਰੋ ਜਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ

ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ :

“ਫਲ ਤੇਵੇਹੋ ਪਾਈਐ ਜੇ ਵੇਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ ।”

ਤਥਾ “ਜੇਹਾ ਕੀਤੋਨ ਤੇਹਾ ਹੋਆ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ।”

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ ਕਿ ਮਰਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੂਰਗ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਓ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਖੁਸ਼ ਖਬਰੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਅਰਥਾਤ ਸੂਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਸਦਾ ਸੱਚਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸੂਰਗ ਜਿਸ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਕੇਵਲ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਡੀਕਵਾਨ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੰਡੋ ਅਰ ਮੰਨੋ, ਅਰ ਉਸ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ : “ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵੇਖੋ ਉਹ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਨਾਂ ਫਿਰੋ, ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਵਰਦਗਾਰ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।” ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ, ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭੀ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਰੋ, ਅਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਸੁਭੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਅਰ ਫੇਰ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੰਦ੍ਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਬਨਾਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਭਾਂਤ ੨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਨ ਲਈ ਤੁੱਕੀ ਕਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਬਲ ਜਾਂ ਅਧਕ੍ਰਿਤ ਤਾਕਤ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੁਛ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਆਤਮਾਂ ਜਾਂ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੋ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬੇਮੁੱਲਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ :

“ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰ ਨਾਹੀਂ।

ਬਾਹਰ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮ ਭੁਲਾਰੀ।”

ਯਥਾ : “ਹੀਰੇ ਦਮਕਾਂ ਦਮਕਤ ਬਾਹਰ, ਰੰਗ ਵਿਖਾਲਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖੋ।
ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਹੀ ਆਭਾ, ਅੰਦਰ ਬਾਝ ਨ ਬਾਹਰ ਕੱਖ।
ਸੁਖ ਦੁਖ ਹਾਨੀ ਲਾਭ ਪਛਾਨੀ, ਸ਼ਾਦੀ ਗਮੀ ਗਯਾਨੀ ਇਕ।
ਚਿੱਤ ਦਾ ਚਮਕਾਰ ਪਸਾਰਾ, ਰਾਮ ਤਿਵੇਹਾ ਜੇਹੀ ਸਿੱਕ।”

ਅਨਭਾਉਂਦੀਆਂ (ਨਾਪਸੰਦ) ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਰਾਹ

“ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ ।

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ।”

ਇਹ ਅਸੀਂ ਪੈਰਲਾਂ ਦੱਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਅਰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਾ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਐਕੜ (ਦੁਖ) ਇਕ ਬੀਤ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਦੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਉੱਤਮ ਸੂਰਤ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ੨ ਅਰ ਮਜ਼ਲੇ ਮਜ਼ਲੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਉਸ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਕਰਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਖਾਲੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਕਾਰਜ ਕਾਰਨ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜਕੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਚਾਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਅਤੀ ਨੀਚ ਜਾਂ ਤੁੱਛ ਜਿਹਾ ਖਿਆਲ, ਬਚਨ ਜਾਂ ਕੰਮ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਅਕਾਸੀ ਸਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਜੇ ਹੋਏ ਅਕੱਠ ਹੋਨ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਕੋਈ ਸੂਰਤ ਇਕ ਛਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ (ਧਰਮ) ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਹਾਲਤ ਜਾਂ ਸੂਰਤ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਹੀ ਇਕ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰ ਫਬਦੀ ਲੜੀ ਨਾਲ ਬਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਹਾਲਤ ਦਾ ਭੇਤ ਅਰ ਕਾਰਨ ਉਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਕਿ “ਜੋ ਕੁਝ ਪੁਰਸ਼ ਬੀਜਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਵੱਢੇਗਾ।” “ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੇ” ਸੁਨੈਹਰੀ ਅਤੇ ਚਮਕੀਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦਰਵਜ਼ੇ ਤੇ ਉਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਏਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਏਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਨਿਯਮ ਆਮ ਨਿਯਮ (ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ) ਹੈ ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਅੱਗ ਵਿਖੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਨਾ ਲਵੇ ਸੜਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਬਰਾਬਰ ਉਠਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹੀ ਨਿਯਮ (ਕਾਨੂੰਨ) ਮਾਨਸਕ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਘ੍ਰਿਣਾਂ, ਗੁੱਸਾ, ਈਰਖਾ, ਚਿੱਤ ਵਿਖੇ ਵੱਟ ਰੱਖਣਾ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਿੰਨ ੨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅਗਨੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਬਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹੇਗਾ ਭੀ ਓਹ ਜ਼ਰੂਰ

ਸੜਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉਠਾਏਗਾ। ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਬਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਨਾਮ ਅਸਲ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਤਰਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆ ਹਨ ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਕਤ ਦੱਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਚੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੁਗਤੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰਥਾਤ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਾਹੀ ਤਬਾਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰ ਫੇਰ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰੋਗ ਅਸਫਲਤਾ ਅਰ ਦੁਰਭਾਗਤਾ, ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਅਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਮੁਹੱਬਤ ਭਲਮਨਸਊ, ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਇਹ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਪੈਣਾਂ (ਵਾਯੂ) ਸਮਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿੱਤ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਵਿਚ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਅਟੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਅਰ ਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁਭਾਗਤਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਵੱਡੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਨ ਤੋਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਉਸ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਨਿਆਇ ਮਿਲਾਪ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਨ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਸੂਰਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਤਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦੇ ਨਹੀਂ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਗ਼ਜ਼ਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਵਿਖੇ ਸਹਾਰਾ ਅਤੇ ਪਕਿਆਈ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਅਰ ਏਸੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸੱਚਾ ਜੀਵਨ ਅਰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਅਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਕੰਧ ਖੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਖ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਲਨਾ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਾਜ਼ਮੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਔਕੜ ਤੇ ਦੁੱਖ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਕਦੀ ਭੀ ਭੈ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਉੱਕੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਮਨ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਠੀਕ ੨ ਨਿਯਮ ਤੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਪ੍ਰਬਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਅਮਾਰਤ ਬਨਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਪੱਕੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਕਦੀ ਢੇਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਅੰਦਰ ਥੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਬਲ ਭੀ ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦੋਖ ਜਾਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸੋਮਾਂ ਭੀ ਅਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਹਾਲਤ ਦੇ ਠੀਕ ੨ ਵਧਨ ਫੁਲਨ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਤੁੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਅਰ ਗ਼ਜ਼ਾਨ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁੱਕੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਭਲਿਆਈ ਜਾਂ ਅਮਨ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ

ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਛੇ ਅਵਸਰ ਮਿਲਨ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁਖਤੁਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤਾਂ ਹੱਛੀਆਂ ਹੋ ਜਾਨ ਅਰ ਜਿਸ ਭਾਗ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਆਖਦੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਹੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਕੱਥ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਅਰ ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਖਤੀ ਤੇ ਉਕਰ ਲਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੱਛੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਓ। ਮੈਂ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ੨ ਵਿਚ ਇਹ ਪਗ ਡੰਡੀ ਬੰਜਰ ਅਤੇ ਉਜਾੜ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਚਾਈ ਸਦੀਵ ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਵਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਭੁਲੇਖਾ ਅਤੇ ਧੌਖਾ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਹਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਰਾਹ ਤੇ ਚੱਲਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਵੋ ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਪਾਲਨਾ ਕਰੋ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਅਰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਸਚਰਜਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਰਲੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਅਚਰਜ ਅਤੇ ਗਜ਼ਬ ਦੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ ੨ ਤੁਸੀਂ ਤੁੱਕੀ ਕਰੋਗੇ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਅਵਸਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਓਹਨਾਂ ਅਵਸਰਾਂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਬਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਚਾਹਵਾਨ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਣ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਉਣਗੇ, ਹਮਦਰਦ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਏਸ ਤਰਾਂ ਆਵਣਗੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੂਈ ਚੁੰਬਕ ਪੱਥਰ ਵਲ ਖਿੱਚ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਬਿਨਾਂ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਕੀਤੇ ਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਗਰੀਬੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਰੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਕੱਲੋਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਹਨੇਰੇ ਜਹਾਨ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਭਾਗਾਂ ਤੇ ਰੋਂਦੇ ਰੋਂਦੇ ਆਪਣੀ ਉਤਪਤੀ, ਆਪਣੇ ਮਾਪੇ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਅਨਿਆਇ ਕਰਤਾ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਂਦੇ ਹੋ, ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹੋ ਓਹਨਾਂ ਨੇ ਨਹੱਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਬੜਾ ਹੀ ਅਯੋਗ ਹੈ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਦੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਤੁਹਾਡੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਉਥੇ ਉਸ ਦਾ ਉਪਾਉ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਰ ਏਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੀ ਤੁੱਕੀ ਅਤੇ ਯਤਨ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਿਸਟੀ ਵਿੱਚ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਸ਼ੈ ਨਿਯਮ (ਧਰਮ) ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਿਕੈਤ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਹੱਕ ਚਿੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਆਪ ਪੈਰੀਂ ਬੇੜੀਆਂ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ ਅਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿੱਚ ਫਸ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬਾਹਰਲਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਕਰੋ, ਅਰ ਹੱਛੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਜਿਆਦਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਵਸਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਰਹੋ। ਪਹਿਲਾਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਲਾਭ ਉਠਾਓ ਅਰ ਏਸ ਧੋਖੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬੋੜੇ ਤੁੱਛ ਕਰਮਾਂ ਜਾਂ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੀਂ ਉਹਲੇ ਕਰਕੇ ਵਡੇ ੨ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਛੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਹੱਥ ਭੀ ਪਸਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦਾ ਦਾ ਲਾਭ ਨਾ ਰਹੇਗਾ ਅਰ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਘਾਟਾ ਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਜਮਾਤ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੀ ਉਚਿੱਤ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉ ਅਰ ਪਸਚਾਤ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ। ਵੇਖੋ ਇਕ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋ ਅਰ ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇਕ। ਏਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਹਲੇ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੌਕਰ ਨੇ ਮੇਨਤ ਕਰਕੇ ਦੂਣੇ ਰੁਪੈ ਕਰ ਲੀਤੇ ਅਰਥਾਤ ਦਸ ਅਤੇ ਚਾਰ, ਅਰ ਤੀਜੇ ਨੇ ਉਸ ਇਕ ਰੁਪੈ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਭੀ ਲਾਭ ਨਾ ਉਠਾਇਆ। ਮਾਲਕ ਉਸ ਤੀਜੇ ਨੌਕਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਅਰ ਉਹ ਇਕ ਰੁਪਯਾ ਭੀ ਉਸ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲੀਤਾ ਅਰ ਪੈਹਲੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਏਸ ਉਦਾਹਰਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਬੋੜਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਨਾਂ ਉਚਿਤ ਹੈ ਅਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੇ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਭੀ ਸਾਥੋਂ ਖੋਹੀ ਜਾਏਗੀ ਅਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਬੋੜੀ ਜਿਨੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜੋਗੇ ਭੀ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤਾਂਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸਾ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਕਿ ਹੌਲੀ ੨ ਉਸ ਤੋਂ ਹੱਛੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ। ਸਿਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਨ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਪੌੜੀ ਦੇ ਧਰ ਹੇਠਲੇ ਡੰਡੇ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੁੰਗੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜੋ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ ਅਰ ਨੋਕੀ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾਤਾ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਹਲਾਂ

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਹੋ ਸਕੇ ਆਪਣੀ ਝੁੱਗੀ ਨੂੰ ਇਕ ਛੋਟਾ ਸੂਰਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਖਾਓ। ਇਹਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖੋ ਕਿ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ, ਦਾਗ਼ ਅਤੇ ਧੱਬਾ ਨਾ ਰਹੇ। ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਹੈਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਏਸ ਨੂੰ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਅਰ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਓ, ਆਪਣਾ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪਕਾਓ ਅਰ ਆਪਣੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾਵੇ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਬਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਹਛਿਆਈ ਅਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਸਜਾਓ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲੀਨ ਜਾਂ ਦਰੀ ਵਛਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੂਕਰ, ਆਦਰ ਅਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਕਾਲੀਨ ਵਛਾਓ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਕਿੱਲਾਂ ਨਾਲ ਜੜ ਕੇ ਸਬਰ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਹਥੜੇ ਨਾਲ ਠੋਕ ਦਿਓ, ਅਰਥਾਤ ਉਸੇ ਝੁੱਗੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਾਂਸੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜਨਮ ਬਤੀਤ ਕਰੋ। ਆਪੋ ਵਿਚ ਦਿਆਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੋ ਅਰ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਸਹਨ ਸ਼ਕਤੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਾਲੀਨ ਜਾਂ ਫਰਸ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਖਰਾਬ ਹੋਵਨਗੇ, ਅਰ ਨਾ ਸਦਾ ਵਰਤਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਘਸਨਗੇ।

ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਣ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਹੱਛੇ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਰਹੇਗੀ ਅਰ ਯੋਗ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੱਛੇ ਮਕਾਨ ਅਰ ਅੱਡ ਪਾਸੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓਗੇ, ਜੋ ਬਰਾਬਰ ਤੁਹਾਡੀ ਉੱਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਹਿਨ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੋਚਨ ਅਤੇ ਜਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਅਰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੇਖਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ੨ ਲਾਭ ਉਠਾਂਦੇ ਹੋ ਜਾ ਨਹੀਂ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਭੀ ਗਵਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਨੀ ਬੇਅਰਥ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਸਤ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਬਣ ਜਾਓਗੇ, ਏਸ ਲਈ ਗਰੀਬੀ ਅਰ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਵੇਹਲ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਨਾ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮਝੀ ਫਿਰਦੇ ਹੋ—ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੁਸੀਬਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਤੁੱਕੀ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਬੁਰਿਆਈ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਸੱਚ ਮੁਚ ਉਹ ਬੁਰਾਈ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰਾਂ ਅਰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਮਝਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੋਗੇ, ਅਰ ਠੀਕ ਕਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤੁੱਕੀ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਆਰ ਕੇ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਜਾਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਉਹੀ ਨਿਆਮਤਾਂ ਅਰ ਬਰਕਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਗ਼ੁੰਬੀ ਥੀਂ ਇਹ ਲਾਭ ਉਠਾਉਗੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚ ਸਬਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਆਸ ਦੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਮੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਵਡਮੁੱਲੇ ਪਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਯਾਰ ਬਰ ਤਯਾਰ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਅਰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਸਿੱਖੋਗੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜੰਗਲ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਫੁਲ ਉਗਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੀਬੀ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ਤ ਭਾਵ ਦੇ ਅਤੀ ਹੱਛੇ ਜੌਹਰ ਵਧ ਫੁਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਰ ਪੂਰਨ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਬਹੁਤ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਬੁਰੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਨੇਕੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਜੌਹਰ ਵਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨਿਰਦਈ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਨੌਕਰ ਹੋ ਅਰ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੋ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਰੁਖੇ ਪਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਫਤ ਅਤੇ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਬਰ ਸੰਤੋਖ ਅਰ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਰਾਬਰ ਕੰਮ ਲਵੋ ਅਰ ਜੋ ਨੁਕਸਾਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਜਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਲਾਭ ਉਠਾਓ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਅਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲੀ ੨ ਆਪਣੀ ਮਸਾਲ ਅਤੇ ਨਮੂਨੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਰਮੀ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਸੰਬਾ ਦਿਓਗੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਅਯੋਗ ਕਰਤੱਵਾਂ ਥੀਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਉਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦੁਵਾਰਾ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਹੱਛੇ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਹ ਨਾ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੋ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਹੱਛੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਏਸ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਹੱਛੇ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਦੂਜੇ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਨ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾ ਇਹ ਵੇਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮੰਦ ਕਾਮਨਾਂ ਦੇ ਨੌਕਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੇਖੋ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਅਰ ਆਪਣੇ ਐਬ ਢੂੰਡਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਕਦੀ ਭੀ ਤਰਸ ਨਾ ਕਰੋ, ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਮਿਲ ਜਾਨ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਰ ਵਰਤਾਉ ਵਿਚ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਵਨ। ਏਹਨਾਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਓ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨਾ ਬਣੋ, ਫੇਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਬਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਏ? ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਔਖਿਆਈ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਸੋਖੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ?

ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਧਨਾਢ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਦੌਲਤ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਦੇ? ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਅੱਜ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪ ਤੰਗ ਹੋਵੇਗਾ “ਜੇਹਾ ਕਰੇ ਤੇਸਾ ਕੋਈ ਪਾਵੇ” ਇਹ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹੈ ਅਰ ਠੀਕ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪੈਹਲੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਧਨਾਢ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਸੋ ਅਰ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹੁਣ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹੋ, ਏਸ

ਲਈ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ ਅਰ ਸਦੀਵ ਰੈਹਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਇ ਅਰ ਸਚਾ ਰੈਹਨ ਵਾਲੀ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਦਿਲ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਿਓ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਅਨਸਿਥਰ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਵਧਕੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ (ਪੂਰਣ) ਅਰ ਇਸਥਿਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ। ਏਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ ਦੂਜਾ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਜਾਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਪੁਚਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅੰਦ੍ਰਲੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾਨ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਆਰੀ, ਨੀਚ ਪੁਣੇ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਦਯਾ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦਿਓ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਕੀੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਪੂਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ। ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕੈਹਣਾ ਜਾਂ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਣਾ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਓ, ਏਹ ਵੇਖੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨੇਕ ਅਰ ਉੱਕਾ ਬੇਅੈਥ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾ ਬਖਸ਼ੋ, ਬਰਾਬਰ ਬੁਰਾ ਕਹੀ ਜਾਓ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਦਿਮਾਰਤ ਪੱਕੀ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਨਾਓਗੇ, ਅਰ ਥਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਭਲਿਆਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਚੂੰਕਿ ਗਰੀਬੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਨਭਾਉਂਦੀ ਸੂਰਤ ਸਾਡੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਹਨ, ਅਰ ਏਹਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਜਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਸੁਰਬ ਭਰੀਆਂ ਅਰ ਨਾਸ਼ਮਾਨ ਸੂਰਤਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁਟਨੀ ਲੋੜੀਏ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਤਈ ਅਤੇ ਹੱਛਾ ਤੁੰਕਾ ਗਰੀਬੀ ਆਦਿਕ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਕਲਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਦੌਲਤ ਮਿਲਨ ਦਾ ਢੰਗ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਰਪੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰਬਾਤ ਆਤਮਾਂ ਵਿਚ ਨੇਕ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਦਿਲ ਦੀ ਨੇਕੀ ਇਕ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਇਕਬਾਲ ਮੰਦੀ ਹੈ ਨਾ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਖਾਵਾ ਹੀ ਵਖਾਵਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪਯਾ ਕਮਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਨੇਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਉਹ ਨੇਕ ਬਣਨ ਦੀ ਚਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਅਜਿਹਾ ਰੁਪਯਾ ਸੱਚੀ ਦੌਲਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੁਪਯਾ ਚੰਚਲ ਅਤੇ ਨਾ ਰਹਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਾਉਂਦ ਨਾਮੀ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਦਾ ਜ਼ਿੱਕਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਖ ਅਤੇ ਲੁਚੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖ ਅਤੀ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਅਰ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਵਿਰਾਗੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੈ ਰਹਤ ਨਿਰ ਅਪਰਾਧ ਬਣੇ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਈਸ਼ੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਉਤ੍ਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਅਰ ਅਸਲ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਉਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਿਨੈ ਕਰੋ, ਅਰ ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਉਹ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਹੈ

ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਨੀਚਤਾ ਅਰ ਅਨਿਸ਼ਥਿਰ ਆਦਿ ਖਿਆਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਟਲ ਨਿਯਮ ਕ੍ਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਨੂੰ ਇਲਹਾਮ ਅਰਥਾਤ ਰੱਬੀ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਆਖਣਾ ਲੋੜੀਏ, ਇਹੀ ਸਭ ਥੀਂ ਵੱਡੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚਿਰ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸੰਕਲਪ ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਅਰ ਅੰਤਸਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁਆਰ ਕੇ ਏਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮੰਦਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਾਨਸਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਜਤਨ ਦਾ ਫਲ ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਚੰਗਾ ਅਤੇ ਮੰਦਾ ਸਾਫ ਤੌਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ, ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਲੁਚੇ ਅਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਭੀ ਬਾਹਯ ਧਨ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੇਖੋਗੇ ਤਦ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਭਰੋਸਾ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਠੀਕ ਇਸਥਿਤ ਰਹੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਫੇਰ ਜ਼ਰੂਰ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਗਿਰਾਉ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਵੇਗਾ। ਜੇ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੌਕੀ ਥੀਂ ਅਸਲੋਂ ਅਭਾਗੀ ਹੈ ਉਹ ਸਚ ਮੁਚ ਗਰੀਬ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਦਰਯਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਮਾਣ ਵਡਿਆਈ ਭੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਨਾਢ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦੁਰਾਚਾਰਤਾ ਦਾ ਕੌੜਾ ਫਲ ਭੁਗਤਨ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਫੇਰ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਧਨੀ ਰਹੇ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਨੀ ਹੀ ਵਾਰੀ ਕੰਗਾਲੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੇ ਖੰਚਲ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਰ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਨਾ ਕਰ ਲਏ। ਪਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਰੀਬ ਹੈ ਅਰ ਨੌਕੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਉਹ ਸੱਚ ਮੁਚ ਧਨਵਾਨ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬ ਹਾਲਤ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕਬਾਲ ਮੰਦੀ ਅਰ ਉੱਚ ਭਾਵ ਵਲ ਤੁੱਕੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਰ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਰ ਸਦਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕਬਾਲ ਮੰਦ ਜਾਂ ਧਨਾਢ ਬਣਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਕ ਬਣੋਂ। ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਇਕਬਾਲ ਮੰਦੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਭਜੋਂ। ਏਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਖਾਸ ਭਾਵ ਬਣਾ ਲਓ ਅਰ ਲਾਲਚ ਵਲ ਹੱਥ ਵਧਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਫਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯੋਗ ਬਣਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੁਆਰਥ ਲਾਭ ਪੁਚਾਣਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾਓ, ਅਰ ਸਦਾ ਲਈ ਉੱਚੀ ਨਾ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਅਰ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਨੌਕੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਧਨ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲੋੜੀਦਾ ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨਸ਼ਾ ਧਨ ਦਵਾਰਾ ਭਲਿਆਈ ਕਰਨਾ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਧਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਗੈਰ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਸੁਝੇ ਦੇ ਬਲੀ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲੇ ਅਰ ਉਦਾਰ ਹੋ, ਜੇ ਧਨ ਹੋਣ ਤੇ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਾ ਸਮਝੋ ਸਗੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜਾਂ ਗ੍ਰਹਮਾਸਤਾ ਮੰਨ ਲਓ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਨੀਯਤ ਤੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ

ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਰੁਪਯਾ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਦਿਲ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਮਨ ਪਿਆਰੇ ਬਣ ਜਾਈਏ ਅਰ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਤ੍ਰ ਜਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਅਰ ਕੌਮ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਅਖਵਾਈਏ। ਜੇ ਕੁਝ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਨਿਸਚੇ ਜਾਣੋ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਯਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਬਣ ਜਾਏ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਓ ਆਪਣੇ ਰੁਪਏ ਥੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪ੍ਰਚਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਭੀ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਨੇਕ ਨਾਮੀ ਅਰ ਉਪਮਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦਾ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਾ ਕਰੋ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਏਸੇ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਬਿਨਾ ਸੁਆਰਥ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਣ ਵਾਲੇ ਅਰ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਭੀ ਆਪ ਕੁਝ ੨ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਪ੍ਰਚਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਗਰੀਬ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੋ ਫੇਰ ਭੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਮਾਈ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮਨ ਥੀਂ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਅਰ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਸੱਜਣਾਂ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ “ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਅਸੀਸਾਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਸਭ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਰਜ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਅਰ ਫਲ ਦਾ ਬੀਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚ ਭਾਵ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਅੰਦਰਲੀ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਅਰ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਾ ਅੰਦਰ ਦੀ ਬਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਰੁਪਯਾ ਅਸਲੀ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਨਾ ਇਜ਼ਤ। ਅਰ ਕੇਵਲ ਰੁਪਏ ਤੇ ਆਸਰਾ ਰੱਖਣਾ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਖਲਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਕੰਥ ਕੇ ਡਿੱਗ ਜਾਣ ਦਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਲੀ ਧਨ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇਕੀ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਅਸਲੀ ਇਜ਼ਤ ਜਾਂ ਤਾਕਤ ਉਸ ਤਾਕਤ ਦਾ ਠੀਕ ਠੀਕ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਜਾਂ ਅੰਤਸਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸੁਧਰ ਜਾਏਗਾ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਗੁਸਾ, ਘਮੰਡ, ਹਉਮੈ, ਅਪਣੱਤਤਾ, ਲਾਲਚ, ਸੁਆਰਥ, ਜਿੱਦ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਭ ਜਿੱਦ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਅਸ਼ਰਾਫਤ, ਅਧੀਨਗੀ, ਸਬਰ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ, ਦਯਾ, ਸਖੀ ਪੁਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਿਰਸਵਾਰਥੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋਪਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਇਹ ਸਭ ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਇਜ਼ਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਫ ਰਸਤੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਆਪਣੇ

ਆਪ ਇਕ ਨਾ ਵੱਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਲਮਗੀਰ (ਸਰਬ ਵਯਾਪੀ) ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨੌਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ : “ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਜਗ ਤੇਰਾ ਹੋਇ।” ਪਰ ਧਨੀ ਅਤੇ ਨਿਰਧਨ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਅਨਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਧਨੀ ਨਿਰਧਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਥੀਂ ਅਧਕ ਹੀਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਾਹਰਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਾਲਕੀ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅੰਦਰਲੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਸ਼ੈਦ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਹੋ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਨੂੰ ਹੱਛੇ ਅਰ ਨਿਭਾਉ ਨੌਕਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਦ ਝੱਟ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਇਤਬਾਰ ਮਾਨਸਕ ਆਚਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਜ਼ਰੀ ਅਰ ਕੁਝ ਕੁ ਅਖਤਿਆਰ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਭੀ ਦੇਂਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਭੀ ਨੌਕਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ। ਹੱਛਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੇ, ਨੌਕਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਖਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦ੍ਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਅਰ ਸੱਚੇ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਪੁੱਛਣ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁਟਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਅਰ ਦੁਖ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਓਗੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਆਰਥੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਗੁੱਝਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖਾਪਨ ਹੋਵੇ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਭੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੱਛਣਾਂ ਜਾਂ ਬਾਤ ਚੀਤ ਥੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਰ ਇਨਾਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਲਵੋ, ਅਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਏਨਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਹਾਰਦੇ, ਏਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨੌਕਰ ਵਿਚ ਭੀ ਉਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੱਛਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਭਾਸਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਭੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਸ ਤੋਂ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਛੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਉਹ ਅਸਰਾਫਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਜੋ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਪਾਲਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਸ ਗੁਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਸਦੇ ਮਾਤੈਹਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਕਰ ਸਨ ਅਰ ਜਿਸਨੂੰ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਭੀ ਮੌਕੂਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਉਸਦਾ ਬਚਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ :—“ਮੇਰੇ ਨੌਕਰ ਸਦੀਵ ਮੈਥੋਂ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹੀ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਦ ਤੋਂ ਇਹੀ ਮਨਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਵਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਲੋਕ

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਰਤਨ”। ਇਹੀ ਇਕ ਰਮਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾ ਪਸੰਦ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਕੱਲੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਥੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਸ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਨਾ ਲਾਓ। ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਹੈ, ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਓ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਝੱਟ ਤੁਹਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਆ ਅਕੱਲੇ ਹੋਨਗੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਫ ਦਿਲ ਅਤੇ ਹਰ ਦਿਲ ਪਿਆਰਾ ਬਣਾਓ ਅਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗਣਗੇ। ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੀ ਹੱਛਾ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਹੈ :-

“ਸੋਮਾ ਮਿੱਠਾ ਜਹਾਂ ਹੋ, ਆਵੇ ਚਲ ਸਭ ਕੋ ਤਹਾਂ।

ਨਰ ਨਾਰੀ ਸਭ ਕੋ, ਕੀਟ ਪਤੰਗ ਬਿਹੰਗ ਭੀ।”

ਭਾਵ-ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਚਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਆਦਮੀ ਕੀੜੀਆਂ ਟਿੱਡੇ ਆਦਿਕ ਸਭ ਆ ਅਕੱਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਯਥਾ-ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਵਤ “ਮਿੱਠਾ ਹੋਵੇ ਮੱਖੀਆਂ ਬਹੁਤ” ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਧੀਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ-ਆਪਣੇ ਅੰਤਰਿਕਸ ਨੂੰ ਸੁਧ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਓ, ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਚਾਹੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਸਤਾਏ ਚਾਹੇ ਧਨ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਭਰੂ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ, ਰੰਜ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ, ਜਾਣ ਲਓ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੁਆਰਥਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਰਥਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਏਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਏਥੇ ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ ਉਹ ਹਾਲਤ ਭਾਵ ਹੈ ਜੋ ਦੁਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਮਾਨਸੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਪਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਨ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਅਨਾਦੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦੇਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਮਲ ਹੋਣ ਦਿਓ ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਹਰ ਪਲ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਖਿਆਲ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਨਵੇਂ ੨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਜਾਂ ਬਦੀ ਵੱਲ ਕੁਝ ਝੁਕ ਜਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣਾ ਰੁਪਯਾ ਗੁਆ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਡਿਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਈ, ਜਿਹਾ ਬੀਜਿਹਾ ਉਜਿਆ ਵੱਢਿਆ, ਪਰ ਏਸ ਤੋਂ ਇਹ ਫਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਭੀ ਹਾਰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥਾਤ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਦੋਲਤ, ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ

ਹੈ ਅਰ ਵੈਰੀਆਂ ਥੀਂ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਏਸ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣਾ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ ਅਰ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਥੀਂ ਆਪਣੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਿਲ ਦੇ ਨੂਰ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਾਰਾ ਹੜੇਰਾ ਫੁਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੇ ਬੱਦਲ ਖਿੱਲਰ ਪੁਲਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਂ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ : “ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗ ਜੀਤ” ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬ ਹਾਲਤ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਥੀਂ ਨਿੱਕਲ ਜਾਓ, ਅਰ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ, ਰੋਣਾ ਕੁਰਲਾਣਾ, ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ, ਦਿਲ ਦੀ ਸੜਨ ਅਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਅਕੱਲੇ ਪਨ ਥੀਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਓ। ਆਪਣੀ ਨਿਰਬਲ ਸ਼੍ਰਾਵਥਤਾ ਦਾ ਪਾਟਾ ਪੁਰਾਣਾ ਚੌਲਾ ਲਾਹ ਦਿਓ, ਅਰ ਆਮ ਪਿਆਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੈਹਨ ਲਓ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਦ੍ਰਲਾ ਸੂਰਗ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਏਸ ਦਾ ਅਕਸ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪਦੇ ਵਿਤ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨੇਮ ਧਰਮ ਦੇ ਸੋਟੇ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਮਾਰਨ ਦੇ ਆਮ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਅਰ ਸਦਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਬਰਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਬੀਜਿਆ ਬੀਜ ਤਿਵੇਹਾ ਫਲੇ। ਕੱਟਲ ਸਮੇਂ ਨਾ ਘਾਬਰ ਚਲੇ।
ਸੁੱਖ ਹੋਇ ਚਾਹੇ ਹੋ ਦੁਖ। ਆਇਆ ਕਦੇ ਨਾ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ।
ਨੇਮ ਕੁਦਰਤੀ ਭੇਜ ਬੁਲਾਵੇ। ਨਰ ਬਿਸਮਝ ਬਿਰਥਾ ਘਬਰਾਵੇ।
ਸਿਰ ਪਰ ਹੋਣੀ ਭੁਗਤ ਮੁਕਾਈ। ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਸੁਆਰ ਬਨਾਈ।
ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਕਰੋ ਗੁਜਰਾਨਾ। ਕੀਆ ਭੁਗਤੇ ਸਗਲ ਜਹਾਨਾ।
ਫਿਰ ਸ਼ਾਂਤ ਜੋ ਕਾਰ ਕਰਾਵੇ। ਮਾਲਕ ਮਹਲੀ ਮਹੀਲ ਬੁਲਾਵੇ।
“ਸਾਂਤੀ ਵਿਚ ਕਾਰ ਕਮਾਵਣੀ ਸਾ ਖਸਮ ਪਾਏ ਬਾਇ।”

ਖਿਆਲ ਦਾ ਗੁੱਝਾ ਬਲ

(ਮਾਨਸਕ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਅਰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ।)

“ਇਹ ਮਨ ਸ਼ਕਤੀ ਇਹ ਮਨ ਸੀਉ । ਇਹ ਮਨ ਪੰਚ ਤਤ ਕੋ ਜੀਉ ।

ਇਹੁ ਮਨੁ ਲੇਟਿ ਜਉ ਉਨ ਮਨਾ ਰਹੈ ਤਉ ਤੀਨਿ ਲੋਕ ਕੀ ਬਾਤੇ ਕਹੈ ।”

... ..

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੀ ਬਲਵਾਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਹੌਲੀ ੨ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਬਲ ਵਧੀਕੀ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਨੀਂ ਓਹ ਸ਼ਕਤੀ ਕੰਮ ਚਲਾਣ ਤੋਂ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਅਯੋਗ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਰਤਨ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤੂ ਅਤੇ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਭਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿੱਚੜਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਯਥਾ ਰੇਲ, ਤਾਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪੁਰਸ਼ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਗਿਆਨ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਣ । ਮਨ ਵਿਖੇ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜੋ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲਵਾਨ ਹਨ ਉਤੋਂਡਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਮ੍ਰਿਤੂ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਥਾਈਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਤੱਕੀ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਤੱਕੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਘੇਰਾ ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਏਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵੇ । ਏਸ ਮਾਇਕ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਆਣਪ ਕੇਵਲ ਏਸ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰੇ :-

“ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਤਬ ਸੁਖ ਭਇਆ ਫਤਹਿ ਭਈ ਮਨ ਜੀਤ ।

ਮਨ ਜੀਤੇ ਜਗ ਜੀਤਿਆ ਵਿਦਿਤ ਸਨਾਤਨ ਰੀਤਿ ।”

“ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ” ਇਸ ਈਸ਼ਵਰੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਇਹੀ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਮਾਨਸਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਵਲ ਝੁਕਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਸ਼ ਗੁਲਾਮ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਲਵੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਇਬਰਾਨੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ੨ ਵਾਕਫੀ ਸੀ, ਅਰ ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਦੀਵ ਬਾਹਰਲੇ ਵਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਦੇਂਦੇ ਸਨ, ਅਰ ਕੌਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਜਾਂ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਕੌਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਖਿਆਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਸਾਰੀ ਅਗੂ ਉਕਤੀ (ਭਵਿੱਖਤ ਕਥਨ) ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਅਰ ਇਹੀ ਸਾਰੀ ਅਸਲੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਬਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ। ਕੌਮੀ ਵਾਕਿਆਤ ਕੇਵਲ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਲੜਾਈ ਤਾਉਨ ਅਤੇ ਕਾਲ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਯੋਗ ਵਰਤਨ ਤੋਂ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਈਸ਼ੂਰੀ ਨਿਯਮ ਵਲੋਂ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਇਕ ਖਾਸ ਟੋਲੇ ਨਾਲ ਲਗਾਉ ਦੱਸਨਾਂ ਕਮ ਅਕਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਕੌਮੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ ੨ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹੀ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੀ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਹਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਾਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਖਿਆਲ ਹੈ ਜੋ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਅਮਲ ਪੈਹਲਾਂ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਬਣੇ ਅਰ ਉਪਰੰਤ (ਭੌਤਿਕ) ਮਾਦੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢਨ ਵਾਲੇ, ਰਾਜ, ਤਖ਼ਾਨ ਪੈਹਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਬਨਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਯੋਗ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਫਬਦੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬਹਾ ਕੇ ਫੇਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਦੀ ਜਾਂ ਅਨੁਭਵੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਦ ਏਹਨਾਂ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ੂਰੀ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਗੂ ਪੁਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੱਛੀ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਨਦੀ ਹੈ ਅਰ ਕੌਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਤ੍ਰੀਕੇ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਮਾਰਤ ਢੇਰ ਢੇਰੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਆਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵਲ ਪੂਰੇ ੨ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਝੁਕਾਉਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਉੱਤਮ ਨੇਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁਟੋਗੇ, ਭਰੋਸਾ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋਗੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਰਥ ਇਹੀ ਹਨ ਕਿ ਅਟੱਲ ਨੇਕੀ ਦੀ ਜੀਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਅਰ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਲ ਵਿਖੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਧਰ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਜਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਸਿਰ ਫੇਰਨਾਂ। ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਭੈ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਫਿਕਰ, ਸੌਂਕ, ਮੁਸ਼ੀਬਤ, ਰੰਜ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੂਰਖਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨਿਸਚੇ ਤੇ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਕਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਏਸ ਗੁਝੇ ਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਯਕੀਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਨ ਕਿ ਬਦੀ ਇਕ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨਾਸਤਕਾਂ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਏਹਨਾਂ ਨਾਸਤਕੀ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ਰ (ਈਸ਼ੂਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੈ) ਅਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਹੋਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ।

ਹਰ ਇਕ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਏਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਨ ਦੀ

ਲੋੜ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਏਹਨਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਦੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਡਰਨਾਂ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣਾ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਪਾਪ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਬਦ ਅਸੀਸ ਦੇਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਅਟੱਲ ਨਿਆਂ ਕਰਤਾ, ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਵਰਦਗਾਰ ਅਰ ਨੇਕੀ ਪੁੰਜ ਨੂੰ ਅਥਾਹ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ :—“ਬਾਕੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਈ ਨਾਹੀ” ਤਿਸ ਕੀ ਹਿਸਾਬੋਂ ਡਰਨਾ। ਦੂਤ ਜਮਾਣੀ ਪਾਸ ਨਾ ਆਵਸਿ ਜਿਸ ਸੁਪਨੇ ਬੁਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ।” ਗੱਲ ਕੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਸਾਫ਼ ਹੈ, ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਡਰ ਹੈ। ਡਰਨਾ, ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਣਾ, ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀਣ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੇ ਖਰਾਬੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਹਾਲਤਾਂ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਨਿਸਚਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਅਭਾਵ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਏਹ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਨਿਸਚਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਪਣੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਸਹਾਰੇ ਸਹਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ, ਅਰ ਹੱਛੇ ਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨਾਸਤਕੀ ਹਾਲਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉੱਤਮ ਜਾਂ ਉੱਚ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਓਹ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਹੀ ਢੰਗ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਜੰਮ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਤੁੱਕੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਕੇਵਲ ਚਿਤ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਿੱਤ ਦੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਅਰ ਜਤਨਾਂ ਤੋਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰ ਲੈਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਨਾ ਲੋੜੀਏ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਭੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਥੀਂ ਸਾਨੂੰ ਨੇਕੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਸ ਰੱਖਨ ਤੇ ਸਮਝਕੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਵਾਕਫੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਠੀਕ ੨ ਕੰਮ ਲੈਣ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਾਨ ਦਾ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕਰੋਗੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜਿੰਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਪਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰਾਂ ਅਰ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲ ਪਾ ਸਕੋਗੇ।

ਮੈਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੀ ਵਖਾਓ ਜਿਸ ਦੇ ਛੋਹਨ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚੂਰਾ ਚੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਈ ਰਿੱਧੀ ਸਿੱਧੀ

ਭੀ ਨਹੀਂ ਰਹ ਸਕਦੀ। ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਮਨ ਦੀਆਂ ਨਾਸਤਕ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਵ ਸ਼ੱਕ ਸੂਬੂ ਦੇ ਜਿੱਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਗੱਤੇ ਖਾਣੇ, ਉਤੋਤਿੱਤੀ ਡਰ ਤੇ ਭੈ ਦੇ ਰੋਤ ਬਲੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰੈਹਣਾ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀਆਂ ਸਖਤ ਹਨੇਰੀਆਂ ਦੇ ਝੋਕਿਆ ਥੀਂ ਖਿਲਰੇ ਪੁਲਰੇ ਰੈਹਣਾ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਅਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਫਲਤਾ ਅਰ ਤਾਕਤ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਂਦੇ ਰੈਹਣ। ਅਜੇਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਨਿਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਛਿਆ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾਂ ਉਸਦੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਦਾ ਠੀਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਹੀ ਗਲਾਮ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ, ਅਜੇਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਸੰਥਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਏਹ ਲੋਕ ਅੰਤ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੱਤੇ ਨੰਦੇ ਅਤੇ ਕੁੜਤਣ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖ ਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਥੀਂ ਸਹਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਤ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਕ ਹਨ, ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਪੱਕੇ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਭਰੋਸੇ ਅਰ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਇਰਾਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੀ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਕੰਮ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਆਗੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਪਦਵੀ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੱਛੀ ਤਜਵੀਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਮਨ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਤਬਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਨਾ ਨਾ ਸਿੱਖੋ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਚਨ ਚੇਤ ਕਿਸੇ ਸਖਤ ਔਕੜ ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਭੈ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮਨ ਦੀ ਏਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਮੌਤ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਫਿਕਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਹੁਣ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਰਾਤ ਵੇਹਲੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਓ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੱਖਰੀ ਜਗਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਓ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਏਕਾਂਤ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਬਿਘਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਚਲੇ ਜਾਓ ਅਰ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫਿਕਰਾਂ ਥੀਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਰ ਹੱਛੀ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਖਿਆਲ ਲਗਾਓ ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆ ਜਾਏਗੀ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਫਿਕਰ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਝੱਟ ਪੱਟ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਅਮਨ ਅਰਾਮ ਅਰ ਦਿਲਜਮਈ ਅਰਥਾਤ ਸਿਥਿਰਤਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲੈ ਆਓ, ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ

ਮਨ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਅਰਾਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਔਕੜ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਲਾਓ ਅਰ ਜੋ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਘਬ੍ਰਾਹਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਠਿਨ ਅਰ ਨਾ ਵੱਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸੌਖੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਉੱਤਮ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਕਿ ਏਸ ਔਕੜ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਕੀ ਹੈ, ਅਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਫਲ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਅਰ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਦਿਨ ਬਰਾਬਰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਓਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਚਾਈ ਤੇ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਅਮਨ, ਸਾਂਤੀ, ਅਰਾਮ, ਅਰ ਦਿਲ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੋ ਢੰਗ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਵੇ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਰ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹੋਵੋ ਅਰ ਫਿਕਰ ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਲੱਗੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਤਾਂ ਗਲਤ ਹੈ ਅਰ ਕੰਮ ਅਕਲੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇਹੇ ਵਹਿਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਭੀ ਰਾਹ ਨਾ ਦਿਓ, ਜੋ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਰਾਮ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੁਣੀ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰ ਅਮਲ ਕਰੋ, ਅਰ ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਵਲ ਨਾ ਜਾਓ। ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਵਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਸਾਫ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁੱਧ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਫੈਸਲੇ ਯੋਗ ਗੱਲ ਤੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਓਹ ਕਠਨਾਈ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਜੰਮ ਕੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਕਠਨਾਈ ਭੀ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਲ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਠੀਕ ੨ ਹਾਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਗੰਢ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਹਾਲਤ ਦਾ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰੋ ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਵੈਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸਨਾਂ, ਜਜ਼ਬੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਨਾ ਕਰ ਲਓ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਠੀਕ ੨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਖਿਆਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਪੁੱਜਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਖਿਆਲ ਦਾ ਬਾਹਯ ਅਰ ਸੰਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਵਥਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਠੀਕ ੨ ਜਾਚਿਆ ਜਾਵੇ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਖਿਆਲ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ ੨ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਝਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਚਰਜ਼ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਇਕ ਖਿਆਲ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਤੀਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਸਥਿਤ

ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਫੇਰ ਉਸ ਦਾ ਅਕਸ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਬੁਰਾ ਜਾਂ ਭਲਾ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਮਨ ਦਾ ਮਨ ਸਾਹਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਉਤੋਂਤੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਫਸਾਦ ਉਪਜਾਊ ਖਿਆਲ ਇਹ ਸਾਡੇ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਤਾ ਸਕਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਬਦੀ ਦੇ ਹਰਕਾਰੇ ਹਨ ਜੋ ਹੋਰ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬਦੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਉਕਸਾਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਪੁਰਸ ਅਰਥਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਜਾਂ ਅੰਤਸਕਰਨ ਏਹਨਾਂ ਬਦੀਆਂ ਦੇ ਹਲਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲਵਾਨ ਬਨਾ ਕੇ ਉਲਟਾ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁੱਧ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਰ ਨਿਸਕਾਮ ਖਿਆਲ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤਾ ਵਾਲੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਹਲਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨਯਾਈਂ ਹਨ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਰੋਗਤਾ ਅਤੇ ਬਰਕਤ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਬੁਰਾਈ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਗਮ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਟੁਟੇ ਦਿਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਰਹਤ ਅਟੱਲ ਮੁਕਤੀ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਦੁਆਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਸੁਭ ਸੰਕਲਪ ਦਿਲ ਵਿਖੇ ਸੋਚੋ ਅਰ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਯ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੱਛੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਜਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖੋ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਤਵ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਚਾਹੋ ਬਨਾ ਸਕੋਗੇ। ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਅਰ ਪਾਪੀ ਵਿਚ ਇਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਸਕਤੀਆਂ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰਹਾਂ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ ਪਰ ਪਾਪੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਦ੍ਰੀਆਂ ਸਕਤੀਆਂ ਦੇ ਆਪ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਬਲ ਅਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਢੰਗ ਨਹੀਂ, ਸਿਵਾ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਪੁਰਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਅਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ। ਜੋ ਪੁਰਸ ਆਪਣੀ ਚਿਤ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਰਬਲ ਚਿੜਚਿੜਾ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਅਸਲੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਭਲਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ ੨ ਹਾਲਤਾਂ ਅਰਥਾਤ ਘ੍ਰਿਣਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪਸੰਦਗੀ, ਮੰਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ, ਗੁੱਸਾ, ਈਰਖਾ, ਸਾੜ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖੋ। ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਅਦਲ ਬਦਲ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਨੇ ਰਹੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਲ ਤਕੋਗੇ ਅਰ ਬਾਹਰਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਮੁਬਾਜ਼ ਰਹੋਗੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਮਨ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਖਦਾਈ ਫਸਾਦ ਉਪਜਾਊ ਅਰ ਰੋਕ ਪਾਵਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਹ ਵਾਦੀ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਚੁੱਪ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰੱਖੋ, ਅਰਥਾਤ ਏਕਾਂਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚੋ, ਅਰ ਅਮਨ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ। ਇਹ ਇਕ ਢੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਖਿਆਲ ਦੀ ਥਾਂ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼

ਖਿਆਲ ਅਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਨੀਚ ਖਿਆਲ ਦੀ ਥਾਂ ਬਲ ਅਰ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੇ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਅਰ ਸੰਸਾਰਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁੱਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਥੀਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈਣ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਇਹ ਇਕ ਜੁਗਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਚਾਹੇ ਸੋ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਿਕੰਮੀ ਦਲਦਲ (ਜਿਲ੍ਹਣ) ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਥਾਓਂ ਥਾਈਂ ਖਿਲਰੇ ਹੋਏ ਅਰ ਨੁਕਸਾਨ ਪ੍ਰਚਾਨ ਵਾਲੇ ਗੰਦੇ ਮੰਦੇ ਟੋਥਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਲੀ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਕ ਹਰੇ ਭਰੇ ਲੈਂਗ ੨ ਕਰਦੇ ਖੋਤ ਜਾਂ ਇਕ ਮੋਵਾਦਾਰ ਬਾਗ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰਕੇ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਵੱਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੁਕਤੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨੇਕੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਪਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਵੋਗੇ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗੁੱਝੀ ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਰ ਜਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪੈਰਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜਤਨ ਨਿਰਬਲ ਅਰ ਅਪੂਰੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਰ ਏਸ ਨਵੀਂ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ “ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ” ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਖੀ ਵੈਰਮੀ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਸਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਸਾਫ ੨ ਰੋਸ਼ਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ੨ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਏਸ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਤੱਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਰਨਯ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸਮਝ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਭਵਿੱਖਤ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਤੁਸੀਂ ਅਗੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਜਤਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪੈਰਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਤੀ ਦਰੁਸਤੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਤੁਹਾਡੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਵਾਕਿਆ ਹੋਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਨਸਕ ਹਾਲਤ ਦੁਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਵਟੀਵੇਗੀ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿੰਨਾ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਵੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਪੱਕ ਸੁੱਧ ਅਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਹਾਰਾ ਦਾਤੀਆਂ ਅਰ ਉਪਰ ਉਠਨ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਖਾਂ (ਧਾਰਾਂ) ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਖੁਸ਼ੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਏਗੀ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ, ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਵੋਗੇ ਜੋ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ

ਤਾਕਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਰ ਬੇ-ਮਲੂਮ ਤੌਰ ਨਾਲ ਗਰਮੀ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਰਨਾਂ ਤੇ ਉੱਤੋਂਤੋਂਤੀ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਬਲ ਵਾਲੇ ਦਿਲ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਨਗੇ, ਤੁਹਾਡਾ ਦਬਦਬਾ ਵਧ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮਨੁੱਸ਼ ਦੇ ਵੈਰੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਲਾਭ ਦਾਇਕ ਬਣਨਾ, ਬਲਵਾਨ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸਤਕ ਨੀਚ ਅਤੇ ਅਸੁੱਧ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਵੇ, ਅਰ ਜੇਹਾ ਕਿ ਸਿਆਣਾ ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਨੌਕਰਾਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੇਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵੇ ਅਰ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਠੀਕ ਠੀਕ ਆਖ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰੇਗਾ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਥੱੜੀ ਜੇਹੀ ਭੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਬਲ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਆਦਿ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਥਾਹ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਤਸੱਲੀ ਅਰ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਸੰਸਾਰਕ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਉਹ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ।

ਠੌਰ ਮਨ ਰਾਖ, ਡਿਗੇ ਵਾਕ ਮੂਹੋਂ ਆਖ ਨਾਹੀਂ,

ਬੁਰਾ ਨਾਂ ਤਕਾਈਂ ਕਿਸੇ, ਭਲਾ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਰ।

ਉਠੋ ਜੋ ਤਰੰਗ ਮਨਿ ਅੰਗ ਭੰਗ ਉਸ ਕਰ,

ਹਰਿ ੨ ਧਿਆਇ, ਹੀਆ ਤੱਤਾ ਠੰਢਾ ਠਾਰ ਕਰ।

ਆਪ ਤੇ ਸ੍ਵਾਰ, ਬੂਹੇ ਮਾਰ ਆਪੇ ਆਪ ਬੈਠਿ,

ਪੈਠਿ ਘਟਿ ਦਰ ਸਿਟ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਬਿਹਾਲ ਕਰ।

ਪਾਏਂਗਾ ਅਮੋਘ ਬਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਪਾਰ ਯਾਰ,

ਦੇਖ ਅੱਜ ਆਇ, ਗੱਲ ਆਖੀ ਮੈਂ ਨਿਹਾਲ ਕਰ।

ਅਰੋਗਤਾ, ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭੇਤ

ਗੁਝਾ ਆਖੀ ਭੇਤ ਹੁਣ ਆਸਾਂ ਪੂਰਣਹਾਰ ।

ਹਾਰੇ ਹਿਰਦਾ ਨਾਹਿ ਜੇ ਖਿੜਸੀ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਅਸਲੀ ਅਰੋਗਤਾ, ਦੌਲਤ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨੇਕੀ ਤੁਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਨੇਕੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਆਚਰਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਨੇਕੀ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਿਆਲ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਾਫ ਹੋਣ, ਵਾਸਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚ ਹੋਣ, ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮੱਤ ਉਚੀ, ਪਿਆਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਵੇ ਅਰ ਬੇਅਰਥ ਸ਼ੇਖੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਸਦੀਵ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਮਾਨੋਂ ਆਪਣੇ ਚਰ੍ਹ ਪਾਸੀਂ ਨਰਮੀ ਅਰ ਤਾਕਤ ਦੀ ਇਕ ਆਤਮਕ ਪੈਣ ਫੈਲਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਪੈਣ ਵਿਖੇ ਸਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਨ ਤੋਂ ਬੇਬੁਨਜ਼ਾਦਾ ਹਨੇਰਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਨੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਸੁਧ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਰ ਪੱਕੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਯੋਗ ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਥਾਂ ਪੁੰਜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੁਰਾਈ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਰੈਂਹਦਾ ।

ਜਿਥੇ ਕਿਧਰੇ ਅਸਲੀ ਭਰੋਸਾ ਅਰ ਬੇਲਾਗ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਅਰੋਗਤਾ, ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਤਿੰਨੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬੀਮਾਰੀ ਅਸਫਲਤਾ ਅਰ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਕਦੀ ਭੀ ਠੰਹਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਰਜ (ਪਾਲਨਾ) ਲਈ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਸ੍ਰੀਰਕ ਹਾਲਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਨਸਕ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਇਸਥਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਵਿਦਵਾਨ ਲੋਕ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਬਣਿਆਂ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੂਰਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦੀ ਤਾਕਤ (ਫੁਰਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀ) ਤੋਂ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਥਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਰਾਸ਼ ਰੈਂਹਦਾ ਹੈ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੀਰਨ ਰੋਗ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਅਰ ਉਸ

ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਵਿਸਵਾਸ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਅਗੋਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਮਨ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਕ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਹੀ ਹੋਰ ਫੇਰ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਜਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਅਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਮਨ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਅਸਥਾਤ ਸਰਬ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮਨ ਹੀ ਹੈ। ਪਾਪ, ਰੋਗ, ਰੰਜ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ, ਅਰ ਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕੋਈ ਵਜੂਦ (ਹਸਤੀ) ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭਿੰਨ ੨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਠੀਕ ਸੰਬੰਧ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਾਂ। ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ "ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਟੋਲਾ ਸੀ ਜੋ ਅਜਿਹੀ ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਈ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਬੀਮਾਰ ਪੈਣਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਫੀ ਦੇ ਅਯੋਗ ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਖਰਾਬੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਅਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਗੇ, ਅਰ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੇ ਕਿ ਬੀਮਾਰੀ ਰੱਬ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸੱਚੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਸਾਡੇ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਭੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਛੋਟੀ ਅਸੀਂ ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਸਹਿਲ ਰਾਹ ਜਰਨੇ ਦੀ ਸੜਕ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਰੋਗੀ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਰੋਗ ਨੂੰ ਖਿਚਦੇ ਹਨ, ਰੋਗੀ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰੋਗ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰੋਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਥੀਂ ਦੂਰ ਨੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਯੋਗ ਖਿਆਲ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾਤੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰੋਧ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਈਰਖਾ, ਲਾਲਚ ਜਾਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਵਸਤੂਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਅਰ ਫੇਰ ਪੂਰੀ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਅਸੰਭਵ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਦੀਵ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਖੇ ਰੋਗ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਰਹੇ ਹੋ, ਬੁੱਧਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਤਾਂ ਖਰਾਬ ਬਦਰ ਹੈ ਜਾਂ ਹੈਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਭੈ ਜਨਕ ਹਨ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਰਹਿਣਾ ਅਰ ਪੂਰੀ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਰਖੋ ਅਰ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰੋ, ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਸੱਚੇ, ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਰਾਹ ਦਿਓ, ਅਰ ਨੇਕ ਨਿਯਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮੂਲ ਰਸੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਨਿਕੰਮਾਂ ਹੰਕਾਰ, ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਘ੍ਰਿਣਾ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ ਤਦ ਤੁਹਾਡੀ ਬਦ ਹਜ਼ਮੀ, ਸਫ਼ਰਾਵੀ ਮਿਜਾਜ਼, ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਟੁਟਨਾ ਆਦਿਕ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਾਇਤਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਨਗੀਆਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜਿੱਦ ਅਤੇ ਹਠ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਏਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰੀਰ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ।

ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕਹਾਣੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਅਰ ਸਰੀਰਕ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ : ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਸਖਤ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਹਕੀਮਾਂ ਦਾ ਉਤੋੜਿਤੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਯਾ, ਫੇਰ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ੈਹਰਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਅਰੋਗਤਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮੇਂ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਨਾਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਉਸ ਦਾ ਰੋਗ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਰੋਗ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਰੋਗਤਾ ਵਾਸਤੇ ਰੰਚਕ ਭੀ ਫਰਕ ਨਾ ਹੋਯਾ ਤਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਸੁਪਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਉਸ ਕੋਲ ਆਯਾ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ “ਹੇ ਵੀਰ। ਕੀ ਤੂੰ ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰ ਲੀਤੇ ਹਨ ?” ਉਸ ਨੇ ਉੱਤ੍ਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਂ ਜੀ ਕਰ ਲੀਤੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੱਛਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਅਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾਤਾ ਹਮਾਮ ਜਾਂ ਚਸ਼ਮਾ ਵਿਖਾਵਾਂਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੋ ਟੁਰਿਆ, ਅਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਇਕ ਚਸ਼ਮੇ ਤੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ‘ਲੈ ਏਸ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁਬੀ ਮਾਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੱਛਾ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ।’ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਲੁਕ ਗਿਆ। ਉਸ ਰੋਗੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਟੁੱਬੀ ਲਾਈ ਅਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਹੀ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਰੋਗ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਚਸ਼ਮੇ ਤੇ “ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਨਾਂ” ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪੂਰੇ ੨ ਅਰਬ ਅੱਚਨਚੇਤ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸੋਚਨ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਯਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਕ ਖਾਸ ਪਾਪ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਿਆਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਸੁਗੰਧ ਖਾਧੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਏਸ ਪਾਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਤਿਆਗਦਾ ਹਾਂ ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਨ ਵਾਸਤੇ ਪੁਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਗੰਧ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਰੋਗ ਘੱਟ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਅਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪੂਰਣ ਅਰੋਗ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸ਼ਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਅਰੋਗਤਾ ਵਿਗੜ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਅਰੋਗਤਾ ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਘੱਟ ਅਕਲ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਬਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਰੋਗਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਰੋਲੇ ਗੋਲੇ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖੋ, ਫਿਕਰ ਮੇਦ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਬਿੰਦੀ ਦੀ ਚਾਂਦੀ ਕੱਢਣੀ ਅਰ ਬੇਅਰਥ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾ ਲੈਣਾ ਅਰੋਗਤਾ ਵਿਚ ਖਰਾਬੀ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਅਰ ਮਾਨੋਂ ਰੋਗ ਨੂੰ

ਸੱਦਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਭਾਵੇਂ ਦਿਮਾਗੀ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰਕ, ਗੁਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਰੋਗਤਾ ਦਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਫਿਕਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਥੀਂ ਬਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਵਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਵਰਤਮਾਨ ਕੰਮ ਵਲ ਲਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜੰਮ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਇਕਾਗ੍ਰਤਾ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਅਤੇ ਫਿਕਰ ਮੰਦ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਅਰੋਗਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇਗਾ। ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ ਅਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਅਰੋਗਤਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਤਨਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਸਫਲਤਾ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀਆਂ ਫੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਵਾਂ ਨਰੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਖਿਆਲ ਦੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਕਦੀ ਭੀ ਅੱਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਛੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਹਫਿਆਈ ਨਾਲ ਸਜਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਭੀ ਹੱਛਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਿਆਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਰ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀਆਂ ਖਿਲਬਿਲੀ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਲੈਹਰਾਂ ਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਬੂੰਦ ਪਾਓ ਅਰਥਾਤ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤ ਅਰ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਲਨ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਕ ਨਾਉਂਕਾ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਿਚ ਟੁਰ ਰਹੀ ਹੈ—ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਲ ਚਲ ਜਾਂ ਤਬਾਹੀ (ਬਰਬਾਦੀ) ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜੇ ਏਸ ਬੇੜੀ ਦਾ ਮਲਾਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇੜੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਚਲੀ ਜਾਏਗੀ ਅਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਤ੍ਰਿਆਂ ਥੀਂ ਅਮਨ ਨਾਲ ਲੰਘ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗੀ। ਹਾਂ ਜੇ ਮਲਾਹ ਹੱਛਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਫ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਨਿਸਚੇ ਜਾਂ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ਼ੂਰ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਨਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਨਾਏ ਹੋਏ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਨਾਂ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਨਾਂ ਅਰ ਇਹ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਨਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਹੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਪੱਥਰ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ। ਭਰੋਸੇ, ਯਕੀਨ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਤੀ ਉਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ, ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਇਲਹਾਮ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਨ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ ਅਰ ਆਪਣੇ ਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨਿਡਰ ਅਤੇ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਕਿ ਭਵਿਖਤ ਕਾਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਹਰ ਇਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਯਤਨ ਦਾ ਅਜਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਦੇ ਭੀ ਖਤਾ ਨਾ ਕਰਨਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਕੁਛ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ੨ ਦਾਣਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਅਜੇਹੇ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਤਾਕਤ

ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਸੁਥਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਤਮਾ ਬਿਨਾਂ ਡਰ ਖਤਰੇ ਦੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਸੱਜਣ ਜੀ ! ਹਰ ਇਕ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਨਿਰਭੈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਭਰੋਸਾ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ, ਸਫਲਤਾ ਅਮਨ ਅਰ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਚਾਣ ਵਿਚ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਅਰ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਬਣਾਣ ਵਿਚ ਅਚਰਜ ਅਸਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਤੇ ਜੋ ਕੰਧ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ ਉਹ ਅਤੀ ਪੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਰ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ, ਅਰ ਇਹ ਐਸਾ ਇਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਧਨ ਦੌਲਤ ਥੀਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਦਰਜੇ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਗਿਰਾਉ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਰੰਜ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਜਾਂ ਸੁਖ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਯਕੀਨ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋ, ਏਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤ ਪਨਾਹ ਸਮਝ ਕੇ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਉਸੇ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰੋ ਅਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਨੀਂਹ ਤੇ ਜਮਾ ਕੇ ਰਖੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਯਕੀਨ ਤੇ ਜਮੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਖਡੋਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਦਿਓਗੇ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇਹੀ ਹੱਛੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਖਾਬ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਸੰਸਾਰਕ ਨਫੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। “ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ੨ ਯਕੀਨ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਸੁਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕੁਝ ਉਪਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਹ ਅਰ ਟੁਟ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਐਸੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਏਸੇ ਵਿਚ ਅਰ ਏਸੇ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਜਮਾਇਆ ਹੈ ਅਰ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਮਾਨ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਦੀ ਡੋਰ ਸੀ ਕਿ ਰੰਜ, ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ, ਬੁਧੀ ਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਅਰ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਗੋਂ ਹਟ ਗਏ ਅਰ ਭੁਲਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਏ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਵਿੱਖਤ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਾਮਯਾਬੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੱਛੇ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਭੀ ਫਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੀ ਜਾਓ ਅਰ ਇਹ ਜਾਣ ਲਵੋ ਕਿ ਸੁਭ ਸੰਕਲਪਾਂ ਅਤੇ ਸੁਭ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਨੇਕ ਫਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ।

ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਆਮਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਅਰ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਆਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਸੁਭਾਗ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਇੱਛਾ

ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ ਅਰ ਓਹ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਝੱਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤਾਂ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਬਰਕਤ ਜੋ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ ਓਹ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਖੁਸ਼ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਹਯਾਤੀ (ਜੀਵਨ) ਭਰ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਨੇਕ ਬਨਾਣ ਅਤੇ ਪੂਰਨਤਾ ਨੂੰ ਪੁਚਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਹੱਛਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਅਰ ਨਿਰੇ ਬੜ ਬੜਾਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਫਲ ਦੇ ਉਡੀਕ ਵਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਮਨ, ਬਾਣੀ, ਸ਼ੀਰ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਖਾਸ ਕਰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਅਰ ਹਿੰਮਤ ਦੇ ਬਲਵਾਨ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਭਰੋਸਾ, ਆਸ, ਖੁਸ਼ੀ, ਜਾਨਵਾਰੀ, ਅਰ ਮੁਹੱਬਤ ਦੁਆਰਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦ੍ਰ ਅਰ ਹੱਛਾ ਮੰਦਰ ਬਨਾਇਆ ਸੀ, ਅਰ ਉਸ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਿਰਨਾਂ ਸਦੀਵ ਉਸ ਦੇ ਚਹੂੰ ਪਾਸੀਂ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਇਹ ਕਿਰਨਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਸਨ, ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਪਰਗਟ ਸਨ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਥਰ ਥਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਲੋਕ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਅਚਰਜ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਉਹ ਝੱਟ ਉਸਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਭਾਵ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਸੋ ਜਿਹਾ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਉਜਿਹਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੀ ਸਫਲਤਾ, ਤੁਹਾਡੀ ਅਸਫਲਤਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਰੋਹਬ ਦਾਬ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਅਕੱਠ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਅੰਬ ਰਹਤ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਅਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਜਮਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਸੁੱਧ, ਗੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੀਚ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸਾਡੇ ਤੇ ਲਾਹਨਤਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਡਰ, ਭੈ ਅਰ ਚੰਚਲਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਾਪਰੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੰਦੀ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰਾਰਥਾ ਦੇ ਬਨਾਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਹਰ ਪਲ ਤੁਹਾਥੋਂ ਹੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਸੀਰਾਂ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸੁਧਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ, ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਬੇਗਰਜ਼ ਬਨਾਓ, ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਰੋਹਬ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਰਹੇਗਾ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਕੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਰੁਪਯਾ ਕੁਝ ਭੀ ਇਕੱਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਚਹੂੰ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਘੇਰੀ ਰਖੋਗੇ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਲਖ ਪਤੀ ਜਾਂ ਕਰੋੜ ਪਤੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਤੁਹਾਡਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਦਰ ਕੀ ਕੁਝ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਖੇਗਾ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ

ਭੀ ਸਫਲਤਾ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਇਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਬੇਗਰਜ਼ ਸੁਭਾਉ ਪੈਦਾ ਕਰੋ, ਅਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਆਪਣੇ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਰਹੋ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਥੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਪਜਨਗੀਆਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਅਸੂਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਅਰੋਗਤਾ ਅਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸਫਲਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਭੀ ਬਹੁਤ ਉਚਆਈ ਤੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ, ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਏਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਭੀ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਅਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਏਸ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਅਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਲੇ ਮੌਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਦੀਵ ਨਵੀਆਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਭਾਲ ਵਿਚ ਰਹੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਅਰ ਨਵਾਂ ਰਸਤਾ ਉਹਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਝਟ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਜਾਓ। ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ, ਸਿਆਣਪ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਅਰ ਅਸਲੋਂ ਸੋਚ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਏਸ ਨਵੇਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਿਲ ਜਾਨ ਥੀਂ ਜਤਨ ਕਰੋ।

ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਜੇ ਛੋਟੇ ੨ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰ ਲਓਗੇ ਤਾਂ ਵਡੇ ੨ ਕੰਮ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦਰਜੇ ਬਦਰਜੇ ਕਦਮ ਜਮਾ ਕੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹੋ, ਤਦ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਭੀ ਨਾ ਡਿਗੋਗੇ, ਅਰ ਏਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਤਾਕਤ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਤੋਂਡਿਤੀ ਦੇ ਅਭਯਾਸ ਤੇ ਅਟੱਲ ਜਤਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਯੋਗਤਾ ਅਰ ਸਾਮਾਨ ਤੋਂ ਕਿਹੀ ਹਛਿਆਈ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਫੁੱਫੋਹਰਾਪਨ, ਨਕੰਮੀ ਬੋਲ ਚਾਲ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥ ਭਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਚ ਗੁਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਉਹ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਲੋੜੀਏ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇਕੱਲੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਟੁਰਨਾ ਸਿੱਖੋ ਅਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਖਾਜ਼ ਨਾ ਰਹੋ। ਸਾਰਾ ਬਲ ਪਕਿਆਈ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਗੰਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਯਥਾ ਵੇਖੋ ਪਹਾੜ, ਭਾਰੀ ਚਟਾਨ, ਭਾਰੀ ਪਿੱਪਲ ਜਾਂ ਬੋਹੜ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ ਜਿਸ ਨੇ ਭੂਵਾਨ ਅਤੇ ਹਨੇਰੀ ਦੇ ਸਦਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਏਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਖਿਆਤ ਬਲ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਏਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਕੱਲਾ ਬੜਾ ਉਚੇ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਲਾ ਤਾਂ ਦੇਵੇ। ਉਲਟ ਉਸ ਦੇ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ

ਰੋੜ, ਝੁਕਦੀ ਹੋਈ ਟੈਂਗਣੀ ਅਰ ਹਿਲਦਾ ਹੋਇਆ ਨਰਸਲ (ਨੜਾ) ਏਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜਦ ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਅਰਥਾਤ ਏਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਯਥਾ ਰੋੜ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ, ਬਿਛ ਨਾਲ ਇਕ ਅੱਡ ਟੈਂਗਣੀ, ਜਾਂ ਨਰਸਲ ਦਾ ਇਕ ਸਰਕੰਡਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੁਝ ਭੀ ਸੋਖ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਉਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਤਸੱਲੀ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਮਨਾਂ ਜਾਂ ਇੱਛਾ ਵਿੱਚ ਫੜੇ ਹੋਣ।

ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਸੁਦਾਈ ਹਨ, ਡਰਪੋਕ ਹਨ, ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੋਧਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਰ ਚੰਚਲ ਸੁਭਾਉ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰ ਆਸਰੇ ਅਤੇ ਨਿਰ ਸਹਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਨਗੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਰਾਉ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਪਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਨਿਡਰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੋਚਨ ਵਾਲੇ ਅਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੁਭਾਉ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕੱਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਬੀਆਬਾਨ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਵਨ। ਜਿੰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਾਕਤ ਹੈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਦੂਣਾ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜੋ ਆਤਮ ਰੋਆਂ ਅਰ ਘੁੰਮਨ ਘੇਰ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੋਗ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਏਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਏਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਨਗੇ।

ਜੇਸ਼ ਜਾਂ ਜਜ਼ਬਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਬਲ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਲ ਦਾ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਤੂਫਾਨ ਜਾਂ ਝੱਖੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਜੋ ਪੱਕੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਬਲ ਆਪ ਚਟਾਨ ਜਾਂ ਪੱਕੀ ਕੰਧ ਹੈ ਜੋ ਏਸ ਤੂਫਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਅਰ ਅਚਲ ਤੇ ਅਡੌਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਿਸਟਰ ਬੈਂਜਿਮਨ ਡਜ਼ਰੇਲੀ ਨੇ ਪੈਹਲੀ ਵਾਰੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਅਰ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਅੰਦ੍ਰਲੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ :—“ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਲੈਕਚਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਮਝੋਗੇ।”

ਇਕ ਨੌਜੁਆਨ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਹਾਰਾਂ ਤੇ ਹਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੇ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਸਹਾਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਮਿਤ੍ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਹਨੇ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਅਰ ਆਖਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਓ। ਉਸ ਨੌਜੁਆਨ ਨੇ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ “ਉਹ ਵੇਲਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਹ ਵੇਲਾ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸੁਭਾਗਤਾ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਤੇ ਅਸਚਰਜ ਹੋਵੋਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਧ ਕਰ

ਵਖਾਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦ੍ਰ ਉਹ ਗੁੱਝੀ ਅਤੇ ਨਾ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅਣਗਿਣਤ ਕਠਨਾਈਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਆਗਿਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਏਸ ਬਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਏਸ ਤਾਕਤ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਆਦ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਕਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਕਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਖਿੜ ਖਿੜ ਕੇ ਘਿੱਘੀਆਂ ਮਾਰਨਾਂ, ਬੇਅਰਥ ਝਗੜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਅਰ ਕੇਵਲ ਹੱਸਣ ਦੀ ਖਾਤ੍ਰ ਠੱਠਾ ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਕਨਾਰਾ ਕਸ਼ੀ ਕਰਨੀਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਏਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੇਅਰਥ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾਇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਸੈਂਟ ਪਾਲ⁴ ਨੇ ਭੀ ਏਸੀਆ ਕੋਚਕ⁵ ਵਿਚ ਅਫੀਸ⁶ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਮਕਾਨਾ⁷ ਗੱਲ ਕੱਥ ਅਤੇ ਹਾਸੀ ਮਖੌਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਰੁੱਝੇ ਰਹਨ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਨਸਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰੋਗੇ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਨ ਲਗੋਗੇ ਕਿ ਅਸਲੀ ਤਾਕਤ ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਨਾ ਰਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਤੁੱਕੀ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹਨ, ਅਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੋਂ ਸਾਫ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁੱਕੀ ਕਰ ਸਕੋਗੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰੋ, ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਹੱਛਾ ਤੇ ਲਾਭ ਵੰਦਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਓ ਅਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਟੋ ਅਰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ “ਦੋ ਦਿਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੱਫਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ” ਸਿੱਖਨ ਵਿਚ ਚਾਹਵਾਨ ਅਤੇ ਚੁਸਤ ਚਾਲਾਕ, ਪਰ ਮੰਗਨ ਵਿਚ ਢਿੱਲੇ ਬਣੇ ਰਹੋ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝੋ ਅਰ ਆਪ ਕੰਮ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪ ਅੰਦਰਲੇ ਸਿੱਖਯਾਦਾਤਾ ਅਰ ਅਗੋਚਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਖਯਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੋਗੇ, ਤਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫਤੇ ਤੇ ਫਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਹੌਲੀ ੨ ਅਨੰਦ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਰ ਭਾਵ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੌਲੀ ੨ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਰੋਗ ਤੇ ਉਦਮੀ ਰਹੋਗੇ ਅਰ ਪੂਰਾ ੨ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਓਗੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੋਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਅਲੱਗ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਰਹੋਗੇ, ਅਰ ਖੁਦੀ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਬਣੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੋਗੇ ਅਰ ਉੱਤਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਰ ਅਟੱਲ ਨੇਕੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲੋਗੇ, ਅਰ ਏਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਅਰੋਗਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਅਨਗਿਣਤ ਅਰ ਨਾ ਘਟਨ ਵਾਲੀ

ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਰੋਹਬ ਦਾਬ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਸਦੀਵ ਵਧਦੀ ਰਹੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਕਤ ਉਸ ਨਾਂ ਬਦਲਨ ਵਾਲੇ ਅਸੂਲ ਦਾ ਭਾਗ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਅਸੂਲ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ।

ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਏਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਦਿਲ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸੁਧ ਮਨ, ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਠੀਕ ਅਤੇ ਸੱਚਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਪੱਕ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਮਾਨਸਕ ਕਾਮਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਕਾਬੂ ਰੱਖਨਾ ।

ਅਟੱਲ ਰੱਖ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਰ ਨਾ ਹਿੱਲੇ ਤੇਰਾ ।

ਲੱਕ ਨਾ ਢਿਲਾ ਕਰੀਂ ਵਿਘਨ ਚਹਿ ਪਏ ਘਨੇਰਾ ।

ਬੇਮੁਥਾਜ ਰਹ ਰੱਖ ਸਦਾ ਕਾਬੂ ਨਿਜ ਤਾਈਂ ।

ਤੁਝ ਸਿੱਕਾ ਸਭ ਮੰਨ ਸੀਸ ਕੋ ਦੇਨ ਝੁਕਾਈ ।

ਪਰਮ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ ?

“ਵਿਚਿ ਦੁਨੀਆਂ ਸੇਵ ਕਮਾਈ ਐ ।

ਤਾ ਦਰਗਹਿ ਬੈਸਣ ਪਾਈਐ ।” (ਸਫਾ 26)

“ਭਲਾ ਹੋਰਨਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਾ ਦੇਏ ਵਿਸਾਰ ।

ਵਾਪਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਿ ਹੈ ਨਿਰ ਸੰਸੇ ਸੰਸਾਰਿ ।”

ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਇਛਾ ਹੈ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗ਼ਮੀ ਭੀ ਉਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗ਼ਰੀਬ ਪੁਰਸ਼ ਦੌਲਤ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ ਅਰ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੌਲਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਹਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਹ ਅਤੇ ਇਛਾ ਤੋਂ ਰੱਜ ਕੇ ਥਕੇਵੇਂ ਅਤੇ ਰਜੇਵੇਂ ਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਪਲੰਘ ਤੇ ਪਏ ਲੇਟਨੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਾਇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਤੀ ਹੀ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਗਏ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ । ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਅਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿੱਚ ਅਰ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖਦੇ, ਪਰ ਵਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਬਾਜ਼ ਅਤੀ ਦੁਰਭਾਗ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਦੁਨੀਆਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ, ਅਰ ਬਾਜ਼ੇ ਅਤੀ ਹੀ ਸੁਭਾਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿੱਤ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਬੜੀ ਕਠਨਾਈ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੌਲਤ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਾਭ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਖ਼ਦਗਰਜ਼ੀ ਥਰਕੇ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਏਨੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਂ ।

ਤਾਂਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਬਨਾਵਟੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਧੌਖਾ ਹੈ, ਅਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੀ ਇਕ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ? ਪੂਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਢੰਗ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ

ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਇਛਾ ਦੇ ਰੱਜ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਉਤੋਜ਼ੋਤੀ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹੀ ਯਕੀਨ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਅਰ ਏਥੇ ਇਛਾ ਪਦ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਆਦਿ ਹੀ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਲਗਾਓ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਭੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲੀ ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪ੍ਰਚਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਬੁੱਧਵਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਫਬਨ ਸੁੰਦਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਹੀਣ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਕਰਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਗੇ ਕਿ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਅਤੇ ਰੰਜ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲੱਟੀ ਪਾਨ ਵਾਲਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ? ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮੰਨਣ ਲਗ ਪਵੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸੂਰਗ ਦੇ ਦਰਵੱਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਰਹੋਗੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਰਥ ਪਰਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜ ਰਹੀ ਹੈ ਤਦ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬਨਾਈ ਹੋਈ ਨਰਕ ਜਾਂ (ਅੱਧ ਵਰਿਤੇ) ਵਿਚਲੇ ਸੰਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੈਦ ਰਹੋਗੇ।

ਖੁਸ਼ੀ ਪੂਰਨ ਤਸੱਲੀ (ਸੰਤੋਖ) ਦੀ ਉਹ ਅੰਦੂਲੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ। ਕਾਮਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੋ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕੇਵਲ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਝੁੱਠੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਸਦੀਵ ਉਸ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ। ਖਾਹਸ਼ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵਤ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਹਸ਼ (ਇਛਾ) ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਥੀਂ ਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੇਵਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫ ਜਾਂ ਮਾਨਸਕ ਰੰਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਦਬਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਹਸ਼ (ਕਾਮਨਾ) ਨਰਕ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਅਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਸੂਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ ਅਰ ਉਥੋਂ ਦੇ ਜਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਸੂਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ ਅੰਦੂਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਵਿਚ ਅਰ ਓਸ ਦੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਪਵੋਗੇ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋਵੋਗੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਰ ਖੁਦੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਭੁਲਾਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸੂਰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਵੋਗੇ।

ਖੁਦੀ (ਮਾਣ) ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਖੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਗਿਆਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਵਲ ਮੁਸੀਬਤ ਹੀ ਮੁਸੀਬਤ ਹੈ। ਠੀਕ ਅਕਲ, ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਇ ਅਰ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ, ਇਹ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਈਸ਼ਵਰੀ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਸਨਬੰਧ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਓਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕੀ ਸੈ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸ਼ੀਰਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹੋਗੇ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇਗੀ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਦੁਰਭਾਗਤਾ ਦੇ ਕੰਡੇ ਬੀਜੋਗੇ। ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਓਗੇ ਉਨ੍ਹੀ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇਗੀ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਭਲਿਆਈ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਵੱਢੋਗੇ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਕਲੀਫ ਉਠਾਓਗੇ ਅਰ ਜੇ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਢੂੰਡ ਵਾਨ ਹੋਣਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਭੀ ਨਸਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਿਕਲਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਵੇਖੋ ਇਕ ਪੇਟ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਪੁਰਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਸੁਆਦਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੋਈ ਹੋਈ ਭੁਖ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕਰੇ, ਅਰ ਫੇਰ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਫੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਰਾ ਅਤੇ ਰੋਗੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੋਜਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਉਲਟ ਉਸ ਦੇ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੁਖ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸੁਆਦਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੀ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਅਤੀ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਖੁਦੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੱਛੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਖੁਸ਼ੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੱਜ ਜਾਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਅਜੇਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜੱਫੇ ਜੱਫੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਲੂਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਕ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੁਦੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁਚਾਣ ਦੀ ਖਾਤਰ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਦੀਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਬੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦਿਓਗੇ ਅਰ ਖੁਦੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋਗੇ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਨਾਸ ਰੂਪ ਖਿਨ ਭੰਗਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁਲ ਜਾਓਗੇ—ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਨੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਔਰ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਹਾਥੋਂ ਖੁਸ਼ ਜਾਏਗੀ, ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰੋ—ਤਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਛਡਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਸਮਝਦੇ ਸੋ, ਉਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੋਈ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਅਰ ਦੋ ਦੇਣਾ ਤੇ ਆਪ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾਣਾ ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿਣਾ ਸੱਚ ਮੁਚ ਜੀਵਨ ਦਾ

ਵੰਗ ਇਹੀ ਹੈ ।

ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਕੀ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਿਲ ਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੀਏ ? ਕਦੀ ਨਹੀਂ । ਸਦੀਵੀ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਈਏ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਕਦੀ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾਸਵੰਤ ਤੇ ਸੱਚੀਆਂ ਨਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਮਨ ਹਟਾ ਲਓ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਦੀ ਇਛਾ ਨਾ ਕਰੋ ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਟੱਲ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਅਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾਂ, ਆਪਾ ਵਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਅਰਥਾਤ ਸਰਵ ਮੈਤ੍ਰੀ ਵਧੀਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਟੱਲ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਗੱਡੇ ਜਾਉਗੇ । ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ ਜੋ ਫੇਰ ਕਦੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਲੀਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਤੀ ਉਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸਗੋਂ ਉਹ ਦਿਲ ਅਟੱਲ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਈਸ਼ੁਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖੁਦਾਈ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਅਤੀ ਉਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਦਯਾ ਭਰੀ ਕੌਮਲ ਬਾਣੀ ਕਹੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਸ਼ੁਰਾਬ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਧਾ ਹੁੰਦੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਵਿਚ ਭੱਜੇ ਨਸੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਨਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਉਹ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਗੇ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਹੁੰ ਪਾਸੀਂ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੁਰਾਬ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਸੁੰਢੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

“ਮੈਂ ਸਾਹ ਬਲੱਤ ਦੇ ਉੱਚੇ ੨ ਦਰੱਖਤਾਂ ਅਰ ਲੈਂਗ ੨ ਕਰਦੇ ਇਸ਼ਕ ਪੋਚਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਹੋਇਆ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ੨ ਗਿਆ ਉਹ ਭੱਜ ਗਈ, ਮੈਂ ਪਹਾੜਾਂ ਅਤੇ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਇਕ ਹਰੇ ਭਰੇ ਮਦਾਨ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ, ਝੱਟ ਪੱਟ ਤੇਜ਼ ਚਲਨ ਵਾਲੀ ਨਦੀ ਨੂੰ ਤਰ ਕੇ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਉਕਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਤਰੀਂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕੀ^੨ ਨੂੰ ਛੋਤੀ ਨਾਲ ਤੋਹ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੈਥੋਂ ਨਸਦੀ ਹੀ ਰਹੀ ।

“ਬੱਕ ਕੇ ਅਤੇ ਗਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਅਰ ਦਰਯਾ ਦੇ ਇਕ ਬੰਜਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਅਰਾਮ ਲੈਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਆਇਆ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਨੇ ਆ ਕੇ ਭਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ, ਮੈਂ ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਅਰ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਹਮਦਰਦੀ ਲਈ ਆਇਆ, ਅਰ ਦੂਜਾ ਅਰਾਮ ਵਾਸਤੇ, ਮੈਂ ਹਰ ਇਕ ਲੋੜਵੰਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਉ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕੀਤੀ, ਹੁਣ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੱਛੀ ਖੁਸ਼ੀ ਈਸ਼ੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਖਲੀ ਹੋਈ, ਅਰ ਹੋਲੀ ੨ ਕਹਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ।”

ਇਸ ਉਤਲੇ ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਤੋਂ ਜੋ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਾਕਾਂ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਪਰਮ ਖੁਸ਼ੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਸ਼ਖਸੀ ਅਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰੋ, ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਝਟ ਪਟ ਗ਼ੈਰ ਸ਼ਖਸੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ। ਉਸ ਛੋਟੀ ਤੇ ਤੁਛ ਖੁਦੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲਾਭ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਆਮ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਖਾਸ ਦਿਲ ਅਤੇ ਜੋਹਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਵਿਚ ਅਰ ਦੁਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਭੁਲਾ ਦਿਓ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਨ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਕ ਸੱਜਣ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ “ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰਰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਪੈਰਲਾ ਕਦਮ ਸ਼ੁਭ ਸੰਕਲਪ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਕੌਮਲ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਾਣੀ, ਤੀਜਾ ਸ਼ੁਭ ਤੇ ਸੂਫ਼ ਕਰਮ।” ਏਹੀ ਢੰਗ ਸ੍ਰੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਸ੍ਰਰਗ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸ੍ਰਰਗ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਸਾਫ਼ ਹਨ ਉਹੀ ਏਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਜਾਨ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਉੱਚ ਨਮੂਨਾ ਰਖੋ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜਤਨ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਡੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਹੈ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਇਛਾ ਵਿਚ ਆਤਮਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਝੁਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਟੱਲ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਰਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖਣੀ ਮਾਨੋਂ ਖਾਹਸ਼ ਦੇ ਗੌਰਖ ਧੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਨੀਚ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡੋਗੇ ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ੨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਛੇ ਪਨ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦਿਓਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਦੇ ਦੇਨ ਤੇ ਵੰਡ ਖਾਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਮਝੋਗੇ, ਅਰ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਲੈ ਲੈਣ ਅਤੇ ਕੰਜੂਸ ਹੋਣ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਣੇ ਕਰੋਗੇ। ਦਾਨ ਦੇਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ

ਲਾਭ ਪ੍ਰਚਾਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਰੂਪੇ ਥੀਂ ਅਰ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ ਰਾਇ ਤੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ, ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਅਰ ਜੋ ਨੇਕ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਝਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਣੂੰ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗਲ ਹਛੀ ਤਰਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਕਿ ਲੈਣ ਨਾਲੋਂ ਦੇਣਾ ਅਤੀ ਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਰ ਦੇਣਾ ਚਿਲ ਨਾਲ ਲੋੜੀਏ । ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਦੀ (ਮਾਨ) ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਰ ਨਾ ਬਦਲਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿੰਚਤ ਇਛਾ ਹੋਵੇ । ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਰੋਲ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਬਰਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਦੇਨ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਰ ਨਾ ਉਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਮ ਚੰਦਾ ਦੇਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਫਹਰਿਸਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛਾਪਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਜਾਨ ਲਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਤਾਨ ਅਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਿਕਨਾਮੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਅਰ ਅਸਲੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਏਸ ਗਲ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕੁਝ ਮਿਲੇ । ਏਹ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਯੋਗ ਸੁਾਰਥ ਲੈਣਾ ਹੈ ।

ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿਓ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ ਉਸ ਵਿਚ ਸੁਾਰਥ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿਓ, ਏਸੇ ਤੋਂ ਪਰਮ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਥੀਂ ਬਚਦੇ ਰਹੋ ਅਰ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਦੀ ਸੰਥਾ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖੋ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਤੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓਗੇ ਅਰ ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਸਦੀਵ ਆਮ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋਗੇ, ਜਿੱਥੇ ਬੱਦਲ ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਨਸ਼ਾਨ ਤਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡ । ਭਲਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸੁਆਰਥਾ ।

ਸੁਾਰਥੀ ਨ ਖੁਸੀ ਲਹੇ, ਜੇਹੜੀ ਪਰ ਸੁਆਰਥਾ ।

ਭਲਾ ਉਪਕਾਰ, ਛੋਡ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਚਿਤਾਰਤਾ ।

ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਬਹੀਨ ਸੁਖ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰਤਾ ।

ਇਕਬਾਲਮੰਦੀ ਜਾਂ ਉੱਨਤੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ

ਅਪਨੀ ਛੱਡ ਪਰਾਈ ਸਾਰ ।

ਬਨ ਉਦਾਰ ਕਰ ਸਭਸ ਪਿਆਰ ।

ਧਰ ਵਿਸ਼ਾਸ ਸਚਾਈ ਪਾਲ ।

ਤਾਲਿਆਵੇਂਦੀ ਭੇਦ ਵਿਚਾਰ ।

ਅਸਲੀ ਇਕਬਾਲਮੰਦੀ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਉਹੀ ਦਿਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੂਰਨ ਸਤਵਾਦੀ ਅਰ ਵਿਸਵਾਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਹਫ਼ਿਆਈਆਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਉੱਨਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਨਤੀ ਭੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਅੰਦਰਲੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਮਝਨ ਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਪਤੀ ਭੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਏ ਪਰ ਉਹ ਸਦਾ ਦੁਰਭਾਗੀ ਖੁਆਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਰਹੇਗਾ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਕੇ ਧਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਹੀ ਸਮਝੇਗਾ। ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਇਕ ਦਿਆਨਤਦਾਰ, ਪੂਰਨ ਸਤਵਾਦੀ, ਸਖੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰਾ ਪੁਰਸ਼ ਪੂਰੀ ੨ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਇਕ-ਬਾਲ ਮੰਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਧਨ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜੇ ਹੋਵਨ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਵਰਤਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਥੋੜੇ ਜਿੰਨੇ ਮਾਲ ਮਤੇ ਉੱਤੇ ਸੰਤੋਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਧਨਾਢ ਹੈ। ਉਤਮ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਧਨ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਖੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਚਿੱਤ ਹੈ ਅਰ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਨਾਢ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਛੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਜਿਨਸ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਇਆ ੨ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਕੁ ਦਮੜੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਭਾਂ ਹੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੀ ਜਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਜਨਾਂ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਲਨਾ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਵੇਖੋ! ਕੁਦਰਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲੀ ਹੱਥੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਫੇਰ ਭੀ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਰੰਚਕ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪੁਰਸ਼

ਜੋ ਬੜਾ ਲਾਲਚੀ ਹੈ ਅਰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਖੁਹਾ ਬੈਂਹਦਾ ਹੈ। “ਦਸ ਵਸਤੂ ਲੇ ਪਾਛੇ ਪਾਵੈ। ਏਕ ਬਸਤ ਕਾਰਨ ਬਿਖੋਟ ਗਵਾਵੈ।”

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲੀ ਭਲਿਆਈ ਜਾਂ ਉੱਨਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਨਾ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੱਕ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਨਾਹੱਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਨੇਕੀ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬੁਰਾਈ ਮਿਲੇਗੀ। ਪ੍ਰੀਖਣਾ ਅਤੇ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਟਾਕਰੇ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਨਾ ਟੁਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਸਤੀ ਅਤੇ ਸਚਿਆਈ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਲੋਕ ਟਾਕਰੇ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੀ ਰਾਇ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਅਟੱਲ ਧਰਮ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਜਣਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਇਕ ਦਿਨ ਰੱਦੀ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਅਰ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਹੁਣ ਭੀ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਅਰ ਏਸ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਕੇ ਮੈਂ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਅਤੇ ਬਦ ਦਿਆਨਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜਾਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋਵੇਗੀ।

ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਅਤੇ ਨੇਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ। ਅਰ ਉਸ ਅਟੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ। ਉਸ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ ਜੋ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਕਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗੀ, ਹਰ ਦਮ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹੇਗੀ, ਅਰ ਸਦੀਵ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰੇਗੀ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਫੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਜੋਹੜੀਆਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰ-ਤਾਈਆਂ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੈ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕਤ ਅਤੇ ਨਿਆਮਤ ਦੀ ਸੂਰਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਸਚਿਆਈ ਜਾਂ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ, ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਦਾਚਿਤ ਰੱਖੋ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨੇਕੀਆਂ ਹਿੰਮਤ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲੀ ਉੱਨਤੀ ਤੇ ਪੁਚਾਨਗੀਆਂ। ਜੋ ਲੋਕ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਦੀਵ ਪੈਹਲਾਂ ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਅਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਏਸ ਵਾਕ ਤੇ ਚੱਲਨ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਸੁਖਿਆਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ। ਜੋ ਲੋਕ ਏਸ ਗਲ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਦਿਨ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨਗੇ ਅਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਏਕਾਂਤ ਅਤੇ ਰੰਜ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਬੜਾ ੨ ਉਨਣਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਭੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾ ਸੁਣੇਗਾ ਅਰ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੇਤਾ ਕਰੇਗਾ। ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਖਯਾਲ ਰੱਖਣਾ ਮਾਨੋਂ ਹਰ ਇਕ ਹੱਛੀ ਅਤੇ ਉਤਮ ਚਾਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਰ ਪੱਖਪਾਤ ਬੀ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਕਰੋ ਅਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੀ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧਾਓ, ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਤਮ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨੇਕੀ ਜਾਂ ਸਚਿਆਈ ਦਾ ਰਸਤਾ ਛੱਡ

ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਸਦੀਵ ਨੇਕੀ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ ਬਿਅਰਥ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਭੀ ਅਜੇਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਚਿਆਈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਬਲ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਕੁਝ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਲੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟੇ ਅਰ ਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉੱਨਤੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾਉਣੀ ਚਾਹੀ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਅਰ ਨੀਵੀਂ ਤੇ ਨੀਚ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਹਫ਼ਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰਾਈ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਡੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਖੂਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਅਟੱਲ ਕਰਨਾ ਮਾਨੋਂ ਨਾ ਘਟਣ ਵਾਲੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਰ ਇਕ ਰਸ ਮੰਜ਼ਲ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਭਲਿਆਈ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਸੱਚ ਬੋਲ, ਪੂਰਾ ਤੋਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਲਤਾ ਨ ਡੋਲ।

ਗੁਰੂ ਜਾਨ ਕੋਲ ਰੋਲ ਆਖਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਹਾਂ।

ਰਿਦੇ ਮੇਂ ਕ੍ਰੋਧ, ਮਾਲ ਹੋਰਨਾਂ ਨ ਭੁਲ ਖੋਸ,

ਚਿੱਤ ਤੋਂ ਵਿਸਾਰ ਦੋਸ, ਰਹੇ ਸਦਾ ਸਾਂਤ ਮਾਂ।

ਪੇਟ ਭਰੀਂ ਨਹੀਂ ਠੋਸ, ਬੋਲੀਂ ਨਹੀਂ ਭਰਾ ਜੋਸ,

ਪਹੁੰਚੀ ਸਿੱਧਾ ਪਾਸ ਓਸ, ਜਾਹਿੰ ਗਗਨ ਸ਼ਾਤਮਾਂ।

ਕੁੰਜੀ ਇਹ ਅਰੂਜ ਸੰਦੀ,, ਤਾਲਿਆ ਵੰਦੀ ਹੂੰ,

ਜਾਇ ਖੁਲ ਜੰਦੀ ਵਿਘਨਾਂ ਛਿਦਰਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾਂ।

ਧੰਯਾਨ (ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ) ਦਾ ਬਲ

ਮਨੁਆ ਰਹੇ ਅਡੋਲ, ਧੋਣਾ ਸਾਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ।

ਕੋਇ ਨ ਪੁੱਜੇ ਤੋਲ, ਹੀਰੇ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿਆਂ ।

ਆਤਮਕ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਈਸ਼ੁਰ ਭਗਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਤਮਕ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਉਹ ਦੂਰ ਸੁੱਝਦੀ ਪੌੜੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਸੀਂ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਥੀਂ ਸੂਰਗ ਤੱਕ ਅਗੰਗਾਨ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਤੱਕ ਅਰ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਸਾਂਤੀ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਏਸੇ ਆਤਮਕ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸੂਰਗ ਅਤੇ ਸਾਂਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਹਰ ਇੱਕ ਸੰਤ ਅਤੇ ਈਸ਼ੁਰ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਏਸ ਪੌੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਨਤੀ (ਉਚਿਆਈ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਹਰ ਇੱਕ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭੀ ਕਦੀ ਨਾ ਕਦੀ (ਪਛਤਾ ਕੇ) ਏਸ ਪੌੜੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗਾ, ਅਰ ਹਰ ਇੱਕ ਬੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਲਕ (ਈਸ਼ੁਰੀ) ਪੰਥ ਦਾ ਪਾਂਧੀ । ਜੇ ਸੂਰਬ ਥੀਂ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਥੀਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਈਸ਼ੁਰ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਜਾਂ ਸੱਚੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵੱਲ ਧਰਦਾ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਏਸ ਪੌੜੀ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਡੰਡਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਦਮ ਜਮਾ ਕੇ ਰੱਖੇਗਾ । ਏਸ ਪੌੜੀ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤੋਂ ਈਸ਼ਵਰੀ ਸਬੰਧ ਅਰ ਸੱਚਾ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇੱਕ ਰਸ ਅਰ ਨਰੋਲ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੱਖਣੇ ਰਹ ਜਾਓਗੇ ।

ਧੰਯਾਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਰੱਬੀ ਖਿਆਲ ਜਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਜੰਮ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕੀਏ । ਅਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪ ਭੀ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਗੰਧ ਵਾਸਨਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਜਾਏਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਹਸਤੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਰਗਾਂ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਖਾਸ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਅੰਗ ਬਣ ਜਾਏਗੀ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉੱਤੋਂਤੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਕਮੀਨੇ ਪਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਅਤੇ ਖੁਆਰ ਬਨ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਉਲਟ ਉਸ ਦੇ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਕਲਪ ਸੁੱਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਨਗੇ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਸਚ ਮੁਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ ।

ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਸੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕੋਹੜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਏਕਾਂਤ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਪ੍ਰਵਰਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੰਜ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਅਮਨ ਤੇ ਅਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼ਵਰ ਸਮੀਪਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।

ਜੇ ਪੁਰਸ ਉੱਤੋਂਤੁਤੀ ਅਤੇ ਹਰਦਮ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਚੰਗਿਆਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਉਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਤੀ ਉੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ ਨਾ ਕਿ ਲੈਂਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ, ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਖਿਆਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਅਤੀ ਹੀ ਉੱਚ ਭਾਵ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਓ। ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਵ ਅਰਥਾਤ ਆਸ਼ਾ ਸੁੱਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਦਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਤੀ ਹੀ ਸਮੀਪ ਪੁਜ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਨਾਲ ਗੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ, ਜਿੱਥੋਂ ਉਸ ਦਾ ਫੇਰ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਹੀ ਕਠਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਰੂਹਾਨੀ ਮੁਕਾਬਲਾ (ਆਤਮਕ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ) ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਏਸੇ ਤੇ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਇਕ ਪੈਰਿਬਰ ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ, ਅਰ ਈਸ਼ਵਰ ਪਿਆਰੇ ਏਸ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪੁਜ ਗਏ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ੀ ਨਬੀ ਪੈਰਿਬਰ ਮੁਨੀ ਆਦਿ ਸਦਵਾਇਆ, ਬੁਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤ੍ਰਿਕੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਆਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹਾਂ। ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਨੇ ਈਸ਼ੂਰ ਦੇ ਹੋਨ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਛੇਕੜ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ “ਮੈਂ ਅਰ ਮੇਰਾ ਸੱਚਾ ਪਿਤਾ ਇਕ ਹੀ ਹਾਂ।”

ਰੂਹਾਨੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟੱਕ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਰਹਤ ਕਰਕੇ ਈਸ਼ੂਰੀ ਸਿਫਤਾਂ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦਾ ਅਸਲੀ ਜੋਹਰ ਅਤੇ ਰੂਹ ਹੈ, ਏਸੇ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮਾ ਹੌਲੀ ੨ ਤ੍ਰੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਇਕ ਰਸ ਸਰਵ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਤਕ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕੇਵਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੇ ਤੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਜੋਹੀਆਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਬਿਨਾਂ ਜਾਨ ਦੇ ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਰਸ ਦਾ ਮਨ ਅਤੇ ਚਿਤ ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾ ਕੇ ਅਤੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਸਿਆਣਪ, ਅਮਨ, ਅਤੇ ਅਤਿ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਰ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਅਰ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਅਜੇ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਇਹ ਅਰਥ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਅਮਲ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਮਨ ਮੁਖਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਝ ਰਹੋਗੇ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਲਓਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ (ਪੈਂਦਾ ਹੈ) ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਸ਼ੇ

ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼ੁਰ ਸਰਬ ਜਗਤ ਅਧਾਰ ਕੋਲੋਂ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਉਸ ਦੇ ਮੰਗਨ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਨਾ ਕਰੋਗੇ, ਜਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਯਾ ਅਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਾਹ ਵਾਲੇ ਨਾ ਹੋਵੋਗੇ ਸਗੋਂ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੋਚਨਾਂ ਅਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਉਹ ਹਕੀਕਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਅਰ ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਛੇਕੜ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਹਕੀਕਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਬਣ ਜਾਓਗੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਸਾਰਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਆਸ ਕਰ ਹਿਸਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਜਾਂ ਅਰਦਾਸੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਲਾਭ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਕਮ ਅਕਲੀ ਤੇ ਅਹਮਕ ਪੁਣਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਜਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਤੋਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਤੁਸਾਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜਤਨ ਅਰ ਬਿਨਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਹਿਲਾਏ ਦੇ ਅਕਾਸ਼ੀ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋਗੇ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਤਮ ਪਦਾਰਥ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇਗੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਰ ਜਿਸ ਆਤਮਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਬਰ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮੇਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਮੇਹਨਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਅਤੇ ਫਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲੇਗਾ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਥੀਂ ਵਾਂਜੇ ਨਹੀਂ ਰਹੋਗੇ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਮੁੱਢ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਵੋ ਨਾ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁਆਦਾਂ ਅਤੇ ਨਿਵਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਸਗੋਂ ਖਾਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਵਧੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਜਤਨ ਅਤੇ ਉਪਰਾਲਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਓਗੇ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਾਪ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਐਬ ਰਹਤ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਿਸਦੀ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ ਇਛਾ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਟਲ ਅਮਨ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਚਲੋ ਅਰ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚ ਆਦਰਸ਼ ਬਨਾਓ।

ਆਦ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਰ ਖਿਨ ਭੰਗਰ ਸੰਕਲਪਾਂ ਵਿਖੇ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਣੇ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝੂਠੀ ਅਤੇ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾ ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਕਰਤੂਵ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹੀ ਚਿੱਤ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਨ ਦੇਂਦਾ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਭੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੱਖ ਪਾਤ ਆਦਕਾਂ ਨੂੰ ਵਧਨ ਨਹੀਂ ਦਿਓਗੇ ਅਰ ਸਵਾਰਥ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ

ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਇਕ ੨ ਕਰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਸੰਤੋਖ ਅਰ ਸਹਨ ਸੀਲਤਾ ਤੋਂ ਅਸਲ ਭੇਦ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦੇ ਉਡੀਕਵਾਨ ਰਹੋਗੇ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਭੁਲੇਖੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਏਕਾਂਤ ਅਤੇ ਅਧੀਨ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੋਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਤੀ ਗੁੱਝਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੂਰੇ ੨ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਚੌਂਹ ਪਾਸੀਂ ਗੰਦੇ ਮਾਸ ਅਤੇ ਤੁਚਾਂ ਦੀ ਗੰਧ ਤੇ ਕੰਧ ਖੜੀ ਹੋਈ ੨ ਹੈ। ਏਸ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸੁਧ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਜੋ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਹੈ ਇਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਨ ਵਾਲਾ ਮਾਸ ਦਾ ਜਾਲ ਵੇਖਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਕੁਚਲਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਅਰਥਾਤ ਬੋਧ ਹੋਣਾ ਕੀ ਹੈ? ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਕ ਰਾਹ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਕਿ ਲੁਕਿਆ ਹੋਯਾ ਮਾਨਨੀਯ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਕਲ ਆਵੇ, ਅਰ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਏ, ਅਰ ਇਹ ਬਾਹਰਲੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ (ਕੋਈ) ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਕਰਨਾ (ਲਿਆਉਣਾ) ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿੰਤੂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਬਾਹਰ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਅਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗਲਤ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ।

ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿਨ ਦਾ ਕੋਈ ਖਾਸ ਭਾਗ ਨੀਯਤ ਕਰ ਲਓ ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਉਸ ਗਲ ਲਈ ਖਾਸ ਸਮਝੋ, ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਹੱਛਾ ਵੇਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਹਾਲਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਭੁਖੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਾਰੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਕਾਮਨਾਂ (ਵਾਸ਼ਨਾਂ) ਆਦਿ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਸਭ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਅਤੇ ਮਨ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਤਸੱਲੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਖੇ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਕ ਵਿੱਦਯਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੇਗਾ। (ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ “ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ।” ਪ੍ਰਭਾਤ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ) ਪਰ ਹਾਂ ਏਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਸ ਗਲ ਲਈ ਯਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਦਰਿਦਰ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਤਯਾਗ ਦਿਓ, ਅਰ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਖਾਹਸ਼ ਸੂਖਮ, ਅਸਬੂਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਆਤਮਕ ਤੱਕੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਭੀ ਤੱਕੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਲੋਕ ਸੁਸਤ ਹਨ ਅਰ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਵਾਂ ਨਰੋਇਆ ਅਰੋਗ ਅਤੇ ਹੱਟਾ ਕੱਟਾ ਹੋ ਕੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਏਕਾਂਤ ਅਤੇ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਦੇ ਵਡਮੁਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਆਲਸ ਅਤੇ ਦਰਿਦਰ ਵਿਖੇ ਗੁਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉੱਕਾ ਹੀ ਏਸ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼

ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁਜ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਉਸ ਹਨੇਰੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਛਪ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪੈਰਲਾਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਨੇਰੇ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾਂ ਤਾਈਂ ਪੁਜਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਾਂ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਲਟ ਏਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਸੁਸਤੀ ਦੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਡੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਟੱਲ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਚੇਤਾ ਰਹੇ ਇਹ ਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਲ ਮਾਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਲੋਕ ਰਾਤ ਜਾਗਦੇ ਅਰ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪੁਜਨ ਲਈ ਅਤੀ ਕਠਨ ਤਪ ਸਾਧਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਕੋਈ ਸੰਤ ਕੋਈ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਂ ਤਿਆਗੀ ਵਿਰਾਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਤਮ ਬੋਧ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾ ਉਠਦਾ ਹੋਵੇ, ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਰ ਅਕੱਲੇ ਪਹਾੜਾਂ ਉੱਤੇ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਵਰਦਗਾਰ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੁਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਦੀਵ ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋਨ ਤੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਪੈਰਲਾਂ ਉਠਦੇ ਅਰ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਯਾ ਸੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿਤਪ੍ਰਤ ਫਰਜ਼ ਬਹੁਤ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਈਸ਼ਰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਬੈਠਨਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਘੰਟਾ ਸਮਾ ਕੱਢੋ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਮੋਹਨਤ ਦਾ ਹੈ ਅਰ ਚਿਰ ਤੱਕ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕ ਕੇ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਈ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੇਰ ਭੀ ਨਿਰਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੇਹਲੇ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਬੋਹੜਾ ਜਿਹਾ ਵੇਹਲਾ ਵੇਲਾ ਕਦੀ ਕਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਵਿਖੇ ਧਿਆਨ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਕਲਾ ਵਾਂਗ ਬਰਾਬਰ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਦੀ ਵਿੱਚ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਭੀ ਧਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਵੇਖੋ ਉਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਈਸਾਈ ਵਲੀ ਅਰ ਫਿਲਾਸਫਰ ਜੈਕਬ ਬੀਮ ਨੇ ਈਸ਼ਰੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਬ੍ਰਾਬਰ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਮੌਚੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੇਹਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਲੋਕ ਅਤੀ ਹੀ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਅਰ ਮੋਹਨਤੀ ਹਨ ਉਹ ਭੀ ਈਸ਼ਰੀ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਰ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਏਕਾਤ ਬੈਠਨ ਦੀ ਨਿਆਮਤ ਤੋਂ ਹੀਣ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ, ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੀ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ

ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਹਫ਼ੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੇਤਾ ਰਖੇ ਕਿ ਵਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣਾ ਲੱਝੀਏ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਿਆਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਬੂਨੇ ਕਰਤਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਓ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਠੀਕ ਰਸਤਾ ਢੂੰਡ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਮਲੂਮ ਕਰ ਸਕੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਲਗੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਾਰਥਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਜਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰੋਗੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਅਰ ਨਿਰਪੱਖੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖੋਗੇ। ਏਸ ਢੰਗ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁਧੀ ਅਰ ਆਤਮਾ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਤੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁੱਕੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਨਕੰਮੇ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਰੇ ਤੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਹ ਆਖੋ ਕਿ ਜੇ ਦਿਮਾਗੀ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਤੁੱਕੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਕੁਝ ਭੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਵੱਟ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਰਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਮੁਆਫੀ ਤੇ ਵਿਵਾਹ ਕਰੋਗੇ ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਤੁਸਾਡੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਜਾਂ ਸਖਤੀ ਅਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜੇਹੀ ਕਰਤੂਤ ਤੋਂ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਨ ਲਗੋ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਸਹਨ ਸੀਲਤਾ ਅਰ ਬੇਹੱਦ ਖਿਮਾਂ ਅਤੇ ਮੁਆਫੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲੱਗੋਗੇ, ਅਰ ਜਿੰਨਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵੋਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੌਲੀ ੨ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਗਾਤਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਤੇ ਅਸਰ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਏਹ ਸਮਝ ਲਵੋਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗਿਆਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਕ ਖਜਾਲ ਬਚਨ ਅਤੇ ਕਰਤੱਬ ਉੱਤੇ ਵਰਤੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅਤੀ ਅਧਕ ਹਲੀਮ, ਭਲੇਮਾਨਸ, ਪ੍ਰਯਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਣ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਇਹੀ ਹਾਲ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਭੁਲ ਜਾਂ ਭੁਲੇਖਾ, ਹਰ ਇਕ ਸਕਾਮ ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਮ ਅਕਲੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਪਾਪ ਮਨੁੱਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਚਾਈ ਦਾ ਅਧਕ ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਧਕਾਰੀ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸਦੀਵ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰਥ ਵੱਸ ਅਤੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖੁਦੀ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹੋਗੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਫਲ ਏਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰਿਆ ਮਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਵੋਗੇ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖਿੱਚਮ ਖਿੱਚੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਸਹਾਰਾ ਅਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਆਸਰਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਖਿਆਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬਲ ਬਲ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਏਕਾਂਤ ਸਮੇਂ ਚਿੱਤ

ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੋ ਬਲ ਅਤੇ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਖਿੱਚਮਖਿੱਚੀ ਗਮ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਬੀਂ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਓਗੇ ਉਨੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਆਰਥ ਭਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਜਾਓਗੇ । ਜੋ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਤੇ ਅਨਸਥਿਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੀਂ ਰੰਜ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਉਤਪਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਇਕ ਰਸ ਅਟੱਲ ਰੈਹਣ ਵਾਲੇ ਅਸੂਲਾ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਅਮਨ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ।

ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੇ ਵਰਤਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੋਕਣ ਬੀਂ ਇਕ ਖਾਸ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਵਾਰਾ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਨੇਕੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰੈਂਹਦਾ । ਏਸ ਲਈ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਰੋਕਣ ਦਾ ਫਲ ਜਾਂ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤ ਗਿਆਨ ਅਰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੈਰਾ ਜਾਂ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲ ਤੁਹਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਆਚਰਨਕ ਦਸ਼ਾ ਬੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਉਚਿਤ ਹਨ । ਚੇਤਾ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧੀਰੇ ੨ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੱਕੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਹੋ ਤਾਂ ਧਾਰਮਕ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਦੀ ਐਥ ਰਹਤ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਪੂਰਨ ਹਫ਼ਿਆਈ ਉੱਤੇ ਉੱਤੋਂਤਤੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹਯ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਜੀਵਨ ਵਿਖੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਰਹੋ । (ਭਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਸੇ ਭੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਓਸ ਦੇ ਹੀ ਪੂਜਯ ਇਸ਼ਟ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਸਦਾਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦ੍ਰਸ਼ੀ ਬਨਾਈ ਰੱਖੋ) ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਕ ਮਜ਼ਹਬੀ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗ ਨਾਂ ਕਰੋ ਜੋ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸੋਚ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾਤਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਇਨਕਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ, ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਨਿਸਚਿਆਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਨ ਅਰ (ਹਨ ਧਰਮੀ ਦੇ) ਪਾਪ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਅਥਾਹ ਚੱਕ੍ਰ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਰਹਨ । ਅਸਲੀ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਪਾਤ ਅਤੇ ਤਰਫਦਾਰੀ ਦੇ ਖਾਸ ਖਾਸ ਭਰੋਸਿਆਂ ਜਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਤਮ ਹੋਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ ਅਰ ਰੁੱਖੀਆਂ ਫਿੱਕੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਦੇ ਦਰਜੇ ਬੀਂ ਨਿੱਕਲ ਕੇ ਤੁੱਕੀ ਕਰੋ । ਏਸ ਤਰਾਂ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਆਮ ਰਸਤੇ ਤੇ ਟੁਰਨ ਤੋਂ ਅਰ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਐਥ ਰਹਤ ਸਵਾਈ ਜਾਂ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਠੈਰਹੋਗੇ ਅਰ ਬਰਾਬਰ ਤੁੱਕੀ

ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਜਾਓਗੇ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਜੇਹੜੀ ਕਿ ਯੋਗ ਹੈ, ਪੁੱਜ ਜਾਓਗੇ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਅਤੇ ਜਾਨ ਤੋੜ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਟੱਕ ਬ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਫੇਰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵਖਾਲੀ ਤਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ—ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਪੈਰ ਉਠਾਨਾਂ ਹੈ—ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। “ਆਪਸ ਕਉ ਜੋ ਭਲਾ ਕਹਾਵੈ। ਤਿਸਹਿ ਭਲਾਈ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵੈ” ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ “ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਸਮਝਨ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਨਿਰੋਧ ਵਿਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਆਦਰਸ਼ ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਆਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਵੇਲਾ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਤਨ ਮਨ ਬੀਂ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣਿਆਂ ਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ :-

ਪੈਹਲਾ ਮੁਰਾਕਬਾ ਅਰਥਾਤ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਟੱਕ ਕਰਕੇ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੈਹਲੀ ਹਾਲਤ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਂ ਮੁਹੱਬਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਸਿਖਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਲਾਭ ਅਤੇ ਭਲਿਆਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਭੀ ਭਲਿਆਈ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਵ ਮੈਤ੍ਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਈਸ਼ੁਰ ! ਸਰਬ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ (ਜੇਹਾ ਕਿ “ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਕਰਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਲੀ ਸੀ)। ਦੂਜਾ ਮੁਰਾਕਬਾ ਅਰਥਾਤ ਦਯਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਖੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ਉੱਤੇ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਖ ਭਰੀ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਤਰਸ ਅਤੇ ਦਯਾ ਆਵੇ। (ਜੇਹਾ ਕਿ—“ਸਤਿਗੁਰ ਸਭਨਾ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇਦਾ” ਬਚਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਬਾਣ ਸੁਝਦੀ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਮੁਰਾਕਬਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਖੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਭਲਿਆਈ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਂਦੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ—“ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੁਖੀ” ਭਗਵੰਤ ਦੀ ਬਾਣ ਹੈ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਭੀ ਅਜੇਹੀ ਹੋਣੀ ਲੋੜੀਏ। ਚੌਥਾ ਮੁਰਾਕਬਾ (ਧਿਆਨ) ਅਰਥਾਤ ਅਸੁੱਖੀ ਜਾਂ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਬੁਰੇ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਪਾਪ ਅਰ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਮੰਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਰਜ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਹੀ ਕੁ ਤੁਛ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਕਰੇ ਕੁ ਮਾਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? (ਯਥਾ ਗੁਰੁਤਾਕ—“ਵਿਖਿਯਾ

ਲੈ ਭੁੱਖੀ ਪਰਵਾਰ")। ਪੰਜਵਾਂ ਮੁਰਾਕਬਾ ਅਮਨ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਜਾਂ ਸਾਂਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਸਖਤੀ ਅਤੇ ਧੱਕਾ, ਦੌਲਤ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਸੰਤੋਖ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋ ! (ਜੀਕੁਰ—"ਤੋਰਾ ਭਾਣਾ ਮੀਠਾ ਲਾਗੇ। ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥ ਨਾਨਕ ਮਾਂਗੇ" ਗੁਰ ਬਚਨ ਤੋਂ ਸਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।)

ਉਕਤ ਦੱਸੇ ਮੁਰਾਕਬਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਧਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਕੇ ਬੁੱਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਸਤ ਰਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੁਝ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਹਨਾਂ ਖਾਸ ਮੁਰਾਕਬਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਧਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੋ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਲੀ ਭਾਵ ਸੱਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਤਰਾਂ ਸਤਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਤੇਹ ਹੋਣੀ ਲੋੜੀਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ (ਗੁਰਮੁਖ) ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਅੰਦਰ ਸਰਬ ਮੈਤ੍ਰੀ ਅਰਥਾਤ ਹਰ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰੋ, ਨੀਚਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਰਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਬਣੋ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿੱਤ ਈਰਖਾ, ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮੰਦਾ ਬੋਲਣ ਬੀਂ ਰਹਤ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਅਰ ਸਭ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਵੇ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਫੁਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੋਸਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਰਿਆ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਲਈ ਖੁਲਿਆਂ ਰੱਖੋ, ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰੋ, ਨਿਰਭੈ ਰਹੋ, ਅਰ ਅਤੀ ਹੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋ। ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ ਕਿ ਪੂਰਨ ਹਲੀਮੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ ਕਿ ਐਥ ਰਹਤ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਭੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਕਰੋ ਕਿ ਪੂਰਨ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ ਕਿ ਅਤੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਤੇ ਬੇਮਜ਼ਹਬੇ ਲੋਕ ਖੋਭੇ ਵਾਲੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੁਖ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਤਰਾਂ ਯਕੀਨ ਕਰਨਾ, ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਰੱਖਣੇ ਅਰ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਅਤੀ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦਾਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲਹਾਮ ਉੱਚੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਹੋਨਗੇ, ਜਿਸਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾਂ ਅਤਯੰਤ ਮਸਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗੀ। ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਨਿਆਇ, ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਨੇਤੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਨਿਯਮ ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝੋਗੇ, ਉੱਨੀ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤਯੰਤ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤ ਮਾਨਸਕ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ

ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਵੀਆਂ ਹੀ ਨਵੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਅਰਥਾਤ ਏਸ ਮਾਇਕ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਰਦਾ ਅਗਯਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਲਈ ਬੜਾ ਮੋਟਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਨਾਂ ਜਾ ਸਕੇ, ਅਜੇਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਬਾਰੀਕ ਅਤੇ ਜਾਲੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਝੱਟ ਪੱਟ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਉੱਠ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਆਤਮਕ ਸਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ । ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇਗੀ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਅਟੱਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋਗੇ, ਅਦਲ ਬਦਲ ਅਤੇ ਮੌਤ ਅਰ ਫਨਾਹ ਥੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਰੰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਰਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਸਦੀਵੀ ਹਯਾਤੀ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋਗੇ ।

ਧਯਾਨ ਪ੍ਰਭਾਤ ਲਗਾਈਏ, ਇਕ ਟੱਕ ਅੱਖ ਪਲੱਟ ।

ਝਾਕੀ ਰੰਗ ਮਹੱਲ ਦੀ ਪਾਵੇਂ ਚੌੜ ਚਪੱਟ ।

ਦੋ ਹਾਕਮ—ਖੁਦੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ

ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਖੁਦੀ, ਦੇਸ ਜਾਉ ਬਰਬਾਦ ।

ਖਾਸ ਖੁਦਾਈ ਆਤਮਾਂ, ਰਾਜਾ ਦੇਸ ਅਬਾਦ ।

... ..

ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੇ ਦੋ ਹਾਕਮ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਤਾਜ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦਿਲ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਲੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇੱਕ ਹਾਕਮ ਖੁਦੀ (ਮਾਨ ਹੰਕਾਰ) ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਾਹਜ਼ਾਦਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੂਜਾ ਹਾਕਮ ਸਚਿਆਈ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਵਰਦਗਾਰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਖੁਦੀ ਹਾਕਮ ਉਹ ਬਾਗੀ ਤੇ ਆਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰਦਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਥਯਾਰ ਕਾਮ, ਘੁਮੰਡ, ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਸਮਝਨਾਂ, ਸਾਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਹਨ । ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਚਾਈ ਹਲੀਮ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਨ ਹਾਕਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਥਯਾਰ ਅਸ਼੍ਰਾਫਤ, ਹਲੀਮੀ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਆਜ਼ਾਦੀ, ਅਧੀਨਗੀ, ਪਿਆਰ ਸਾਰੇ 'ਰੋਸ਼ਨੀ' ਅਰਥਾਤ ਦੈਵੀ ਸੰਪਤਾ ਦੇ ਹਥਯਾਰ ਹਨ । ਇਹ ਲੜਾਈ ਜਾਂ ਖਿੱਚਮਖਿੱਚੀ ਹਰ ਇਕ ਆਤਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸਿਪਾਹੀ ਇਕ ਦਮ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹਰ ਇਕ ਦਿਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖੁਦੀ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਖੇ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦਾ ਹੈ । ਏਥੇ ਕੋਈ ਅੱਧੋ ਅੱਧੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਸੁਾਰਥ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਸੁਾਰਥ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੁਾਰਥ ਹੈ ਉਥੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਸੁਾਰਥ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਥੇ ਸਵਾਰਥ ਨਹੀਂ । ਏਹੀ ਬੁਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਬਚਨ ਸੀ, ਅਰ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਨੇ ਇਹ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਦੋ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਕੋਲੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਂ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਤਰਫਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਹੈਤਾ ਕਰੇਗਾ ਅਰ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਸਮਝੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼ਵਰ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਵੇਲੇ ਇਕ ਦਮ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਮ ਦੋਵੇਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਹਨ ਕਿ :-

ਮਾਇਆ ਕੈ ਮਦਿ ਜਨਮੁ ਸਿਰਾਇਓ ।

ਰਾਜ ਭਜਨ ਨਹੀ ਲਾਗਿਓ ।

... ..

ਮਾਇਆ ਨਾਮ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਾ
ਤਿਹ ਤਜ ਦਰਸਨ ਪਾਵਉ ।

... ..

ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਚਾਈ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜੇਹਾ ਸਿੱਧਾ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਇਕ ਰਸ ਅਰ ਬੋਲਾਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਵੱਟ ਗੁੰਝਲ ਮੋੜ ਅਤੇ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਖੁਦੀ ਦਾ ਢੰਗ ਅਜਿਹਾ ਮਨ ਮੋਹਣਾ, ਦਿਲ ਫਰੇਬ ਅਤੇ ਡਿੰਗਾ ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਵੱਟਾਂ ਤੇ ਗੁੰਝਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਅਤਯੰਤ ਮੋੜ ਅਤੇ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਲੋਕ ਧੌਖੇ ਨਾਲ ਖੁਦੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਬੁਨਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਸੰਸਾਰਕ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਨੂੰ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਮਨਾਂ ਅਤੇ ਖੁਦ ਪਸੰਦੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨੇ ਅਤੇ ਖੁਦੀ ਦੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਉੱਚਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਲੂਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਖੁਦੀ ਉੱਕੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਭੀ ਅਸਰ ਬਾਕੀ ਨਾਂ ਰਹੇ । ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਮੇਰਾ ਸਿਸ਼ ਜਾਂ ਚੇਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਉੱਚਿਤ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡਨ ਅਤੇ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਪੱਖ ਪਾਤ ਅਤੇ ਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਸਲਾਹਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਤੰਗ ਗਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਹ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ । ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਅਰ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਹਾਲਤ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ “ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ । ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੈਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ।” ਬੱਸ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਫਿਲਸਫੇ ਏਸ ਉਤਮ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸ੍ਵਾਰਥ ਹੰਕਾਰ (ਹਉਮੈ, ਕਰਣੀ) ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਅਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੰਕਾਰ ਰਹਤ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਾਸ ਕਰ ਦਿਓਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਜਨਮ ਲਵੋਗੇ, ਅਰ ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਛਪ ਜਾਏਗਾ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹੋਗੇ ਤਦ ਤੁਹਾਡੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਚਹੁ ਪਾਸੀਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੀ ਤਕਲੀਫਾਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਗੀਆਂ ਅਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਅਤੇ ਰੰਜ ਅਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾਈਆਂ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ “ਆਤਮ ਨ ਚੀਨੇ ਸੋ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਹੋਵੈ” ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਬਾਝੋਂ ਭ੍ਰਮ ਵਿਚ ਭਟਕ ਭਟਕ ਰੋਣਾ ਹੀ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ, ਗ਼ਮ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾਈਆਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਉਗੇ। (“ਆਪ ਸਵਾਰਹਿ ਮੈਂ ਮਿਲਹ ਮੈਂ ਮਿਲਿਆ ਸੁਖ ਹੋਇ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋ ਰਹੇ ਸਭ ਜਗ ਤੇਰਾ ਹੋਇ” ਕੋਹਾ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿਰ ਦਾ ਗੁਰੂ ਬਚਨ ਹੈ।)

ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਗੁੱਝੀ ਛਿੰਨੀ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸੁਥਰੀ ਹੈ ਪਰ ਖੁਦੀ (ਹੰਕਾਰ) ਆਪਣੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਪੁਣੇ ਅਰ ਜਿਦ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਚਾਨਨਾਂ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ (ਉਲੂਆਂ, ਚਮਗਿਦੜਾਂ ਤੇ ਚਮਚਿੱਠਾਂ) ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁੱਝਾ ਅਤੇ ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭੀ ਸਭ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਅਰ ਕਿਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁੱਝਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੋ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਜਾ ਮਨਮੱਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦਾ ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ।

ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੀ ਇਕ ਸੱਚੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਹੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਪੂਰਨ ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਰਨੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਰਬ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਛਿਆਈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਯਥਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘੁਮੰਡੀ ਹੋ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘੁਮੰਡ ਪੁਣੇ ਦਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਜਾਏਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਮਨ ਜਜ਼ਬੇ, ਕਾਮ ਚੇਸਟਾ ਦੇ ਧੂਏਂ ਅਤੇ ਭਬਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਏਨਾਂ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਦੀ ਤੇ ਕੋਝੀ ਵਖਾਲੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘੁਮੰਡੀ ਅਤੇ ਪੱਖੀ ਹੋਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਅਤੇ ਉਪਮਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਾਂ ਵੇਖ ਸਕੋਗੇ।

ਇੱਕ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨੀ ਦਾ ਨਿਰਣਯ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਗੁਣ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਜਾਨਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਜਿਦ ਤੋਂ ਬਰੀ ਨਾਂ ਰਹਣਾਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਦਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਕਰਨਾ, ਸੱਚ ਮੁਚ ਹਦੀਨਗੀ ਅਰਥਾਤ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੁੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ ਤੁੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸੱਚੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਿਲ ਥੀਂ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖ ਰਾਇ ਅਤੇ ਅਸਲ ਸਚਾਈ ਵਿਚ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨਾਂ ਸਿੱਖ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਰਯਾ ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ

ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਵਾਂ ਦੀ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਬੀਸ਼ਰੀ ਪਿਆਰ ਹੋਰ ਵਧੇ, ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅਕਹਿ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਕਥਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਅਰ ਕੇਵਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਰਤਾਉ ਵਿਚ ਇਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਰਯਾ ਦਿਲੀ ਜਾ ਖੈਰਖਾਹੀ ਹੈ ਉਸੇ ਵਿਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ।

ਪੁਰਸ਼ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਤੋਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਕਾਰੀ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਛੋਟੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਖਿਣ ਭੰਗਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪੱਖੀ ਹੋ ਕੇ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੁਦੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਿਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਇਕ ਰਸ ਅਤੇ ਅਨਾਦੀ ਹੈ, ਏਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਲਾਹ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੋਵੇਂ ਬੇਅਰਥ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਲਟਾ ਅਸਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੀ ਹੀ ਗੁਸੈਲ, ਘੁਮੰਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਗੱਲੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਤੇ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਅਤੇ ਭੁੱਲਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰੀਦ ਬਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਹੀ ਮਜ਼ਹਬ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਮਜ਼ਹਬ ਆਤਮ ਗਿਆਨ (ਗੁਰਮੁਖਤਾ) ਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਭੁਲੇਖਾ ਖੁਦੀ ਦਾ ਹੈ, ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਕੁਝ ਬਨਾਵਟ ਵਾਲਾ ਧਰਮ ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਦਿਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੀ ਲੋਸ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਹੱਛੀ ਹਾਲਤ ਵਿਖੇ ਪੁਜਨ ਦੀ ਇਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੱਤ ਗਣਾਨ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖਨ ਵਾਲਾ, ਦੇਸ਼ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੌਲੀ ੨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਅਤੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੈਖੀ ਤਰਹਾਂ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਸ੍ਵਾਰਥ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸਕਰਨ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਵੈਰ, ਈਰਖਾ ਕਾਮ ਚੇਸਟਾ, ਘਮੰਡ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਅਰ ਤਨ ਮਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਉਪਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ? ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖੁਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ, ਚਾਹੇ ਤੁਹਾਡਾ ਮਜ਼ਹਬ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਦੂਸਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ। ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੁਸੀਂ

ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੋ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ, ਕਹਰਵਾਨ ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ? ਸਦੀਵ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਅਰ ਸਵਾਰਥ ਵਿਖੇ ਡੁਬੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਅਰ ਸਾਰਾ ਨਿਰਬਾਹ ਤੁਹਾਡਾ ਖੁਦੀ ਤੇ ਹੈ ? ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਲੀਮ ਅਤੇ ਭਲੇ ਮਾਨਸ ਹੋ ? ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਆਰਥ ਰੰਚਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਦੀਵ ਖੁਦੀ ਜਾਂ ਅਪਣੱਤਤਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ? ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੁਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਕਮ ਹੈ ਅਰ ਦੂਜੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਆਸ਼ਾ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਤਰਫਦਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬੜੇ ਜੋਸ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋ ? ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਇੱਛਾ ਹੈ ? ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਉਪਮਾਂ ਸੁਣਨ ਦੀ ਦਿਖਾਵੇ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਵਾਦੀ ਹੈ ? ਜਾਂ ਇਹ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਨ ਦੌਲਤ ਦਾ ਲਾਲਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ? ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਦਰਜਾ ਪਾਣ ਦੇ ਅਰ ਲੋਪ ਅਰਥਾਤ ਗੁਝੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਵਰਨਨ ਕਰਨਾਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਾਈਂ ਹੱਛਾ ਸਮਝਣਾ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ? ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖੁਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮੀਪਤਾ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜਿਹਵਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾਂ ਕਰੋ।

ਜੇਹੜੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਰਸੀਆ (ਜਗਤਾਸੀ) ਪਛਾਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਵੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਵਰਨਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :- (ਸਲੋਕ ੧-੩ ਸੋਹਲਵਾਂ ਅਧਯਾਯ) “ਨਿਰਭੈਤਾ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਰਾਦੇ ਸਹਤ ਯਤਨ ਕਰਨਾਂ, ਉਦਾਰਤਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਰੱਖਣਾ, ਰੱਬ ਥੀਂ ਡਰਨਾਂ, ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਸ਼ੌਕ, ਤਪ, ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਨਾ, ਹਿੰਸਾ ਨਾਂ ਕਰਨੀ, ਸੱਚ ਬੋਲਨਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਜਹਤ ਹੋਣਾ, ਚਿੱਤ ਵਿਖੇ ਦਲੇਰੀ ਹੋਣੀ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਵੇਖ ਕੇ ਅਨਡਿਨ ਕਰਨਾ, ਚਿਆਲਤਾ, ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਵਾਸਨਾਂ ਰਹਤ ਹੋਣਾ, ਚਿੱਤ ਦੀ ਕੌਮਲਤਾ, ਹਯਾ, ਸ਼ਰਮ, ਚੋਹਰੇ ਤੇ ਨੂਰ, ਹਲੀਮੀ, ਗੰਭੀਰਤਾ, ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਰਹਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣਾ, ਹੋ ਅਰਜਨ ! ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਨਸ਼ਾਨੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।”

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਹੈਂਕੜ ਦੇ ਡਿੱਗੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਖੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ ਤਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਰਾਇ ਲਾਣ ਲਈ ਬਨਾਵਟੀ ਕਸੌਟੀ ਨੀਯਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਖਾਸ ਮਜ਼ਹਬੀ ਭਰੋਸਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਕੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਬਨਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਲਗਾਤਾਰ ਵੈਰ ਅਤੇ ਝਗੜੇ ਉਠਨੇ ਤੇ ਅਥਾਹ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਸਖਤੀ ਸਹਾਰਨਾ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸੱਜਨ ਜੀ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਢੰਗ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ, ਭੁਖਾਂ, ਕਾਮਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਈ ਤੁੱਲ ਤੁੱਛ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਪੱਖ ਪਾਤਾਂ ਤੇ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਤਿਆਗ ਦਿਓ, ਅਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਦੀਨਗੀ ਨਾਂ ਕਰੋ, ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ । ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਛੱਡ ਦਿਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਮਜ਼ਹਬ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਥੀ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਸੰਥਾ ਸਿੱਖਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ । ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੇ ਕਦੀ ਭੀ ਤੁਲੇ ਨਾ ਰਹੋ ਕਿ ਜਿਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹੀ ਇਕ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਦੀ ਤੁਹਾਡਾ ਭਾਈ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਅਰ ਬੜੀ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਧੋਖੇ ਬਾਜ਼ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਖਿਆਲ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਜਨਕ ਹਨ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਮੋਹਨਤ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਢੂੰਡੋ, ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਸ਼ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮਾਨ ਦਾ ਤਿਆਗਨਾਂ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਪ ਅਰ ਅੰਦਰਲੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਤਿਆਗਨਾਂ ਹੈ । ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਕੇਵਲ ਏਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿ ਵਖਾਵੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਕ ਤਿਆਗ ਦੇਈਏ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਤੇ ਫਿਟਕਾਰ ਕਰੀਏ, ਜਾਂ ਕਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੀਏ, ਸਗੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਸ ਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚੋਂ ਘੁਮੰਡ ਦੀ ਮੈਲ ਉੱਕੀ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਏ, ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਦੀ ਪੂਜਾ (ਮਨਮਤ) ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਘਿਣਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਈਰਖਾ, ਵੱਟ, ਝਗੜੇ, ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਜਾਨਨਾਂ ਚਿੱਤ ਥੀਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭਲਮਨਸਊ, ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ, ਪੈਹਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਅਰ ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰਨੇ ਲੁਚ ਪੁਣਾ ਅਤੇ ਧੋਖਾ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ । ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੈਹਲੀ ਭਾਂਤ ਦੇ ਕੰਮ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਵਖਾਵੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਆਪ ਅਕੱਲੇ ਕਿਸੇ ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੱਡ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਨਸਾਨ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹੋ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਭੀ ਲੈ ਜਾਓਗੇ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਏਸ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਛੱਡੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸ਼ੀਬਤ ਅਤੇ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਓਗੇ, ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋਵੋ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹੋ, ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੋ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵੈਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰਕ ਝਗੜਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ । ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਰ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਨਾਂ ਬਣੇ, “ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੋਜਨ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ ।” ਅਰ ਇਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਉਤਮ ਫਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮਾਨ (ਖੁਦੀ) ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤੀਕਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ “ਮਾਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ

ਕੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਓ।” ਯਥਾ :—“ਮਾਨ ਤਿਆਗ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗ” ਈਰਖਾ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ, “ਸੁਆਦ ਬਾਦ ਈਰਖ ਮਦ ਮਾਇਆ। ਇਨ ਸੰਗਿ ਲਾਗਿ ਰਤਨ ਜਨਮ ਗਵਾਇਆ।” ਕਾਮ ਚੰਸਟਾ ਆਦਕ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਰਗਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਏਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਭੀ ਪੈਰਾਂ ਤਲੇ ਮਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਨੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤਾਈਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਨ (ਸ੍ਵਾਰਥ) ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸਬੰਧ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਨਗੇ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਖਾਹਸ਼, ਪੱਖ ਪਾਤ, ਪਸਿੰਦ ਕਰਨਾਂ ਜਾਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨੀ ਆਦਿ ਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਉਸ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਵੀ ਫਰੇਬ ਅਤੇ ਧੋਖਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਂ, ਪੱਖਪਾਤ, ਚਾਹ ਰੱਖਣੀ ਅਤੇ ਤਰਫਦਾਰੀ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਬਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਰ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਸਬੰਧ ਅਰ ਠੀਕ ਸਾਕਦਾਰੀ ਵਿਖੇ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੁਛ ਲਕੌਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗਰਜ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਮਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਹ ਨਿਰਪੱਖ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਾਲਤ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਏਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੁੰਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਚ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਅਰ ਕਸ਼ਟ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਖਬਰ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਦੁਖ ਦੇ ਭੇਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਬੁਰਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹੀਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੋ ਆਪਣਿਆਂ ਹੀ ਧੋਖਿਆਂ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘ੍ਰਿਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰ ਮਾਨ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਡੁਬੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਟੱਲ ਰਹਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ? ਅਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਜਾਨ ਦੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਵਾਰਥ ਤੇ ਘ੍ਰਿਮੰਡ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸੁਧੀ ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੀ, ਤਦ ਉਹ ਇਹ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਮਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਜੁਗ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਪਹਾੜ ਉਤੇ ਪਹਾੜ ਖਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਏਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਦੁਖਾਈ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਨ ਆਤਮਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਮ ਆਸ਼ਰਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਵੱਲ ਦੌੜ ਕੇ ਨੱਸੇਗੀ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂ ਪਰਲਯ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤਦੋਂ ਹਰ ਇਕ ਰਾਹ ਥੀਂ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੱਚੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਆਵੇਗਾ। ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੈ, ਅਰ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਦਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ

ਕਿ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਜਿਦੀ ਅਤੇ ਹਠੀਲੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਸਵਾਰਥ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਈਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸੇ ਤੇ ਰੀਝੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਰ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਸਚਾਈ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉੱਕਾ ਧੋਖਾ ਹੀ ਧੋਖਾ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰ (ਖੁਦੀ) ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓਗੇ ਤਦ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿਓਗੇ, ਅਰ ਆਤਮ ਵਲ ਨੱਸ ਕੇ ਬੁਕੋਗੇ, ਅਰ ਅਟੱਲ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਜਾ ਵੱਸੋਗੇ ।

ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਲੁਚਪੁਣੇ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਬੁਠੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਖੁਦੀ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਜੀਉਣੇ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਡੂੰਘੀ ਚਾਹ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਇਹ ਨਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਬੁਠਾ ਖਿਆਲ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨਾਸ ਰਹਤ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਫਸਲ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਚਕਨਾ ਚੂਰ ਅਤੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਨਸ਼ਾ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੀੜਵਾਨ ਦਿਲਾਂ ਬੀਂ ਉਸ ਨਾਸ ਰਹਤ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਬੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਧੋਖੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । “ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗ ਭਇਆ ।”

ਲੋਕ ਬਦੀ ਤੋਂ ਨੇਕੀ ਵੱਲ ਅਰ ਮਾਨ ਤੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵੱਲ ਦੁਖ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਦਰਵੱਜੇ ਵਿੱਚਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ੍ਰੋਧ ਅਤੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੁਭਾਗ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸਾਨੂੰ ਏਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਮਨਸੂਬੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਫਲਾਣੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਸਾਡੀਆਂ ਉਮੈਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਰਥਾਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ, ਤਾਂ ਏਸ ਸਾਰੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਤੇ ਪਸ਼ੇਮਾਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਦਾਸ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਦਿਲ ਏਸ ਲਈ ਹੋ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੱਛਾ ਵਰਤਾਉ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਘੁਮੰਡੀ ਹੋ । ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਬਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹੱਤਕ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਦੁਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੇ ਦੁਖਦਾਈ ਰਸਤੇ ਵਿਖੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋ, ਸਾਰੀ ਤਕਲੀਫ ਦਾ ਅਰੰਭ ਸ੍ਵਾਰਥ ਤੋਂ ਹੈ, ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤ੍ਰੀਕੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਨਿਰਾਸਤਾ, ਪਸ਼ੇਮਾਨੀ ਅਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਉਠਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗੀ ਅਰ ਦੁਖ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਨੱਸ ਜਾਏਗਾ ।

“ਸ਼ਾਰਥ ਹੀ ਇੱਕ ਕੈਦ ਘਰ ਹੈ ਜੋ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਵ ਕੈਦ ਵਿਖੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੀ ਉਹ ਦਿਉਤਾ ਹੈ ਜੋ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਲਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾਣ ਲਈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋ ਅਰ ਝੱਟ ਪੱਟ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੋ ਟੁਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਥੀਂ ਲੰਘੇਗਾ ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾ ਦੇਵੇਗਾ ।

ਸੰਸਾਰਕ ਦੁਖ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਜਾਂ ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਕਲੀਫ਼ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਅੰਤ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਕਸਟ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੰਢ ਉੱਤੇ ਅਤੀ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਯੋਗ ਹੋ ਕਿ ਖੁਦੀ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਕੇ ਯੁੱਧ ਕਰੋ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਅਖਵਾਓ ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਕਲ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ । ਏਸ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਅਥਾਹ ਮਨਸੂਬੇ ਘੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦੇ ਮਸਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹੀ ਸਿੱਧਾ ਚਲਨ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਜੋ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਅਸਲੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਢ ਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੋ ਸਦਾ ਇੱਕ ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ ਅਰਥਾਤ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੋ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਤੇ ਅਤਜੰਤ ਦਿਆਲਤਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਿੰਜਦੇ ਰਹੋ, ਅਤੇ ਜੋ ਖਿਆਲ ਅਰ ਤਾਸੀਰਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਤਪਤ ਨਾਂ ਹੋਣ ਦਿਓ । ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਬਦਲੇ ਭਲਾਈ ਅਰ ਈਰਖਾ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਬੁਰੇ ਵਰਤਾਉ ਦੇ ਬਦਲੇ ਭਲਮਨਸਥਿ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਕਰੋ, ਅਰ ਜਦ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਚੁਪ ਰਹੋ, “ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ । ਦੇਹੀ ਰੋਗ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ।” ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਆਰਥ ਭਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਖਰਾ ਕੂੰਦਨ ਬਨਾ ਲਓਗੇ, ਅਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁਦੀ ਕਾਫ਼ੂਰ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਾਪ ਰਹਤ ਹੋ ਕੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ ਖੇਲ ਜੂਏ ਵਿਖੇ ਜਿੱਤ ਕੇ ਹਦੀਨਗੀ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪੈਹਨ ਕੇ ਸੱਜ ਫਥ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਟੁਰੇ ਫਿਰੋਗੇ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਫੁਲਾਦ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦਿਆਲਤਾ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ :-

ਸੁਰ ਸੰਪਤ ਦੀ ਸੈਣ ਤੇ ਕਰ ਅਪਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ।

ਆਤਮ ਬਲ ਸੰਭਾਲ ਲੈ ਅਸੁਰ ਸੰਪਤਾ ਮਾਰ ।

ਆਤਮਕ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ

ਛੱਡ ਗੁਲਾਮੀ ਦੂਜਿਆਂ ਅਪਨਾ ਗੱਲਾ ਹੋਹ ।

ਕੁੰਜੀ ਸੱਚੇ ਤਾਣ ਦੀ ਦੁਆ ਸਗਲ ਧੌਹ ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਅਜਿਹੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਜਗੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਸਦੀਵ ਏਸ ਗਲ ਦੇ ਢੂੰਡਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹ ਖਿੜ ਖਿੜ ਕਰਕੇ ਹੱਸਨ ਜਾਂ ਖੂਬ ਰੋਣ ਜੋ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਇਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਦੀ ਢੂੰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਕਮ ਅਕਲੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਬਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਗੁਆਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਅਸਲੀ ਬਲ ਅਤੇ ਰੋਹਬ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਏਸ ਗਲ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਨ ਕਿ ਬਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਘਟ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਸਬਰ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੁਭ ਅਤੇ ਸੋਭਨੀਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਲੱਛਣਾਂ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ।

ਆਪਣੇ ਡਾਵਾਂ ਡੌਲ ਖਿਆਲਾਂ, ਅਰ ਚੰਚਲਤਾਈ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਨਿਰਬਲ ਹੋਣਾ ਹੈ । ਏਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਸੰਕਲਪ ਆਦਕਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਸ ਵਿਚ ਰੱਖਨਾਂ ਅਰ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰਨਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਤੇਜ਼ੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰ ਭਾਗ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਪਰ ਅਸਲੀ ਬਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਤ੍ਰਿਖੇ ਪੁੱਣੇ ਨੂੰ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਹਦੀਨ ਅਤੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਬਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਉੱਚ ਤੋਂ ਉੱਚ ਹਾਲਤਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਣ ।

ਤੁੱਛ ਬੁਧੀ ਅਤੇ ਬਲਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਇਰਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪੱਕੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦੀ ਅਤੇ ਹਠੀਲਾ ਆਦਮੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਘੱਟ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬੇਵਕੂਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਦਯਕ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਢੂੰਡਾਉ, ਜੋਸ਼ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ, ਤਾਜਗੀ ਦੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਮਨ ਦੇ ਰੱਦੀ ਅਤੇ

ਗੰਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਉਹ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਾਨ, ਇੱਜ਼ਤ, ਪਤ ਅਤੇ ਰੋਹਬ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥ ਭਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਉੱਚ ਤੋਂ ਉੱਚ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦਾਤਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਾਸੇ ਝੁਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਛੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਰਸ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਮਲੂਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਨਾਂ ਅਤੀ ਉੱਤਮ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਅਤੇ ਸਹਾਰਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਢੂੰਡ ਭਾਲ, ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਤਮਾ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਰ ਪੂਰਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਪਾ ਲੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬੇਅਰਥ ਫਿਰਨ ਵਰਾਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਮੰਦਰ ਦਾ ਮੀਰ ਇਮਾਰਤ (ਕਰਤਾ) ਹੈ। ਮਾਨੋਂ ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਮੰਦੇ ਦਿਨ ਗਏ ਅਰ ਹੱਛੇ ਦਿਨ ਆ ਗਏ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਖੁਦੀ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਰ ਕਿਸੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਉਸ ਦੇ ਸੁਆਰਥ ਭਰੇ ਅਰਾਮ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਵਿਖੇ ਵਿਘਨ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਝੱਟ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਮੌੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਲ ਝੁਕੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ, ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਇਹ ਮਨਸੂਬੇ ਘੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆ ਰਹ ਸਕੇ। ਉਹ ਹੰਕਾਰ ਵਿਖੇ ਐਨਾਂ ਮਸਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਪਣਾ ਵੈਰੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਬਲ ਥੀਂ ਰਹਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਤਨ ਜੋ ਖੁਦੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਕੰਮ ਅਟੱਲ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇੱਕ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਿਧੜਕ ਨਿੱਡਰ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅਰਾਮ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਭੀ ਉਹ ਨਿੱਡਰ ਨਿਰਭੈ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਜਾਂ ਸਚਾਈ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਵਾਰਥ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਦੌਲਤ, ਆਪਣੇ ਆਰਾਮ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਬਿਪਤਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਾਪਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲ ਜਾਂ

ਸਚਾਈ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਦਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਕਦਾਚਿਤ ਕੁਝ ਉਪਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬਿਪਤਾ ਜਾਂ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਧੀਰਜ, ਧਰਮ, ਮਿਤ੍ਰ ਅਰ ਨਾਰੀ।

ਬਿਪਤ ਕਾਲ ਦੇ ਪਰਖੀਏ ਚਾਰੀ।

ਕਰੜੀ ਭੀੜ ਜਾਂ ਔਕੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਮੂਰਖਤਾ ਅਰਥਾਤ ਅੰਧਕਾਰ ਅਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੋਹੜੇ ਹਨ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ। ਔਕੜ, ਬਰਬਾਦੀ ਅਰ ਕਸ਼ਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਕੌਣ ਹਨ ਅਰ ਨਮਰਦ ਕੌਣ? ਅਰ ਭਵਿੱਖਤ ਕਾਲ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕੌਣ ੨ ਹਨ?

ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਇੱਕ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰ ਲੈਣਾ ਕਿ ਉਹ ਸਰਵੇ ਮੈਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ ਪੈ ਜਾਏ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਮੇਰੇ ਅਰਾਮ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਖੁੱਸ ਜਾਨਗੇ, ਅਰ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੌਰ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਲਈ ਲਲਕਾਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰਵ ਮੈਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਏਹਨਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ, ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਹਰ ਇਕ ਸੰਸਾਰਕ ਚੀਜ਼ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਤੇ ਜਾਨ ਤੱਕ ਭੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੇ ਅਰ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਿਆਗੇ, ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਬਲਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਗੱਲ ਤੇ ਕੰਮ ਇਸਥਿਰ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਪੁਰਾਤਨ ਮਹਾਤਮਾਂ ਇਸ਼ਕ ਇਲਾਹੀ (ਈਸ਼ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ) ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਸਨ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ੨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦਾਚਿਤ ਏਸ ਨਿਯਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਤੇ ਔਕੜਾਂ ਸਹਾਰੀਆਂ, ਅਰ ਅੱਜ ਦੇ ਚਿਹਾੜੇ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਜੋਸ਼ ਭਰੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਆਤਮ ਬਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਿਵਾਇ ਉਸ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਤਮਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨਾਂ ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਨਿਯਮ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ਼ਕ ਇਲਾਹੀ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਲਓ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਲਈ ਉਸ ਉੱਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਅਰ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵ, ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ, ਅਤੇ ਬੋਲ ਚਾਲ ਅਰ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਕ ਗੁਣੇ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਖਾਹਸ਼ ਵਿੱਚ ਏਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਲਓ, ਜਿੰਨੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਹੋਗੇ, ਈਸ਼ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਧੇਰੇ ਪੂਰਨ ਵੰਗ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਉਸ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਤੇ ਸਾਫ ਵਖਾਈ ਦੇਣਗੀਆਂ, ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਵੇਂ ਜਤਨ ਲਈ ਉਕਸਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਅਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਏਸ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਦੀ ਅਦੁਤੀ ਉਪਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਰਬਲ, ਸੁਾਰਥ ਭਰੀ ਅਤੇ ਖਰਾਬ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਨਾਂ ਰਖੋਗੇ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੋ ਰਹੋਗੇ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਅਰ ਉਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋਗੇ, ਅਰ ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਸਾਂਝ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਆਤਮਕ ਬਲ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਆਤਮਕ ਨਿਯਮਾਂ ਯਥਾ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਦਯਾ ਨੂੰ ਲਓ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਓ, ਅਰ ਇਹ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਏਹਨੂੰ ਚਾਹਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਲ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕੋਗੇ ਅਰ ਨਾ ਆਰਾਮ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਜੇਹਾ ਕਿ ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦਾ ਤਪਿਆ ਆਦਮੀ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਨਾਂ ਤਾਂ ਠਹਿਰ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਇਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਸ ਬਾਝੋਂ ਰਹਿ ਹੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਗ ਜਾਂ ਦੱਬੇ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧਤਾ ਅਰ ਕੁਦੱਯਾ (ਬੇਰਹਿਮੀ) ਦੀ ਗਲ ਕਦਾਚਿੱਤ ਨਾਂ ਆਵੇਗੀ।

ਜਿੰਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਓਹਨਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਵ ਭਾਵ ਪਛਾਣੋਂ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰੋਗੇ ਓਨਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਤਮਕ ਬਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਰ ਇਹ ਬਲ ਅਮਨ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ, ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਸਹਾਰਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਿਆਇ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਮਨ ਅਤੇ ਤਸੱਲੀ ਤੋਂ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਇੱਛਾ ਦਾ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਸਿੱਧ ਹੈ। ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਸਹਨ ਸੀਲਤਾ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਸ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਅਰ ਨਜਾਏਂ ਅਰ ਆਰਾਮ ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫਰਸ਼ਾਂ ਅਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵਿਖੇ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਗੰਦਾ ਨਾਂ ਕਰਨਾਂ ਅਰ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿਣਾ, ਬਲ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਏਕਾਂਤ ਜਾਂ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਭੀ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਡਾ ਪੁਰਸ਼ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ

ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਏਕਾਂਤ ਸੇਵਨ ਦੀ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਬਾਜ਼ਿਆਂ ਗਿਆਨਵਾਨਾਂ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਭੇਤ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਇ ਹੈ ਕਿ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਅਰਥਾਤ ਮਾਨਸਕ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਿਖੇ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਉਸ ਬਲ ਦਾ ਚਸਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕਰਮਾਤਾਂ (ਜਿਹਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ) ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਨਾਲ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਸੱਟ ਭੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡੇਗ ਸਕਦੀ ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਲ ਪੈਚ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ, ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਓਹਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਅਰ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਆਗੂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦਾ ਸੰਕੋਚ ਹਲੀਮੀ ਅਰ ਨਿਆਇ ਅਤੇ ਸਾਂਤੀ ਵਿਚ ਤੁੱਕੀ ਕਰਨੀ, ਪਕਿਆਈ ਅਤੇ ਬਲ ਵਿਖੇ ਤੁੱਕੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅਸੂਲ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਤੁੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਇਕ ਬਾਲਕ ਬਿਨਾਂ ਸਹਾਰੇ ਟੁਰਨ ਫਿਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਠਨ ਯਤਨਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਅਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਡਿੱਗ ਢੋਹ ਕੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਫਿਰਨ ਲਗ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਪੈਹਲਾਂ ਅਕੱਲੇ ਰਹਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਬਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਓ, ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਜਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ, ਰਵਾਇਤ ਅਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਰੀਤ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਾਂ ਰਹੋ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਕੀਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਟੁਰਨਾਂ ਸਿੱਖ ਜਾਓ। “ਬਨ ਸੇ ਸਦਨ ਸਭੇ ਕਰ ਸਮਝਹੁ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਉਦਾਸਾ।” ਆਪਣੀ ਹੀ ਰਾਇ ਤੇ ਕੁੱਝ ਫੈਸਲਾ ਅਰਥਾਤ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖੋ। ਆਪਣੇ ਹੀ ਦਿਲ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਉ ਕਰੋ, ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਜੋ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਛਲੇਡਾ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕੈਹਨਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੂਰਖ ਅਨਜਾਨ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਇ ਜਾਂ ਬੁਧੀ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਕੁਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਹਨ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਂ ਕਰੋ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੈਹਣਾ ਸੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੱਛਾ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਲ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੈ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪਰਖਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲੋ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਇਹ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਲ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣਾਂ ਮਨੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੱਗਣਾਂ ਗੁਲਾਮ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਰਾਂ ਹੋਨਗੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੱਟ ਸਹਾਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਅਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔੜਾਂ ਸੈਹਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਜੰਮੇ ਰਹੋ, ਅਰ ਵਧੀ ਚਲੋ, ਅਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰੋ ਕਿ ਪੂਰੀ ਅਤੇ ਸੱਚੀ

ਫਤੇ ਅਗੇ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਹੈ । ਇਕ ਅਸੂਲ ਜੋ ਇਕ ਪਹਾੜ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹੋ, ਅਰ ਉਸ ਅਸੂਲ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਨ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋ । ਏਸ ਅਸੂਲ ਦੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲਓ, ਅਰ ਸਿੱਧੇ ਖਲੇ ਰਹੋ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹਿਲ ਜੁਲ ਦੇ ਡਟੇ ਰਹੋ ਅਰ ਤਸੱਲੀ ਰੱਖੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਲੋਹਰਾਂ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਅਰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਓਗੇ । ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਖੁਚ ਪ੍ਰਸਤੀ (ਘੁਮੰਡ) ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ, ਨਿਰਬਲਤਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਹੈ, ਅਰ ਆਤਮਕ ਨਿਸਕਾਮਤਾ, ਇਸਥਿਰਤਾ ਬਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਹੈ । ਜਿੰਨਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤੁੱਕੀ ਕਰੋਗੇ ਅਰ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੋਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁੰਦਰ ਅਰ ਇਕ ਰਸ ਬਨ ਜਾਓਗੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਸ ਰਹਤ ਹਾਲਤ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖੋਗੇ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਅਟੱਲ ਹਾਲਤ ਅਰ ਇਕ ਰਸ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲਓਗੇ ।

ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰ ਨਾਹੀ ।

ਬਾਹਰ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮ ਭੁਲਾਹੀ ।

“ਫਨੀਅਰ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਮਣਿ, ਖੁੰਡੇ ਘਣਾ ਭੰਡਾਰ ।

ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀਆਂ ਤੁੱਧ ਘਰਿ, ਛੱਡ ਮੁਥਾਜੀ ਯਾਰ ।”

ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਸਮਝਨਾ ਅਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ

“ਗੁੱਥੀ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਉੱਤੋਂ ਬੱਧਾ ਮੂੰਹ।

ਕਿਣਕਿਣਾਟ ਝਿਲਮਿਲ ਲਿਸ਼ਕ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਛੋਰੇ ਹੂੰਹ।”

ਮਕਾਈਲ ਅਨਜੀਲੋ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਪੱਥਰ ਦੇ ਅਨਛਿੱਲੋਂ ਮੁੱਛੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬੁੱਤ ਲੁਕਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪੂਰੇ ਤੇ ਯੋਗ ਉਸਤਾਦ (ਮਾਹਰ ਕਾਰੀਗਰ) ਦਾ ਹੱਥ ਦਰਕਾਰ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਪੂਰਨ ਹੱਥ ਅਤੇ ਹਲੀਮੀ ਦੀ ਫੈਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਈਸ਼ਵਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਬ ਰਹਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਏਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਅਤੀ ਗੁੱਥੀ ਅਤੇ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੇ ਸੁਧ ਜੋਹਰ ਨਾਸ਼ ਰਹਤ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਪਰ ਵਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਏਸ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਉੱਤੇ ਅਰ ਚਹੂੰ ਪਾਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਖਤ ਅਤੇ ਨਾਂ ਲੰਘ ਸਕਣ ਯੋਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਕੱਠੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦੀ ਤੈਹ ਤਾਈਂ ਬੜੀ ਕਠਨਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ ਵਿਖੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ ਰਹਤ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਲੁਕ ਛਿਪ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਪੱਕੀ ਅਦੁਤੀ ਅਤੇ ਇਕ ਰਸ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਮੋਹਨਤ ਤੋਂ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਅਰ ਏਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ, ਅਰ ਉਸ ਥੀਂ ਪੂਰਾ ੨ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਉਸੇ ਥਾਂ ਅਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਟੱਲ ਜੀਵਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਖੇ ਅਭੇਦ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਰ ਏਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਪਛਾਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤੱਕ ਪੁਜਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਝਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਅਤੇ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਲੀਮੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਜਾਰੀ ਰਖੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਰੱਖੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ

ਪਦਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨੀਚਤਾਈਆਂ ਦੂਰ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਖੁਦਾਈ ਦਰਜੇ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਉਠਾਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਅਰ ਇਹ ਉੱਕਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹਲੀਮੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਅਸਲੀ ਸਿਆਣਪ (ਬੁਧੀਮਤਾ) ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਦਰਜਾ । ਜਿੰਨਾਂ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਗੇਰੇ ਵਧੇਗਾ ਅਰ ਤੁੱਕੀ ਕਰੇਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਬੇਅਰਥ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਬੇਅਰਥ ਜਾਣਗੇ । ਕਦੀ ੨ ਕਾਂਹਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮਾਨਸਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿਗੜ ਜਾਏਗੀ, ਅਰ ਸ਼ਾਇਦ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਸਕਲ ਬਨਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਉੱਕਾ ਹੀ ਫਨਾ ਹੋ ਗਈ, ਅਰ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਕੌੜੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਗੂ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਹਾਇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਪੱਕਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚ ਹਸਤੀ ਦੇ ਸਮਝਨ ਵਿਚ ਤਨ ਮਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਮਲੂਮ ਨਾਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਹਾਰ ਜਾਂ ਨਿਸਫਲਤਾ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸਫਲਤਾ ਦਖਾਵਾ ਮਾਤ੍ਰ ਹੈ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਖਿਸਕਾਉ ਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ਜਾਂ ਗਿਰਾਉ ਅਰ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਵੱਲ ਝੁਕਨਾ ਇਹ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਥਾ ਅਤੇ ਇਕ ਤਰਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਸਿੱਖਣਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਜਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਚ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਵਿਖੇ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਰੱਦੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਥੱਲੇ ਮੱਲ ਛਡੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੀ ਇਕ ਪੌੜੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਰਸਤੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਪਾਰ ਖੁਦਾਈ ਦਰਜੇ ਤੇ ਪੁਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨਿਸਫਲਤਾਈਆਂ ਉੱਚ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੌੜੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨਿਸਫਲਤਾਈਆਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਅਰ ਦੁਖ, ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਫ ੨ ਇਹ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ੨ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਖਰਾਬੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਕਿੱਥੇ ੨ ਤੁਸੀਂ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਗਏ ਹੋ, ਤਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬਰਾਬਰ ਆਪਣੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਰਹੋਗੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖਿਸਕ ਅਤੇ ਸਖਤ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ ਜਾਂ ਠੱਕਰਾਂ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਅਰ ਕੇਹੜੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਸਮੀਪ ਲੈ ਜਾਓ, ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਅਗੇਰੇ

ਤ੍ਰਕੀ ਕਰੋਗੇ ਅਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਅੰਦਰਲੀ ਖੁਦਗਰਜੀ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਕਰੋਗੇ ਉੱਨੀ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਲੀ ੨ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹਲੀਮ ਅਤੇ ਸਹਨ ਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾਓਗੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਡਪਨ, ਮੰਦਾ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੁਹਾਥੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏਗਾ, ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਲਵਾਨ ਮਾਨਸਕ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੋਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਸਮੀਪਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਥੀਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹਾਲਤ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਜਾਂ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਮਾਨੁਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੱਖ ਪਾਤ ਜਾਂ ਇਕ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨੁਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਖਾਸ ਸ਼ੈ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸ਼ੈ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਤੜਕੀਫ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਘਿਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਪਿਆਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਲੀ ੨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਖੁਲੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸਕਾਮ ਅਤੇ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਖਿਆਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਤਕਲੀਫ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਥੀਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਸੀ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਖਾਸ ਘੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਸੌਂਝੀਆਂ ਹੋਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਵਾਰਥਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਜੋ ਮੁਹੱਬਤ ਅਜਿਹੀ ਸਾਫ ਅਤੇ ਖਾਲਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਅਜਿਹੀ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਉਤਪੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਫੇਰ ਭੀ ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਤੀ (ਹਕੀਕਤ ਇਸ਼ਕ) ਤਾਈਂ ਪੁਜਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪਿਆਰ (ਝੂਠੀ ਪ੍ਰੀਤੀ) ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਅਰ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖੇ ਪਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਖੇ ਇਸ਼ਕ ਮਜਾਜ਼ੀ ਅਰਥਾਤ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਡੂੰਘੀ ਇਨਸਾਨੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਮਾਨਸ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤੀਆਂ ਅਰ ਮਨੁੱਸ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲੰਘ ਕੇ ਇਸ਼ਕ ਇਲਾਹੀ ਤੱਕ ਪੁਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਨਾਸਵੰਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਾਂਗ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਰੀਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ—ਮਨੁੱਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰ ਭੀ ਨਾਸਵੰਤ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਇਸ਼ਕ (ਪ੍ਰੇਮ) ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਦਾਚਿਤ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਵਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜਿੰਨੇ ਮਨੁੱਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਸ਼ੀ ਘ੍ਰਿਣਾਂ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਈਸ਼ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਅਰ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਧੱਬੇ ਤੇ ਦਾਗਾਂ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਨੂੰ ਚਹੁ ਪਾਸੀਂ

ਸੁਗੰਧਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਅਕਸ ਹੈ, ਅਰ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਅਸਲੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਮੀਪ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਕਰ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਅਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੱਕ੍ਰ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਗਾਯਾਤ ਹਨ।

ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਤਾ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਲ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ਜੋ ਇਕ ਅਨਾਥ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਮਾਸ ਦੀ ਲੱਥ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਰ ਉਹੀ ਮਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਬਿਸਤ੍ਰੇ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਗਮ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਕੋਰੇ ਅਰ ਕਸ਼ਟ ਤੇ ਗਮ ਦੀ ਮਾਰੀ ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਵਗਦੇ ਰਹਿਣ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਚੰਚਲ ਹਾਲਤ ਯਾਦ ਆਵੇਗੀ ਅਰ ਉਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਪੁਜ ਜਾਏਗੀ।

ਬਹੁਤ ਹੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭ੍ਰਾਤਾ, ਭੈਣ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਰਤਾ ਸਖਤ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰਨ ਅਰ ਜਿਸ ਵਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਉਹ ਦਿਲ ਜਾਨ ਥੀਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਅਤੇ ਗਮ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਾਪਰੇ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੁਹੱਬਤ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੱਚੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾਉਣ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਟੱਲ ਖੁਸ਼ੀ ਅਰ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਘੁਮੰਡੀ, ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਮਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ (ਲੋਕ) ਹਾਰ, ਖਰਾਬੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਸਹਾਰਨ ਅਰ ਉਹ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਝਲੂਸ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਕੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੇਚਦਾਰ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਦਿਲ ਨਰਮ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮਨੁਸ਼ੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਕੰਡਾ ਚੁੱਭਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਦੋਂ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਇਤਬਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਥੀਂ ਭਰਪੂਰ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਧ-ਕਾਰ ਅਰ ਅਕੱਲ ਪੁਣੇ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਗੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਿੱਤ ਇਕ ਰਸ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਵੱਲ ਝੁਕਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਥੇ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਵੁੰਡਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਉੱਚ ਪਿਆਰ ਦੀ ਉੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਾਸਤਾ ਨਾਲ ਪਿਛਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ, ਨ ਉਹ ਕਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਦੁਖਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਹੀ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕਰਕੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਅਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਥ ਨਾਂ ਦੇਵੇ। “ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹੋਇ ਰਹਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਤੇਰਾ ਹੋਇ।”

ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਸ਼ਟ ਕਲੇਸ਼ ਸਹਾਰ ਕੇ ਸੁਧਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਧ ਚਿੱਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਨੂਰ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਵਖਾਲੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥ ਪਰਤਾ ਦੇ ਸੱਤਿਆ ਰਹਤ ਅਤੇ ਬੇਡੋਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਨ।

ਉਸੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰੀ ਪਿਆਰ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਬਦਲੇ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਭਿੰਨ ੨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਅਪੜਦਾ।

ਜੇ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰੀ (ਖੁਦਪ੍ਰਸਤ) ਹਨ ਅਰ ਬੁਰਾਈ ਦੀਆਂ ਕਸ਼ਟ ਦਾਤਾ ਹਾਲਤਾਂ ਤੇ ਮੋਹਤ ਹੋਏ ੨ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਉਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਾਥੋਂ ਦੂਰ ਰਹੇਗੀ ਅਰ ਸਾਨੂੰ ਕਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਰੇ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਨ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਖੁਦੀ ਅਰਥਾਤ ਮਾਨ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਉੱਤਮ ਪਿਆਰ ਅਰ ਉਹ ਭਾਉ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਸਾਖਿਆਤਕਾਰ ਨੇਕੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ ਸਦਾ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਚਿੱਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਾਗ ਬਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਦਿਲ ਵਿਖੇ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨਾਂ ਹੀ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਥਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਸੁਧ ਪ੍ਰੀਤੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਥੀਂ ਮੁਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦੀ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਏਨੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੇ ਪੁਚਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਬਦੀ ਜਾਂ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਝੁਕ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਵਾਸਤਵ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤ੍ਰ ਇਹੀ ਹੈ ਅਰ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ “ਕਿ ਪੈਰਲਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਅਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਭਰ ਦਿਆਂਗਾ” ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਓਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਖੁਦੀ ਦਾ ਅਭਾਵ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੁਦੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਇਸ਼ਕ ਥੀਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਕਿ ਮਲੂਮ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ਨਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਿਰੋਲ ਆਤਮਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਕੈਦ ਨਾਂ ਤੋੜੇਗੀ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਯਥਾ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਜੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਅਰ ਫੇਰ ਜੀਵਤ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਭਲੀ ਆਤਮਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਕਾਮ ਕਾਮਨਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸੂਲੀ ਤੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਆਖਾਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਂ ਕਰਨਾ ਨਿਰੀ ਪੁਰੀ ਤੁਹਾਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਅਰ ਮਲੂਮ ਹੋਯਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਮਹਾਤਮਾਂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ।

ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੇ ਸਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਯਾਰ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਹੋ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਕ੍ਰੋਧਤ ਹੋਣਾ,

ਘੁਮੰਡ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਕਰਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਬਨਾਨਾਂ, ਜੋ ਏਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੇਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਵਿਖੇ ਸਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ?

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਬਨ ਗਿਆ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਗਈ ਹੈ ਅਰ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਹਲੀਮੀ, ਆਪਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਮਨ ਦਾ ਸੰਜਮ, ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਭਲਮਨਸਉ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਅਤੇ ਬਦੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਨੇਕੀ ਮਾਨਸਕ ਅਨੰਦ ਅਰ ਆਤਮਕ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਲੋਕ ਈਸ਼ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ, ਅਰ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਏਸੇ ਲਈ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਧਿਆਨਾਂ ਵੱਲ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੱਲੋ ਮਲੀ ਉਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਮਝਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੱਖੀਓਂ ਉਹਲੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਫਾਵੇਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਲੈਣ ਵਿਖੇ ਢਿੱਲ ਮੱਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਦੁਖ, ਤਕਲੀਫ਼ ਬਰਾਬਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਰ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਆਪੇ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਐਕੜਾਂ ਤੋਂ ਸੰਥਾ ਪਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਅਰ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਆਣਪ ਨੂੰ ਨਾਂ ਭਾਲ ਲਵੇ। ਅਤੇ ਇਹ ਪਿਆਰ, ਇਹ ਸਿਆਣਪ, ਇਹ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਉਹ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਅਧੀਨਗੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੁਦੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਕੋਈ ਬਲ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅਖਤਿਆਰ ਵਾਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੀਆਂ ਅਤੀ ਕਰੜੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਬੰਝੀਆਂ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੁਰਸ਼ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਪੁਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹ ਇਉਂ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਤੰਗ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਖੁਦੀ ਦਾ ਕੈਦਖਾਨਾ ਹੱਛਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ, ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅੰਦੇਸ਼ਾ ਹੈ

ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਏਸ ਕੈਦਖਾਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਆਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਵਡਮੁਲਾ ਮਾਲ ਮਤਾ ਨਸਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, “ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵੱਲੋਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਹਾਰਨ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾ ਅਰ ਨਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਤ ਰਹੋ ਅਰ ਮਰ ਜਾਓ” ਅਰ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੰਗ ਅਤੇ ਹਨੇਰਾ ਕੈਦਖਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਅਰ ਇਰਾਦਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਤੌੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਰ ਆਤਮਾਂ ਅਜੇਹਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੈਦਖਾਨੇ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਜਦੋਂ ਚਿਰਕਾਲ ਤਾਈਂ ਤਕਲੀਫ਼ ਉਠਾ ਕੇ ਉਹ ਅਥਾਹ ਤੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਗਵਾਨੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਛਾਵਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ੨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਧੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ੨ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਾਰਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਗੁੱਝਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਾਰਨ ਨਾਂ ਹੋਵੇ ਅਰ ਉਹ ਕਾਰਨ ਪੂਰਨ ਨਿਆਇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ ਦੁਖ ਦੀ ਫਸਲ ਵੱਢਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਝਬਦੇ ਜਾਂ ਦੁਰੇਡੇ ਗੁਜਰੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜੇ ਹਨ, ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਨੇਕੀ ਦੇ ਬੀ ਬੀਜਨ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਫਸਲ ਕੱਟਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਲੱਭੀਏ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਤਦ ਫੇਰ ਉਹ ਕੇਵਲ ਨੇਕੀ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਣ ਲੱਗੇਗਾ। ਅਰ ਜੋ ਘਾਹ ਪੱਤ੍ਰ ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ ਉੱਗਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਹੁਣ ਉਸ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਵੇਗਾ।

ਸੰਸਾਰ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੀ ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤ (ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਖੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਨਾਸਵੰਤ ਲੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਗ ਹੱਦਾਂ ਵਿਖੇ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸਦਾ ਕਾਲ ਰਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਕਾਮਨਾਂ ਵਿਖੇ ਫਸ ਕੇ ਕਸ਼ਟ ਕਲੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੜ ਭੁਜ ਕੇ ਉਹ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਰੋਲ ਤੇ ਰੋਲੇ ਰਹਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਅਵਿੱਦਯਾ ਅਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਭੋਜਨ ਉੱਤੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੈ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਸਰਵ ਮੈਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉੱਚ ਮਹੱਲ ਦੇ ਨਿਉਂਤੇ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿਖੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਤੇਹ ਅਣਗਿਣਤ ਦਰੁਸਤੀਆਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਮਨ ਨੂੰ ਦਮਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦਾ ਲੋਸ ਤੱਕ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਠੀਕ ਹੋਨ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਸਚਾਈ ਦੇ ਰਾਹ ਤੇ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਅਰ ਆਪ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਖੇ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਬੀ ਬੀਜ ਕੇ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ

ਹਨ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮਨ ਜਾਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਸੰਸਾਰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਥੀਂ ਰਹਤ ਹੋ ਕੇ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੰਥਾ ਨਾ ਸਿੱਖੇਗਾ, ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਜੁਗ ਦੀ ਆਮ ਬਰਕਤ ਕਿਥੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ ?

ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਭਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਤੱਕਨ, ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਾ ਆਖਨ। ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਲੋਭੀ ਲੋਕ ਦੇਣਾ ਤੇ ਖੇਰਾਇਤ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਨ ਅਤੇ ਕਾਮੀ ਸੁਧ ਚਿੱਤ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ। ਭਿੰਨ ੨ ਲੋਕ ਝਗੜੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਟਲ ਜਾਨ ਅਤੇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ, ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਨ ਅਤੇ ਕੰਜੂਸ ਅਰ ਬਖੀਲ ਪੁਰਸ਼ ਖਿਮਾ ਦਾ ਸਬਕ ਸਿੱਖਨ। ਈਰਖਾ ਅਰਥਾਤ ਸਾੜੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਖੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਆਉਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਅਰ ਕ੍ਰਿਵਾਕੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਨ ਅਰ ਆਪਣੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਨ। ਜੇ ਸਾਰੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਹ ਤ੍ਰੀਕਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਤਾਂ ਵੇਖੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਤਜੁਗ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਸਤਜੁਗ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜੇ ਚਿਰਕਾਲ ਤਾਈਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਅਰ ਇਹ ਸਤਜੁਗ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਤਜੁਗ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਸਕਾਮ ਖੁਦੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ, ਅਰ ਪੱਖਪਾਤ ਅਤੇ ਈਰਖਾ ਅਰ ਮੰਦ ਬਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਭਲਮਨਸਯੁ ਅਤੇ ਖਿਮਾਂ ਨਾਲ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਈਰਖਾ ਘ੍ਰਿਣਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਵਾਕੀ ਹੈ ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇਵਲ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਐਥਾਂ ਅਤੇ ਮੰਦ ਬਚਨ ਬੋਲਨੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਭਲਾ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਲੁੱਚੇ, ਪਖੰਡੀ, ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਅਤੇ ਖੁਨੀ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ? ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਾਂ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਥੀਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਬੇਵਸਿਆਂ ਏਹਨਾਂ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਆਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਏਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉੱਚ ਤੋਂ ਉੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਥੀਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਖਿੜ ਜਾਏ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਪ੍ਰਿਛਿੰਨ (ਸਰਬ ਦੇਸੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੋਗੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖਤ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵਿਖੇ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰ ਸਕੋਗੇ, ਅਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਠੀਕ ੨ ਜੁਗਤੀ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਵੋਗੇ। ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਉੱਕਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰੋ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹੋ ਕਿ ਸਦੀਵ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੀ ਹਲੀਮੀਂ ਅਤੇ

ਦਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਵੇਖੋਗੇ ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਮਾਂ ਸਹਤ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਵਰੋਧਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਨ ਲੱਗੋ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੋਹਮਤਾਂ ਲਾਂਦੇ ਹੋ ਤਦ ਭੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਜਾਂ ਅੰਤਸਕਰਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਐਸੇ ਢੁੰਡਨ ਅਤੇ ਬੁਰਾ ਬੋਲਨ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ । ਜਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ੇਖ ਸ਼ਾਅਦੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :—

“ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਦੋ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀਆਂ—ਇਕ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗੋ, ਅਰ ਦੂਜੇ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਮੰਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਵੱਲ ਚਿੱਤ ਨਾ ਲਾਓ ।”

ਆਪੋ ਚੋਂ ਤੂੰ ਆਪਾ ਕੱਢੀਂ,

ਆਪ ਸੁਧਾਰਨ ਜੁਗਤੀ ਸਿਖ ।

ਬੁਰਾ ਚਿਤਾਰਨ ਦੂਜੇ ਛੱਡੀਂ,

ਪਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਉਕਤ ਲਿਖ ।

ਤੂੰ ਨਾਂ ਚਿਤਵੇਂ ਹੋਰ ਨ ਚਿਤਵੇਂ,

ਆਪ ਭਲੇ ਸਭ ਭਲੇ ਸੁਜਾਨ ।

ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਤਜਾਗ ਸੁਖ ਪਾਗਨੁ,

ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ ਕਰੋ ਪਰਮਾਨ :—

“ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨ ਰਾਖੋ ਚੀਤ ।

ਤੁਮ ਕੋ ਦੁਖ ਨਹੀ ਭਾਈ ਮੀਤ ।”

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਭੇਤ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਕ ਹੈ । ਉਹੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਵਰਗਿਆਂ ਤੇ ਫਤਵੇ ਲਾਣ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਲਈ ਡਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਕ ਅਟੱਲ ਨਿਆਇਕਾਰੀ ਅਰ ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਭੀ ਹੈ । ਅਰ ਜਿੰਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਖਾਸ ਦਰੁਸਤੀ ਅਤੇ ਤੁਕੀਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖੇ ਮਸਤ, ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ, ਨਿਰਬੁਧ, ਲੁੱਚਾ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨ ਨਿਯਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿੰਨਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਨੂੰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨੀ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਖੁਦੀ ਜਾਂ ਮਾਨ ਵਿਖੇ ਗਰਕ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਚਿੱਤ ਉੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵਿਖੇ ਮਸਤ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਏਸ ਤਰਾ ਬਦਨਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਨਾ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਵਿਖੇ ਵੇਰਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖਾਸ ਰਾਇ ਤੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ

ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹੀ ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਆਦਿਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਲਾ, ਬੁਰਾ, ਸਿਆਣਾ, ਮੂਰਖ, ਗਿਆਨੀ, ਅਗਿਆਨੀ ਸਕਾਮ ਨਿਸਕਾਮ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕੋ ਤਰਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਅਰ ਨੇਕ ਖਿਆਲ ਦੀ ਬਰਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਚਿੱਤ ਬ੍ਰਿਤੀ ਨਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਯਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਉੱਤੇ ਫਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਸ ਉੱਚ ਗਿਆਨ ਅਰ ਉਸ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਸੁੱਧ ਹੈ ਉਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ। ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ 'ਸਾਚੇ ਰਾਚੇ ਰਾਮ' ਅਰ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤਸਕਰਨ ਪੂਰਣ ਤੌਰ ਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਜਨਮ ਲਵੋਗੇ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਜੇਹੀ ਮੁਹੱਬਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਇਕ ਰਸ ਅਤੇ ਅਦਲ ਬਦਲ ਵਿੱਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਰ ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਦੁਖ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਿਧੜਕ ਅਤੇ ਖਾਤਰ ਜਮਾਂ ਨਾਲ ਫਰੋਗੇ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਦੀਵ ਮੰਦ ਬਚਨਾਂ ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਐਬ ਢੂੰਡਣ ਦੀ ਵਾਦੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਰੋਲ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ ਉਹ ਕਟਵਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਅਰ ਜਿਸ ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕਟਵਾਕੀ ਅਤੇ ਐਬ ਢੂੰਡਣ ਦਾ ਮਾਦਾ ਨਹੀਂ ਉਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੂਰਨਤਾ ਸੰਜੁਗਤ ਪ੍ਰੇਮ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵੇਖੋ ਈਸਾਈ ਦੋਹਰੀਏ (ਚਾਰ ਵਾਕੀਏ) ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਆਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਚਾਰਵਾਕੀ ਈਸਾਈ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਪੰਥ ਦੇ ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਪੰਥ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਤੋਤ੍ਰਤੀ ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਏ ਉਥੇ ਸਖਤ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਸਾੜਾ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੇ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਾਰੂ ਹੈ, ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਪਯਾਰ ਭਰੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਪੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਰ ਲਾ ਮਜ਼ਹਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਾਂ ਵੇਖੋ, "ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ" ਅਰ ਪੱਖਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾਂ ਸਮਝੋ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਹੋ, ਜੋ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸਕਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ਵਿਚੋਂ ਬੁਰਾ ਬੋਲਨਾ ਅਤੇ ਐਬ ਢੂੰਡਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਜਾਂ ਬਦੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਵਿਖੇ ਉਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰੋਸਨੀ ਭਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਖਿਆਤ ਦਿੱਸਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ, ਨੇਕੀ, ਅਤੇ ਸ਼ਿਨਸਾਫ ਹਰ ਇਕ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਨ, ਸਰਬ ਵਯਾਪੀ ਅਤੇ ਅਤੁੱਟ

ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਬੁਧੀ ਵਿਖੇ ਬਲਵਾਨ ਪੱਖਪਾਤ ਰਹਤ ਅਰ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਉਤਪਨ ਕਰੋ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਤਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੁਧਾਰੋ, ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਅਰ ਐਬ ਰਹਤ ਗੱਲ ਕੱਥ ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਓ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਅਮਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਵੋਗੇ, ਅਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਨਾਸ ਰਹਤ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋਗੇ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਨਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਬਨਾਨ ਲਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਨ ਥੀਂ ਹੋਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਝਾਂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪ ਭਾਲ ਕਰ ਲੈਨਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਪਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਾਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਹਦੀਨ ਕਰ ਦੇਨਗੇ, ਅਰ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਇ ਜਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਗੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਹੱਬਤ ਇਕ ਆਲਮਗੀਰ ਅਤੇ ਬੜੀ ਬਲਵਾਨ ਰਿਸ਼ਟ ਪੁਸ਼ਟ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਅਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਖਿਆਲ, ਕਰਮ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕਦਾਚਿਤ ਨਾਸ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਇਹ ਜਾਨਣਾਂ ਕਿ ਪਿਆਰ ਆਮ ਅਤੇ ਭੁੰਘਾ ਹੈ ਅਰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਫੋੜਿਆਂ ਥੀਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ, ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਬੇਅਰਾਮੀ ਤੋਂ ਫੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਨਨਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਇਕ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ੨ ਤ੍ਰੀਕੇ ਤੇ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਸੱਲੀ ਵਾਲਾ, ਬੰਫਿਕਰ ਅਰ ਗੰਭੀਰ ਸੁਭਾਉ ਰਹਣਾ ਇਹੀ ਅਮਨ ਹੈ, ਇਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਇਹੀ ਸਦਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਇਹੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਨਿਸਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ।

“ਪੱਖ ਪਾਤ ਦੀ ਧੋਣ ਭੰਨ, ਕੱਟਰ ਪੁਣਾ ਵਗਾਈਂ ਦੂਰ।

ਅਪਨਾ ਆਪ ਨਿਹਾਰ ਸਭ ਘਟ ਮੇਂ ਰੱਬੀ ਪਾਈਂ ਨੂਰ।

ਖਲਕਤ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਵੱਸੇ, ਖਲਕ ਦੁਖਾਵੀਂ ਨਹੀਂ ਜਰੂਰ।

ਗੁਜਾਨ ਅਨੋਖਾ ਧੁਜਾਨ ਇਹ, ਸਮਝੋ ਪਾਵੇਂ ਪਰਮ ਸਰੂਰ।”

ਅਪਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ

“ਉਪਜ ਸਮਾਵੇ ਮੂਲ ਮੇਂ ਇਹ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਾਰ ।

ਖੇਡ ਅਨੋਖੀ ਰੱਬ ਦੀ ਚੀਨ ਸਗਲ ਬਿਉਹਾਰ ।”

ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਸੀਰਕ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਨਾਂ ਵਿਖੇ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਸੰਸਾਰਕ ਅਨਿਸਥਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਫਰ ਭੀ ਉਹ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਾਇਕ ਜੀਵਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹਵਤ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇ ਤੇ ਇਕਾਂਤ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇੜਾਂ ਥੀਂ ਜਲ ਵਹਾ ਵਹਾ ਕੇ ਈਸ਼ਵਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਦੁਤੀ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਖੁਸ਼ੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ।

ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਨਿਕੰਮਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਆਦ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾਤਾ ਹਨ, ਪਰ ਉੱਤੋੜਿਤੀ ਦੁਖ ਦਰਦ ਅਰ ਕਸ਼ਟ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੁਆਦ (ਵਿਸ਼ੇ) ਅਨਸਥਿਰ ਹਨ ਅਰ ਨਾਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰਹਾਂ ਤਸੱਲੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਭਾਵੇਂ ਪੁਰਸ਼ ਸਦੀਵ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਜਾਂ ਤਸੱਲੀ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਪੱਕੀ ਤਰਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ ਅਰ ਇਹ ਵਿਰੋਧਤਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਨ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੀ ਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਰ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਸ ਰਹਤ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਅਬਾਹ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਇਹੀ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੀ ਨੀਹ ਅਰ ਨਿਕਲਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਏਸੇ ਤੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਨਾਸਵੰਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਬੇਅਰਾਮ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਇਨਸਾਨ ਦੁਖੀ ਹੈ ਫੇਰ ਭੀ ਸਦੀਵ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ।

ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਆਤਮਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜੋ ਉਸ ਅਪਾਰ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਛਾਤੀ ਤੇ ਦੁਖ ਦਾ ਭਾਰ ਬਰਾਬਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ ਅਰ ਗਮ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਖੇ ਹਨੇਰਾ ਪਸਾਰੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਉਸ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਈਂ ਤੁਛ ਅਤੇ

ਅਨਸਥਿਰ ਇਸ ਮਾਇਕ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿਖੇ ਬੇਅਰਥ ਭੈਣ ਤੋਂ ਟਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਵਜ਼ਨ ਤੋਂ ਪਿਛਾਹਾਂ ਨਾਂ ਆ ਜਾਏ, ਜੋ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ।

ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਵਿਖੇ 'ਜੋ ਭਾਵੇਂ' (ਉਹ) ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਅਪਾਰ ਨੂਰ ਅਰ ਅਥਾਹ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਖੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੂੰਦ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਵੱਲ ਜਾਏਗੀ ਅਰ ਉਸ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਵੱਲ ਝੁਕੇਗਾ ਅਰ ਉਸ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਖੇ ਲੋਪ (ਅਭੇਦ) ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।

ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਣਾ, 'ਬੱਸ ਇਹੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁਖ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ । ਅਟੱਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਮੰਨਨ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਨਾ, ਬੱਸ ਇਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੂਰ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਮਾਣ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤਦ ਤਾਈਂ ਇਸ ਦੇਵੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ, ਅਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਰ ਰਹੇਗਾ । ਹੰਕਾਰ, ਬਗਾਨਾਪਨ ਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਇਕੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ, ਅਰ ਡੂੰਘੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਖੁਦਾਈ ਦਰਜਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹਨ, ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਤਿਆਗਨ ਤੋਂ ਬਗਾਨਾਪਨ ਅਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀ ਨਾਸ਼ ਵਰਤ ਅਰਥਾਤ ਅਥਨਾਸੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਸੰਸਾਰਕ ਅਤੇ ਸਕਾਮ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਦੀ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜੀ ਸਖਤ ਮੁਨੀਬਤ ਅਰ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਏਹੀ ਇਕ ਉੱਚ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸਦਾ ਦਾ ਨਵਾ ਹੈ ਅਰ ਇਹੀ ਅਸਲੀ ਧਨ ਅਤੇ ਦੌਲਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਬਲੇ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁੱਛ ਹਨ । ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਨਿਯਮਾਂ ਥੀਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਤਕਦੀਰ ਥੀਂ ਹੀਣ ਹੈ, ਉਹ ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਰ ਅਨਸਥਿਰ ਵਖਾਵੇ ਦੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦੇ ਕੁਰਬਾਨ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜਲ ਵਾਂਗ ਧੋਖਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਭੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਲੋਕ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖਾਹੁਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਅਟੱਲ ਰਹੇਗਾ । ਅਰ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਭੁੱਲਣ ਦਾ ਭੀ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਛੋਟੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਭਿਆਨਕ

ਸਕਲ ਵਿੱਚ ਸਾਖਯਾਤਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਬੇਤਰਸ ਭੂਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ੨ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ।

ਸੰਸਾਰਕ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਬੇਹੋਸੀ ਦਾ ਪਰਦਾ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮਾਯਕ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਮਾਨਸਕ ਖਾਹਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜਿੱਥੇ ਪੂਰਨ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਉਥੇ ਅਕਲ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਬਾਬਤ ਭਿੰਨ ੨ ਕਿਆਸ ਨਿਰਦੋਖ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਪੁਰਸ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਖੇ ਆਤਮਕ ਨਿਰਣੈ ਸਕਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਅਨਸਥਿਰ ਨੂੰ ਇਸਥਿਰ ਨਾਲ, ਨਾਸਵੰਤ ਨੂੰ ਅਬਨਾਸੀ ਹਾਲਤ ਨਾਲ ਅਰ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਨਾਲ ਖਲਤ ਮਲਤ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਿਆਸ ਅਤੇ ਖਿਆਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੇਹੜੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਯਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਮਾਂਸ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਰ ਇਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਉਤਪਤੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗਿਰਾਉ ਦੇ ਅੰਗ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਇਕ ਰਸ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਰੂਰ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।

ਦੇਸ਼ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੈ ਓਹ ਕਦੀ ਭੀ ਅਟੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਅਟੱਲ ਹੈ ਓਹ ਕਦੀ ਗੁੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ । ਨਾਸਵੰਤ ਤੋਂ ਕਦੀ ਅਬਨਾਸੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਅਰ ਅਬਨਾਸੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਸਵੰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਜੋ ਚੀਜ਼ ਆਰਜ਼ੀ ਹੈ ਓਹ ਕਦੀ ਅਟੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਅਟੱਲ ਆਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਬਾਹਯ ਕਦੀ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਅਰ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਕਦੀ ਬਾਹਯ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ । ਝੂਠ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਅਰ ਨਾਂ ਹੀ ਸੱਚ ਝੂਠ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਰੀਰਕ ਮਾਂਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਾਸ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਆ ਕੇ ਅਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਹਸਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । “ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੀ ਕੇਵਲ ਅਬਨਾਸੀ ਹੈ” ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਕੇ ਪੁਰਸ਼ ਨਾਸ ਰਹਤ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਣੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਅਦਲ ਬਦਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ, ਅਨਸਥਿਰ ਅਤੇ ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਜੇਹੜੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕੇਵਲ ਓਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਕੁਦਰਤ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਹਨ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਖੇ ਬਗ਼ਾਨਾਪਨ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸੂਲ ਇਕ ਹੈ ਅਰ ਏਕਤਾ ਉਸਦਾ ਗੁਣ ਹੈ । ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਸੁਆਰਥ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਮਾਨੋਂ ਇਹੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਝੂਠੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸੱਚੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਉਪਮਾਂ ਵਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਆਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾਸ ਹੋਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ ।

ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੇ, ਅਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰੇ, ਐਸੇ ਇਸ਼ਰਤ ਆਦਿਕ ਦਾ ਦਾਸ ਨਾ ਬਣੇ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ, ਅਰ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਤੇ ਚਲਣਾ ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅੰਤ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਅਰਥਾਤ ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਰ ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ਗਰੀਬੀ, ਖਿਮਾਂ, ਦਯਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹਨਾਂ ਸਿਫਤਾਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਝਨਾ ਸਵੈ-ਸਰੂਪ ਵਿਖੇ ਲੀਨ ਹੋਣਾ ਹੈ।

“ਨੇਕ ਨਿਯਤੀ ਤੋਂ ਅਸਲੀ ਨੇਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਜੋਤਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।” ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਵੱਧ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਹੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਨੇਕ ਨਿਯਤੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੇਕਨੀਯਤ ਅਤੇ ਖੈਰ ਖਾਹੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਝੂਠ ਅਤੇ ਸੱਚ ਵਿਖੇ ਨਿਰਣੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਅਤੀ ਹੀ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੋਚਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ, ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ ਅਰ ਈਸ਼ਵਰ ਸੱਤਤਾ ਦੇ ਪਛਾਨਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਭਲਮਨਸਓ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ, ਹਲੀਮੀ, ਗਰੀਬੀ, ਬਾਣੀ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ, ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਅਤੇ ਅਧਕ ਹਮਦਰਦੀ ਵੇਖੋ, ਸਮਝੋ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਚਾਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦੇਵ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਹ ਸਦੀਵ ਈਸ਼ੁਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਕਦੀ ਭੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੋ ਜੋ ਬੇਸਬਰਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਰੋਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ੱਖੀ ਖੋਰਾ ਅਰ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਰ ਜੋ ਸੁਾਰਥ ਭਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਰਸ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਅਰ ਜੋ ਨੀਅਤ ਦਾ ਨੇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਲੋਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿੱਦਯਾ ਬੇਅਰਥ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਤੱਵ ਸਾਰੇ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਢੈਹਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਹੈ।

ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਉੱਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵੈ-ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਵੇ ਅਰ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਅਪੱਣਤਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਏਸ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਨ ਤੋਂ ਓਹ ਅਪਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਂ ਇੱਕ ਰੋਤ ਛਲੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰ, ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤਤਾ, ਉਸ ਰੋਤ ਦੇ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਜਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ, ਅਰ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਅਰਥਾਤ ਧੌਖਾ ਆਤਮਕ ਨੀਂਦ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਅਨਿਸ਼ਥਿਰ ਸੁਪਨ ਵਤ ਹਨ, ਜੋ ਲੋਕ ਮਾਰੂ ਥਲ ਥੀਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਓਹਨਾਂ ਨੇ

ਹੀ ਪੂਰਨ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਖਿਲਰ ਪੁਲਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਸੁਪਨਾਂ ਅਤੇ ਧੌਖਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰਨ ਬੰਦਗੀ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਏਕਤਾ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀ ਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ, ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਵਾਂਗ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਿਯਮ, ਇਸ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਏਸ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਖੇ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਗੱਡ ਦੇਣਾ ਮਾਨੋਂ ਆਰਾਮ, ਭਾਣੇ ਅਤੇ ਅਮਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਬੇਇਤਫਾਕੀ ਵਿਖੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਸੰਜਮ ਕਰਨਾ, ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਟਲੇ ਰਹਿਣਾ (ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਬੁਰਾਈ ਕਰੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁਰਾਈ ਨਾਂ ਕਰਨੀ,) ਭਲਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਦੀ ਵਿਲ ਨਾਂ ਕਰਨੀ, ਅੰਤਸਕਰਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਅਰ ਪੂਰੀ ੨ ਆਗਯਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨੀ, ਮਾਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣਾ ਅਰ ਉਸ ਅਟੱਲ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਤਾਈ ਇਹ ਅਸੂਲ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾਂ ਆਵੇ ਤਦੋਂ ਤਾਈਂ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਓਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿਆਣਾ ਅਤੇ ਬੁਧਵਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਵਿਖੇ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਰਗੀ ਸਿਆਣਪ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਬਿਨਾਂ ਐਬ ਹੈ ਅਰ ਸੁੱਧ ਚਿੱਤ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਗਾ ਫਰੇਬ ਆਦਿ ਕੁਝ ਭੀ ਖੋਟ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਂ, ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਅਧਿਆਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹਨੇਰੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਕਾਇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਸਮੇਂ, ਸੰਸਾਰ, ਤੇ ਸਰੀਰ ਅਧਿਆਸ ਤੋਂ ਪਰੇਡੇ ਹੋਣਾ ਅਟੱਲ ਜੀਵਨ ਸੂਰਗ ਅਤੇ ਆਤਮਾਂ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਰਲ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਨੂਰ ਦੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਬੇਅੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਿਖੇ ਰਲ ਮਿਲ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਝੁਠੀ ਗੱਲ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਇੱਕ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ ਅਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੈ ਜੋ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਅਤੇ ਤਪ ਆਦਕ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿਆਸੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤ੍ਰ ਭੀ ਅਸਲੀ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਭੁਖ ਤ੍ਰੇਹ ਅਰ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਹਦੀਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਰ ਕੇਵਲ ਸੁਭਾ ਸੰਕਲਪ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਜਜ਼ਬੇ ਅਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਕਲ ਦੀ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਦਸਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਅਰ ਪੂਰੀ ੨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਰ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਗਿਆਨ ਬੇਅੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,

ਅਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪੈਹਲਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਠਨ ਗੰਢਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ੨ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਹਦੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਅਰ ਬਿਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਠਨਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵਿੱਚੋਂ ਅਧੂਰਿਆਂ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੱਤਤਾ ਦੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਤੰਗ ਤੇ ਹਨੇਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਪਣੱਤਤਾ ਰਹਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਞਾਵ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾਸਵੰਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਯਾਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਪਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗਿਆਨ ਥੀਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਰਸ ਦੇ ਤਯਾਗ ਦੇਨ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਠਨਤਾਈਆਂ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਗਨੀ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਵਿੱਦਯਾ ਨੂੰ ਘਾਹ ਫੂਸ ਵਾਂਗ ਸਾੜ ਦੇਵੇਗੀ। ਕੋਈ ਗੰਢ (ਫਸੇਤੀ) ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਔਖੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਦੇ ਤ੍ਰਿਖੇ ਚਾਨਨੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੱਪ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇਹ ਗੰਢਾਂ (ਜਕੜ ਤਾਈਆਂ) ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਠੱਗੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਵਾਦਥ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਧੋਖੇ ਅਰ ਗੰਢਾਂ ਸਭ ਲੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਛਾਂ ਜਾਨਣਾ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਹਨ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹਨੇਰ ਦੇ ਘੇਰਨੇ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਨ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਟੱਲ ਸਾਦਗੀ, ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਸ਼ਾਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਥੀਂ ਵਾਂਜਿਆ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਢੁੰਡਾਊ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੀ ਹੀ ਡੂੰਘੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਰ ਘਣਾ ਵਿਚ ਰਹਨ ਵਾਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਦੇ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਲਾਈਲ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ “ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀਕ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੈ। ਪੁਰਸ਼ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਰਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾ ਬਰਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ... ਐਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਂ ਕਰੋ, ਈਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਇਹੀ ਅਟੱਲ ਇਕਰਾਰ ਹੈ। ਅਰ ਇਸ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੇ ਇਨਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਖੇ ਚੱਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਭਾਗ ਰਹੇਗਾ।”

ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਖੁਦੀ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਕਰੜੇ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਤੋਂ ਛੁਟ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਅਤੀ ਹੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਾਦਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕ ਕੁਲ ਅਤੇ ਅਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਖੇ ਫਸ ਕੇ ਮੂਰਖਤਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅਤੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤੀ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਅਪਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਖੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਸੰਮਿਲਤ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਜਾਂ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਸੁਖੀਨ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਤਿ ਲੋਕ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਰਸ ਨਾਂ ਰਹਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਭੀ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇਕ ਰਸ ਅਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਚਿੱਤ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਿਆਣਪ ਜਾਂ ਚਤ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵਿਗਿਆਨ ਥੀਂ ਅਜਿਹੀ ਉੱਚੀ ਹੈ ਜਿਹੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ। ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੋਂ ਕਾਮਨਾਂ, ਮਾਨਸਕ ਇੱਛਾਂ, ਅਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਖੱਖ ਪਾਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ੁਰਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰਥ ਭਰੀ ਇੱਛਾ, ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਨਰਕ ਦੇ ਮੁਰਖਤਾ ਭਰੇ ਭੈ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਸਦਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਜੀਵਨ ਜੋ ਏਸ ਸੰਸਾਰਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਪਾੜ ਵਿਚ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੀ ਅਟੱਲ ਜਾਂ ਨਾਸ ਰਹਤ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਦਰੇਗ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਕਹਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਹੁਣ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਅਮਨ ਨਾਲ ਅਰਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ੁਰਥ ਤੋਂ ਏਨਾਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅੰਦਰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਰਹਣਾਂ ਅਰ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਣਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹਾਲਤਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਅਰ ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਖੇ ਸੰਤੋਖੀ ਹੈ। ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਾਸਵੰਤ ਜਾਂ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਖੁਦੀ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ੨ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਲੀਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪੁਰਸ਼ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਉਦਾਸੀਨਤਾ, ਨਿਰਾਸਤਾ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ੁਰਥ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਉਥੇ ਇਹ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਅਰ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜਾਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਹੀ ਭਲਿਆਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ, ਅਰ ਸਦਾ ਸੰਤੋਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਖੁਦੀ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ, ਏਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਟ ਸਨੱਟ ਉਸ ਉਤੇ ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਅਰ ਲੜਾਈਆਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅਰਾਮ ਵਿਖੇ ਰੰਚਕ ਮਾਤਰ ਭੀ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਝੱਟ ਪੱਟ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤ੍ਰਬਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਇਹ ਦਯਾ ਤੇ ਕੌਮਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪਰਤੱਖ ਦਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋਵੇ ਤਦ ਭੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤ੍ਰਕੀ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਵਲ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੰਤੋਖੀ ਅਤੇ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਸਖਤ ਤੁਫਾਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਦੋਂ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤੋਂ ਕਦੀ ਦਿਲ ਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਝਟ ਪਟ ਦਬ ਜਾਏਗਾ,

ਅਰ ਜਦੋਂ ਲੜਾਈ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਨ ਤਾਂ ਬੁਧੀਮਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਦਯਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਾਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਨਾਸ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਥੀਂ ਜੋ ਏਸ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਅਟੱਲ ਮੰਦਰ ਬਣੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ ਲੋਕ ਅੰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦਾਨਾਈ ਦੀ ਸੰਥਾ ਜਿਖਨਗੇ ।

ਇਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਉੱਚ ਚਰਜੇ ਦਾ ਹਲੀਮ, ਦਯਾਲੂ, ਸਿਆਣਾ, ਘੱਟ ਬੋਲਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਵਡੀ ਬਰਕਤ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਬੋਲਦਾ ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਆਦਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦੋਂ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਤਦਰੂਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਨੇ ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭੇਤ ਨੂੰ ਪਾ ਲੀਤਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਇਆ ਆਤਮ ਗਿਆਨ, ਉਹ ਰੱਬ ਵਿਚਾਲੇ ਮਿਲਿਆ ।

ਪਾਣੀ ਓਲ੍ਹੇ ਜੌਂ ਢਲਿ ਤੌਂ ਹੀ, ਉਹ ਜਾਇ ਕੂਲ ਵਿਚ ਰਲਿਆ ।

ਸਭ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਿਸ ਕੰਢੇ ਆਵੇ, ਆਸ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਵਨ ।

ਵਾਹ ਦਾਤਾਂ ਉਸ ਸਾਹਬ ਸੰਦੀਆਂ, ਜੋ ਨੀਚੇਂ ਉਚ ਬਨਾਵਨ ।

ਵਲੀ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ

ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ

ਹੱਦ ਟੱਪੇ, ਬੇਹੱਦ ਭੀ, ਹੱਦ ਬਿਹੱਦੋਂ ਦੂਰ ।

ਰਿਖੀ ਮੁਨੀ ਸੋ ਔਲੀਆ, ਸੱਚਾ ਨੂਰਲੁ ਨੂਰ ।

ਜਾਤ ਜਮਾਤੋਂ ਵੰਜਿਆ, ਨਾ ਅਜਾਤ ਅਭਿਮਾਨ ।

ਲੱਭ ਪਿਆਰੀਂ ਓਸ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ।

ਪਿਆਰ ਭਰਿਆ ਸੁਭਾਉ ਜੋ ਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ਼ ਹੈ ਅਰ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ ।

ਹਰ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸਚਾਈ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਉਸ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪਾਤਸਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੋਛੇ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਥ ਲਾਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਘੱਟ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਜੋ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਲੋਕ ਹਰ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਅਰ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪੱਖ ਪਾਤ ਤੋਂ ਰਹਤ ਸੱਚਾ ਫਲ ਕਢਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋ ਰਿਆਇਤ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਕਢਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ੨ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਅੰਤਲੀ ਘਸਵੱਟੀ ਏਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪ੍ਰੀਖਣ ਤੇ ਲਾਲਚ ਵੇਲੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਘੁਮੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸਦੀਵ ਕ੍ਰੋਧਤ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਅਰ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਦੇ ਵੱਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਪੈਰਲੀ ਹੀ ਔਕੜ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਭਾਰ ਤਲੇ ਦਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਸਚਾਈ ਜੇ ਇੱਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨਕੰਮੀ ਹੈ ਅਰ ਜਿੰਨਾਂ ਕਿ ਪੁਰਸ਼ ਸਚਾਈ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਓਹ ਨੇਕੀ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਅਰ ਅਸਰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨਸਥਿਰ ਅਪਣਤੱਤਾ ਬੀ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਲੋਕ ਇੱਕ ਰਸ ਨਾਂ ਰਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪ ਹੁਦਰੀਆਂ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਘੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਸਚਾਈ ਅਘੜ ਅਤੇ ਅਕੋਹ ਹੈ, ਬੁਧੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਣਗਿਣਤ ਫਿਰਕਿਆਂ, ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਅਤੇ ਫਰੀਕਾਂ ਦਾ ਅਕੱਠ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਖਾਂਗੇ? ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸਚਾਈ ਤੇ ਟੁਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਸਚਾਈ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਟਕੇ ਓਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਥੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਫਿਰਕੇ, ਮਜ਼ਹਬ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਝਗੜੇ ਪੱਖ ਪਾਤ ਲੜਾਈ ਆਦਿਕਾਂ ਥੀਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਅੱਡ ਹੋ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਂਤਿ ਸੁਭਾਉ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਅਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ, ਹਲੀਮ, ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਅਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨਡਿੱਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਚਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਚਾਈ ਲਫਜ਼ੀ ਝਗੜਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹਲੀਮੀ ਅਤੇ ਸਹਨ ਸੀਲਤਾ ਤੇ ਸਰਬ ਮੈਤ੍ਰੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਸਚਾਈ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਲਫਜ਼ੀ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਕੌੜੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਸਤੇ ਏਕਾਂਤ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਖੇ ਸਹਨ ਸੀਲ ਹੋਣਾ ਇਕ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਖੀਲ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਭੀ ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਪੁਰਸ਼ ਓਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦਯਾਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤਨ, ਭਲਾਮਾਨਸ ਅਤੇ ਦਯਾਲ ਹੋਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਔਕੜ ਵਿੱਚ ਸਹਨ ਸੀਲਤਾ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਅਰ ਜੋ ਅਤੀ ਕਠਨ ਅਰ ਸਖਤ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਅਤੇ ਭਲਮਨਸਊ ਨਾਲ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਸੱਚਾ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਉੱਚ ਨੇਕੀਆਂ ਅਤੇ ਲੱਛਣ ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ, ਅਰ ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਅਜੇਹੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਖੁਦੀ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੇ ਜੋਸਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪ ਇਸ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬੇਅਰਬ ਅਤੇ ਜੋਸ ਭਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣ ਤੋਂ ਟਲ ਰਹਿਣਾਂ ਯੋਗ ਹੈ, ਅਰ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚਣੀਆਂ ਕਹਿਣੀਆਂ ਅਰ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਏਕਤਾ, ਅਮਨ, ਸੁਲਹ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਨੇਕ ਨੀਯਤੀ ਆਦਿ ਸੁਭ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣ। ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰਵੀ ਨੇਕੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਹੈ,

ਅਰ ਅਧੀਨਗੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਸੁਟ ਮੋਹਨਤ ਨਾਲ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਤੋਂ ਓਹਨਾ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਅਰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸ਼ਤਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਹੀ ਵੱਡਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ । ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਏਸੇ ਨਿਯਮ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਿਯਮ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਭਿੰਨ ੨ ਦੋਸਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰ ਭਿੰਨ ੨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਏਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਏਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨੀ ਜਨ ਓਹੀ ਇਕ ਰਸ ਨਿਯਮ ਮਲੂਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਹੱਕ ਅਪਣਤੱਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰਕੇ ਸਭ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਿਯਮ ਸਦੀਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਗਿਆਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅਬਨਾਸੀ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਆਤਮਾਂ ਏਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਜੀਵਤ ਰਹਣ, ਖੋਦ ਸਹਾਰਨ ਅਰ ਮ੍ਰਿਤੁ ਹੋਨ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਪਣਤੱਤਾ ਕਾਫੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਸ੍ਰੀਰਕ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤੀਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਈਸ਼ੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਿਯਮ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਪਣਤੱਤਾ ਰਹਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਰਹਤ ਮਨ ਆਤਮਾ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਅਸਲੋਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਛੇਕੜਲੀ ਅਤੇ ਅਤੀ ਉੱਚ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਚਾਈ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜਤਨ ਅਤੇ ਉਪਾਲੇ ਥੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰੇ । ਏਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸੁੱਧ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਂ ਸਰੀਰ ਵਿਖੇ ਸਜ ਫਥ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਣ ਲਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਅਤੀ ਹੀ ਹਦੀਨ ਅਰ ਨੀਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਹ ਕੇ ਅਰ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਸੇਵਕ ਬਣ ਕੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹਦੀਨਗੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆਂ ਵਿਖੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਓਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਮਾਤਮਾ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਅਪਣਤੱਤਾ (ਖੁਦੀ) ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਰ ਜੋ ਅਟੱਲ ਤੇ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਮੁੰਨਾ ਅਤੇ ਉਦਾਹਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਅਰ ਉਹੀ ਏਸ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੁ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ । ਜ ਪੁਰਸ਼ ਉਸ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹਦੀਨਗੀ ਦਾ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਕੇਵਲ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ, ਅਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰੀਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਓਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ

ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਆਤਮਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ੨ ਆਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਸੁਆਰਥਾਂ ਥੀਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰਕ ਬਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਅਥਾਹ ਤੇ ਅਪਾਰ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਮਾਚਾਰ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਤਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਅਰਥਾਤ ਸਾਦਗੀ, ਜਾਨ ਨਿਸਾਰੀ (ਕੁਰਬਾਨ) ਹਦੀਨਗੀ, ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵੇਖਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇਕੀਆਂ ਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਵਯਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਹਾਂ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਅਪਣੱਤਤਾ ਰਹਤ ਉੱਚ ਨਿਯਮ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਹਨ। ਅਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਖ ਪਾਤਾਂ ਤੋਂ ਰਹਤ ਸਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਐਸੇ ਮਸਲੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਹਬ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਮੁਰੀਦ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਅਰ ਆਪ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਯੋਗਿਤਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂ ਅਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਖੇ ਉਸ ਉੱਚ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪੁਚਾਈਏ। ਇਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਈਸ਼ਵਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ, ਅਰ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਵਾਸਤੇ ਨਮੂਨੇ ਅਤੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਜੋ ਲੋਕ ਸੁਆਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤਤਾ ਰਹਤ ਨੇਕੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰੀ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਸਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ੨ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਾਫਰ ਜਾਂ ਬੇਦੀਮਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹਫ਼ਿਆਈ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਟਾ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਚਾਈ ਕਿਸੇ ਘੋਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਅਰ ਕਦੀ ਭੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੌਮ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਜਾਂ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਸੋ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵੱਲ ਅਪਣੱਤਤਾ ਦੇ ਚਰਨ ਪਏ, ਤਾਂ ਸਚਾਈ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ।

ਵਲੀ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਕੇਵਲ ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਹਦੀਨਗੀ ਅਤੇ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਉ ਵਿਖੇ ਭਰ ਲੀਤੀ ਹੈ, ਅਰ ਅਪਣੱਤਤਾ ਤਕ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ

ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਦੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲੈਣ ਦਾ ਕਦੀ ਖਿਆਲ ਤਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀੜੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਦਾ ਪਛੋਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਰ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਇਨਾਮ ਜਾਂ ਬਦਲੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

ਜਦੋਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨ ਧਰਤੀ ਵਿਖੇ ਹਲ ਚਲਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਵਿਖੇ ਬੀਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਦੋਂ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ, ਅਰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦਿਉਤਾ ਜਾਂ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ੀ ਲਾਜ਼ਮਿਆਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀ ਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਨੇਕੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਮੁਹੱਬਤ ਅਤੇ ਅਮਨ ਜਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਉਮੈਦ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਅਰ ਨਾਂ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਉਡੀਕਵਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ ਕਿ ਸਾਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਦੇ ਹਦੀਨ ਹੈ, ਇਹੀ ਨਿਯਮ ਯੋਗ ਵੇਲੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਫਸਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਰ ਇਹੀ ਰਾਖੀ ਅਤੇ ਨਾਸ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ।

ਲੋਕ ਸੁਆਰਥ ਰਹਤ ਦਿਲ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਾਦਗੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਅਰ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਕਰਾਮਾਤ ਦਾ ਧਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਸਾਧਾਰਣ ਚੀਜ਼ਾਂ ਥੀਂ ਉੱਕਾ ਅੱਡ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਹੈ, ਅਰ ਆਚਰਨ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਥੀਂ ਵਧਕੇ ਹੈ, ਅਰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਆਖਣਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਯੋਗਤਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨੂੰ ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਆਤਮਾ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪਾਪਾਂ ਵਿਖੇ ਸਦਾ ਲਈ ਫਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਪਾਪਾਂ ਥੀਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਵੇਖੋ ਸਾਈਂ ਲੋਕ ਮਹਾਤਮਾਂ ਨੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਵਿਖੇ ਤੁੱਕੀ ਕੀਤੀ ਅਰ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰ ਕੇ ਪੂਰਨ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਅਰ ਇਹ ਦਰਜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਯਤਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਭੀ ਏਹ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵਲੀ ਅਤੇ ਨਬੀ ਹੋਏ ਹਨ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਸਮ ਦਮ ਆਦਿ ਤਤੱਖਿਆ ਸਹਾਰ ਕੇ ਇਹ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਓ ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਅਤੀ ਯਤਨ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਆ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖੁਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਟਾਜ਼ਾਰਾ ਵਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਨੇਤ੍ਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਗੇ। ਬੁਧ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮੈਂ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਂਗਾ ਆਪਣਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿਖੇ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲੀ ਮਨਸ਼ਾ

ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਜੋ ਕੰਮ ਵਲੀ, ਰਿਸ਼ੀ, ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲੋ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਚਾਲ ਚਲੋ, ਅਰਥਾਤ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ ।

ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਸ਼ੈ ਹੈ, ਸਚਾਈ ਇਉਂ ਆਖਦੀ ਹੈ “ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗੋ ਅਰ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਓ (ਸਾਰੀ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਥੀਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਓ) ਤਦ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਰਾਮ ਦਿਆਂਗੀ । ਇਸ ਉੱਤੇ ਜੋ ਟੀਕਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਬੱਝੀ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਤਾਬਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਟੀਕਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਸਲੀ ਸਚਾਈ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਗੁੱਝੀ ਅਤੇ ਲੰਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਜੋ ਕਿ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ । ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਬਿਨਾਂ ਵਿੱਦਯਾ ਦੇ ਭੀ ਸਚਾਈ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਸ੍ਵਾਰਥ ਪਰਤਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਬੜੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਚਾਈ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਚੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲੀ ਸਚਾਈ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਭਰੀ ਸਾਦਗੀ ਅਰ ਸਫਾਈ ਵਿਖੇ ਕੁਝ ਵੱਟ ਸਨੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਨਾ ਉਹ ਮੈਲੀ ਜੇਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਚਾਹ ਪੁਰਸ਼ ਸੱਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਥੀਂ ਅਨੰਦ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਪੇਚਦਰ ਕਿਆਸਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਰ ਘਣੀ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਖਿਆਲ ਦੁੜਾਨ ਤੋਂ ਸਚਾਈ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ, ਸਗੋਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਜਾਲਾ ਤਣਨ ਤੋਂ ਅਰ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਬਨਾਨੇ ਅਰ ਅੰਤਸ਼ਕਰਨ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਰੱਖਨ ਅਤੇ ਸੁਭ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਚਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਚਾਲ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਦਿ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਨਾਂ ਸਿੱਖਦਾ ਹੈ ਇਹੀ ਨੇਕੀ ਹੈ, ਅਰ ਵਲੀ ਬਣਨ ਦਾ ਆਦਿ ਅਰਥਾਤ ਅਰੰਭ ਹੈ, ਵਲੀ ਬਣਨਾਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ । ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਨਿਰਾ ਪੁਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿਖੇ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਮੁਲਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਜਾਂ ਰੋਕ ਟੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਨੇਤ ਆਦਮੀ ਆਪਣਿਆਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਵਲੀ ਅਤੇ ਵਿਰਾਗੀ ਤਿਆਗੀ ਸਚਾਈ ਦੇ ਉਸ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਲ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਰ ਸਾਰੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਭਰੇ ਅਸੁਭ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਸ਼ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦੇ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਤ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਵਿਖੇ ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਜਿਹੀ ਧਸ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੁਗੰਧੀ ਅਤੇ ਰੰਗ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਧਸੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਉਹੀ ਪੂਰਨ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ

ਅਟੱਲ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਅਮਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਨੇਕੀ ਦੀ ਆਲਮਗੀਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ “ਹਦੀਨਗੀ, ਸਤ ਬੋਲਣਾ, ਅਹਿੰਸਾ ਸਾਂਤੀ, ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਨਾ, ਸਿਆਣਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰਨਾ, ਸੁਧ ਚਿਤ ਹੋਣਾ, ਅਡੋਲ ਰਹਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਥੀਂ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਸਮ ਦਮ, ਜੰਮਣ ਮਰਨਾ, ਨਿਰਬਲਤਾ, ਰੋਗ, ਤਕਲੀਫ਼ ਅਤੇ ਪਾਪ ਵਿਖੇ ਬੁਰਾਈ ਮਲ੍ਹਮ ਕਰਨੀ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿਖ ਸਮ ਰਹਣਾ ਅਰ ਸੁਭਾਉ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਨਾਂ ਕਰਨਾ, ਸਦੀਵ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹਣਾ ਅਰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਢੂੰਡਨ ਦਾ ਉਪਾਲਾ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੱਤ ਗਿਆਨ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਰ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਹੈ ਅਵਿੱਦਯਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਗੀਤਾ ੧੩. ਧਿਆਇ ੭-੯-੧੧ ਸਲੋਕ) ਜੋ ਪੁਰਸ ਉਤੋਤ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਸ੍ਵਾਰਥਤਾ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰਵ ਮੀਤ੍ਰੀ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਵਲੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਮੀਰ ਇੱਜਤ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇ ਜਾਂ ਗੁਝਾ ਰਹੇ।

ਸੰਸਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਲੀ ਹੋਣਾ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਦੁਆਨ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਵਲੀ ਵਾਸਤੇ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਦਿਲ ਖਿੱਚਵੀਂ ਝਾਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ਗਾਰੀ ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੇਮਾਨੀ, ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਦਾ ਦੁਖ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੱਤ ਬੁਰਾਈ ਵੱਲ ਕਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਝੁਕ ਸਕਦਾ। ਅਰ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਕਦਰ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਚਾਹ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਪੱਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧੜਕਨ ਵਾਲੇ ਗਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤਿਰਹਾਏ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਮਨੁਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਸੇਵਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਣਾ ਅਰ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਨਾਂ ਕਰਨਾ। ਹੇ ਘ੍ਰਿਮੰਡੀ ਅਤੇ ਕਮ ਅਕਲ ਪੁਰਸ਼। ਤੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਤੈਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਕਣਗੇ, ਅਰ ਤੂੰ ਅਵਿੱਦਯਾ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਸਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਜਤਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੱਸਰ ਜਾਏ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਅਰ ਸਚਾਈ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੀਚਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਨੀਚ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜੇਹਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ :—“ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ” ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਹੈ ! ਜੋ ਕੰਮ ਕਿ ਸ੍ਵਾਰਥ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਉਹੀ ਸਦੀਵ ਰਹ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖੁਦੀ ਦੇ ਕੰਮ—ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਨ, ਉਹ ਨਿਰਬਲ ਅਤੇ ਡਿੱਗ ਜਾਨ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਭਾਵੇਂ ਨੀਚ ਦਰਜੇ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਹੋਨ ਬਿਨਾਂ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਉਠਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਨ, ਇਹੀ ਅਸਲੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਰ ਜਿੱਥੇ ਕਿਧਰੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵੱਡੇ ਹੋਨ ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਓਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਫਲਤਾ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਅਸਥਿਰ ਹਨ ।

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸੰਥਾ ਸਿੱਖਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਥਾ ਵਿਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਉੱਕਾ ਨਾਉਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਸੰਥਾ ਵਿਚ ਬੇਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਵਲੀ ਰਿਸ਼ੀ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਥਾ ਦੇ ਸਿੱਖਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਸ਼ਤਕਾਂ ਏਸ ਇਕ ਸੰਥਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਬਣੀਆਂ ਹਨ । ਅਰ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ੨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਹੋ ਸੰਥਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਥਾ (ਆਪਾ ਵਾਰਨਾਂ) ਸੌਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕ ਇਸ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਧਰਦੇ, ਅਰ ਇਸ ਸੰਥਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਪੇਚਦਾਰ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਖੇ ਨੌਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਰਿਆਂ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਸਕਰਨ ਦੀ ਸੁੱਧੀ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਅੰਤਸ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁੱਧ ਹੋਣਾ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਨ ਦੀ ਪੈਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਹੈ । ਏਸ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਦੇ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਚਾਈ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਅਡੋਲ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਕਰ ਲਵੇਗਾ । ਜੋ ਜਨਮ ਮਰਨ ਬੀਂ ਰਹਤ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਹਾਂ ਸਮਝ ਲਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਖੇ ਨੀਚ ਤੋਂ ਨੀਚ ਜਤਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਰ ਰੰਚਕ ਜਤਨ ਭੀ ਬੇਅਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਗੋਤਮ, ਬੁੱਧ ਜਾਂ ਈਸਾ ਦਾ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਅਪਣਤੱਤਾ ਰਹਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉੱਚ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਤਮਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੱਕੀ ਦੀ ਘਸਵੱਟੀ ਹੈ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਲੰਮਾਂ ਪੰਧ ਓਦੋਂ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਆਤਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੀ ਨਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰ ਆਪਣੇ ੨ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਮੋਲਕ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾਂ ਕਰ ਲਵੇ ।

ਕੋਲ ਕੋ ਪਾਤ ਲਗਾਤ ਨ ਲੇਸ਼, ਜਲਹਿ ਮਧ ਰਹਤ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਭਾਵੈ ।

ਕੋਲ ਕਲੀ ਪਿਖਤੇ ਸਰ ਸੋਂ, ਅਸ ਕੋਨ ਅਹੈ ਜੋਉ ਨੇਤ ਮੁੰਦਾਵੈ ।

ਖਿਲਹੈ ਚਹੂੰ ਓਰ ਸੁਗੰਧ ਦਏ, ਮਹਕੈ ਅਰ ਔਰਨ ਕੋ ਮਹਕਾਵੈ ।

ਵਾਹ ਵਲੀ ਰਿਖਿ ਐ ਮੁਨਿ ਕੀ ਗਤਿ, ਆਪ ਖਿੜੇ ਮਨ ਔਰ ਖਿੜਾਵੈ ।

ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਰਾਪਤ ਹੋਣਾ

ਸੁੰਨ ਮਹੱਲੀ ਕੋਠੜੀ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨੋ ਪਾਰ ।

ਸ਼ਾਂਤ ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲੀਐ ਸਦਾ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ ।

ਬਾਹਯ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਖੇ ਉਤੋਤੁਤੀ ਝਗੜੇ ਝਾਂਜੇ ਵੱਟ ਸਨੱਟ ਅਤੇ ਬੇ ਅਰਾਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਧ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬੇ ਖੋਟ ਚੁੱਪ (ਸ਼ਾਂਤੀ) ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ । ਪੁਰਸ਼ ਇਸ ਦੁਰੰਗੀ (ਦਵੈਤ) ਚਾਲ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੈ । ਉਪਰਲੇ ਅਦਲ ਬਦਲ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿੱਚ ਅਰ ਗੁਪਤ ਅਰਥਾਤ ਅੰਦਰਲੇ ਅਮਨ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤੈਹ ਵਿਖੇ ਅਤੀ ਹੀ ਡੂੰਘੇ ਅਰ ਸੁੰਨ ਸਾਨ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਤੇਜ਼ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਤੂਫਾਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਏਸ ਤਰਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਮਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਗਮ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਕਦਾ-ਚਿਤ ਵਿਘਨ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਇਸ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਦਸ਼ਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਨਾਂ ਅਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ।

ਬਾਹਯ ਸੰਸਾਰ ਵਿਖੇ ਬੇਇਤਫਾਕੀ (ਫੁਟ) ਅਤੇ ਵੈਰ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਨ ਮੱਧ ਵਿਖੇ ਬਰਾਬਰ ਇਤਫਾਕ (ਮੇਲ) ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਨੁੱਸ਼ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਜਜ਼ਬੇ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂ ਥੀਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵੱਲ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਹਾਲਤ ਤਾਣੀਂ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਅਰ ਉਸ ਵਿਖੇ ਗਿਆਨ ਸਹਤ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ।

ਈਰਖਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਥੀਂ ਭਿੰਨ ੨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਪੁਚਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਕੌਮਾਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੇਤਰਸੀ ਨਾਲ ਲੜਦੀਆਂ ਭਿੜਦੀਆਂ ਹਨ । ਫੇਰ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੀਤੀ ਹੀ ਸਾਡੀ ਰਾਖੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਭਰੋਸਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਏਸ ਉੱਚ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਅਰ ਉਸ ਵਿਖੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਭੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ ।

ਇਹ ਅੰਤ੍ਰੀਵੀ ਤਸੱਲੀ, ਇਹ ਚੁੱਪ, ਇਹ ਏਕਤਾ ਇਹ ਪ੍ਰੀਤੀ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਅਤੀ ਕਠਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਥੋੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਨ, ਅਰ ਛੋਟੇ ਬਾਲਕ ਵਾਂਗ ਮਸ਼ੂਮ ਬਨ ਜਾਣ ।

ਸੂਰਗ ਦਾ ਦਰਵੱਜਾ ਅਤੀ ਹੀ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਤੰਗ ਹੈ, ਸੂਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਯਾ

ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ ਅਰ ਜੋ ਉਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਥੀਂ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਹੈ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਖੁਲਨਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਮਾਨ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ "ਕਬੀਰ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕੁਰਾਤ ਰਾਈ ਦਸਬੇ ਭਾਇ। ਮਨ ਤੋਂ ਮੈਗਲੁ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਨਿਕਸੋ ਕਿਉਕੈ ਜਾਇ।" ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹੀ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਅਤੇ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ ਆਦਿਕਾਂ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤਾ ਦਾ ਕਤਈ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਲੋਕ ਅਮਨ ਅਮਨ ਪੁਰਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਥੇ ਅਮਨ ਕਿੱਥੇ? ਉਲਟ ਇਸ ਦੇ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਬੇ ਅਰਾਮੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਹੈ। ਜਿਵਾਇ ਉਸ ਸਿਆਣਪ ਦੇ ਜੋ ਖੁਦੀ ਦੇ ਤਿਆਗ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਅਮਨ ਮਜਲਸੀ ਆਰਾਮ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੁਆਦ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਫਤੋ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕੇਵਲ ਖਿਣ ਭੰਗਰ ਅਤੇ ਨਾਸ ਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸਖਤ ਔਕੜ ਅਤੇ ਅਜਮਾਇਸ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਅਟੱਲ ਅਮਨ ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਅਮਨ ਜੋ ਈਸਵਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਾਇਮ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਿਸਕਾਮ ਤੇ ਨਿਰਚਾਹ ਸੁਭਾਓ ਹੀ ਉਸ ਅਟੱਲ ਅਮਨ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਜਾਂ ਭਗਤੀ ਹੀ ਅਡੋਲ ਅਮਨ ਹੈ, ਮਨ ਦਾ ਰੋਕਣਾ ਉਸਦਾ ਆਗੂ ਹੈ ਅਰ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਕਾਰੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਮਸਾਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਲੋਕ ਨੇਕੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਲੋਕ ਉਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸੁਆਦ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਖੁਦੀ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਕੀ ਹੈ? ਖੁਦੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਦਿਲ ਤੋਂ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਜੜ ਨੂੰ ਉਖੇੜ ਲੈਣਾ ਅਰ ਅੰਤਸਕਰਨ ਵਿਖੇ ਜੋ ਯੁੱਧ ਮਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਮਿਟਾਣਾ।

ਤਾਂਤੇ ਹੋ ਮਿਤ੍ਰ ਜਨੋਂ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਟੱਲ ਤੇ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਰਥਾਤ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਰ ਬਿਨਾਂ ਰੋਲੇ ਗੋਲੇ ਦੇ ਆਰਾਮ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖ ਦਰਦ ਅਰ ਸੋਚਾਂ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਮੁਕਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਜੀਵਨ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਫਤੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

ਹਰ ਇੱਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਵੀਚਾਰ ਅਰ ਹਰ ਇੱਕ ਖਾਹਿਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅਧੀਨ ਬਣਾਓ, ਅਮਨ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੋਈ ਢੰਗ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਢੰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ

ਦਿਓ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਨੀਆਂ ਚਾਹੋ ਅਦਾਸਾਂ ਕਰੋ, ਅਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲੋ, ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਨਾਂ ਬੇਅਰਥ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਾਫ਼ ਤਖਤੀ ਦੀ ਚਾਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਨਾਮ ਉਕਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਵਾਂ ਅਰ ਕਥਨੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨ ਦੇ ਸੁਆਦਾਂ ਤੇ ਅਕਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਅਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਰੋਲੇ ਗੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋਕੇ ਆਪਣੀ ਦਿਲ ਦੇ ਅਤੀ ਹੀ ਅੰਦਰਲੇ ਹੁਜ਼ਰੇ (ਏਕਾਂਤ ਅਸਥਾਨ) ਵਿਚ ਅਕੱਲੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਓ, ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਰਥ ਭਰੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗ ਤੇ ਬੁਰਿਆਰਾਂ ਦੇ ਦਖਲੇ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਓਗੇ। ਏਥੇ ਇਕ ਸੁੰਨਸਾਨ ਤੇ ਚੁਪਚਾਪ ਸਮਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਰ ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ। ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਈਂ ਇਸ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਵਿਚ ਰਹਕੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਅਰ ਚਿਤਬਿਤੀ ਨਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਓ, ਤਾਂ ਸਚਾਈ ਜਾਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਦੀਪਤੀ ਵੇਖਨ ਵਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗੀ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਸਚਾਈ ਦਾ ਭੇਤ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਖ ਸਕੋਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਪੂਜਨੀਯ ਅਸਥਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਅਟੱਲ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਇਲਾਹੀ ਨੂਰ ਹੈ, ਅਰ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋਗੇ, ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਜਾਨ ਹੋ ਜਾਓਗੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਚੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਫੜੇ ਹੋਏ ਲਿਵਲੀਨ ਅਖਵਾਓਗੇ। ਇਹ ਅਮਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਮੰਦਰ ਅਰ ਅਟੱਲ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਏਸ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਉਸ ਅਸਲੀ ਪੌੜੀ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਅਸਲੀ ਅਮਨ ਅਰ ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਅਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਇਕ ਘੰਟਾ ਜਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਭੀ ਰਹ ਸਕੋ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਥੇ ਸਦਾ ਲਈ ਰਹ ਸਕੋਗੇ।

ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ, ਦੁਖ, ਤਕਲੀਫਾਂ ਅਰ ਤੁਹਾਡੇ ਡਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਸਭ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚਾਹੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੰਬੜੇ ਰਹੋ, ਚਾਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅੱਡ ਹੋ ਜਾਓ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਬੇਅਰਾਮੀ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਵਿਚ ਪਾਂਦੇ ਹੋ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਅਟੱਲ ਅਮਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਪੁਰਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਨਾਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੂਰਨ ਆਗੂ ਕੇਵਲ ਇਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲੇ ਅਰ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਰਸਤਾ ਵਿਖਾਏ, ਪਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਚਲਨਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਤਨਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਅਰ ਅਮਨ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਰ ਅਮਨ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਸੱਚਾ ਅਮਨ ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਦੇਉਤੇ ਸਦੀਵ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਵੇਖੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਾਂ ਸੁਣੋ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਂ ਰਹੋ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੀਂ ਅੱਡ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ

ਅਰ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਅਰ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਬਣਨ ਦਾ ਪਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਓਹੀ ਹੋਵੇ। ਯਥਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸੁਭ ਬਨਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੱਲੋ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਅਤੇ ਔਂਕੜਾਂ ਥੀਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਓ, ਸ੍ਵਾਰਥ ਦੀਆਂ ਸਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੋਆਂ ਤੋਂ ਬਚੋ ਅਰ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਸਰਦ ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਓ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਮਨ ਅਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ੨ ਹਵਾਵਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਔਂਕੜਾਂ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਓ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਲਾਮਤੀ ਦਾ ਪੱਤਨ ਪ੍ਰਹਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ ਤਦ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਘੁੰਮਨ ਘੇਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹੋ ? ਸਾਰੇ ਘੁੰਮੰਡ (ਹਉਮੰ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਸਵਾਰਥ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਵੇਖੋ ਕਿ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਹੈ।

ਆਪਣੀਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕਰੋ, ਹਰ ਇਕ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੀ ਉਮੰਗ ਅਰ ਨਾ ਇਤਫਾਕੀ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿਓ। ਆਪਣੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਸੁਭਾਓ ਦੇ ਨਕੰਮੇ ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਅਕਸ਼ੀਰ ਨਾਲ ਖਾਲਸ ਕੁੰਦਨ ਬਣਾ ਲਓ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਐ ਮਿਤ੍ਰ ਜਨੋਂ ! ਇਸ ਤਰਾਂ ਆਪਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਹਦੀਨ ਕਰਨੇ ਅਰ ਦਬਾ ਦੇਨੇ ਤੇ ਕੁੰਦਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਘੋਰ ਸਮੁੰਦਰ ਥੀਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਜਾਓਗੇ ਅਰ ਉਸ ਕੰਢੇ ਤੇ ਜਾ ਲਗੋਗੇ ਜਿਥੇ ਰੰਜ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਤੂਫਾਨ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਅਰ ਜਿਥੇ ਪਾਪ ਮੁਸੀਬਤ ਅਰ ਸ਼ੌਂਕ ਸੁਥੇ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ, ਦਯਾਲਤਾ, ਗਿਆਨ, ਸਹਿਨਸੀਲਤਾ ਅਰ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਖਲੇ ਹੋਕੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੱਛੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝੋਗੇ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਨਾਂ ਕਦੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ ਅਰ ਨਾਂ ਕਦੀ ਨਾਸ ਹੋਵੇਗੀ, ਅਰ ਨਾਂ ਕਦੀ ਗੁੱਝੀ ਸੀ, ਅਰ ਨਾਂ ਉਸ ਦਾ ਆਦਿ ਹੈ ਨਾਂ ਅੰਤ। ਆਤਮਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਜਨਮ ਮਰਨ ਅਤੇ ਅਦਲਨ ਬਦਲਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਮ੍ਰਿਤੂ ਨੇ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਓਹ ਖੋਲ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੁਰਦਾ ਜਿਹਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਪ, ਰੰਗ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਲਵੋਗੇ ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫਲ ਸਿਆਣਪ ਹੈ ਅਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਫਲ ਭੀ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਅਰ ਇਹ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਰਾਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਟੱਲ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਅਰ ਇਹ ਇਕ ਰਸ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਪਾਰ ਵਿਦਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਗਿਆਨ ਤੇ ਇਕ ਰਸ ਮੁਹੱਬਤ ਹੈ। ਇਹੀ ਪਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਆਤਮਕ ਉੱਨਤੀ ਹੈ।

ਬਲ ਵਿਸਾਰ ਕਰ ਨੀਂਦ ਪਿਆਰੀ, ਸੁਪਨੇ ਖੇਡਾ ਰਚੀ ਬਿਸਾਲ।

ਕੋਝੀ ਸੋਝੀ ਰਚੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚੇਤਨ ਜੜ੍ਹ ਚੋਰ੍ਹਾਸੀ ਪਾਲ।

ਪਾਪ ਕਹੀਂ ਪਰ ਪੁੰਨ ਪਸਾਰੇ, ਹੰਸ ਰਹੇ ਕਹੀਂ ਰੋਇ ਬਿਹਾਲ ।
ਜਾਗੋ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾੜੀ ਘਟ ਕੀ, ਬਹੁਤ ਸੋਇ ਲਖੀਏ ਅਬ ਲਾਲ ।
ਭੂਲ ਦਿੱਦਰ ਦੂਰ ਕਰਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕੇਰ ਭੰਡਾਰ ।
ਬਲ ਵਿਦਯਾ ਕੋ ਪਾਇ ਕਰ ਭਾਤਰ ਲਿਹੋ ਸੰਭਾਰ ॥

ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ (ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ)

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰਖ ਦਾ ਮਨ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਜਿਉਂ ਹੀ ਬਾਹਰਲੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਭੇਦ ਜਾਣਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਿਉਂ ਹੀ ਮਨ ਪਹਿਲੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਇਸ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਤ੍ਵਗਿਆਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਇਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਭੇਦ ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਿੱਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਹੁਤ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ੨ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਯਾ ਹੈ ਉਥੇ ੨ ਇਹੋ ਗੱਲ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰੀਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਾਢਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਉਸ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਉਨਤੀ ਹੋਣ ਲਗੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਕਿ “ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਹੈ ? ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ ? ਸੋਕ੍ਰੇਟੀਸ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ : Know Thyself ਅਰਥਾਤ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣੋ, ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਬੇਕਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸੋਕ੍ਰੇਟੀਸ ਹੀ ਸੁਰਗੋਂ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਲਿਆਯਾ ਹੈ।” ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹੋ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਆਰਯਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ “ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ” ਵਲ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਪੂਰਬਲੇ ਆਰਯਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਸਭਾਜਤਾ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਭੇਦਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਆਰਯਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਨਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਸੋਕ੍ਰੇਟੀਸ ਦਾ ਵਾਕ Know Thyself ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਦਾ ਵਾਕ “ਆਤਮਾਨੰ ਵਿਧਿ” ਇਕ ਅਰਥ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦਾ ਆਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਰਣਨ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੇਖਕ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਲੇਖਕ ਸਿਰਫ ਇਹੋ

ਇਹ ਪੈਂਫਲਿਟ ਸੂਚੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ ਨੰ. 123 ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਗਸਤ 1920 ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਸਨ। (ਸੰਪਾਦਕ)

ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਪਛਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਜ ਕਲ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਿ “ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ?” ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਲਟ ਫੇਰ ਹੋਯਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਸਕੀਮ ਹੁਣ ਤਕ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ Introspection ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਸਕੀਮ ਠੀਕ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਤ੍ਵ ਵੇਤਾ ‘ਲੋਕ’ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਕੀਮ “ਸਿਧੀ, ਸੁਖੱਲੀ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।” ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਛੇਕੜ ਇਸੇ ਸਕੀਮ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਉਪਰ ਕਸਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਖ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਨਾਲ “ਨਿਰੀਖਣਾ” “ਅਨੁਭਵ” ਅਤੇ “ਬਰਾਬਰੀ” ਦਾ ਭੀ ਸਨਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਮਾਨਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪਰੀਖਣਾ ਘਰ (Psychological Laboratories) ਅਜ ਕਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨਾਲ ਮਨ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ? ਅਤੇ ਜੋ ਨਵਾਂ ਖਿਆਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸਥਿਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰਾਂ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਕੀ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਇਹ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਪੱਤੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਜਨਮ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਯਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਯੂਰਪ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ‘ਆਡਮ ਸਮਿਥ’ ਸੰਪਤੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ‘ਲੋਕ’ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਠਾਰਵੀਂ ਅਤੇ ਉਨੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਹੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ ਉਹ ‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਹੀ ਖਿਆਲ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ‘ਲੋਕ’ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਗੱਲਾਂ ਦੋ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਮਨ ਅਕ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਦੇ *Tobula Rasa* ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ “ਕੋਰੀ ਤਖਤੀ” ਹੈ। ਲੋਕ ਦੇ ਕਥਨ ਮੂਜਬ ਮਨ ਇਕ ਕੋਰੀ ਤਖਤੀ ਜਾਂ ਕੋਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਚੋਟ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਤਤ੍ਵ ਵਿਚਾਰ (sensational philosophy) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਲੋਕ ਦਾ ਦੂਜਾ ਖਿਆਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਸਦੀ ਚੇਤਨਾ

(ਗਿਆਨ, consciousness) ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਲਪਣਾ ਜਾਂ ਖਿਆਲ ਦਾ ਆਉਣਾ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ, ਇਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਕੋਈ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕ ਹਨ। ਇਕ ਗੱਲ ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਇਕ ਹੋਵੇ। ਲੋਕ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਸਿੱਧ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਭੀ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵੈਗਿਆਨਿਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ (scientific dogmas) ਦੀ ਅਟੱਲ ਪਚਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਕਤ ਮਤਾਂ ਦਾ ਬਦਲਣਾ ਔਖਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਪਹਿਲੇ ‘ਲੋਕ’ ਦੇ “ਮਨ ਅਕ੍ਰਿਯ ਹੈ” ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਤਤ੍ਕਾਲ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਮਨ ਮੂਰਤ ਹੈ ਜਾਂ ਅਮੂਰਤ? ਜਦ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ਕਿ ਮਨ ਅਕ੍ਰਿਯ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਤਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਿਰਫ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਮਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ, ਅਥਵਾ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। “ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿੱਤ ਆਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪਿੱਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।” ਇਸ ਇਕ ਹੀ ਵਾਕ ਵਿਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਦੇਹਾਤਮਵਾਦ (materialism) ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਪਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਇਸੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਮਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੇਹ ਸਨਬੰਧੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ (physiological psychology) ਨਾਮੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਅਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਸ਼ਾਖ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਤ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਪਰੀਖਯਾ ਪੱਧਤੀ (experimental methods) ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਤਨਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਦੇਹਾਤਮਵਾਦ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਯਾ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਦਿਮਾਗ ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਅਦੁਕਤ ਮਸ਼ੀਨ ਰਚਨਾ (mechanism) ਹੈ।

‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਦੂਜਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਿਸਚਿਤ ਹੋਯਾ ਉਹ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮਤ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੌਤਿਕ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿੜਉ ਦੇ ਤਤ੍ਕਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨ ਭੀ ਪਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਤਤ੍ਕਾਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਕੱਠਾ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥਾਤ “ਮਨ ਪਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਹੈ” ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਡੇ ੨ ਔਖੇ ਅਤੇ ਬਿਖੜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੰਨਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਗੁਣੇ ਅਤੇ ਪੈਚੀਲੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜਾਣੋਂ ਇਕ ਕੁੰਜੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਦੋਹਾਂ ਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਮਨ ਚੇਤਨਾ ਯੁਕਤ ਕੋਈ ਅਦਭੁਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ ਤਾਕਤ ਹੈ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਉਹ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸਦੇ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਰੋਕ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨਾਲ ਕਿ “ਜਦ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਚੇਤਨਾ ਭੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।” ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਗੁਝੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁਕਾਵਟ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਠਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਿੱਤ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਇਸ ਮਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਜਾਯਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਇਹ ਆਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਸਾਧਾਰਣ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਵਡੇ ੨ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਟਾਲ ਦਿਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ “ਜੇਕਰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ।” ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨਿਯਤ ਵਿਕਾਰ (Abnormal or exceptional phenomena) ਅਥਵਾ ਮੂਰਖ ਭਰੋਸਾ (superstition) ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਪੂਰਵ ਅਤੇ ਅਨਿਯਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਭਰੋਸਾ ਸਮਝ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਹ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਬੰਦ ਜੇਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਹੈ ਕਿ ਅਪੂਰਵ, ਅਦਭੁਤ ਅਤੇ ਅਪਵਾਦਕ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਦੇ ੨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪੂਰਵ, ਅਦਭੁਤ ਅਤੇ ਅਪਵਾਦਕ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਡੇ ੨ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਲ ਜੇਹਾ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੈ ਉਜੇਹਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਂਦਾ ਕਿ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤਕ ਰੁਕ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਕੈਂਟ ਨਾਮੇ ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜਰਮਨੀ ਵਿੱਚ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਹੋਣ ਲਗੀ, ਅਤੇ ‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਮਤ ਦੀ ਛੁਟਿਆਈ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਹੋ ਗਈ, ਕੈਂਟ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ “ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਮਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਿਆ।” ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਨ ਲਈ ‘ਲੋਕ’ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਫਜ਼ੂਲ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਪਰੀਖਯਾਤਮਕ (critical) ਤਤ੍ਵ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਾਨਵੀ ਮਨ ਦੀ ਬਾਬਤ ਨਵੇਂ ੨ ਖਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਅਜੇਹੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿ “ਮਨ ਪਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਹੈ” ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਚਿਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਦਾ। ਮਨ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਨਹੀਂ। ਖੁਦ ਮਨ ਹੀ ਵਿਸ਼ਈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ੈ ਹੈ। ਕੈਂਟ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨ ਚੇਤਨਾਤਮਕ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਕੈਂਟ ਦੇ ਚੇਤਨਾਤਮਕ ਵਾਦ ਨੇ ਲੋਕ ਦੇ ਅਚੇਤਨ ਅਕ੍ਰਿਯ ਅਥਵਾ ਦੇਹਾਤਮ ਵਾਦ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕਢਿਆ। ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਨਵੇਂ ਖਿਆਲ ਸਿਰਫ ਅਧਯਾਤਮਿਕ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ। ਕੈਂਟ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਜੇਮਸ ਆਦਿਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਕੈਂਟ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ

ਹੈ। ਕੈਂਟ ਦੀਆਂ ਅਧਯਾਤਮਿਕ ਕਲਪਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿਰਫ ਉਸਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੱਛਮੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੈ।

ਉੱਪਰ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ 'ਲੋਕ' ਦੇ ਖਜਾਲਾਂ ਨਾਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਰੋਕ ਪਈ ਰਹੀ। ਅਜ ਕਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜਤਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪੂਰਵ ਮਨੋਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਆਯੁਰਵੇਦੀ ਮਨੁੱਖਾਂ (medical men) ਦੇ ਜਤਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਬੁੱਧਨਾਸ (insanity) ਉਨਮਾਦ (hysteria) ਨਿਦ੍ਰਾ ਭ੍ਰਮਣ* (somniaambulism) ਅਤੇ ਸੁਫਨੇ ਆਦਿਕ ਵਿਲੱਖਣ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਯੁਰਵੇਦੀ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੀ ਬਰੀਕ ਖੋਜ ਅਤੇ ਅਭਯਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਅਜੇਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ੨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਖੋਪਤੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ੨ ਮਨ ਦੇ ਵਕਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖੈਨਤਾਈ ਨਾਲ ਸੰਵੇਦਨਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਉਹ ਉਸਦੇ ਨਿਦ੍ਰਾ ਭ੍ਰਮਣ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਪਾਗਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਵਿਲੱਖਣ ਮਾਨਸਿਕ ਚਮਤਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਮਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਤੋਂ 'ਲੋਕ' ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਭੁਲ ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੋਯਾ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਜਿਸਦੀ ਚੇਤਨਾ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਲੱਖਣ ਮਾਨਸਿਕ ਵਕਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਅਪਵਾਦਕ ਮਨੋਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਪਵਾਦਕ ਮਨੋਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਅਪਵਾਦਕ ਮਨੋਬ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦਿਆਂ ੨ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚੇਤਨਾ (double consciousness) ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨਣੀ ਪਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਹੋਰ ਭੀ ਵਧ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਸਲਾ ਮਿਲਿਆ। ਦੱਖੋ, ਜਦ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਾਗਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੀ ਨਿੱਤ ਅਤੇ ਪੂਰਣ ਦੀ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਫਲਾਣਾ ਆਦਮੀ ਹਾਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਨਵੀਂ

*ਨਿਦ੍ਰਾ ਭ੍ਰਮਣ ਇਕ ਰੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਦਮੀ ਸੁੱਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸਗੋਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰਦਾ ਤੁਰਦਾ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਗਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕੁਝ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਗਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਅਨੁਭਵ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਅਨੁਭਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਇਕ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਵਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ੨ ਆਪਸ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਦੇ ਦੋ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਅਨੁਭਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉੱਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ੨ ਮਿਸਮਰੇਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਭੀ ਕੁਝ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਹਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਤੱਤ੍ਵਗਿਆਨੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਨ ੧੮੮੨ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਾਨਸ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਜਾਣੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸਭਾ ਕਾਇਮ ਹੋਈ। ਇਸ ਸਭਾ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦੀ ਬਾਬਤ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਰਾਇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿਵਾ ਖੁਦ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ ਭੀ ਕੁਝ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਕੱਢੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭਾ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੱਭਜ ਅਤੇ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਦੇਸਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਤੱਤ੍ਵ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸੁਫਨੇ ਜਾਂ ਸੋਏ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਨਿਸਚੇ ਜੋਗ ਸਬੂਤ ਕੱਢ ਕਰਕੇ ਸਭਾ ਦੇ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਜੋਗੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਹਰ ਹੋਈਆਂ। ਜਦ ਕਈ ਸੁਫਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਦ ਇਹ ਸੰਸਾ ਹੋਯਾ ਕਿ ਸੁਫਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਭਾਵ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੱਚੀਆਂ ਮਲੂਮ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਦੇਹਾਤਮਵਾਦੀਆਂ (materialists) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਭਰਮ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਦੇਹ ਨੂੰ ਆਤਮਾਂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ੨ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੂਰਣ ਜਾਗ੍ਰੂਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਆਤਮਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭੂਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਤ ਨਾਲ ਸਤਾਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਭੀ ਸਬੂਤ ਅਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਦ ਪੈਪਰ ਨਾਮੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭੂਤ ਆਉਂਦੇ ਸੀ ਤਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ੨ ਹਾਲ ਦਸਦੀ ਸੀ, ਬੇਹੋਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਉਹ ਪੁਛੇ ਹੋਏ ਸਭਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਕਾਗਜ਼ ਉਤੇ ਲਿਖ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭੂਤ ਦੇ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਉਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵੱਡੇ ੨ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤੀ। ਜੇਹੜੇ ਦੇਹਾਤਮ ਵਾਦੀ ਸਨ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਭੂਤ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਣਾ ੨ ਹੋਰ ਭੀ ਅਦਭੁਤ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੀ ਬੋਲੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਚਮਤ

ਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਉਹ ਲੋਕ ਇਹ ਦਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭੂਤ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਹੋ ਗੱਲਾਂ ਭੂਤ ਦਸਾ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਣ ਕਈ ਭੂਤ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਲੂਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਉਸ ਨੇ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਆਤਮਾਂ ਵਾਂਗ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਤੱਤ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਤਤੁ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬਲੇ ਜਨਮ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਣ ਲਈ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਹੇਤਾ ਮਿਲੀ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਲਤ ਖਿਆਲ ਬਿਲਕੁਲ ਬੂਠੇ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਬੂਠ, ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਚਾਈ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਵਾ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉੱਨਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਭੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਮਰਤ੍ਵ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਭਾ ਦਾ ਉਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਬੂਤ ਕੱਢੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂਰਪ ਦੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਕਲ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਵਿਲਖਣ ੨ ਕਾਢਾਂ ਕਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਜਗਤ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਖਣ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪਰਮ ਤੱਤ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ) ਦਾ ਪਰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਰੂਪ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਅਤੇ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹੈ। ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦਾ ਅੰਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਮਰ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਗ ਦੇ ਰਾਹ ਉਸਦੀ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਤਤੁ ਗਿਆਨ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਖੋਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਖੋਜਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, “ਘਰ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ।” ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗ੍ਰ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਹੋਵਾਂਗੇ ਤਦ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਤਮਾ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਯੂਰਪ ਦੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰਲੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹਾਂ ਨਾਲ ਜਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇੱਕੋ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਜੋ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹ ਹੋ ਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਯਾ ਹੈ। ਆਸ਼ਾ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਹੋ ਕੇ ਛੇਤੀ ਅਗੇ ਵਧਣਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਛਿਤ ਅਸਥਾਨ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਦੇਣਗੇ।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਗਿਆਨ ਪੂਰਬ ਵਲੋਂ ਪਛਮ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਗਿਆਨ ਹੁਣ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਆਉਣ ਲਗਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀਏ। ਹੁਣ ਤਕ ਅਸੀਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਉਤੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਚੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਧਨ ਉਤੇ ਨਿਰਬਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸਾਂ ਭੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਕਾਇਮ ਰਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਪਿਛਲੀ ਪੂੰਜੀ ਉਤੇ ਹੀ ਸੰਤੋਖ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਕਰ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੋਰੇ ਅਭਿਆਨ ਨਾਲ ਹੁਣ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਅਜੇਹਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀਏ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਧ ਜਾਵੇ।

ਸਦਾਚਾਰ (ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖ ਦਾ ਭਾਵਾਰਥ)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਚਤਰਾਈ ਨਾਲੋਂ ਸਦਾਚਾਰ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਨਾਲੋਂ ਸੱਚੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚਾ ਰਾਹ ਫੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਚੰਗੇ ਦਿਨ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤਦੇ ਹੀ ਹੈ ਜਦ ਉਸ ਵਿਚ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਕੈਥਲਿ* ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਇਕ ਵਾਰੀ ਪੱਕਾ ਖਿਆਲ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਢਿੱਲ ਮੱਠ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਸੁਖ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਪਾ ਲਓਗੇ। ਪਾਪੀ ਆਦਮੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਕੇ ਅਥਵਾ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਖਚਕੇ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕੋਗੇ। ਕਵੀ ਵਰਡਸ ਵਰਥ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਬੁੱਧਵਾਨ ਅਤੇ ਭਲਮਾਨਸ ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਫਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਿਚ ਉਹ ਵੱਡੇ ਪੱਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਈਸ਼ੂਰ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਕੇ ਉਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।”

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੱਚੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਕਤੀ, ਚਤਰਾਈ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ, ਸਵਤੰਤ੍ਰਤਾ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਰੋਗਤਾ ਦੀ ਭੀ ਇੰਨੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਹੈ ਸਿਰਫ ਸਦਾਚਾਰ ਦੀ। ਇਹੋ ਹੀ ਸਿਰਫ ਸਾਨੂੰ ਨਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਨਾਸ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿਹਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੇਯਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਚਾਲ ਚਲਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕਵੀ ਅਤੇ ਗਵੱਯੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ

---

*ਇਹ ਪੈਂਫਲਿਟ ਸ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੜੀ ਨੰ. 120 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪ੍ਰੈਸ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਗਸਤ 1920 ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਛਪਿਆ। ਲੇਖਕ ਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੇਦ ਸਨ।

ਨਾ ਕਾਰੀਗਰ ਜਾਂ ਵੈਗਯਾਨਿਕ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੀ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਯਾ। ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਚਾਈ, ਗੰਭੀਰਤਾ, ਸਹਨਸੀਲਤਾ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ, ਪਰੋਪਕਾਰ, ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀ ਤੋਂ ਨਵਰਤ, ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਖਿਆਲ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ? ਕੁਦਰਤ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਅਯੋਗਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਰੋਕ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਭੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਅਜੇਹਾ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ, “ਜਿੰਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ। ਮਤੁ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਈ ਸਾਈਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰਿ।” ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਜੋ ਵੱਡੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਸੋਨੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।” ਫ੍ਰੈਂਕਲਿਨ ਨੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਕ੍ਰਿਤੰਗਜ਼ ਹਾਂ ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੇ ਇਕ ਨਿਯਮ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਿਆ ਸੀ, ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ੧੩ ਗੁਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਇਹ ਹਨ :— ੧ ਸੰਜਮ, ੨ ਅਨਾਲਸ, ੩ ਕ੍ਰਮ ਬੱਧਤਾ, ੪ ਸਥਿਰਤਾ, ੫ ਸੰਜਮ ਦਾ ਖਰਚ, ੬ ਉੱਦਮਤਾਈ, ੭ ਸਚਾਈ, ੮ ਨਿਆਂ, ੯ ਮਰਯਾਦਾ, ੧੦ ਸਫਾਈ, ੧੧ ਸ਼ਾਂਤੀ, ੧੨ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਅਤੇ ੧੩ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ।

ਬਿੱਸਪ ਵਿਲਸਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਮਾਨਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਦੇਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਸੁਣੀਏ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਇਹਨਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਚ ਕਰੀਂ, ਜਾਂ ਜੂਏ ਘਰ ਵਿਚ ਜੂਆ ਜਾ ਕੇ ਖੇਡੀਂ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰੀਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਅਚਰਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਅਸੀਂ ਹੱਸਦੇ ਹਾਂ।

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਲਾਰਡ ਬੈਕਨਸ ਫੀਲਡ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਉਪਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।” ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ—“ਵਡਿਆਈ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਕਤ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨੌਂ ਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਤਾਕਤ ਭਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਭੀ ਆਪਣੇ ਵਡਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉੱਦਮੀ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵਾਲੇ ਬਣਨ।

ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਚਾਈ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਮਮੂਲੀ ਈਰਖਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ

ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ੨ ਮਨੁੱਖ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਹਾ ਕੁ ਸ਼ੈਕਸਪੀਅਰ, ਮਿਲਟਨ, ਡਾਰਵਿਨ ਆਦਿਕ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਭੀ ਰਾਜਸੀ ਖਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉੱਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹਨ। ਮਸੂਲੀ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੀ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਹਾੜ ਦੀ ਇਕ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਦੂਜੀ ਚੋਟੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਇੱਛਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਹੋਯਾਂ ਦੂਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਦਰ ਅਤੇ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਆਯਾ। ਅਯੋਗ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਫਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਬੇਕਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਧਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਜਗਾ ਤੋਂ ਭੀ ਗਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।”

ਸੂਰਬ ਨਾਲ ਭਰੀ ਹੋਈ ਈਰਖਾ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਮਕ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਉੱਚੇ ਔਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੋਰਾਡੀ ਮੈਡੀਰਿਸਸ ਨਾਮੇ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀ ਸੀ। ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮਾਂ, ਸਪੇਨ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮਾਂ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਯ ਦੀ ਡਹੇਜ਼ ਸੀ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਬਾਲਾ, ਦੇ ਹਥੋਂ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਭੀ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿਤਾ। ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੁਖ ਭੋਗ ਕੇ ਭਖੀ ਮਰਦੀ ਮਰ ਗਈ।

ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਮੁਕਟ ਘੱਟ ਵੱਧ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਵੇੜੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਭਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਦਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੋਸ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਪਦਾ ਆਣ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਚਿਆ ਰਹੇ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਰ ਰੂਪ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਡਿਗਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਇਕ ਜਗਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵਧਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜਾਂ ਅਵਨਤੀ (ਤਨੱਜਲੀ) ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿਗਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਜੇਹਾ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਏ ਵੱਡਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਖੋਟੇ ਮਾਰਗ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉੱਨਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤ ਸਾਥੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੁਗਮਤਾ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਡੀ ਭਲਾਈ ਭੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਈਰਖਾ ਇਹੋ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕੀਏ। ਇਹੋ ਸੂਰਾਜ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਉੱਨਤੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਜਾਣੀਏਂ, ਬਹੁਤ ਹੋਈਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਰੁਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਆਨੰਦ

ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡਰ ਭਜਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਈਰਖਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੌਤ ਜਦ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਵੇਗੀ ਤਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਤੱਵਜ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਦੇਖੇਗੀ।

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕੂ ਆਫ ਵੈਲਿੰਗਟਨ ਦੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਵਿਚ “ਵਡਿਆਈ” ਸ਼ਬਦ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਪਾਯਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ‘ਕਰਤੱਵਜ’ ਹੀ ਸੀ।

ਰਸਕਿਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਭੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਨਿਸਚਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਛੇਕੜ ਉਸ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਹੀ ਮਤਲਬ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਮਤਲਬ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਾਧਰਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਬੁਧਵਾਨਤਾ ਕਿਥੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਜਗਾ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਪਹਾੜਾਂ ਉਤੇ ਜਾਂ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਈਸ਼ੁਰ ਦਾ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬੁਧਵਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।”

ਸਚੇ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇ ਵਾਲੇ ਬਣੋ। ਸਚਾਈ ਆਪ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਚੌਸਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਸੱਚ ਹੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਪਲੂਟਾਰਕ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੋ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਈਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਡਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮਾਰੇ ਭੁੱਲ ਨਾ ਕਰੋ।”

ਮੈਕਸਮੂਲਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ—“ਅਗਿਣਤ ਗੁਣ ਅਜੇਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਆਖੋ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਗੁਣ ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਭੀ ਵੱਡਾ ਜੀਵਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਣ ਸੱਚ ਹੈ। ਸੱਚ ਅੰਦਰਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖੋ, ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਆਖਦੇ ਹਾਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਚਾਈ ਨਾਲ ਪੂਰਣ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੈਕਸਪੀਅਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ—“ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਚਾਈ ਪੂਰਬਕ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ।”

ਵਰਡਸਵਰਥ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ—“ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੁਧ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਤੁਰਦੀਆਂ ਕਠੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਪਰਤੰਤ੍ਰਤਾ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬਲ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਖੜੇ ਹੋਣਾ।

ਆਗਯਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝ ਜਾਓਗੇ ਕਿ ਆਗਯਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਵਾਇਦ ਕਰਨੀ ਮਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਖਰਾਬ ਸਿਪਾਹੀ ਕਦੇ ਚੰਗਾ ਜਰਨੈਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਕਹਾਵਤ ਹੈ ਕਿ “ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ। ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ ਦੇ ਅਗੇ ਅਗੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਨੀ (ਜ਼ਿੰਦੀ) ਸੁਭਾਵ ਡਿਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ”

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਬਣਾਓਗੇ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਲਿਆਓਗੇ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਖਸ਼ ਪਾਲੋਗੇ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਬਲਵਾਨ ਹੋਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਈਰਖਾ, ਨਫਰਤ, ਸ਼ੂਮਤਾ, ਵੈਰ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਡਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਛੇਕੜ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਭਲਮਾਨਸੀ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਓ। ਸ਼ੇਖ ਸ਼ਾਦੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੂਰਬੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਕ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਬਾਦਸ਼ਾਹ! ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕ ਖਿਣ ਦੁਖ ਸਹਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪਾਪ ਸਦਾ ਲਈ ਚੰਬੜ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੀ ਉਹ ਕੰਮ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਨਾ ਕਰੋ। ਪਰ ਉਹ ਕਰੋ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਰਾਹ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭਰਮ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਰਤੱਵਜ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੇੜੇ ਦਾ ਕਰਤੱਵਜ ਕਰਮ ਕਰੋ। ਕੁਝ ਉਦਾਰ ਹਿਰਦੇ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਘਰੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸੁਖੈਨਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਕੌਣ ਦੇਂਦਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਤੋਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਪਾਪ ਤੋਂ ਦੁਖ ਭੋਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਭੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਮਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਾਪ ਦੇ ਡੰਡ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਭੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਵਿਸ਼ਮਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

ਸਦਾਚਾਰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਸੰਪਦਾ, ਸੁਖ ਸਦਾਚਾਰ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਜੋ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਕੰਮ ਉਸੇ ਤੋਂ ਤੁਰੇਗਾ, ਰੋਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਰਹੋ। ਆਦਤ ਦੂਜੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਣ ਨਾਲ ਉਸ ਤੋਂ

ਤੁਹਾਡਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਣੇਗਾ, ਉਸ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਾਲ ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰਾਰਥਾ (ਭਾਗ, ਨਸੀਬ, ਕਿਸਮਤ) ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਬੁਰਾਈ ਵਿਚ ਵਧੀਏ ਭਾਵੇਂ ਭਲਾਈ ਵਿਚ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅਮਰਸਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਉਪਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੈ ਅਪਕਾਰੀਆਂ ਦਾ। ਅਪਕਾਰੀ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀ, ਯਾਦ ਨੂੰ ਦੁਖਦਾਇਕ, ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੋਗ ਰੂਪ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੈਦ ਖਾਨਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸਾਫ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਖਿਆਲ ਵਾੜ ਸਕੋ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਘੰਟਾ ਭੀ ਅਨੰਦ ਦਾਇਕ ਬਣਾ ਸਕੋ ਤਾਂ ਯਾਦ ਰਖੋ ਤੁਸੀਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।”

ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਰੋਜ਼ ਘੰਟਾ ਅਧ ਘੰਟਾ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਆਖ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਫੁਰਸਤ (ਵਿਹਲ) ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਝੂਠ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਓਗੇ। ਸਰ ਵਾਲਟਰ ਸਕਾਟ ਰੋਲੇ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਜੇ ਪੁਰਖ ਮੌਤ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਿਆਂ, ਸੁਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਮਰਦਾ ਹੈ। ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਚਾਲ ਚਲਨ ਜੋ ਸਾਫ ਰਖਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਜਦ ਸਾਡੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਉੱਤੇ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਤਦ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਧਰਮੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ।”

ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਜ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਹੋਕੇ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਡਰਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ।

ਮਿਸਰੋ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਜਦ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਤ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਇਕ ਫਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਵਾਲੇ ਵਰਗੀ ਸੀ।”

ਸੋਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ—“ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਰਤੱਵਜ ਪਾਲਨ ਬੀਰਤਾ ਅਤੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ?” ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੰਮ ਦਾ ਆ ਜਾਣਾ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਹੈ।” ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਇਨਾਮ ਮਿਲੇਗਾ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ, ਸਗੋਂ ਸੱਚ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨੂੰ ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹੋ ਵੱਡਾ ਭਾਰਾ ਆਨੰਦ ਹੈ।

ਨੇਕੀ ਆਪਣਾ ਇਨਾਮ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦਾ ਸੁਖ

ਅਤੇ ਨਰਕ ਦਾ ਦੁਖ ਦਸਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆ ਜਾਣ। ਸਮਿਨੋਜ਼ਾ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ—“ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਪਾਪ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਫਸ ਜਾਵੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਨਰਕ ਦੇ ਡਰ ਕਰਕੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਈਸ਼ੁਰੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਨ ਦਾਸ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਫਲ ਈਸ਼ੁਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ।”

ਜੋ ਸੱਚੇ ਬੁਧਵਾਨ ਹਨ ਉਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸੁਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨੈਕੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਵੱਡਾ ਬਿਖੜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੇ ਤੁਰਨਾ ਭੀ ਔਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਰਲਭ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਹੋਈਏ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ, ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੇ ਪੁਟ ਸੁਟਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਾਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਚਲੀਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚਾ ਨਸ਼ੂਨਾ ਰਖੋ।

ਸਰ ਵਾਲਟਰ ਸਕਾਟ ਨੇ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਲਾਕਹਾਰਟ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ—“ਚੰਗੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਾਲੇ ਬਣੋ, ਧਰਮੀ ਬਣੋ। ਭਲੇ ਮਾਨਸ ਬਣੋ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਮਰਨ ਲਗੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇਗਾ।”

ਬਲਾਮ ਨਾਮੇ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ “ਮੈਂ ਇਕ ਸਤ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਖ ਵਾਂਗੂੰ ਮਰਾਂ, ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਅੰਤਿਮ ਮਤਲਬ ਭੀ ਉਸ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੋਵੇ।”

ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ

“ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਾਰਕ”

“ਚਾਰ ਵਰਨ ਕੇ ਏਕੋ ਭਾਈ”

A sacred kinship, I would not forget, Binds me to all that breathes.

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ (ਸੁਸਵਤੀ ਦਾ ਨਾਮਾ ਨਿਗਰਾਰ) ਇਕ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਘਾਹ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੋਯਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਗਊ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸਮੇਤ ਚਰਦਿਆਂ ਡਿੱਠਾ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੱਡਾ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਸਨੇਹ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਂ ਦੇਖਦੀ ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਭਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸੱਦਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋਯਾ ਕਿ ਕੀ ਹਮ ਮਨੁੱਖ ਕਦੇ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ? “ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਇਕ ਪਸ਼ੂ ਹੈ?” ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਪਸ਼ੂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਪੱਥਰ ਹੈ, ਨਾ ਬਨਸਪਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸ (Evolutional Processes) ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ ਭੀ ਪਰਮਾਣੂਆਂ (cells) ਨਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਭੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੀ ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਧਾਤੂ ਬੀਜਾਂ (ਪ੍ਰੋਟੋ ਪਲਾਜ਼ਮ) ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਕੋਲੇ (Carbon) ਜਲ-ਜਨ (Hydrogen) ਨੋਤ੍ਰ ਜਨ (Nitrogen) ਅਤੇ ਅਮਲ-ਜਨ (ਐਕਸੀਜਨ) ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਦੂਜੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਚੂਨੇ (Lime) ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹੌਲੀ-੨ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦੀ ਉੱਠਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਅੰਡੇ ਤੋਂ ਹੀ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ, ਕੁੱਤਾ ਡੱਡੂ, ਕੀੜਾ, ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਗਰਭ ਵਿਚ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਕੋ ਜੇਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਹੜਾ ਕੁੱਤਾ, ਕੋਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਕੋਹੜਾ ਡੱਡੂ ਦਾ ਗਰਭ (Embryo) ਹੈ।

ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਭੀ ਅਮਲ-ਜਨ (Oxygen) ਅੰਦਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ

ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਡਿਆਕਸਾਈਡ (Carbon Dioxide) ਨਾਮੇ ਪਦਾਰਥ ਬਾਹਰ ਕਢਦਾ ਹੈ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਕੰਮ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪਰੀਖਣਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੂਜੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਫ ਮਲੂਮ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੇਕਰ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝ ਕੇ ਦੂਜੇ ਜੀਵਾਂ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਜੁਲਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜੇ ਤਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮਤਾ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਬਨ ਮਾਨਸ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਫਰਕ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਵਾਨ ਵੈਗਜਾਨਿਕ ਹਕਸਲੇ (Huxley) ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ *Man's Place In Nature* ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ੨ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਛੇਕੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੌਰਿਲਾ ਅਤੇ ਚਿਪੇਂਜੀ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਗੌਰਿਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨੀਚ ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਬੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਬਾਂਦਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਫਰਕ ਹੈ ਉਹ ਮੂਲ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵੈਗਜਾਨਿਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਂਦਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਖਾਂ ਵਰਹੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਹੱਡ ਪਿੰਜਰ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਦੇ ਜਾਨਣ ਲਈ ਕਈ ਵਰਹੇ ਮੋਹਨਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਵਰਹੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਪਰ ਭੀ ਸਗੋਂ ਭਰਾ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕੋ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਨ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਗਰਭ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਗਰਭ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਨ ਕਰਕੇ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਜੀਵਕਣ (Proto genesis) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਘੇਰਾ ਇੰਚ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਲਹੂ ਅਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਥੈਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕਣ ਸਮੂਹ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਕੀੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਨਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਿਰ ਅਤੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਆਦਿਕ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਪਿੱਠ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਗਰਭ ਦੇ ਕਈ ਅਵਸਥਾਂਤਰ ਫਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫਰਕ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਣ ਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ

ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਉਸਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਬੀਤਿਆ ਹੈ? ਉਹ ਸਾਰਾ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਕਿਥੇ ੨ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਨੇ ਫੇਰਿਆ ਹੈ? ਕਿਥੇ ੨ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਸਿਖੀਆਂ ਹਨ? ਕਿਸ ੨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਰਕਾਂ ਤੋਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਡਾਰਵਿਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸਰਬ ਵਯਾਪਕਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਜ ਕਲ ਅਸੀਂ ਵੈਗਯਾਨਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈ ਵਿਦਯਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਡਾਰਵਿਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਖੋਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਿਕਾਗੋ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਿਸਟਰ ਮੂਯਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ Meurnieersal kinship ਨਾਮੇ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਤਿੰਨ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਰਾ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਨ। ਸਰੀਰਕ ਅਭੇਦਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮਾਨਸਿਕ ਅਭੇਦਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਆਲ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਉਸਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਜਾਂ ਅਰਾਮ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ। ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨਾ ਕੋਈ ਈਸ਼ੂਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਡਿੱਗਾ ਹੋਯਾ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਭਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਭੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਉਸਦਾ ਮਿਲਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਂਦਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਜੇਹੇ ਆਦਮੀ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਫੈਸਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਫਰਕ ਦੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੁਤਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ ਕਾਲ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਫਰਕ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਹਨ? ਕਿਸ ਨੀਵੀਂ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਠੀਕ ਬਾਂਦਰਾਂ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਕੌਮਾਂ ਹੁਣ ਭੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਇੱਛਾ, ਦ੍ਰੇਸ਼, ਸੁਖ ਦੁਖ ਆਦਿਕ ਯਾ ਗਯਾਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਭੀ ਪਾਈ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹ ਲੱਖਣ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਅੰਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਮੂਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੌਲੀ ੨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਚੰਗੇ ਸਾਧਨ ਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਜੀਵਾਤਮਾ ਭੀ ਆਪਣੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਧੀ ਭੀ ਉਸੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਉੱਨਤੀ ਭੀ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Mental Evolution ਦੇ ਕਰਤਾ ਵਿਦਵਾਨ ਰੋਮਾਨੋਸ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ “ਜੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਭੀ ਵਾਧਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਅਸੀਂ ਚਾਹੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦਿਮਾਗ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਅਵਸਥਾਂਤਰ ਫਰਕ ਦੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਜੀਵ ਮਾਤ੍ਰ ਨਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਸਮਤਾ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਜੇਹੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤਕ ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਦਰਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ, ਤਦ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਨਿਯਮ ਸਰਬ ਵਯਾਪਕ ਹੈ। ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਰਗਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਦਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਹੀ ਸੀ, ਓਹੋ ਅਜ ਇਸ ਵਿਕਾਸ ਨਿਯਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਸ ਉੱਨਤ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਮਾਮੂਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੋ। ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇਰੇ ਬਘਿਆੜਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਿਦੜ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਹੀ ਹਨ। ਪਰ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਵ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇਰੇ ਤੇਜ਼ੀ, ਤੁੰਦੀ, ਖੂਨਖਰਾਬੀ ਅਤੇ ਧੱਖੇਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਗਣਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਦੇਖੋ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਡ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਹੈ? ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਪਸ਼ੂ ਇੰਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤ੍ਰ ਇੰਨਾ ਪਜਾਰਾ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਘਰੇਲੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਮਾਸੀ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖੋ ਇਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਸੁਣੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਦੂਰ ੨ ਤਕ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਰਜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਯਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਗੋਲੀਅਨ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੇ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅਜ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਰਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਪਰ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਇਕੋ ਬੰਸ ਤੋਂ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਭੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ੨ ਆਪਣੀ ਉੱਨਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਭੀ ਉੱਨਤ ਜਾਤੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਲਓ। ਜੇਹੜੀ ਕੌਮ ਅੱਜ ਕਾਰੀਗਰੀ,

ਵਿਗਿਆਨ, ਸਾਹਿਤ, ਸਦਾਚਾਰ, ਸੰਗੀਤ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਉੱਨਤੀ ਅਸੱਭਯ ਬਨਮਾਨਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪੁਰਾਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਆਦਿਕਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਅਸੱਭਯ ਜੰਗਲੀ ਆਦਮੀ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਦ ਮਨੁੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਾਡੀਆਂ ਅਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸੱਭਯ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਸੱਭਯ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੌਮੀ ਗਣਨ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗਿਲਬੈਬ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਸੀਪੋਕਸ ਨਾਮੇ ਅਸੱਭਯ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਕੌਮੀ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਵਿਭਚਾਰ ਅਤੇ ਹੱਤਯਾ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਇਹ ਲੋਕ ਪੁੰਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਨਾਲੋਂ ਵਧਕੇ ਪੁੰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਨੱਚਣ ਗਾਣੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਵੱਡੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਅਸੱਭਯਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਉਹੀਓ ਪੁੰਨ ਰੂਪ ਹਨ। ਜਦ ਫਯੂਜੀ ਟਾਪੂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਢੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੁਢੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਕੁੱਤੇ ਤਾਂ ਅਜੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਛੱਡ ਕੇ ਪੜਤਾਲਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮੁਢੋਂ ਹੋਰ ਜੇਹੀ ਨਹੀਂ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇਹੜੀ ਕੌਮ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਏ ਅਸੱਭਯ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੀਗੀ ਉਹ ਹੁਣ ਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਚ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਯਾ, ਕਰੁਣਾ, ਨਿਆਯ, ਧੀਰਜ, ਸਚਾਈ, ਖਿਮਾਂ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮਝੇ ਕਿ ਇਹ ਗੁਣ ਮੈਂ ਸੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਪਸ਼ੂ ਕੀੜੇ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਰਾਹ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਸਦਾ ਦੂਜੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਪੁਰਸਾਰਥ ਦਾ ਲੱਖਣ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਯਾ ਸਾਖਯ ਦੇ ਕਰਤਾ ਮਹਾਰਸ਼ੀ ਕਪਿਲ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਰਸਾਰਥ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਸਰਬ ਵਯਾਪਕਤਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਕੀ ਕੀੜੀ, ਕੀ ਪਤੰਗਾ, ਕੀ ਪਸ਼ੂ, ਕੀ ਪੰਖੀ, ਕੀ ਸੱਭਯ ਅਤੇ ਕੀ ਅਸੱਭਯ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੁਖ ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ੨ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰਕ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ

ਮਿਲਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਿਉਂ ੨ ਉਹ “ਦੁਖ ਦੀ ਅਤਯੰਤ ਨਿਵ੍ਰਤੀ” ਦੇ ਮਤਲਬ ਵਲ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਕਤਾ, ਪ੍ਰੇਮ, ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਆਦਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਸ਼ੂ ਤਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਭੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਇਹੋ ਗੁਣ ਹੋਲੀ ੨ ਵਧਕੇ ਉਸ ਮਤਲਬ ਵਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਸਮਝੇ ਕਿ ਇਹ ਭੀ ਉਸ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਸਰੋਵਰ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁਯਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਭੇਦਤਾ (Ethical Kinship) ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਉਹ ਭੀ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਸੁਣ ਲਵੋ—“ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਤੁਸੀਂ ਭੀ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੋ।” ਇਹ ਧਰਮ ਦਾ ਇਕ ਵਾਪਸੀ ਲੱਖਣ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਲੋਕ ਇਸ ਲੱਖਣ ਆਸਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵਧਕੇ ਕਦਮ ਸੁਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨਿਯਮ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮਨੁੱਖ ਕੌਮ ਤਕ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੁਖ ਦੁਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢਦਿਆਂ ਹੋਯਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਦਯਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜੜ੍ਹ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਂਗ ਚੀਰਦੇ ਪਾੜਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਹੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀਆਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉੱਨਤ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਭੀ ਉਹ ਸੁਖ ਦੁਖ ਅਤੇ ਦਰਦ ਆਦਿਕ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਹਨ, ਅਨਾਥ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀਨ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਉੱਚੇ ੨ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਚੀਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਤਲਬ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸੰਮਤੀ ਖਿਲਾਰਨਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਸਿਰਫ ਇਹੋ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਇਸ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾਈ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਾਜਾ ਬਨਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਲੱਖਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੰਥੀ ਆਪਣੇ ਪਰਾਂ ਲਈ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਵਧਾਉਣ। ਲੱਖਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਸਤੀਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਡੇ ਘੁਮੰਡ ਨਾਲ ਪਾਕੇ ਤੁਰਦੇ ਭਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਕਹਾਂਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਭਯ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਕੀ ਇਹੋ ਸੱਭਯਤਾ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਆਦਮੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹਾਂ? ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਤਮ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ—ਬਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ—ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਕੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ।

ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਲਈ

ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕ ਜਦ ਦੂਜੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਹ ਏਨਾਂ ਭੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਉਦਾਰ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀਆਂ ਕੌਮੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਜੇਹੇ ਲੋਕ ਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਦੇ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਭੀ ਦਯਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਪਰ ਸੱਚ ਜਾਣੋ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਦਾਰ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੌਮ ਜਾਂ ਜਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਜਾਣਨਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਥੋੜ ਦਿਲੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਸਮਝ ਉਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਰੂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਦਾਰ ਪੁਰਖ ਉਹੋ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਰਵਾਰ ਕਰਕੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਨੇਤ੍ਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ : “ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਜਾਣਿਆ ਆਪਣਾ ਆਤਮ। ਤਿਸ ਨੂੰ ਮੌਹ ਸੋਗ ਨਹੀਂ ਕੋਈ, ਰਹਿੰਦਾ ਖੁਸ਼ ਉਹ ਹਰਦਮ।”

ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਪੁਰਖ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਕੀੜੇ ਵਿਚ ਭੀ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ (ਪੇਟ ਤੋਂ) ਹੋਏ ਸੱਕੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ। “ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਹੈ।” (God is Love) ਇਸ ਸੱਚੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਜੋ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਉਹੋ ਪੁਰਖ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਲੱਖਾਂ ਵਰਿਹਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਯ ਨੂੰ ਦੇਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਹੀ ਉਸੇ ਰਾਹ ਥਾਣੀ ਸਾਡੇ ਪਿਛੇ ੨ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਕੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਖੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਘਾਹ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦੀ ਹੈ।

ਅਸਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਮੂਯਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖਿਆਲ, ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਸਮੇਤ ਥੋੜੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮਣੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਪੂਰਾ ੨ ਅਨੰਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਦ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੋ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਰੇਕ ਜੀਵ ਨਾਲ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਤਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਜਿੰਨੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਬੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵਢਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਪੌਣ ਵਿਚ ਕੰਪਨ (Vibration) ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹੋ ਹੀ ਅਸਾਂਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਜਾਂ ਸਾਂਤੀ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਖੋਟੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਖੋਟੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੱਭਜ ਭਲੇਮਾਨਸ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣਾ ਮਨੇ ਹੈ, ਇਸ ਗਲ ਉੱਤੇ ਸਾਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਭੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਰੋਣ ਅਤੇ ਹਾਹੁਕਿਆਂ ਦਾ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਭਲਾ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ

ਦੁਖ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸੁਖ ਦਾ ਨਾਸ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ? ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੁਖ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈਏ । ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਦਯਾ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰੀਏ । ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾ ਸਤਾਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਲਈਏ ਕਿ “ਏਕ ਪਿਤਾ ਏਕਸ ਕੇ ਹਮ ਬਰਿਕ ।”

